

Dosya / Special Issue

GÖÇ / MIGRATION

Önsöz: Göç ile Çok Boyutlu Karşılaşmalar
[Preface: Multi-Dimensional Encounters with Migration]
Gözde KIRAL UÇAR, Meriç KÜKRER & Özgür UÇAR

Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılganlık
[Refugeehood and Multiple Vulnerability as a Philosophical Problem]
Berfin KART

Dil Felsefesi Temelinde Göç Olgusuna Bir Bakış: Humboldt Ve Rorty
[A Consideration of Migration on the Basis of Philosophy of Language: Humboldt and Rorty]
Pınar TÜRKMEN BİRLİK

Uluslararası Göç Rejimi İtibariyle Türkiye'nin Değişen Konumu:
Kurumsal Yaklaşımlar ve Kurumsal Açılımlar
[Changing Position of Turkey in terms of International Migration Regime:
Institutional Approaches and Theoretical Expansion]
Erdem AYÇİÇEK & Ömer Çağrı TECER

Mardin'de Suriyeli Olmak: Kendini Evinde Hissetmekle
Kentin Dışına İtilmek Üzerine
[Being a Syrian in Mardin: On Feeling at Home versus Exclusion from the City]
Meral GEZİCİ YALÇIN & Serhat YALÇIN

Political Participation and Media Use of Highly Qualified Migrants
[Yüksek Nitelikli Göçmenlerin Siyasal Katılımı ve Medya Kullanımı]
Işıl Zeynep TURKAN İPEK

Göçün Güvenikleştirilmesi: Almanya'da Aşırı Sağ Parti AfD'nin
Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi
[Securitization of Migration: Rising of Radical Right Wing Party 'AfD'
in Germany and Syrian Refugee Crisis]
Sabiha Nur MEÇ

"Solidarity Rather than Charity"
Reaching out Syrian Refugees in Izmir
["Yardım Yerine Dayanışma" İzmir'de Suriyeli Mültecilere Ulaşmak]
Elif GÖZLER ÇAMUR & Adil ÇAMUR

Mülteci Restoranları Gastronomik Sahanın Neresinde?: Göçmen Mahalleleri,
Mülteci Yemekler ve Mekânsal Ayrışmaya Dair Kuramsal Bir Giriş
[Where Are The Migrant Restaurants on the Gastronomic Field?: A Theoretical Introduction to Immigrant
Neighborhood, Refugee Cuisine and Spatial Segregation]
Büşra ESER

The Refugee as Ideological Capital
[İdeolojik Sermaye Olarak Mülteci]
John O'DONOGHUE

(KİTAP DEĞERLENDİRMESİ)

İç ve Dış Göç Bağlamında Türkiye'de İskân Politikaları
[The Settlement Policies in Turkey in terms of Internal and External Migrations]
Safiye ALTINTAŞ

(AÇIK DEFTER)
SSCB-Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu (1964-1979)
[The Cyprus Question in USSR-Turkey Relations (1964-1979)]
Burçin CANAR

ViraVerita E-Dergi

ISSN: 2149-3081

Sayı 8

GÜZ-2018

ViraVerita E-Journal

ISSN: 2149-3081

Vol 8

FALL-2018

www.viraverita.org/e-dergi/6
viraverita_edergi@viraverita.org

VOLUME 8
GÖÇ/MIGRATION

Sayı Editörleri/Volume Editors
Gözde KIRAL UÇAR - Meriç KÜKRER - Özgür UÇAR

ISSN:2149-3081

ViraVerita E-dergi

Yayınlanma Periyodu: Yılda iki
Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu: Çetin Türkyılmaz
Yayın Dili: Türkçe, İngilizce

ViraVerita E-journal

Publication Period: Twice a year
Owner: Çetin Türkyılmaz
Publication Language: Turkish, English

Ulakbim DergiPark : <http://dergipark.gov.tr/viraverita>
Web site : www.viraverita.org/e-dergi/8

[*ViraVerita e-dergi* www.viraverita.org sitesindeki içerikten farklı olarak hakemler tarafından değerlendirilen yazılara yer verilen ve yılda iki kere yayınlanan süreli bir akademik dergidir. *ViraVerita Hakemli E-dergi*'ye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmayacağı sayı editörleri tarafından belirlenen en az iki hakemin hazırladığı raporların sonucuna göre kararlaştırılır.]

[*ViraVerita e-journal* is a bi-annual academic journal which is separate from the general content of *ViraVerita* web site www.viraverita.org. The publication process is determined by reports of reviewers who are assigned by editors of each issue.]

Peer-reviewed *ViraVerita E-journal*, which began its publishing life in 2015, is published as themed issues that deploy interdisciplinary discussion contexts.

ViraVerita E-journal is an international, indexed and Open Access journal. *ViraVerita E-journal* was accepted for inclusion in *The Philosopher's Index* and *Index Copernicus International* in 2018 and it is also indexed in *Asos Index | Academia Social Science Index* since 2013. Citations for this journal will now appear in the world's most comprehensive bibliography of writings on Social Science. Citations for our journal are available to search in the online index via the following three distributors: *EBSCO, Ovid and ProQuest*.

[Yayın Kurulu]

[Editorial Board]

Alican Abut (Başkent University, Law)

Çağla Karabağ Sarı (Hacettepe University, Radio, Television and Cinema)

Çetin Türkyılmaz (Hacettepe University, Philosophy)

Ezgi Demir Oralgöl (Hacettepe University, Philosophy)

Ezgi Ece Çelik (Dokuz Eylül University, Philosophy)

Gözde Kırıl Uçar (Canakkale Onsekiz Mart University, Psychology)

Gülben Salman Shores (Ankara University, Philosophy)

Gülçin Ayırtgu (Adıyaman University, Philosophy)

İlkay Özküralpli (Arel University, Sociology)

Meriç Kükrer (Ankara University, Social Anthropology)

M. Murat Öngel (TOBB University of Economics and Technology, Law)

Nisan Kuyucu (Independent Researcher)

Önder Kulak (Independent Researcher and Writer)

Özgür Uçar (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Philosophy)

S. Kerem Aslan (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, Philosophy)

Serhat Celal Birdal (Ankara Hacı Bayram Veli University, Political Sci. & Public Administration)

Sibel Kibar Kavuş (Kastamonu University, Philosophy)

Sinem Önem Uçkan (Lille University, Philosophy)

Şeyma Sağdıç (Inonu University, Law)

Toros Güneş Esgün (Hacettepe University, Philosophy)

Ulaş Karadağ (Inonu University, Law)

Umut Şah (İstanbul Arel University, Psychology)

Yasin Durak (Independent Researcher and Writer)

[Bilimsel Danışma Kurulu]

[Scientific Advisory Board]

Ahmet Murat Aytaç

(Independent Researcher and Writer

Alev Özkazanç

St. Antony College Oxford University,
Political Science and Gender Studies

Aysel Kayaoğlu

Anadolu University, Communication

Ayşe Öncü

Sabancı University, Arts and Social Sciences

Cemal Bali Akal

Bilgi University, Law

Corry Shores

METU, Philosophy

Derya Hasta

Ankara University, Psychology

Devrim Sezer

İzmir Ekonomi University,

Political Science and International Relations

Elif Çırakman

METU, Philosophy

Emek Çaylı Rahte

Hacettepe University,

Philosophy, Communication

Gülce Başer

Writer

Gülriiz Uygur

Ankara University, Law

Gülsüm Depeli

Hacettepe University, Communication

Hakan Ergül

Hacettepe University, Communication

Hasan Bülent Gözkan

Mimar Sinan Fine Arts University,

Philosophy

Kerem Altıparmak

Independent Researcher and Writer

Larry D. White

TOBB ETÜ, Law

Melek Göregenli

Independent Researcher and Writer

Meltem Ahıska

Boğaziçi University, Sociology

Meral Gezici Yalçın

Abant İzzet Baysal University, Psychology

Necmiye Alpay

Writer

Nilgün Toker

Independent Researcher and Writer

Özgür Soysal

Ege University, Philosophy

Sedat Işıklı

Hacettepe University, Psychology

Sibel Özbudun

Emeritus and Writer

Simten Coşar

Emeritus

Tülin Bumin

Galatasaray University, Philosophy

Türkan Yalçın Sancar

Ankara University, Law

Yücel Demirer

Independent Researcher and Writer

[İçindekiler]

[Contents]

- VI-

Önsöz: Göç ile Çok Boyutlu Karşılaşmalar

[Preface: Multi-Dimensional Encounters with Migration]

Gözde KIRAL UÇAR, Meriç KÜKRER & Özgür UÇAR

- 1-

Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılganlık

[Refugeehood and Multiple Vulnerability as a Philosophical Problem]

Berfin KART

- 18-

Dil Felsefesi Temelinde Göç Olgusuna Bir Bakış: Humboldt ve Rorty

[A Consideration of Migration on the Basis of Philosophy of Language: Humboldt and Rorty]

Pınar TÜRKMEN BİRLİK

- 44-

Uluslararası Göç Rejimi İtibariyle Türkiye'nin Değişen Konumu:

Kurumsal Yaklaşımlar ve Kuramsal Açılımlar

[Changing Position of Turkey in terms of International Migration Regime: Institutional Approaches and Theoretical Expansion]

Erdem AYÇİÇEK & Ömer Çağrı TECER

- 67-

Mardin'de Suriyeli Olmak: Kendini Evinde Hissetmekle

Kentin Dışına İtilmek Üzerine

[Being a Syrian in Mardin: On Feeling at Home versus Exclusion from the City]

Meral GEZİCİ YALÇIN & Serhat YALÇIN

- 99-

Political Participation and Media Use of Highly Qualified Migrants

[Yüksek Nitelikli Göçmenlerin Siyasal Katılımı ve Medya Kullanımı]

Işıl Zeynep TURKAN IPEK

[İçindekiler]

[Contents]

- 123 -

[Göçün Güvenikleştirilmesi: Almanya'da Aşırı Sağ Parti AfD'nin Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi](#)

[Securitization of Migration: Rising of Radical Right Wing Party 'AfD' in Germany and Syrian Refugee Crisis]

Sabiha Nur MEÇ

- 151-

["Solidarity Rather than Charity"- Reaching out Syrian Refugees in Izmir](#)

["Yardım Yerine Dayanışma" İzmir'de Suriyeli Mültecilere Ulaşmak]

Elif GÖZLER ÇAMUR & Adil ÇAMUR

- 172-

[Mülteci Restoranları Gastronomik Sahanın Neresinde?: Göçmen Mahalleleri, Mülteci Yemekler ve Mekânsal Ayrışmaya Dair Kuramsal Bir Giriş](#)

[Where Are The Migrant Restaurants on the Gastronomic Field?: A Theoretical Introduction to Immigrant Neighborhood, Refugee Cuisine and Spatial Segregation]

Büşra ESER

- 196-

[The Refugee as Ideological Capital](#)

[İdeolojik Sermaye Olarak Mülteci]

John O'DONOGHUE

- 216-

(KİTAP DEĞERLENDİRMESİ)

[İç ve Dış Göç Bağlamında Türkiye'de İskân Politikaları](#)

[The Settlement Policies in Turkey in terms of Internal and External Migrations]

Safiye ALTINTAŞ

- 223-

(AÇIK DEFTER)

[SSCB-Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu \(1964-1979\)](#)

[The Cyprus Question in USSR-Turkey Relations (1964-1979)]

Burçin CANAR

Önsöz

Göç ile Çok Boyutlu Karşılaşmalar

Gözde KIRAL UÇAR¹, Meriç KÜKRER² & Özgür UÇAR³

ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters Volume 8/ Co-editors

¹ PhD., Asst. Prof., Çanakkale Onsekiz Mart University- Psychology

² Research Assistant, Ankara University- Social Anthropology

³ Researcher, Martin Luther Universität-Halle-Wittenberg- Philosophy

Özet

Bu sunuşta, göç kavramının önemi ve onun çok boyutlu yapısı kısaca analiz edilmiştir. Ayrıca, göçün kavramsal, yerel, uluslararası, küresel, psikolojik, politik, hukuki ve eleştirel gibi farklı boyutları arasındaki ilişki tartışılmıştır. *ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar*'ın 8. Sayısının ortak editörleri olarak Kırıl Uçar, Kükrer ve Uçar, bu sayıda yayımlanan makaleleri ve onların göç çalışmaları alanına yaptıkları değerli katkıları takdim ediyorlar.

Anahtar Sözcükler: Göç; Sosyal Bilimler; Disiplinlerarası; Çok boyutlu

Preface

Multi-Dimensional Encounters with Migration

Abstract

In this preface, the importance of the concept of migration and its multi-dimensional structure are shortly analysed. Also, the relations between different dimensions of migration such as conceptual, local, international, global, psychological, political, juridical, and critical, are discussed. Kiral Uçar, Kükrer, and Uçar, as the co-editors of ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters- Volume 8, introduce the articles published in this volume and their worthwhile contribution to the field of migration studies.

Keywords: Migration; Social Sciences; Interdisciplinary; Multi-Dimensional

Corresponding Author : Gözde KIRAL UCAR
Canakkale Onsekiz Mart University, Psikoloji Bölümü, Çanakkale, Türkiye

E-mail : gozdekiral@comu.edu.tr

Manuscript received : 15 October 2018

Revised manuscript accepted : 16 December 2018

Göç ile Çok Boyutlu Karşılaşmalar

Dünya günümüzde yeniden bir dönüm noktasında. Belki de, bu “dönüm noktasında olma”, ya da başka bir ifade ile istisna hali² dünya için şimdilerde ‘olağan’laşmış bir durum. Daha da kötüsü, bu 'istisna hali'nin yakın gelecekte ortadan kalkacağına dair bir işaret de görünmüyor. Yaygınlaşan yoksulluk, yoğun çatışma hali ve savaşlar, derin bir kutuplaşma ve sonucunda kronikleşen, içinde bulunduğumuz zaman ve bizi bekleyen geleceğe dair, büyük bir umutsuzluk hali insanlığın büyük çoğunluğunu etkiliyor. Popülizm, aşırılık ve köktencililiğin vasat ve can sıkıcı bir hâkimiyet mücadelesine sahne olan mevcut güncel politika içinde, insanlığın yüzlerce yıllık adalet, eşitlik ve özgürlük ideallerine yönelik arayışlar her geçen gün daha da güçleşiyor. Tüm bu temel ve yapısal sorunların yanında ve dahası kökeninde 200 yıl önce yaklaşık 1 milyar olan ve BM verilerine göre günümüzde 7,5 milyarı geçtiği belirtilen dünya nüfusunun olduğu tespit edilmekte iken yüzyıl içinde de bu sayının 11 milyarı aşması bekleniyor (United Nations, 2017). Buna dünyanın daha temel ve acil problemleri olan iklim ve çevre ile ilgili sorunlarını da eklediğimizde, daha karamsar bir tablonun karşısında durduğumuzu söyleyebiliriz. Bu nahoş tablonun çıktısı olarak tespit edebileceğimiz, yerkürenin tüm eksenlerinde gerçekleşen büyük yer değiştirmelerin, yani ‘göç’ün yapısını, işleyişini ve özelliklerini anlamaya çalışmak, başta felsefe ve sosyal bilimciler olmak üzere, birçok bilim insanının önde gelen gündem maddesini oluşturmaktadır.

İnsanlığı kuran, kültürleri biçimlendiren ve uygarlığı inşa eden temel bir dinamik olarak göç, insanlık tarihi kadar eski ve tüm insan edimleri gibi çok boyutludur. Yeryüzündeki yerlerini arayan insanların bu sonu gelmeyen arayışı, çağımızın küreselleşme süreçleriyle daha da karmaşıklaşmıştır. Batı ve Doğu, Kuzey ve Güney arasındaki kronik gerilim ve çatışmaların bir yansıması olarak da okunabilecek ‘göç’ olgusu, tüm ortaya çıkış biçimleriyle bireylerin, toplulukların ve çevrenin üzerinde derin ve silinmez izler bırakmaktadır. Buradan hareketle, ‘göçmen’, ‘mülteci’ ya da ‘sığınmacı’; hangi statüde olurlarsa olsunlar, göçün yükünü taşıyan bireylerin taşıdıkları bu izlerin okunmasında, tanımlanmasında ve yaraya dönüşmesine engel olacak olanakların aranmasında felsefe ve sosyal bilimlere çok büyük görev düştüğünü ifade etmek mümkündür.

² "İstisna hali" kavramı için karşılaştırmalı bir analiz için, bkz. Kulak, Ö. (2015). İstisna Hali Kavramına Bir Giriş. Retrieved Ocak 01, 2018, from <https://viraverita.org/yazilar/istisna-hali-kavramina-bir-giris>.

Dünya ekonomisini, sosyolojisini ya da politikasını tartışmak istediğimizde; örneğin vatandaşlık kavramından, milliyetçilik söyleminden, kapitalizmin krizinden söz ettiğimizde ya da grup süreçlerinin veya iklim değişikliğinin bir analizini gerçekleştirmeye çalıştığımızda 'göç' olgusunun etkilerine değinmeden söze başlamanın mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Bu bakımdan göç olgusu, vurguladığımız çok boyutlu yapısıyla; elbette küresel ve yerel, legal veya illegal, gönüllü ya da zorunlu ikiliklerine sığdırılmayacak denli geniş, bu boyutları da aşan, çok derinlikli etkiye sahip bir konudur. Bununla birlikte, yerelden küresele bir hat çizebilme amacıyla odağımızı Türkiye'de tutarak olgunun iç içe geçmiş kavramsal, yerel, uluslararası, küresel, psikolojik, politik, hukuki ve eleştirel boyutlarının etkileşimleri çerçevesinde bir analizini sunmaya çalıştığımız bu sayımızda göçün temel birçok boyutuna dokunabilmeyi amaçladık.

Tarihi bir göç coğrafyası olarak Anadolu ve Trakya'nın, dünyada en çok göçmen/mülteci/sığınmacı/misafir bulunduran ülke olması elimizdeki en önemli veri (Summers, 2018). Hali hazırda, kendi içindeki birçok yapısal sorunla başa çıkmakta zorlanan ülkenin kamusal alanına dâhil olan bu geniş nüfusun gelecekte azalacağına dair herhangi bir işaret henüz görünmüyor. Aksine, bu sayının artmasına yönelik oldukça uygun koşulların içinde bulunduğumuzu ifade etmek mümkün. Büyük bir göç dalgasının merkezinde yer alan bu coğrafyada bulunan ve resmi sayıları 5 milyona yaklaşan göçmen-mülteci-sığınmacı ya da misafir statüsündeki insanların durumlarını anlamak, onların bu coğrafyadaki etkileşimlerini ve karşılaşmalarını incelemek ve de buradan hareketle göçün yerel görünümünün ötesine geçerek, göç olgusunun dünyadaki seyrini ve kavramsal ardağını tartışmak bu sayımızın temel amacını oluşturuyor. Böylece, çok boyutlu yapısı ve çeşitliliğiyle göç olgusunu anlamayı ve değerlendirmeyi amaçladığımız ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar'ın sekizinci sayısında, göçün disiplinlerarası karakterini yansıtarak sosyal bilimler alanına katkı sunmayı hedefledik. Bu hedef doğrultusunda hazırladığımız 'Göç' odaklı sekizinci sayımızda psikolojiden felsefeye, siyaset biliminden sosyolojiye, uluslararası ilişkilerden, antropolojiye sosyal bilimlerin birçok alanından yapılan katkının yer aldığı değerli bir seçkiyi, siz Viraverita okuyucularına sunmuş olmaktan dolayı büyük bir mutluluk duymaktayız.

Dosya konumuz olan 'göç' kavramına ilişkin ilk çalışma olarak, Berfin KART'ın 'mülteci' konusunun, hukuki ve siyasal bir sorun olmanın yanında, etik ve felsefi bir problem de olduğunu öne sürdüğü kavramsal ve felsefi bir analizi içeren yazısını ilginize sunuyoruz. 'Mülteci'nin kim olduğunu ve 'mülteci sorununun' nelğini tartışarak çalışmasına başlayan KART, 'mülteci'nin korunmasına yönelik yürürlükte olan bildirge ve sözleşmelerin eleştirel bir okumasını

gerçekleştiriyor. Buna göre “Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılgnlık” başlıklı bu ilk çalışmada yazar, mülteci olmanın yol açtığı kırılgnlık durumunun ötesine geçerek, böylece hem mülteci hem de çocuk/yaşlı/engelli/kadın bir kişi olmanın getirdiği ‘çoklu kırılgnlık’ durumunun etik ve felsefi bir zeminde tartışılmasının önemine dikkat çekiyor.

‘Göç’ün kavramsal ve felsefi boyutunun tartışılmaya devam edildiği ikinci çalışmada Pınar TÜRKMEN BİRLİK, dil felsefesindeki farklı yaklaşımların göç olgusuyla girdiği etkileşimi tartışmasının merkezine yerleştiriyor. Humboldt ve Rorty’nin dil anlayışlarının göç olgusuna yönelik nasıl bir tutum takınabileceğini inceleyen TÜRKMEN BİRLİK, dil ve göç arasındaki yoğun ilişkiyi analiz etmeyi amaçlıyor. Bu amaç doğrultusunda, “Dil Felsefesi Temelinde Göç Olgusuna Bir Bakış: Humboldt Ve Rorty” başlıklı çalışmasıyla TÜRKMEN BİRLİK, göç olgusuna dair dil anlayışı üzerinden yeni bir bakış açısı geliştirmeyi hedefliyor.

‘Göç’ olgusu söz konusu olduğunda daha da belirsizleşen ve yitip giden yerel ve küresel boyutları somutlaştırarak, yerelin küreseldeki konumunu tartışmaya açan Erdem AYÇİÇEK ve Ömer Çağrı TECER’in birlikte kaleme aldıkları “Uluslararası Göç Rejimi İtibariyle Türkiye’nin Değişen Konumu: Kurumsal Yaklaşımlar ve Kuramsal Açılımlar” başlıklı çalışma, uluslararası mülteci rejimi içerisinde Türkiye’nin değişen konumunu, kurumsal sorumluluk ve rol dağılımı çerçevesinde inceliyor. Transit ülke konumunda yer alan Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı göç olgusu karşısında geliştirdiği stratejileri ve değişen konumunu eleştirel bir analize tabi tuttıkları bu çalışmada AYÇİÇEK ve TECER, karar alma mekanizmalarındaki rol dağılımına dikkatleri çekiyor.

Yereldeki odağımızın daha da somutlaştırıldığı ve bu yerel boyutun sosyal-psikolojik boyutla etkileşimi ekseninde tartışıldığı 4. çalışmamızda Meral GEZİCİ YALÇIN ve Serhat YALÇIN göçün etkilerini, Mardin örneğinden hareketle inceliyorlar. Mardin’de yerleşmiş bulunan sığınmacıların toplumsal cinsiyet, sınıf ve etnisite bağlamında sosyal psikolojik bir perspektiften incelendiği “Mardin’de Suriyeli Olmak: Kendini Evinde Hissetmekle Kentin Dışına İtilmek Üzerine” başlıklı çalışmalarında GEZİCİ YALÇIN ve YALÇIN, Suriyeli sığınmacıların Mardin’de yaşadıkları kendini evinde hissetme ve kentin dışına itilme durumlarını, Mardin’de 2017 - 2018 yılları arasında gerçekleştirdikleri dört farklı araştırmanın sonuçlarından hareketle tartışıyorlar.

Sonraki çalışmada Işıl Zeynep TURKAN IPEK, göçün yerel, küresel ve politik boyutlarının gerilimine yoğunlaşıyor ve bu gerilim arasında kendine bir konum arayan bir grubun, ‘yüksek nitelikli göçmenlerin’, öznesi olduğu ‘beyin göçü’ olgusunu tartışıyor. Yüksek nitelikli göçmenlerin iletişim araçlarıyla olan ilişkilerini inceleyerek, bu kişilerin ev sahibi ülke ve/veya

misafir olunan ülkedeki siyasal katılım örüntülerini analiz eden TURKAN IPEK, “Political Participation and Media Use of Highly Qualified Migrants” başlıklı çalışmasında yurtdışında yaşayan yüksek nitelikli Türkiyeli göçmenlerin toplumsal ve siyasi eğilimlerini anlamaya ve açıklamaya çalışıyor.

Göç’ün uluslararası, küresel ve politik boyutları ekseninde ortaya çıkan görünülerinin Avrupa’daki ve özelde Almanya’daki ‘Mülteci Krizi’ bağlamında tartışıldığı “Göçün Güvenikleştirilmesi: Almanya’da Aşırı Sağ Parti AfD’nin Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi” başlıklı çalışmasında Sabiha Nur MEÇ, Suriye İç Savaşı sonucunda Almanya’ya ulaşmayı hedefleyen mülteci göçünün artan oranının Almanya siyaseti üzerindeki etkilerini hem ulusal, hem de uluslararası boyutlarıyla inceliyor. ‘Göçün güvenikleştirilmesi’ düşüncesi etrafında yürütülen tartışmada MEÇ, göç karşıtlığını politik söylemlerinin merkezine alarak yükselişe geçen ‘Almanya İçin Alternatif Partisi’nin (Alternative für Deutschland) parti manifestosunu, lider söylemlerini ve seçim afişlerini analiz ederek toplumsal alanda ortaya çıkan İslamofobi ve göçmen karşıtlığının nasıl ortaya çıktığını ve manipüle edildiğini tartışıyor.

Sayımızın “‘Solidarity Rather than Charity’- Reaching out Syrian Refugees in Izmir” başlıklı 7. çalışmasında Elif GÖZLER ÇAMUR ve Adil ÇAMUR, İzmir’de faaliyet gösteren ve mültecilere yönelik çalışmalarıyla öne çıkan ‘Halklar Arası Köprü Derneği’ni odaklarına alıyorlar. Göçün yerel ve hukuki boyutlarının temele alındığı bu tartışma, Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin yasal statüleri ve temel hizmetlere ulaşmalarını sorunlaştırarak başlıyor ve sivil toplumun mülteci sorununa yaklaşımlarını analiz ederek devam ediyor. Bu analizden hareketle GÖZLER ÇAMUR ve ÇAMUR, Halkların Köprüsü Derneği’nin faaliyetlerini ve söylemini ‘dayanışma’ ve ‘hayırseverlik’ kavramları bağlamında tartışıyorlar.

Kentin göç olgusuyla, göçmenler ve mültecilerle girdiği etkileşimi gastronomi çerçevesinde değerlendiren çalışmasıyla Büşra ESER, “Mülteci Restoranları Gastronomik Sahanın Neresinde?” diye soruyor ve ‘Göçmen Mahalleleri, Mülteci Yemekleri ve Mekânsal Ayrışmaya Dair Kuramsal’ bir tartışmayı yürütüyor. Yerel ve küresel boyutların karşılaştırılmasını olanaklı kılan bu tartışmada, İstanbul’un mülteci restoranları bağlamında yaşadığı karşılaşmayı Londra ve Berlin gibi örneklerden hareketle analiz eden ESER, Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı İstanbul’un Bağcılar, Esenler ve Sultangazi ilçelerindeki mülteci restoranlarının mekânsal süreçlerini sosyolojik, psikolojik ve antropolojik bir perspektiften inceleyerek etnik mutfakların tüketimi ve soylulaştırma yazınına bir giriş yapıyor.

Sayımızın göç merkezli bir diğer çalışmasında John O'DONOGHUE, 'mülteci' kavramının politik, kavramsal ve küresel boyutlarda dolaşan eleştirel bir okumasını sunuyor. "The Refugee as Ideological Capital" başlığını taşıyan çalışmasında O'DONOGHUE, bir ideolojik sermaye ürünü olarak mülteci tasvirine yönelik felsefi, psikanalitik ve kültürel analiz ortaya koyuyor. Mültecilerin nasıl bir şekilde kapitalist gündemin bir parçası olduğunu tartışan yazar, mülteci konusunun ele alınış biçimlerini ve genel olarak da 'mülteci'nin anatomisini tartışmaya açıyor.

Göç ile ilgili açtığımız alana son katkısı Safiye ALTINTAŞ, Sema Erder'in 2018 yılının Haziran ayında yayımlanan "Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye: Türkiye'de Değişen İskân Politikaları" başlıklı inceleme kitabını değerlendirerek yapıyor. "İç ve Dış Göç Bağlamında Türkiye'de İskân Politikaları" başlıklı değerlendirmesinde ALTINTAŞ, Sema Erder'in eserinin ayrıntılı bir okumasını ve değerlendirmesini bize sunuyor. Bir kitap değerlendirmesinin ötesine geçen yazar, Türkiye tarihini iskân politikaları ve 'zorunlu göç' üzerinden tartışmaya yönelik bir giriş gerçekleştiriyor.

Dergimizin "Açık defter" bölümünde "SSCB-Türkiye ilişkilerinde Kıbrıs Sorunu (1964-1979)" başlıklı çalışmasında Burçin CANAR, 1964 ve 1979 yılları arasındaki SSCB'nin ve Türkiye'nin uluslararası düzlemdeki ilişkisini Kıbrıs politikası merkezinde tartışıyor. Türkiye ve SSCB arasındaki görece yakın bir ilişkinin kurulduğu bu zaman dilimindeki gelişmeleri; Ankara, Atina, Moskova ve Washington eksenlerinde yürütülen tartışmaların Lefkoşa'ya yansımaları bağlamında inceleyen CANAR'ın yürüttüğü bu tartışma, Kıbrıs sorununun uluslararası çerçevedeki oldukça önemli bir evresine ışık tutuyor.

Sonuç olarak, göç olgusunu çoklu boyutları ekseninde ele almaya çalıştığımız bu sayımızda, oldukça kapsamlı bir göç okumasını okuyucularımıza sunabildiğimizi ümit ediyoruz. Göç gibi çok temel ve derinlikli bir kavramın bütün hatlarıyla ve boyutlarıyla tartışılması iddiası elbette imkânsızdır. Bununla birlikte, göçün temel birçok boyutuna yönelik eleştirel ve disiplinlerarası etkileşimi gerçekleştirmeye çalışan bir seçki sunmaktan dolayı mutluluk duyuyoruz. Bu çabamızda değerli yazılarıyla dergimize katkı sunan tüm yazarlara, Viraverita'nın disiplinlerarası karşılaşmalarında bizimle birlikte yürüdükleri için çok teşekkür ediyoruz. Karşılıklı dayanışma ve işbirliği duygularıyla yürütmeye çalıştığımız bu süreçte yazıları değerlendirmiş olan tüm hakemlerimize çok titiz, detaylı ve yapıcı hakemlikleri nedeniyle minnettarız. Yeryüzündeki yerlerini arayan insanların kendilerini ait hissedebilecekleri bir yere varmalarının olanaklarını düşündüren keyifli okumalar diliyoruz.

ORCID ID

Gözde KIRAL UÇAR <https://orcid.org/0000-0001-5888-1101>

Meriç KÜKRER <https://orcid.org/0000-0001-8069-4564>

Özgür UÇAR <https://orcid.org/0000-0002-4668-5004>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

- Summers, H. (2018, March 26). Why we're paying the rent for a million Syrian refugees. Retrieved 2018, December 20, from <https://www.theguardian.com/global-development/2018/mar/26/scheme-cash-transfer-turkey-1m-refugees-eu-aid>
- United Nations. (2017). World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables, New York- United Nations. Retrieved 2018, December 21, from https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf.

Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılğanlık

Berfin KART¹

¹PhD, Assoc. Prof., Adnan Menderes University- Philosophy

Özet

Bugün yaşanan bölgesel çatışma ve iç savaşlar, ‘mülteci sorunu’nun ya da ‘mülteci krizi’nin en önemli sebeplerinden biri olarak görünmektedir. Ama sadece çatışma ve iç savaşlar dışında, kimi sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, dinsel, etnik vb. sorunlar da büyük göç dalgalarına yol açabilmektedir. Terör eylemleri, savaş ve iç savaşlar, yoksulluk, iklim değişikliği gibi nedenlerle gelişmiş olan ülkelere yaşanan göçler, mültecilerin yaşam koşullarına ilişkin pek çok sorunla birlikte etik sorunlarla da karşılaşmalarına ve buna bağlı olarak ağır insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, küresel bir sorun olarak çığ gibi büyüyen ‘mülteci sorunu’, bugün göz ardı edilemeyecek bir kriz olarak karşımızda durmaktadır. Hayatta kalmak ya da daha iyi koşullarda yaşamak için evini yurdunu terk edip kendilerine yeni bir yurt arayanların, yurtsuzluk, yoksulluk, ayrımcılık, kültürel farklılık gibi nedenlerle, misafir oldukları ülkelerde yaşadıkları etik sorunlar ve uğradıkları ihlaller bugün görünür biçimde artmıştır.

Bu yazı, mülteci olmanın yol açtığı kırılğanlık yanında çocuk/yaşlı/engelli/kadın olmanın getirdiği çoklu kırılğanlıkla karşı karşıya kalan mültecilerin sorunlarına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Hem hukuki bir statü olan vatandaşlıklarını yitiren, hem de doğup büyüdüğü toprakları terk etmek zorunda kalan bu grupların insanca bir yaşam sürebilmeleri için neler yapılabileceği, ‘mülteci olup insan kalmak mümkün müdür?’ sorusu etrafında tartışmaya açılacak; mülteci sorununun yalnız hukuki ve siyasal bir sorun değil, aynı zamanda etik ve felsefi bir sorun olduğuna dikkat çekilecektir.

Anahtar Sözcükler: Mültecilik; Kırılğanlık; Çoklu Kırılğanlık; Etik; İnsan Onuru; İnsan Hakları.

Refugeehood and Multiple Vulnerability as a Philosophical Problem

Abstract

Ongoing territorial conflicts and civil wars besides poverty are the main reasons of 'refugee crisis'. We are facing today a steadily increasing human flow in the world. Not only territorial battles or civil wars; but also social, political, economic, cultural conditions of some countries and the fear of persecution or oppression on the minorities force people to leave their country. People who are leaving their countries are seeking asylum in the safe countries because of life threatening conditions of their home countries. The global refugee problem turns to be a 'refugee crisis'.

The problems of refugees in a host country are not same with problems of rights of citizens of host country; and to protect the dignity and vulnerability of refugees is more difficult than others. Refugees who lost their citizenship rights and left their homeland face with severe ethical problems and human rights violations. Refugees are regarded among the vulnerable groups as children, disables, elders, because of their living and political conditions and their being deprived of basic rights.

The aim of this paper is to draw attention to the multiple vulnerability of refugees such as child, woman, elder and disable. In this paper, I will try to demonstrate that the refugee problem is not only a juridical or political problem, but also an ethical and philosophical problem.

Keywords: Refugeehood; Vulnerability; Multiple Vulnerability; Ethics, Human Dignity; Human Rights.

Corresponding Author : Berfin KART
Adnan Menderes Üniversitesi – Felsefe Bölümü
E-mail : berfin.kart@hotmail.com
Manuscript received : 15 September 2018
Revised manuscript accepted : 18 November 2018

Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılğanlık

Ülkelerinde sürmekte olan güvensizlik ve şiddet ortamından kaçarak başka ülkelerde kendilerine bir sığınak aramak zorunda kalanların sayısında son yıllarda önemli bir artış gözlenmektedir. Yalnızca belirli ülkelerin ya da kendi yaşadığımız coğrafyanın bir sorunu olmaktan ziyade dünyanın pek çok ülkesinin de önemli bir sorunu olarak karşımızda duran 'mültecilik', içinde bulunduğumuz yüzyılda çığ gibi büyüyerek dramatik bir hal almıştır. Günümüzde bu sorunla, yalnızca iç savaşların yaşandığı ülkelerde değil, savaşın bittiği ancak açlığın, yoksulluğun, işsizliğin hüküm sürdüğü, etnik, dinsel veya siyasi baskıların yaşamı tehdit ettiği ülkelerde de karşılaşılmaktadır. Hatta kuraklık ve küresel iklim değişikliği de insanları ülkelerini terk etmeye götüren nedenler arasında sayılmaktadır. Mülteci sorunu yalnızca içinde yaşanan çağın önemli bir problemi olmakla kalmayıp, gelecekte de artarak dünyayı etkilemeye devam edecek önemli problemlerden biri olacak gibi görünmektedir. Özellikle 2016 yılı güvensizlik ve şiddet ortamından kaçanların denizlerde hayatlarını yitirdikleri bir yıl olarak tarihteki yerini almıştır. Ancak, denizlerde yiten yaşamlara rağmen BM *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* başta olmak üzere, mültecilerin korunması ve kollanmasına yönelik bildireleri imzalayan Avrupa ülkeleri ve ABD'nin, mülteci akımlarını durdurmak için, bugün ülkelerinde yeni duvarlar ördüklerine tanıklık edilmektedir. Bu süreçte kimi ülkeler geçiş hakları mevcut olanların bile belirli ülkelere olmaları sebebiyle geçişlerini askıya almış; kimi gelişmiş ülkeler ise ancak belli nitelikte ve ucuz işgücünden yararlanabileceğini düşündüğü sınırlı sayıda -binlerle ifade edilebilecek kadar az sayıda- kişiyi ülkelerine sığınmacı olarak kabul etmiştir. Bu süreçte, kimileri için "mülteciler bir şans" olarak görülmüştür (Kolektif, 2017, s. 49), çünkü çok sayıda insanın Avrupa'ya –örneğin Almanya'ya- gelmesinin bir şans olduğu ve ülkeye entegrasyonlarının sağlanmasıyla bugün kaybedilen zaman ve paranın gelecekte kar olarak geri döneceği düşünülmüştür. Bu bağlamda, başarılı olmuş bir entegrasyondan ülkeler ekonomik ve toplumsal olarak kazançlı çıkacaktır; kimileri için ise önlenemez insan seli karşısında tedbirler alınmalı ve sığınmacılar Avusturya'daki Nauru, Papua Yeni Gine gibi adalarda tutularak "cesaretleri kınılmalı"dır (Kolektif, 2017, s. 52) ; çünkü ne Calais'ın ne de başka Avrupa ülkelerinin kaçak göçmenlerin sürü halinde gelip sığınacakları bir liman olması istenmektedir (Kolektif, 2017, s. 54).

Türkiye, Körfez Savaşı'ndan sonra yakın tarihinde karşılaştığı ikinci büyük göç dalgası karşısında, tüm ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlara rağmen uyguladığı açık kapı politikasıyla yaklaşık 3 milyon mülteciyi kabul etmekle bölgesindeki mülteci sorununun çözümüne önemli bir katkı sağlamıştır. Türkiye, Irak, Afganistan, Eritre, Somali, İran, Yemen gibi ülkelerle birlikte Suriyeli mülteciler için Lübnan

ve İnan'dan sonra yeni bir 'koruyucu ÷lke' olarak kabul edilmiştir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, Türkiye'de biyometrik verileriyle kayıt altına alınan Suriyeli mülteci sayısının Mart 2017'de 2. 957.454 milyon iken Haziran 2018 tarihi itibarıyla artarak toplam 3 milyon 589 bin 384 kişiye ulaşmış olması durumun vahametini ortaya koymaktadır. 2014-2018 yılları arasında 14.254 Suriyeli üçüncü ÷lkelere yerleştirilmiştirⁱ. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu verilerine bakıldığında 2018 yılında, 68,5 milyon insanın evinden ayrıldığı, bunlar arasında 25,4 milyon mültecinin 18 yaşının altında olduğu ve 10 milyonun vatansız kalarak eğitim, barınma, çalışma ve serbest dolaşım gibi pek çok temel haktan yararlanamadıkları, çatışma ve zorlamaların bir sonucu olarak dünyada her iki dakikada bir kişinin göçe zorlandığı bilgisi edinilmektedir. Bu veriler de bize korku, baskı, şiddet, çatışma gibi farklı sebeplerle ÷lkelerini ve evlerini güvenli bir yer bulmak terk etmek zorunda kalanların uzun ve tehlikeli yolculuğu ÷lke içinde ve ÷lkelerarasında göçü özellikle son dönemde daha da arttığını göstermektedir.

Güçlükler ve tehlikeler sebebiyle yalnızca bir başka ÷lkeye yapılan göçler yanında, vatandaşı olunan ÷lkenin sınırları içerisinde de iç göçler yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu'nun verilerine bakıldığında 68,5 milyonluk göç nüfusunu 40 milyonunu bir başka ÷lkeye sığınmadan yalnızca ulusal sınırlar içerisinde göç edenler (internally displaced people)ⁱⁱ oluştururken; mülteciler bu toplamın 25,4 milyonunu, sığınmak için bir ÷lke arayanlar (asylum-seekers) ise 3,1 milyonunu oluşturmaktadır. Bu artış, içinde bulunduğumuz çağda, mülteci sorunuyla yeniden yüzleşmeyi ve mültecilerin yaşadıkları etik sorunları, hak ihlallerini yeniden sorgulamayı ve 'mülteci olmak insan kalmaya engel mi?' sorusu üzerinde düşünmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bugün yaşanan çatışma ve iç savaşlar, mülteci sorununun ya da mülteci krizinin en önemli sebeplerinden biri olarak görünmektedir. Oysa büyük göç dalgalarına sebep olan mülteci sorunu sadece savaşlar sebebiyle değil, kimi sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, dinsel, etnik vb. sebeplerle de ortaya çıkmaktadır. 'Mülteci' kavramı esasında her türlü şiddeti ve baskıyı ve bunların beraberinde getirdikleri acıyı, geleceğe dair umutsuzluğu ve tüm bunlardan kaçışı işaret etmektedir. Son zamanlarda daha sık duyduğumuz ancak kökleri insanlık tarihinin başlangıcına dayanan bu kavram, bugün, savaşın, terörün, her türlü şiddetin arttığı yüzyılımızda siyasetin ve siyasetçinin söylemlerinde daha sık yer almaktadır. Sanki dünyanın yeni karşılaştığı bir durum, tarifi zor, önlenmesi imkânsız bir olgu gibi algılanmakta ya da algılanması istenmektedir. Bugün sıkça akademik çalışmalarda, görsel ve yazılı basında ya da görsel sanatlarda ve pek tabii siyasetçilerin söylemlerinde sıkça karşılaştığımız 'mülteci sorunu' içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda

dünyanın gündeminde ilk sıralarda yer almaktadır. Aylan bebeğın (Alan Kurdi) kıyılarıımıza vuran cansız bedeninin fotoğrafı hem Türkiye’de hem de Avrupa ve Amerika’da ‘mülteci sorunu’nuyla bizi yeniden yüzleştirmiş, ancak ne yazık ki kısa vadeli bir uyanış ve sınırları daraltılmış bir duyarlılık yaratmıştır. 2015 yılında kıyıya vuran cansız bedeninin fotoğrafı ‘mülteci’ kavramıyla bazı kişiler ya da ülkeler için *yeni bir karşılaşma*, ancak bazı kişiler ya da ülkeler için *yeniden yüzleşmedir*. 2015’ten bugüne yaşanan trajik yitişler mültecinin kim olduğu, mülteci olmanın ne anlama geldiği üzerine yeniden düşünülmesine yol açmıştır.

Peki, kimdir mülteciler? Mülteci olmak ne anlama gelmektedir? Kimlere mülteci denilebilir? Bu soruların yanıtı Evrensel Bildirge ve BM sözleşmeleri başta olmak üzere pek çok kaynakta açıkça yer almaktadır.

“‘Mülteci’ terimi umutsuz/iç açıcı olmayan görüntülerin bir karışımını anımsatır: Güney Çin Denizi’nde akıntının sürüklediği insanla dolu bir bot, Bangladeş’te karnı şişmiş bir bebek, Beyrut’ta moloz yığına dönüşmüş bir gecekondu gölgesi. Bir mültecinin kim olduğu ya da olmadığının (politik olarak olmasa bile) kavramsal belirlenmesi göreceli olarak basit bir sorun gibi görünmektedir. Bir mülteci, yaşamını tehdit eden koşullardan kaçan bir kişidir diyebiliriz” (Shacknov, 1985, s. 274).

Yirmi birinci yüzyılda tanıklık ettiklerimiz geçmiştekilerden farklı değildir. Bugün de insanlar yaşamlarını devam ettirebilmek ve temel haklarını koruyabilmek için baskı ve korkudan kaçarak uluslararası bir sınırın ötesine geçip, yeni bir yaşam kurma umuduyla yola çıkmakta ve bu yollarda yaşamlarını yitirmektedir. 2015 yılında Bodrum’da kıyıya vuran ve Suriye’de yaşanan trajedinin sembolü olan Alan Kurdi’nin cansız bedeni, Bangladeş’te ya da Güney Çin Denizi’nde yaşamını yitiren bir bedenden daha az trajik değildir. Alan bebeğın ailesi, Suriye’den Avrupa ya da Amerika’ya geçmeye çalışan ailelerden yalnızca biridir. Amaçları Kanada’ya akrabalarının yanına ulaşmak olan ailenin hikâyesi trajik biçimde sonlanmış, fakat 2015 yılında Kanada’nın, federal seçimleri öncesinde kapılarını az da olsa ‘ötekiler’e açmasına ve seçimlerde başarı elde etmesine vesile olabilmıştır. Bir mülteci mezarlığına dönüşen Ege Denizi’nde yitip giden çocuklardan yalnızca biri olan Alan (ya da Aylan) bebek bu trajedinin ne ilk ne de son sembolüdür. Yaşayan ölümler olmaksızın, umut yolculuğunda boğulmayı ya da donmayı göze alan erkek, kadın, yaşlı, çocuk mültecilerin sayısı günden güne artmaktadır. Bugün artık, yalnızca bölgesel değil tamamen küresel bir sorun olarak çığ gibi büyüyen ‘mülteci(lik)’, önemli bir insan hakları problemi olarak karşımızda durmakta ve bizden acilen kalıcı çözümler beklemektedir. Yoksulluk ve ayrımcılık nedeniyle yaşanan ihlaller günümüzde daha da derinleşirken, buna mülteci olmanın getirdiği yeni ya da yenilenmiş sorunlar da eklenmektedir.

Yüzyıllardan beri dünyayı şekillendiren ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yaşanan göç, birçok etik sorunu ve insan hakları ihlalini de beraberinde getirmektedir. ‘Mülteci’ kavramının sınırları çizilmiş, mültecilik statüsü sözleşme ve bildirgelerle güvence altına alınmış olsa da, içinde bulunduğumuz dönemde insan selinin kontrol edilemez boyutlara ulaşmasıyla birlikte uluslararası bildirgelerin ve yapılanların yeni sorunlar karşısında yetersiz kalmaya başladığı görölmektedir.

Mülteci;

“...belirli bir ırka, dine, ulusa, belirli bir toplumsal gruba ya da politik düşünceye sahip olması nedeniyle gerekçelendirilebilecek biçimde takibe uğrama korkusu yaşayan kişi, kendi ülkesinin dışında bulunan ve kendi ülkesinde yaşayamayan kişi veya böyle bir korku taşıdığı için bu kendi ülkesi tarafından sağlanacak korumadan yararlanmak istemeyen kişi olarak tanımlanmaktadır” (Shacknov, 1985, s.274).

Güvensizlik, baskı ve şiddet ortamından kaçıp, insan değerine -ya da onuruna- uygun bir yaşam arayışında olan kişilerdir mülteciler. *Farklı etnik köken, din, sosyal grup veya siyasi görüşlere sahip olmaları nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve bir başka ülkede mülteci statüsü alabilmek için sığınacak ülke arayan kişilerdir mülteciler. 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmeyi imzalayan taraf devletlere sığınmakla, söz konusu devletlerden sığınma hakkı elde ederek temel haklarının korunmasını sağlamaya çalıřanⁱⁱⁱ kişilerdir mülteciler.* İçinde buldukları oldukça güç koşullarda hayatta kalmak ya da daha iyi koşullarda yaşamak için yurtlarından ayrılıp kendilerine yeni bir yurt arayanlar, başvurdukları ülkelerin engelleyici ve yıldırıcı tavırlarının yol açtığı etik sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Bugün, mülteciler, insan onurlarını korumanın ve onurlu bir yaşam sürmelerinin oldukça güç olduğu koşullarda, ‘statüszlük’lerinin ve ‘yurtsuzluk’larının bir sonucu olarak, barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi temel haklardan ve sosyal, ekonomik, siyasal haklardan yoksun kalmakta; bu yoksunlukla birlikte dezavantajlı veya incinebilir grupların başında gelmektedirler.

Mülteciler, sığınacak bir ülke arayanlardan ve göçmenlerden ayrılırlar. Bu üç kavram arasındaki sınırlar belirsiz, bu kavramlar birbirinin yerine kullanılıyor gibi görünse de, farklı şeyleri nitelemektedirler. Sığınmacı veya mülteci, bir mülteci olarak tanınma hakkı olan ve yasal koruma ve yardımı almayı hak eden kişidir. Statüleri resmi olarak tanınmamış olsa da sığınacak bir ülke arayanlar, uluslararası bir sınırı geçmesi ve bir başka ülkede koruma ve güvenlik araması

halinde ülkesine geri gönderilemeyen ve hakları korunması gereken bir kişidir. Ancak, baskı, şiddet korkusuyla evinden çıkıp, uluslararası koruma talebinde bulunan sığınma arayan kişiler, evine geri dönmesi halinde zarar göreceğini ispatlaması beklenen ve mülteci statüsü başvurusu henüz değerlendirilmemiş kişilerdir. Sığınmacı ve mülteci kavramlarıyla birlikte ele alınan 'göçmen' (immigrant) ise, daha çok, ekonomik, kültürel veya sosyal koşulların iyileştirilmesi için kendisi ve ailesiyle birlikte bir başka ülkeye ya da bölgeye kendi istekleriyle yasal yollarla göç eden kişilerdir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmesi başta olmak üzere, uluslararası bildirme ve sözleşmelerle, ulus devletlerin sığınma ya da göç etme hakkını ve temel hakları güvence altına almaları gerekirken, mültecilerin yaşadıkları ihlallerle kırılabilirliklerinin daha da arttığına tanıklık edilmektedir. Bu bağlamda, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'nin 13. Maddesinde, herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkının; herkesin, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkının; 14. Maddesindeki herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma ve göç etme hakkının; 15. Maddesindeki herkesin bir ülkenin yurttaşı olma hakkının açık bir biçimde tanımlandığı görülmektedir.

Günümüzde olan bitene bakıldığında Evrensel Bildirge'deki bu hakların tümüyle unutulduğu ya da gözden kaçırıldığı görülmektedir. Bu unutulmuşluk ya da görmezden gelişle, esasında, *Evrensel Bildirge*'nin insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğdukları, akıl ve vicdana sahibi oldukları, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmaları gerektiği (Madde 1); herkesin, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabileceği; ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyeceği (Madde 2); yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğu (Madde 3) maddelerinin ihlaliyle karşılaşılmaktadır.

Bu hakları çiğneyen ulus devletlerin acilen sığınma ya da göç etme hakkının korunmasını sağlamaları beklenirken, *Bildirge*'nin yanı sıra mülteci haklarını korumaya yönelik sözleşmelerin de uygulanmasında güçlüklerle karşılaşılmaktadır. 1951 Sözleşmesi'nde açıkça sınırları çizilen

mülteci olmak ve mültecilerin temel haklarının korunması konusunda devletlerin son zamanlarda verdikleri kimi kararlar oldukça tartışmalıdır.

1951 Sözleşmesi Genel Hükümleri'nde 'mülteci' statüsüne ilişkin olarak;

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır..."

(BM 1951 Sözleşmesi, Madde 1 (2): 2)

denilmektedir. Bu tanım bize göstermektedir ki ırk, din, ulus, sosyal grup, siyasi düşünceler gibi nedenlerle kişilerin korku ve baskı sonucu ülkelerini terk etmeleri halinde korunmaları gerekmektedir ve bu koruma herkesi kapsamaktadır. Bu durumda, zulüm ve baskıdan kaçan kişilerin bir başka ülkede mülteci statüsü alabilmeleri beklenmektedir. Yani, 1951 Sözleşmesini imzalayan taraf devletlere sığınan mültecilerin, söz konusu devletlerin resmen vatandaşı olması, hukuki statü kazanması ve böylelikle temel haklarının korunması gerekir. Ayrıca bu bildirgeyle, taraf devletlerin mülteci statüsü verdiği kişilerin, ücretli bir meslekte çalışabilmek (Madde 17), kendi iş yerini açabilmek (Madde 18) ve fazla mesai ve aile yardımı alabilmek ve hastalık, sakatlık, ölüm, işsizlik gibi sosyal güvenliğin korunması (Madde 24 (a) ve (b)); konut edinmek (Madde 21); diplomalarının tanınması ve sahip olunan diplomadaki ihtisas mesleğin icra edilmesi (Madde 19 ve 22) ve seyahat belgesi ya da kimlik ile yaşadıkları toprakların dışına çıkabilmeleri gibi haklarının korunması da güvence altına alınmıştır.

Ancak, eksiklik de taşısalar, mevcut sözleşme maddelerdeki açık korumaya yönelik ifadelerle rağmen, bugün mülteci olanların insan onurlarını, "insanın değerini"^{iv} (Kuçuradi, 2011a, s. 72) korumak, onurlu bir yaşam sürmelerini sağlamak ve kırılganlıklarını azaltmak oldukça güçtür. Bildirge ve sözleşmelerin hazırlayıcısı ve uygulayıcısı konumundaki devletler, günümüz koşullarına bakıldığında, mültecilerin göç etme haklarının ve insan onurlarının korunması gerekliliği karşısında tam tersi bir tutum takınmaktadır. Mülteciler insanın yapısal olanaklarını gerçekleştirip geliştirebilmesinin önkoşullarıyla ilgili istemlerin beslenme, sağlık, eğitim, çalışma gibi temel haklardan ve pek tabii devletçe tanınan sosyal, ekonomik, siyasal haklar gibi kimi kurum ve kuruluşlar aracılığıyla korunabilecek haklardan ^v (Kuçuradi, 2011b, s. 6)

'yurtsuzluk'larının ya da 'statüszlük'lerinin bir sonucu olarak yararlanamamaktadırlar. Ülkelere terk etmek zorunda kalan mülteciler, bu sözleşmede de yer alan temel haklarla ilgili, başta yoksulluk, barınma, beslenme ve sağlığa erişim olmak üzere, eğitimden yoksun kalma, kültürel, etnik ve dinsel farklılıklardan ötürü ayrımcılığa uğrama, ötekileştirilme, geri gönderilme, ağır suçlularla aynı koşullarda hapsedilme gibi, o ülke vatandaşlarının sorunlarına kıyasla çözülmesi daha zor türden sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bugün, her kişi ya da grup mülteci olmakla insan olma değerini de yitirmekle karşı karşıya kalmaktadır. Dezavantajlı gruplar arasında yer alan mülteciler, temel insan haklarından mahrum kalmakta ve mültecilerin de öncelikle insan olmakla temel haklara sahip oldukları unutulmaktadır. Bu mahrumiyet, yalnızca gelişmekte olan ülkelere sığınanların ya da belirli bir ülkenin, coğrafyanın sorunu olmayıp, gelişmiş ve belirli bir refah düzeyine ulaşmış ülkelere sığınanların da sorunu olarak karşımızda durmaktadır. Kırılğan grupların başında gelen mülteciler, tehlikelere ve zarar görmeye daha açık halde hayatta kalma mücadelesi vermektedirler.

Bugün, insan haklarının ve insan onurunun korunması teşebbüsleri özellikle mülteciler sözü konusu olduğunda daha da eksik ve yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda yeni bir kavram ya da dayanak olarak ortaya çıkan 'kırılğanlık' kavramı, insanla ilgili tartışmalarda giderek daha fazla kullanılmaktadır. İnsansal olanla ilgisi bakımından, insani bir acı çekme ve tehlikelere açık olma, yaralanabilirlik, savunmasızlığa açık olma anlamlarına gelen kırılğanlık, "dünyaya ve dünyevi olana ilişkin bir yaralanmaya açık olma kapasitesi"dir (Turner, 2006, s.28). Yaygın olarak 'mağdur' ya da 'dezavantajlı' durumda olan kişileri anlatmak için başvurulan bu kavram, "zarar görme tehlikesi altında olmak" olarak da tanımlanmaktadır (Goodin, 1985, s.110). Özellikle, politik ve hukuksal alanda giderek güç kazanan 'kırılğanlık' kavramı; sosyal araştırmalar, felsefe, biyoetik ve toplum çalışmalarında giderek daha çok dile gelmektedir. 'Kırılğanlık' (vulnerability), insan hakları kavramının insan onuru kavramını yeterince açıklayamadığını ve insan haklarının insan onurunun korunmasının bir gereği olduğunun dayanaklarının yeterince gösterilemediğini düşünenlerin^{vi} ortaya koydukları alternatif bir kavramdır. İnsan hakları çalışmalarının insan onurunu yeterince koruyamadığı, eksik kaldığı düşüncesi yeni bir dayanak olarak 'kırılğanlık' kavramının, insanla ilgili tartışmalarda giderek daha fazla kullanılmasına yol açmıştır.

Kalıtıl, atfedilen, sınıfsal, gelişen, toplumsal, göreceli bir onur kavramı değil, hiyerarşik öğelerden arınmış, ırk, soy, cinsiyet, sağlık durumu gibi sebeplerden bağımsız olarak, her insanda eşit olarak bulunduğu varsayılan (Sulmasy, Malpas ve Lickiss, 2012, s. 17) bir insan onuru anlayışının kırılğanlık kavramını benimseyenler tarafından insan haklarına daha uygun

olduğunu düşünölmektedir. Kırılğanlık, mağduriyet ya da muhtaçlık değildir; otonomiden yoksun insanları, çocukları, yaşlıları, zihinsel engellileri, insan onurunun tanımına dâhil etmede kullanılan alternatif bir kavramdır. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi* kararlarında ve hukuk alanında da giderek daha görünür hale gelen kırılğanlık, mahkeme kararlarında işkence mağdurları, çocuklar, cinsel yönelim, ırk ve etnik köken, tutukluluk ve mahkûmiyet, mültecilik ve uluslararası korumadan yararlanma başvurusu olanlar, bakım evlerindeki yaşlılar, zihinsel ve fiziksel engellilik gibi başlıklar altında karşımıza çıkmaktadır. Bu kırılğan gruplar olası tehlikeye daha yakın olan, özel ihtiyaç ve desteğe muhtaç olan ve her an tehlike altında olan insanların oluşturduğu gruplardır. Bu kırılğan gruplardan biri de mülteciler ve sığınacak bir ülke arayanlardır, bunların arasında da kadınlar, çocuklar ve yaşlılar bulunmaktadır.

Mülteciler ve sığınma arayanlar, özellikle de çocuk ve kadın olanlar, tehlikelere daha açık, daha savunmasız ve daha kırılğandırılar. Bu durum zaten kırılğan olan bir grubun içinde ikinci bir kırılğanlığın yaşanmasına, sonuçta çocuk, yaşlı, engelli ve kadınların çifte ya da çoklu kırılğanlıkla (multiple vulnerability) karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Çocuk, yaşlı, kadın olmak ve bir de mülteci olmak daha zor yaşam koşullarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu gruplar, *çifte ya da çoklu kırılğanlığa* maruz kalmaktadır. Bu ise onlar için durumu daha trajik kılmaktadır. Kendi ülkelerinden göç etmek zorunda kalmış bu kırılğan grupların sığınmacı oldukları ülkenin kendi yurttaşlarından ayrı bir muameleye tabi tutulmaları kırılğanlıklarını daha da artırmaktadır. Mültecilerin, buldukları ülkelerin kendi yurttaşlarının sahip oldukları sosyal ve ekonomik haklardan mahrum olmaları ya da yeterince bu haklardan yeterince yararlanamamaları kırılğanlığın ana sebeplerinin başında gelmektedir.

Çocuk ve kadın olmaya bir de bir sığınmacı çocuk ya da mülteci bir kadın olmak eklendiğinde, kişilerin karşılaştıkları etik sorunlar daha derinleşmektedir. Mülteci bir kadın ya da çocuk olmak zaten var olan etik sorunların da katlanmasına yol açmaktadır. Sığınmacıların kendilerinden yardım beklediği devletlerin çoğu zaman bu durum karşısında sessiz kaldıkları görölmektedir. “Devletler, bir yandan kadınların ve çocukların insan haklarına saygıyı desteklememekte, diğer yandan bu haklar ihlal edildiğinde onların korunması ihtiyacını da göz ardı etmektedirler” (Young, 2002, s.42). Mülteci popölasyonunun büyük bir kısmını oluşturan kadın ve çocukların karşılaştıkları insan hakları ihlalleri görmezden gelinmektedir. Terk etmek zorunda bırakıldıkları ülkelerinde kadın olmakla uğradıkları ayrımcılık ve eşitsiz muameleye ‘mülteci’ bir kadın olmak eklendiğinde kırılğanlıkları daha da artmaktadır. Çocuklar, benzer biçimde eğitimsizliğe, çocuk işçiliğe, erken yaşta evliliğe maruz bırakılırken, ‘mülteci’ çocuk

olduklarında yaşadıkları bu sorunlar daha da artmakta *yersiz yurtsuz mülteci çocuk olmak*, ayrımcılığı, ötekileştirilmeyi, çocuk yaşta ve yasal olmayan koşullarda çalıştırılmayı, dil bilmemekten ve ekonomik koşulların yetersizliğinden ötürü eğitim gibi temel bir haktan yararlanamamayı da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda mülteci bir kız çocuğu olmak, çocuk yaşta, resmi olmayan ve ekonomik gelir sağlamayı hedefleyen çocuk evliliklerini ve pek tabii eğitime erişememek gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bütün bunlar göstermektedir ki, mülteci kadınlar ve çocuklar -özellikle de mülteci kız çocukları- savaşın ve beraberinde gelen mülteciliğin en ağır biçimde kırılğanlığına maruz kalmaktadırlar. Mülteci bir kadın olmanın kendilerine yüklediği ailenin reisi olma görevi, göç yollarında ya da yerleştikleri coğrafyada kadın olmakla karşılaştıkları ötekileştirilme, ikinci hatta üçüncü eş olma gibi hukuk dışı uygulamalar, cinsel istismar ya da cinsiyet ayrımcılığı 'mülteci' kadınların çifte kırılğanlık yaşamalarına sebep olmaktadır. Bununla birlikte, çocukların özellikle sığınma talep edilen ülkedeki anadile hâkim olmamaları, materyal ve eğitmen eksikliği, mekân yokluğu ya da yetersizliği, aile bütçesine katkı sağlamaya çalışmaları temel bir hak olarak eğitim hakkından yararlanamamaları sonucunu doğurmaktadır. Mülteci krizi, aslında en çok da çocuklar üzerinde travmatik bir etki oluşturmaktadır^{vii}. Çalışan çocuk sayısı ve okul çağında olup da eğitim hakkından yararlanamayan çocuk sayısı göçle birlikte daha da artmakta, erkek çocuklar aile bütçesine 'çocuk işçiler' olarak, ucuz iş gücüyle katkı sağlarken; kız çocuklar da ekonomik koşulların yetersizliği ve geleneksel motiflerden dolayı erken yaşta ve çok eşli evlilikler yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bunlara ek olarak, çocukların yeterli ve gerekli gıdaya, ilaca ulaşamamaları, yaşamlarını oldukça kötü barınma koşullarında sürdürmek zorunda bırakılmaları ileride daha çok sağlık sorunu yaşayacak kayıp bir nesille bizi karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu çifte kırılğanlığın sonlanması ve mağduriyetin ivedilikle ortadan kaldırılmasında en başta sorumlu kişilere ve devletlere görev düşmektedir. Öncelikle, 1951 *Sözleşmesi*'ni ve *Evrensel Bildirge*'yi kabul etmiş olan devletlerin, mültecilere, yasal statü ve sığınma hakkı vermeleri ve söz konusu metinler çerçevesinde UNHCR, UNICEF, CEDAW ve CRC gibi uluslararası örgütlerin mültecilerin kendileriyle paylaştıkları deneyimleri hesaba katarak onların yararına değişiklikler yapabilmeleri ve mültecilerin insan haklarına sahip 'insanlar' olduklarının farkına varılmasında etkin bir rol oynayabilmeleri, mülteci kadınların ve çocukların -ve pek tabii erkeklerin, yaşlı ya da engellilerin- yaşadıkları sıkıntıları en aza indirmede seslerine kulak vermeleri beklenmektedir. Ancak, bu süreçte görülen, devletlerin, genel olarak göçmenlerin kabul edilmelerinde bildirge ya da sözleşmelerden ziyade kendilerine yönelik yarar ya da zararlara göre karar verdikleridir.

Devletlerin göçmenleri kabul etme politikaları yeni baştan gözden geçirilmelidir. Bu yapılırken bazı normların üstünlüğüne değil, moral sınırlamalar ve mevcut politikalar arasındaki ilişkiye de bakılmalıdır. Karar vermeye gücü ve yetkisi olanın karar vermede hangi moral ilkeleri hesaba kattığı ya da katması gerektiği üzerinde durulmalıdır. Devletlerin, mültecilerin kabulünde pek çok kriter gereği buldukları düşünülürken; kabul edilecek mülteci sayısı, eğitim durumu, yaşı ya da cinsiyeti, kendisine referans olacak kişiler, aile bağları, ekonomik katkıları, kültürel yakınlığı, etnik kimliği gibi faktörlerin mültecilerin tercihinde ne kadar öncelikli ve etkili olması gerektiğine bakılmalıdır.

Bugün, “göçmenleri kontrol etme hakkının sınırsızlığı” kişilerin etik sorunlar yaşamalarına ve insan hakları ihlallerine maruz kalmalarına yol açmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya gibi ‘göçmen ülkeleri’ olarak kabul edilen ülkelerde de önemli etik sorunlar ve insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır. Başta aile birleşiminden yararlanma^{viii} olmak üzere önemli etik sorunlar ve hak ihlalleri yaşanırken, kabul edilme kriterlerinde ülke ekonomisine katkıları ve kendilerini yeterince finanse edebilir olmaları, kültürel ilişkileri, eğitim durumu ya da belirli türden yetilere sahip olmaları, ülkenin ana dilini kullanma becerileri, etnik bağları kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz rol oynayabilmektedir. Devletler, mültecilerin kabulünde ve yeniden yerleşimlerinde (resettlement) farklı ölçütler uygulamakta ya da kimi zaman ölçütleri tamamen yok saymaktadır. Çoğu zaman, mültecilerin kabulü ve yeniden yerleşiminde, ülkeye sağlayacakları ekonomik katkılarına ve ekonomik güçlerine göre karar verilmektedir. Devletlerin göç ve sığınmacı kabulüne ilişkin politikaları değişkendir. Kendilerini göçmen ülkesi olarak görenlerle (Kanada, Amerika ve Avustralya) kendini göçmen ülkesi olarak görmeyenlerin (Avrupa) politikaları birbirinden farklıdır. Kendilerini göçmen ülkesi olarak görmeyenler aile birleşimi (reunification) ya da yeniden yerleştirmede kendilerini yükümlü göremeyip, sığınmacılara kapılarını kapatabilmektedirler. Daha az ya da çok göçmen tercih etme konusunda ölçüt koyma, sayısal sınırlar koyma konularında daha özgür davranabilmektedirler. Seçim yaparken kimilerini tercih dışında tutabilmektedir. Ulusal güvenliği tehdit edeceğini düşündükleri, kimi zaman belirli bir din, etnik köken, ırktan olanlar ya da finansal olarak kendine yetemeyen ve ekonomik katkısı bulunmayacak olanlar ya da sağlıkla ilgili destek alması gerekenler tercih edilme sürecinde sıkıntı yaşayabilmektedir. Öte yandan seçimle kabul ederken aile ilişkileri, ülke ekonomisine katkıları ve kendilerini yeterince finanse edebilir olmaları, kültürel ilişkileri, eğitim durumu ya da belirli türden yetilere sahip olmaları, ülkenin ana dilini kullanma becerileri, etnik bağları olumlu rol oynayabilmektedir. Bu bağlamda,

devletlerin demokratik göç uygulamalarında yer edinmiş olan ilke ve normları saptayarak, onlara ilişkin eleştiriler dile getirilmelidir (Carens, 2003, s.95). Bu eleştiriler de, devletlerin kendi göç politikalarının yol açtığı etik sorunları ve hak ihlallerini nasıl engelleyecekleri ya da engellenmeye yönelik nasıl tedbirler alacakları üzerine odaklanmalıdır.

Bir ölçüt aranıyorsa bu ölçüt insan onurunu koruma olmalıdır. Mülteci hakkı verilmediğinde kişilerin güvenlikleri tehlikeye atılıyor, onurlu bir hayat sürmeleri mümkün olamıyorsa bu kişiler öncelikli olarak ülkeye kabul edilmelidirler. Bugün karşı karşıya kalınan mülteci sorununun nedeni, mülteci olma halinin öncelikle insan olmayı unutturmasıdır. Bu sorun, insanın, yalnızca insan olmakla sahip olduğu değerinin veya onurunun korunması gerektiğinin unutulduğu, sosyal, ekonomik ve siyasal hakların sınırlarının, tüm yurttaşlar için -hem bir devletin yurttaşı olarak yaşayan hem de o devlete sığınmacı olarak gelen tüm yurttaşlar için- amacına uygun biçimde ve eşitlik ilkesi gözetilerek çizilmesi gerektiğinin unutulduğu bir sorundur. Mülteci sorununa yalnızca hukuksal ya da yalnızca siyasal bir sorun olarak değil, aynı zamanda *etik ve felsefi bir sorun* olarak da bakmak gerekir. *Felsefi bir sorundur*, çünkü mülteci sorunuyla mücadele edebilmenin bir koşulu, mülteci kavramının ne olup ne olmadığını açığa kavuşturmadır, Sığınmacı, göçmen gibi kavramsal ayrımların mülteci kavramından nerede farklılaştığını açık bir biçimde ortaya koymak gerekmektedir. Bu bağlamda, “Mülteci olarak insan kalmak mümkün mü?” sorusuna yanıt verirken, insanın değeri ve onuru kavramlarının bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. İnsan hakları tartışmaları için ‘insan onuru’ (human dignity, Menschenwürde) ya da ‘değeri’ (value) kavramları üzerinde durulması ve ‘onur’^{ix} (dignity) kavramının felsefi temellerini ortaya konulması gerekmektedir. Mülteci sorunu *teorik boyutu göz ardı edilemeyecek olan etik bir sorundur*, çünkü mültecilik, kişilerin insan değerine uygun yaşam sürmelerine, onurlarının zarar görmesine ve kırılabilirliğe maruz kalmalarına yol açan bir durumdur. Yalnızca hukuksal ya da siyasal değil, felsefi ve etik de bir sorun olan ‘mülteci sorunu’, her kişi ya da grubun mülteci olmakla, insan olma değerini de yitirmediğini görmekle daha kolay çözüme ulaşacaktır. Yurttaşların insanca yaşamaları için gerekli olanaklara, yaşam koşullarına sahip olamamaları, insan olma çizgisinin altına düşmelerine yol açmaktadır. Bu durumdan zarar gören kişilerdir, ama bu durumu çıkarları için kullanan, istendiğinde bu duruma son verebilecek olan da yine kişilerdir; tek tek kişiler ya da devletleri, ülkeleri yöneten kişilerdir. Mültecileri birer insan olarak görmek ve onları insan yapan olanakları gerçekleştirebilir duruma getirmek en başta devletlerin işidir.

Etik sorunlar insanın onuruna ya da değerine saygı gösterilmemesinden kaynaklanan sorunlardır. İnsanın araç olarak görülmesinden ya da kişilerin insan olduklarının unutulmasından kaynaklanan sorunlardır. Genel olarak tüm etik sorunlarda ortak olan bu değer sorununun yanında mültecilerin kırılgan veya dezavantajlı gruplar olmasından kaynaklanan ek bir sorunla daha karşılaşmaktadır. Bu durumu anlamada ve mültecilerin yaşadıkları etik sorunları sergilemede onur yanında kırılganlık kavramından da yararlanmayı gerektirmektedir. Kırılganlık kavramıyla mültecilerin durumlarının, yaşadıkları etik ihlallerin daha açık bir biçimde sergilenmesi mümkün olmaktadır. Burada kırılganlık kavramı onur ya da değer kavramının yerini alan bir kavram olmaktan çok, onu tamamlayan veya etik sorunların yapısını daha iyi görmemizi sağlayan ikinci bir kavram görünmektedir.

Mülteci sorunu, yalnızca yoksul ve gelişmekte olan ülkelere gelen mültecilerin sorunu olmayıp, gelişmiş ülkelerin tümünün de karşı karşıya kaldığı bir sorundur. *Evrensel Bildirge*'de onur ve haklar bakımından tüm insanlar eşit sayıldığı halde sosyal, siyasal ve ekonomik haklar bağlamında bu eşitliğin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere sağlanamadığı açıktır. Mültecileri, yalnızca 'bir mülteci' olarak değil, bir kişi, bir insan olarak görebilmek, onların karşılaştığı etik sorunları ve insan hakları ihlallerini giderebilecek tek bakıştır.

ORCID ID

Berfin KART <https://orcid.org/0000-0003-2573-3086>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

- Carens, J. H. (2003). Who Should Get In? The Ethics of Immigration Admissions. *Ethics & International Affairs*, 17(1), 95-110. Hyder, T. (Ed.). (2005). *War, Conflict and Play*. Open University Press.
- Goodin, R. E. (1985). *Protecting the Vulnerable: A Reanalysis of Our Social Responsibilities*. University of Chicago Press.
- Göç İdaresi. (2018). Geçici Koruma. Erişim Haziran 26, 2018 http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713/
- Göç İdaresi. (2018). Geçici Koruma. Erişim Haziran 26, 2018, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713/
- Göç İdaresi. (2018). Geçici Koruma. Erişim Temmuz 01, 2018 http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713/
- Kolektif. (2017). *Kıyıya Vuran İnsanlık, 2015 Mülteci Ölümleri Almanacağı*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Kuçuradi, I. (2011a). İnsan Onuru Kavramı ve İnsan Hakları. İçinde *İnsan Hakları Kavram ve Sorunları*, (pp, 1-10). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kuçuradi, I. (2011b). Felsefe ve İnsan Hakları. İçinde *İnsan Hakları Kavram ve Sorunları*, (pp. 69-76). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Mülteciler Derneği. (2018). 1951 Cenevre Sözleşmesi. Erişim Aralık 22, 2018, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf/>
- Mülteciler Derneği. (2018). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. Erişim Kasım 20, 2018, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Shacknove, A.E. (1985). Who Is a Refugee? *Ethics*, Vol. 95, No. 2, (pp. 274-284). Chicago Journals, The University of Chicago Press Stable,.
- Sulmasy, D.P., J. Malpas & N. Lickiss (Ed.). (2007). "Human Dignity and Human Worth". *Perspectives on Human Dignity*, (pp. 9-18).
- Turner, B. S. (2006). *Vulnerability and Human Rights*. Pennsylvania State University Press.
- UNHCR. (2018). Data Sources. Retrieved July 09, 2018, from http://www.unhcr.org/data.html#_ga=2.75946453.1990065668.1531141740-94760144.1520096409/
- UNHCR. (2018). Figures at Glance. Retrieved June 19, 2018, from <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html/>

Young, A. W. (2002). The protection of refugee women and children: Litmus Test for international regime success. *Georgetown Journal of International Affairs*, Vol. 3, No. 1, pp. 37-44. Georgetown University Press.

Notlar

ⁱ 2012-2018 yılları arasındaki bu yeniden yerleşimde Kanada 3538 BMMYK'yla ve 2645 kişinin doğrudan yerleşmesiyle Suriyeli mültecilerin en çok tercih ettikleri ülke olmuştur. Kanada'yı, 3902 kişiyle ABD, 1921 kişiyle Norveç ve 1757 kişiyle İngiltere izlemektedir (2.07.2018 tarihli T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713).

ⁱⁱ “Kendi ülkelerinin sınırları içinde kalarak evlerini terk eden insanlar ülke içinde yerlerinden edilmiş insanlar olarak tanımlanırlar. Bu insanlar kendi güvenlikleri için başka bir ülkede sığınma aramaya zorlanmazlar, tam aksine kendi hükümetlerinin huzurunda ve kendi ülke sınırları içinde güvenlik aramaya zorlanan kişilerdir” (Hyder, 2005, s.3).

ⁱⁱⁱ 1951 Sözleşmesini imzalayan taraf devletlerin mülteci statüsü verdiği kişilerin, ücretli bir meslekte çalışabilmek (Madde 17), kendi iş yerini açabilmek (Madde 18) ve fazla mesai ve aile yardımı alabilmek ve hastalık, sakatlık, ölüm, işsizlik gibi sosyal güvenliğin korunması (Madde 24(a)&(b)); konut edinmek (Madde 21); diplomalarının tanınması ve sahip olunan diplomadaki ihtisas mesleğin icra edilmesi (Madde 19&22) ve seyahat belgesi ya da kimlik ile yaşadıkları toprakların dışına çıkabilmeleri gibi haklarının korunması güvence altına alınmıştır.

^{iv} “İnsan onuru, insanın nesnel değerinin öznel karşılığıdır ve tür olarak insanın değerinin felsefi/antropolojik bilgisinden, yani insan türünün belirli yapısal özellikleri ile olanaklarının ve bunlardan kaynaklanan ve ona evrendeki yerini sağlayan tarihteki başarılarının bilgisinden oluşur. Bu bilgi, ona sahip olanlar için, doğal ve rastlantısal özellikleri ne olursa olsun başka insanlara, hatta bu değer farkında olmayanlara da, bu değere uygun muamele etmeyi gerekli kılıyor. Bir kişinin, her şeyden önce bir insan olduğunun bilincine varmasını, tek ortak kimliğimiz olan insan kimliğimizin farkına varmasını sağlayan da, bu bilgidir” (Kuçuradi, 2011b, s. 72).

^v İnsan haklarının ne türden istemler ve “temel özgürlükler” olduğuna ilişkin daha detaylı bilgi için Ioanna Kuçuradi'nin “*Felsefe ve İnsan Hakları*” ile “*Özgürlük ve Kavramları*” yazılarına bakılmalıdır.

^{vi} Martha Nussbaum, Goodin, R. E, Sulmasy, D.P., J. Malpas and N. Lickiss, Turner, B. S., Coeckelbergh, M., Fineman, M., Mackenzie, C., gibi düşünürler referans verilebilir.

^{vii} En temel hakları olan eğitim hakkından yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Özellikle içinde bulunduğumuz çağda karşı karşıya kaldığımız Suriye savaşıyla birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru yaşanan mülteci krizinde en yoğun göçün yaşandığı Kasım 2015 verilerine bakıldığında MEB verilerine göre 1.490.000 Suriyeli çocuktan 325.000'nin okula kayıt yaptırdığı ve 450.000'ninin okula gidemediği bilinmektedir. Okula gidebilen çocukların geçici eğitim merkezlerinde birkaç saat eğitim alabildikleri, eğitim materyallerinin yetersizliği, eğitmenin niceliksel ve niteliksel eksikliği, anadillerinde eğitim yapamama güçlüğü ve Suriyeli mülteci olmaktan dolayı ayrımcılığa, ötekileştirilmeye maruz kalmaları etik sorunlar ve hak ihlallerini doğurmaktadır.

^{viii} Aile birleşiminde yaşanan sıkıntılarda da en mağdur olanlar yine çocuklar ve kadınlardır. Devletler, mültecilerin kabulünde ve yerleşiminde çeşitli ölçütler uygularken ya da kimi durumlarda keyfi davranabilmektedirler. Son zamanlarda göçmen ülkelerinde yaşananlara bakıldığında aile birleşimi hakkından yararlanmada sıkıntılar yaşandığını görmekteyiz. Meksika-Amerika sınırında önce çocukları “daha iyi koşullardaki kamplara götürmek amacıyla” ve sonra da bazı çocukların gerçek anne babalarıyla gelmedikleri iddiasıyla ailelerinin ellerinden alındığını ve özgürlük heykeline çocuğuyla bir araya gelebilmek için tırmanan annenin dramını anımsayabiliriz.

^{ix} Bkz. İspir, Z. (2017). *İnsan Haklarının Temeli Olarak İnsan Onuru Kavramı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dil Felsefesi Temelinde Göç Olgusuna Bir Bakış: Humboldt ve Rorty

Pınar TÜRKMEN BİRLİK¹

¹ PhD; Ege Üniversitesi-Felsefe Bölümü-Doktora Mezunu

Özet

Dil ve göç insanlık tarihinin onlarla başladığı ve seyir aldığı iki olgudur. Tarih boyunca her iki kavramın da tanımlamalarında birtakım değişiklikler geçirdiğini görmek mümkündür. Ancak bu iki olgu söz konusu olduğunda değişmeyen tek şey, onların insanlık tarihinin seyirinde başrolü oynamayı sürdürüyor olmalarıdır. Ortak bir tarihe dayanma durumu nedeniyle, metnimizde göç olgusuna dil felsefesi temelinde bakmaya çalışarak, dil anlayışlarının göç olgusuna yönelik tutumları nasıl ve ne şekilde etkilemekte olduklarını ortaya koymaya çalışacağız. Bu bağlamda dile yaklaşımlarında tamamen farklı kavramlardan yola çıkan Humboldt ve Rorty örnekleri üzerinde duracağız. Bir başka ifade ile dili bir ulusun tını ile özdeşleştiren Humboldtçu ve dili olumsal ve uzlaşmsal bir alan olarak tasarlayan Rortyci dil anlayışlarının göç olgusuna dair nasıl bir tutum ortaya koyabileceklerini görmeye çalışacağız. Böylece hem dil ve göç kavramları arasındaki ilişkiyi daha görünür kılabileceğiz hem de göç olgusuna dair dil anlayışı üzerinden yeni bir bakış açısı geliştirebileceğiz.

Anahtar Sözcükler: Dil; Göç; Tını; Olumsallık; Uzlaşım.

A Consideration of Migration on the Basis of Philosophy of Language: Humboldt and Rorty

Abstract

Language and migration are the two facts with which history of humanity started and has proceeded. It is possible to observe that both concepts have undergone some changes in their definitions. However, when these two concepts are in question, the only thing that does not change is that they continue to play a key role in the course of human history. Because of that the fact of sharing a common history, we will try to examine the notion of migration on the basis of language philosophy and to reveal how language understandings affect the attitudes pertaining to the notion of migration. In this context, we will focus on Humboldt and Rorty, who start from entirely different concepts in their approaches to language. In this context, we will focus on Humboldt and Rorty, who start from entirely different concepts in their approaches to language. Humboldt identifies language with the spirit of a nation, while Rorty considers language as a contingent and conventional space. Our analysis on the approaches of the above figures will enable us to explore how their understandings of language can function in respect to the notion of migration. In so doing, we will be able to achieve two things: we will make the relationship between concepts of language and migration more visible and we will develop a new perspective to the notion of migration pertaining to language understanding.

Keywords: Language; Migration; Spirit; Contingency; Convention.

Corresponding Author : Pınar TÜRKMEN BİRLİK
E-mail : pınarbirlik82@gmail.com
Manuscript received : 16 August 2018
Revised manuscript accepted : 01 November 2018

Dil Felsefesi Temelinde Göç Olgusuna Bir Bakış: Humboldt Ve Rorty

Giriş

İnsanın en temel iletişim aracı olması bakımından 'dil', her tür insan deneyiminin biricik *a priori*'sidir. Günümüzün vardığı teknolojide bile iletişim gücü ve esnekliği yönünden insanın kullandığı hiçbir iletişim şekli, dili aşacak önem ve nitelikte değildir. Kronolojik olarak dilin ne zaman ortaya çıktığını kesin bir şekilde belirlemek pek mümkün görünmese de dilin varlığına yönelik yetmiş bin yıl öncesine işaret eden, pek çok tarihi bulgu söz konusudur (Lewin, 2000). Bu bulgular, insanın varlığını sürdürebilmek için diğerleriyle bir araya geldiği andan itibaren kendisini ve dünyasını anlayabilmek için anlam üretimini, yani belli türden bir dil yaratımını gerçekleştirmiş olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu bakımdan dil kullanımının, insanlık tarihiyle birlikte başladığı kabul edilebilir. İnsanda bulunan, iki ayak üzerinde dik bir biçimde dolaşan, akıllı ve düşünme yeteneği olan, dille, sözle anlaşılan, en gelişmiş varlık olmasına yönelik yapılmış genel bir tanım da bunu doğrular niteliktedir: "İnsan memelilerden, iki eli ve iki ayağı olan bir canlıdır" ("İnsan", 2018).

İnsana ilişkin bu temel tanımda dikkatimizi çekmesi gereken bir önemli husus da, insanın temel özellikleri sıralanırken 'akıl, dil ve düşünme yeteneğine sahip' olmasının yanı sıra, 'iki el ve ayak sahibi olan, iki ayak üzerinde dik bir biçimde dolaşan' gelişmiş bir canlı varlık olarak da ortaya konulmasıdır. Bu belirlenim bize insan ile birlikte dil'in yanında bir başka olgunun daha kendini göstermeye başladığını açık bir şekilde ortaya koyar: Göç. Roger Lewin de *Modern İnsanın Kökeni* adlı yapıtında, bulunmuş olan insan fosilleri ve döneme ait yapılmış aletlerin bölgesel biçimlendirilme özelliklerinden hareketle insanın evrimsel geçmişinde, onun erken dönemlerinden itibaren bir hareketlilik ve yer değiştirme içerisinde olduğuna dikkat çekmektedir (Lewin, 2000). Bu hareketlilik, yakın geçmişte daha çok savaş, kıtlık, kuraklık, işsizlik gibi sosyal ve ekonomik sebeplerin neden olduğu bir olgu olarak karşımıza çıksa da, insanın keşfetme ve merak duygusunun tetiklemesiyle de gerçekleşebilmektedir. Sebebi her ne olursa olsun, farklı kültürleri, dilleri, dinleri, gelenek ve görenekleri birbirleriyle etkileşim sürecine açık hale getirmesi bakımından göç, insanlık tarihine yön veren ve vermeye de devam edecek olan önemli bir olgu olarak karşımızda durmaktadır.

İnsanlık tarihinin başlangıcında duran dil ve göç kavramlarının merkeze alınacağı metnimizde göç olgusuna, dili birbirinden farklı kavramlar çerçevesinde ele alan Humboldt ve

Rorty örnekleri üzerinden bakmaya çalışacağız. Böylelikle dil ve göç olgularının insanlık tarihinin seyrinde niçin önemli bir konumda yer aldığını, bu kadetsel birliktelikte bu iki kavramın birbirlerini ne yönde etkilediklerini, dil'e yönelik yaklaşımların göç olgusuna yaklaşımı nasıl etkileyebileceğini görmeyi amaçlarken göç olgusuna ilişkin yeni bir bakış açısına da yer açmaya çalışacağız.

Dil Felsefesi Temelinde Dil ve Göç Olgularına Genel Bir Bakış

Dil ve göç, içinde yaşadığımız yüzyılın öne çıkan iki olgusudur. İnsanlık tarihinin başlangıcında duran ve özellikle yirminci yüzyıldan bu yana çok daha geniş ölçekte dünya gündeminde, devlet politikalarında ve akademik dünyada önemi ve sonuçları bakımından irdelenen bu iki kavramı, dil felsefesi temelinde değerlendirebilmek üzere öncelikle, dil'in dünyayı anlama ve anlamlandırmadaki önemini resmeden dil felsefesi tarihçesini, kısaca bir gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Dil konusu Antik Yunan'dan bu yana farklı perspektiflerden ele alınmakta ve belli bir araştırma, inceleme ve entelektüel problemler alanına işaret etmektedir. Antik Yunan'da dil, gerçekliğin doğası ve bilginin doğası gibi temel problemlere bağlı olarak, Ortaçağ'da ise tümeller tartışması çerçevesinde Hıristiyan inancını desteklemek ve ona felsefi bir artalan sunabilmek amacıyla ele alınmış görünür. Bu bağlamda her iki dönem için de dilin, başka problemler alanına bağlı olarak ele alındığından bağımsız bir araştırma alanı olmaktan uzak kaldığı da söylenebilir. Ancak bu tablo modernite ile birlikte büyük bir değişim geçirir. Nitekim modernitenin dünya anlayışı, insanın gerçekliği temsil ve teorileştirmesinin mümkün olduğu inancını yansıtan bir dil anlayışını da beraberinde getirir. Böylece modernite ile birlikte bir inceleme nesnesi olarak dil gösterge, gösteren ve gösterilen gibi unsurlar çerçevesinde ele alınarak, onların birbirleriyle olan ilişkilerinin araştırıldığı bağımsız bir inceleme alanı olarak kendini ortaya koyar.

Taylor "modernite anlayışında dil, ancak önceden tanımlanan insan hayatı, davranışı, amaçları veya zihin faaliyeti içerisinde bir yere konulmakta; yani dil bu çerçeve içerisinde zuhur eden ve yine bu çerçeve içinde bazı fonksiyonları icra eden bir şey olarak yorumlanmaktadır" derken, dilin modernitedeki algılanış şeklini açık bir şekilde ortaya koyar (Taylor, 2006, s. 17). Bu dil anlayışının en önemli unsuru sözcüklerdir. Sözcükler, modern temsil epistemolojisinin şekillendirdiği bu dil anlayışı içerisinde dünyanın bilgisini edinmedeki nesnel süreçte, düşünce birimlerinin dışsal araçları olarak önem kazanır. Modernitenin ortaya koyduğu anlayışta şeylerin düzenini düşüncede şeyleri temsil eden idelerimizi uygun biçimde düzenlemek suretiyle

bildiğimizden, sözcükler idelerimizi bir araya getirip toplamada ve düzenlemede iş gören araçlar olarak ayrıcalıklı bir konumdadır.

Descartes'ın merkezi kıldığı modern temsil epistemolojisi içerisinde dil'i anlamaya çalışan Hobbes, Condillac ve Locke bu anlayışın şüphesiz en etkili ve klasik formunu ortaya koymuşlardır. Buna göre, zihindeki ideler varsayılan dış gerçekliğin temsilinin parçalarıdır ve bilgi gerçeklikle tam anlamıyla örtüşen temsile dayanmaktadır (Taylor, 2006). Ancak dil analizi burada asıl amaç değildir. Bu dil analizi, Cassirer'in de belirttiği gibi, "daha temel bir probleme araç ve ön hazırlık yapmakta, yani idelerin analizine hizmet etmektedir" (Cassirer, 1955, s. 134).

Modernitenin başlangıcıyla birlikte dile yönelik ortaya çıkan bu anlayışın aynı zamanda *ideal dil* anlayışlarına da kapı araladığı görülür. Buradaki temel inanış, düşüncelerimizi ifade edecek uygun simgeler ve kurallar bütünü bulunduktan sonra muhakemelerimizin de aynı kesinlik ve güvenilirlik derecesinde gerçekleşeceği yönündedir.

Moderniteye kimliğini armağan eden on yedinci yüzyıldaki bu kesinlik arayışının dil anlayışında kendisini, sözcüklerin yanıltıcılıklarından kaçınma çabası olarak ortaya koymuş olduğunu belirtmek gerekir. Ancak bununla birlikte, modernitede dil kapsamında ortaya çıkan konular arasında bilginin gelişimi ile dilin gelişiminin birbirine bağımlı süreçler olup olmadığı, bir dilin sözcük dağarcığının nasıl geliştiğinin ve genişlediğinin etimolojik bir araştırması ile aynı zamanda o dili konuşan insanların fikirlerinin gelişmesinin iç yüzünü anlamının mümkün olup olmadığı gibi konularla, etimoloji, dilin kaynağı ve dil ile zihin arasındaki ilişkinin mahiyeti gibi konuları da saymak mümkündür. Ancak belirtilmesi de gerekir ki, bu konular daha çok on sekizinci yüzyıl düşünürlerinin araştırmalarında olgunluk ve derinlik kazanabilmiştir. Bu bağlamda da dilin, ancak on sekizinci yüzyıl ile birlikte gerçek anlamda bağımsız bir alan olarak incelenmeye başlanıldığının da altı çizilmelidir.

On sekizinci yüzyılın sonlarına değin dile yönelik Batı felsefe geleneğinde karşımıza çıkan anlayışların en önemli özelliğini Altınörs "düşünce ile dil arasındaki ilişkiyi ortaya koyma çabası" olarak ifade eder (Altınörs, 2003, s. 100). Buna göre, Aydınlanmacılar için dil sözcüklerle faaliyet iken düşünce fikirlerle faaliyettir; eş deyişle sözcükler düşüncelere bağlı olsa da düşünceler sözcüklere bağlı değildir. On sekizinci yüzyılda hüküm süren bu anlayış, düşüncelerin duyularca algılandıkları şekliyle, dış dünyadaki nesnelere, özelliklerin ve ilişkilerin temsili olduğu temel inancından kaynaklanmıştır.

On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise bizleri 'dil kökeninin neliğine' ilişkin pek çok araştırma karşılar. Kendisini Aydınlanma düşüncesinin dil anlayışının karşısında konumlayan bu

dil anlayışı, Altuğ'a göre (2001) "evrenselci perspektife yerleşmiş görünen Aydınlanmacıların, düşünme ve dili iki farklı etkinlik olarak gören ve dili, kendisine önce gelen düşüncenin bir aracı, düşüncelerin bir bireyden diğerine iletilmesinin zorunlu bir aracı olarak benimseyen tavrından oldukça farklı bir konuma yerleştirir" (s. 60). Altuğ'un Miller'dan aktardığı üzere,

"Aydınlanmacılar için akıl yetisi dilden önce idi, bağımsız bir varoluşa sahipti ve dilin mükemmellik durumunun da bir ölçütü idi. İnsan akılsal bir varlık olduğuna göre, doğal olarak, o kendi dilini de akılsal ilkelere göre yaratmış olmalıydı. Böylece aklın tümelliğinin, dilde de yakalanabileceğini düşünen Aydınlanmacılar, tarihsel dillerin gösterdiği farklı biçimlerin altında tümel/evrensel bir dil bulgulanabileceği kanısına bağlanmışlardı; böylece bir dil, zihnin kavramlarını ideal biçimde tasarımlayacak bir dildi" (akt. Altuğ, 2001, s.60-61).

On dokuzuncu yüzyılın dil anlayışının genel karakteristiğini ortaya koyan Hamann ve Herder ile bu yüzyılın dil anlayışına onlardan sonra nihai çizgilerini kazandıran Humboldt'un dil anlayışı ise dili aklın bir yaratımı olarak gören bu anlayışı tamamen tersine çevirir. Hamann ve Herder, dil ve düşünmenin birliği ile dillerin bireyselliği ilkesi kabulünden hareketle "dili, insan bilgisinin bütününe sınırlarını ve kuşatımını veren şey olarak düşünürler" (Altuğ, 2001, s. 62). Buna göre dil, düşünce biçimlerini kendi içinde taşır. Altuğ (2001), "biz ancak dil içinde ve dil ile düşündüğümüzden, dilsel olarak ifade edilmeyen hiçbir zihin durumu veya zihnin sözcükleri tarafından belirlenmeyen hiçbir zihin durumu yoktur" demektedir (s. 62). Böylece dilsiz bir düşünmenin mümkün olamayacağı gerçeğini ortaya koyan Hamann ve Herder'i izleyerek, Humboldt'un da insanın dilini insanın dünyası olarak konumlamakta gecikmediği görülür. Dili düşüncenin biçimlendirici organı olarak düşünen Humboldt'a göre, en genel hali ile dil ortaklığı ortak bir dünya tablosuna sahip olmak anlamına gelir. Bir başka ifade ile Humboldt'un, dil ortaklığını bir millet olmanın gereği olarak ortaya çıktığını ve bu bakımdan da dilin bir iletişim dizgesi olmasının yanı sıra, bir düşünme ve kendi kendini ifade etme formu olarak da düşündüğünü belirtebiliriz. En genel hali ile ifade ettiğimiz Humboldt'un bu anlayışını 'göç' olgusu temelinde yorumlamayı metnin ikinci kısmına bırakarak, yirminci yüzyılın dil anlayışları bakımından genel özelliklerine odaklanarak devam edelim.

Özellikle yirminci yüzyıla gelindiğinde dil konusunda yapılan araştırma ve incelemelerin muazzam derecede artmış olması bu anlamda da oldukça anlaşılırdır. Bu bağlamda yirminci yüzyılda dil felsefesinden yararlanan başlıca akımlar arasında fenomenoloji, hermeneutik, iletişim etiği ve analitik felsefe öncelikli olarak sayılabilir. Nitekim Altınörs (2003), yirminci

yüzyılda dil felsefesine ve genel anlamda da dile yönelik ilginin boyutu hakkında fikir verebilecek örnekler arasında şunları sıralamaktadır:

“Husserl’in ‘anlam’ kavramını dil felsefesindeki sınırlarını aşacak şekilde kullanarak bilinç ile gerçeklik arasında bulunduğunu varsaydığı ‘anlam uçurumu’nu tartışmaya açması; Gadamer’in de vurguladığı gibi, yirminci yüzyılda hermeneutiğin metamorfoza uğrayarak büyük oranda dil felsefesine dönüşmesi ve buna bağlı olarak Heidegger gibi ‘Varlık’ı dil olarak yorumlayan bir filozoflar kuşağının ortaya çıkışı; Habermas’ın ‘iletişimsel eylem teorisi’nde dil aracılığıyla gerçekleştirilen eylem biçimlerini mercek altına alması; analitik felsefe akımındaki filozofların düşüncenin mantıksal yapısının dilsel çözümleme aracılığıyla gün ışığına çıkarılabileceği iddiası ve bu akımın içinde ‘dilci filozoflar’ adıyla anılan bir grup filozofun, felsefedeki geleneksel problemleri dilsel sorunlara dönüştürerek çözmeyi denemesi” (s. 111-112).

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda R. Rorty yirminci yüzyıl filozoflarının ortak eğilimini ‘dil’ olarak belirlemekte ve bu eğilimi aynı başlıklı eserinde ‘dilsel dönüş’ (*linguistic turn*) olarak ifade etmektedir. Rorty’nin bu kavram ile işaret ettiği dönüş, temelde dilin özneye ait olmadığı, öznenin dile ait olduğu görüşüne dayanır ve en genel haliyle, akıl’dan, deney’den ve olgu’dan dil’e dönüşü ifade eder. Dile yönelik muazzam bir ilginin varlığına işaret eden bu hareket, örneklerden de anlaşılacağı üzere dile ilişkin bakış açılarının genişlemesi ve çoğalması ile sonuçlanır. Günümüze değin artan bu ilginin ‘dilin işlevine’ ilişkin ortaya koyduğu en açık farkındalık, bütün toplumsal ilişkilerin ancak dil dolayımı ile gerçekleşen pratikler olduğu; anlamın dil yolu ile verildiği ve dolayısıyla da dil ile düşünce, dil ile toplum ve dil ile bilgi arasında ortaya konulması gereken önemli ilişkiler olduğu şeklindedir.

Yirminci yüzyılda dile yönelik artan ilginin önemli tetikleyicilerinden biri de *Genel Linguistik Dersleri (Course in General Linguistic)* başlıklı eseri ile Saussure’dür. Onu bildik anlamda bir dilbilimciden ayırt eden ve felsefi dil incelemesi için vazgeçilmez kılan yön, onun ‘temel sorularla ilgili’ olmasıdır; eş deyişle dilden söz ettiğimizde “ortaya attığımız varsayımların sorgulanmasından işe başlaması ve dilin doğasını, dil incelemesinin gerçek nesnesini belirlemeye dönük kuşatıcı sorulardan yola çıkmasıdır” (Altuğ, 2001, s. 173). Saussure’ün bu anlayışı (1966), öncelikle adlandırmacılığı reddeden ve dili bir “adlar listesi” olarak değil de “sesle düzenlenen bir düşünce sistemi” olarak görmesi ile ön plana çıkar. Dilin düşünce ile olan bağlantısının gün yüzüne çıktığı bu anlayışta, düşüncenin dile getirilişinin ses ile kavram

farklılıkları sayesinde gerçekleşebilmekte olduğu açıklık kazanır. Bir başka ifade ile hem anlam hem de değer, dil sisteminin kendisinden kaynaklanmakta, yani sistem içindeki farklılıkların bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır da denilebilir. Bu bakımdan da Saussure ile birlikte dil, anlamın ve değerın yaratıcısı olan bir farklılıklar sistemi olarak karşımızdadır.

Yine yirminci yüzyılın dili bir inceleme nesnesi olarak ele alan ve düşünceleri ile büyük yankı uyandıran düşünürlerinden biri de Wittgenstein'dır. İlk dönemini karakterize eden *Tractatus*'tan sonra, *Felsefe İncelemeleri* ile karakterize olan sonraki döneminde dili düşünüş biçimi köklü bir değişikliğe uğrayarak onu bir "oyun" olarak niteleyen Wittgenstein'a göre (1978), dil daha çok "pratik kullanım tarzları"na, yani "hayat formları"na karşılık gelir. Daha açık bir ifade ile bu anlayışta sözcükler ancak dil oyunları içerisinde bir anlam kazanmakta ve dil oyunları da hayat formları içerisinde ifade bulmaktadır da diyebiliriz. Bir sözcüğün anlamı, onun kullanımını kuşatan ve belirleyen faaliyetlerde, yani 'hayat formları'nda aranır. Böylece bir dili hayal etmek bir hayat formunu tahayyül etmeye karşılık gelir (Altuğ, 2001). Bu bakımdan da Wittgenstein ile birlikte 'linguistik olan' ile 'linguistik olmayanın' günümüze değin bir daha birbirinden ayrılmaksızın bir araya getirilmiş olduğunu söylemekte de bir sakınca yoktur. Bu anlayışa göre, dil bir *praksis*'tir; *praksis* de dili kullanım tarzıdır.

Böylece Wittgenstein ile birlikte, dilin kullanım tarzı ön plana çıkar. Böylece dil olgusunda sosyal aktör, dolayısıyla sosyal hayat, sosyal praksis önemli bir konum edinir. Demir'in ifade ettiği gibi (2007), " bundan böyle dilin kuralları da artık ne sabit ne de değiştirilmesi mümkün olmayan kurallar olarak ortaya çıkar" (s. 112). O halde hayat formları değiştikçe kuralların, kurallar değiştikçe de hayat formlarının değişmesi kaçınılmaz görünür.

İçinde yaşadığı yüzyılın ortak eğilimini dil olarak belirleyen ve bu eğilimi 'dilsel dönüş' (*linguistic turn*) olarak ifade eden Rorty de, dil olgusunu bireysel kimlik ve kolektivite gibi konular üzerinden ele almış olan önemli bir düşünürdür. Geleneksel felsefe yapma tarzından farklı bir şekilde Rorty (1989), 'terapi', 'ıslah etme', 'diyalog' ve 'kültür eleştirmenliği' gibi terimler kullanarak, felsefeyi bunları hayata geçirmekle sınırlar. Böylece de onu, bir anlamda eleştiri tekniğine indirger. Rorty dil'e olan yaklaşımında ise (1989), onun 'olumsal' olduğu varsayımını merkeze koyar. Bu temel varsayım, göreceğimiz ki Rorty'nin anlayışında 'nasıl ki dilin kurallarını tesis eden insani pratikse, insani pratiği de mümkün kılan dilidir' düşüncesi ile sonuçlanacaktır.

Dili bir inceleme nesnesi olarak ele alan ve genel hatları ile resmetmeye çalıştığımız bu anlayışların, dili birbirinden farklı yön ve işlevleri ile ele almış olsalar da, hareket noktalarının 'insanı anlamının dilden geçtiği' düşüncesine dayandığını belirtmek gerekir. Demir'in de

belirttiği gibi (2007), “toplumu anlamak, toplumun dilini anlamaktan geçer ve sosyal bilimler, özellikle de sosyoloji ve felsefe, dili daima kültürün veya iletişimin bir unsuru olarak ele alırlar” (s. 158). Kültür ve iletişim kavramları çerçevesinde insan ve toplum kavramlarına bakmak istediğimizde özellikle yirminci yüzyıldan bu yana dil kadar göç olgusunun da bu kavramlar ile birlikte ele alınmakta ve tartışılmakta olduğunu görürüz². Bu durum, Deniz’e göre “uluslararası göç olgusunun özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yoğun bir şekilde artmış olmasının bir sonucudur” (Deniz, 2014, s. 178). Bu durumun yine bir diğer önemli göstergesi de Birleşmiş Milletler’in göç konusunda uzmanlaşmış kurumlarından biri olarak Uluslararası Göç Örgütü’nün (International Organization for Migration) 1951 yılından itibaren faaliyet göstermekte olmasıdır. UGÖ, yürüttüğü çalışmalar çerçevesinde amacını, “düzenli ve insani göç yönetiminin sağlanmasına yardımcı olmak, göç konularında uluslararası işbirliğini teşvik etmek, göç problemlerine pratik çözümlerin arayışını desteklemek ve mülteciler ile ülke içinde yerinden edilmiş insanlar dâhil ihtiyaç sahibi göçmenlere insani yardım sağlamak” olarak ortaya koymaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2010). Bu bağlamda öncelikle göç olgusunun ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olmak üzere pek çok alanda farklı sonuçlara gebe olan bir olgu olduğunu ifade etmek gerekir. Biz ise metnimizde, her türlü zeminde insani pratiği tesis eden şeyin öncelikle *dil* olduğu anlayışını benimseyerek, göç olgusunu bir de dil içerisindeki felsefi bir değerlendirme ile ele almayı denedik.

Her ne kadar farklı tanımlara ve karmaşık bir yapıya sahip olsa da göç kavramı, nihayetinde bireylerin doğdukları, büyüdükları, kültürlendikleri yerden ayrılarak geçici ya da daimi bir süre boyunca başka bir coğrafi alana yerleşmeleri olarak görülen ve bu bakımdan da sosyal bir değişim sürecine denk gelen bir olguya karşılık gelir. Deniz’e göre, “yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden bu yana yaşanan uluslararası göç dalgaları dünyanın demografik, etnik ve kültürel yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir” (Deniz, 2014, s. 177). Bu olgunun en açık sonucu şüphesiz birbirinden farklı dil, din, kültür ve geleneklere sahip olan insanların bir arada yaşamak zorunda kalmalarıdır. Bu açıdan göçmenlerin yaşadığı uyum problemlerinin başında da “kimlik sorunları, kültür çatışması ve yabancılaşma gibi konular başı çeker” (Semran, 2010, s. 188). Konuya linguistik çerçeveden bakıldığında ise bu söz konusu uyum problemlerini temelde bir kültür çevresinin, yani belli bir hayat formunun sese dönüşmüş yansıması olarak nitelendirilen, belli bir çevrenin uzlaşım sal ürünü olarak işaret edilen ‘dil’ olgusuna dayandırmak mümkün

² Ayrıntılı bilgi için bkz., Chambers, I. (1995). *Göç, Kültür, Kimlik*. Çev: İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi. Ayrıntı Yayınları, İstanbul; Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*. Çev: Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

görülmektedir. Nitekim göç olgusunu linguistik açıdan tanımlamak gerekirse, belli bir coğrafyada kültürlenmiş kişinin, belli bir hayat formunun ve buna bağlı olarak da belli türden bir uzlaşımın ürünü olan anadilinden başka bir hayat formunun şekillendirdiği uzlaşım çerçevesine 'girme çabası' olarak ifade etmek gerekir. Ancak, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana dil'e bir milletin kültürünü yansıtan en önemli unsur olarak işaret edildiğinden, bir dili öğrenmenin bir milletin kültürünü öğrenmenin, yani onun hayat formuna uyum sağlamanın en önemli ve ilk adımı olduğunu kabul etmek gerekir. Bu bakımdan uluslararası göç söz konusu olduğunda, bulunduğu yere uyum sağlamanın ve kabul görmeyen ilk koşulu olması bakımından 'dil' konusunun öncelikli bir öneme sahip olduğu belirtilmelidir. Nitekim insan varoluşuna insan olmanın imkânlarını da açan bir olgudur dil.

Açıktır ki, farklı toplumlar farklı dillere sahiptirler. On dokuzuncu yüzyıldan bu yana toplumların ve dillerin farklılığının düşüncelerin, dünya görüşlerinin, bilgi sistemlerinin farklılığına tekabül ettiği düşünülmektedir. Ancak tam da bu bakış açısı, göç olgusuna yönelik birbirine taban tabana zıt, iki görüşün doğmasına vesile olur. Buna göre bu anlayışlardan biri, anadilinden kopup gelen göçmenlerin yerleştikleri yeni coğrafyada yeni bir dil ile yüzleşme durumlarında yaşadıkları problemleri 'kültür çatışması' başlığı altında düşüncelerin, dünya görüşlerinin, bilgi sistemlerinin farklılığı çerçevesinde ele alıp, göç olgusuna tamamen olumsuz bir bakış açısı getirirken, bir diğeri de bu farklılıkları zenginlik olarak görmekte ve göçmenlerin yerleştikleri bu yeni coğrafyanın kültürüne ve dolayısıyla da diline yapabilecekleri katkıları ön plana çıkarmak suretiyle sosyal boyutta onu olumsuz sonuçlarıyla ele almayı reddetmektedir. Bu bağlamda dil konusuna yaklaşımın, göç olgusuna bakışta önemli bir belirleyici olduğunu görmek gerekir. O halde şimdi de bu temel varsayımdan hareketle birbirinden oldukça farklı perspektiflerden dil'e yaklaşan iki düşünür olan Humboldt ve Rorty üzerinden göç olgusuna bakmayı deneyerek dile yönelik bu iki tutumu, göç konusunda daha 'adil' pratik çözümler üretilmesine katkı sağlayabilmek adına ele almaya çalışalım.

Humboldtçu Dil Anlayışı Kapsamında Göç Olgusuna Bir Bakış

Dilbilimi (*linguistic*) düşün tarihinde Wilhelm von Humboldt'un ayrıcalıklı ve önemli bir yeri vardır. Onun *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts* (İnsan Dillerinin Yapısındaki Çeşitlilik ve Bunun İnsanın Zihinsel Gelişimindeki Etkisi Üzerine) başlıklı metni, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda dil çalışmalarındaki felsefi yönelim ile on dokuzuncu ve yirminci yüzyılların özelliği olan henüz

doğuş halindeki özerk bir dilbilimi ile köprü kuran Avrupa'daki dille ilgili fikirlerin tarihinde önemli metinlerden biri sayılmaktadır (Harris ve Taylor, 2002). Bu metinde ön plana çıkan temel varsayım, dilin toplumsal bir olgu olduğu ve kendisini kullananlara göre açıklanması gerektiğidir. İnsan yalnızca toplum bireyi öncelediği için toplumsal bir varlık değil, dil ya da kavramlar sistemi dediğimiz şey, bireyi öncelediği için de toplumsal bir varlıktır. Bu bağlamda Humboldt için de dil düşünmeyi ve bilgiyi önceler; çünkü bir kavramlar sistemi bulunmadığında hem düşünce, hem de bilgi imkânsız görünmektedir. Bu bakımdan Harris ve Taylor'a göre (2002), "Humboldt özellikle bu metninde ve dili ele aldığı diğer çalışmalarında tarihsel dilbilimi bulgularıyla hem on sekizinci yüzyılın özelliği sayılan dil hakkındaki felsefi fikirlerle hem de Alman Romantizmi'nin ayrılmaz parçası olan antropoloji felsefesi ile bağlantı kurmayı denemektedir" (s. 141). Bu çalışmaları kapsamında Humboldt dilin doğasını açıklamada, dil ile tinin birliği, yani özdeşliği düşüncesine dayanır. Buna göre dil Humboldt'ta, Altuğ'un ifadeleri ile (2001), "kendi sıfatıyla/varoluşu bir etkinlik olarak karakterlendirilen tin'in bir ürünü, fakat aynı zamanda bütün tinsel varoluşu şekillendiren bir karşı etki alanı" olarak da ortaya çıkar (s. 59).

Dile yönelik bu temel belirleme doğrultusunda Humboldt, onun doğasını bulgulamak üzere, dilin, ulusun tinsel gücünün şekillenmesi ile bağlantılı olduğu noktaya yönelir. Humboldt'a göre, gerek bir ulusun hakiki özünü gerekse de bu ulusun kendi dilinin iç bağıntısını tinin/zihnin bireyselliğinin kendisine bakmak suretiyle kavrayabiliriz. Bu bakımdan bir ulusun tüm yapıp etmelerini, duygu ve düşüncelerini, sanatlarda ve kurumlarda kendini ortaya koyuş biçimini ifade eden ulusun karakterini anlamının yolu da onun diline bakmaktan geçer. Çünkü, "ulusun karakteri, birliğini dil ile tinin iççeliğinde kazanır" (Altuğ, 2001, s. 73). Dil, bir ulusun tinsel gücünün temel şekillendiricisidir. Humboldt (1988), dilin en ince ayrıntılarına kadar bir ulusun tinine kök salmış olduğunu şöyle ifade eder:

"Bir halkın tinsel bireyselliği ile dilinin şekli öylesine birbiriyle kaynaşmıştır ki, bunlardan biri verilse, diğeri ondan bütünüyle çıkarılabılır. Çünkü intellektualite ve dil ancak karşılıklı olarak birbirine uygun düşen biçimlere izin verirler ve bunların gelişmesine yardımcı olurlar. Dil sanki ulusun tininin dış görünüşüdür, dil ulusun tini ve tin de ulusun dilidir" (s. 46).

Böylece bir halkın bireylerinin ve insan topluluklarının dolaysız taşıyıcısı ve bu ruhun kendiliğinden bir ifadesi olarak ortaya çıkan dil, açıktır ki asla yalnızca genel değil, fakat daima özgül, yani kendine özgü bir dildir. Her dil kendi dünyasını temsil eder.

Bu durum Humboldt için dil ve düşünme özdeşliğinin de bir sonucudur. Düşünsel etkinlik ve dili bir ve aynı şey olarak kavrayan Humboldt için dil (1988), düşüncenin biçimlendirici organıdır. Dolayısıyla da “dil, bir bildirişim aracı olmanın ötesinde ve daha önemli olarak konuşanın tininin ve dünya görüşünün bir yansıması olarak görülmelidir” (s. 34). Kaldı ki Humboldt için dil, sözcüklerden ayrı bir takım düşüncelere sözcükleri iliştiirmekten ibaret bir şey de olmayıp, bizzat düşüncenin üretilmesinde ve kavram kurma sürecinde biçimlendirici bir etkinliktir. Bu anlamda da dil, tinin yaratıcı bir edimi olarak, bir dil topluluğunun seslere dönüşmüş bütün bir tinsel enerjisini kendine özgü dünya görüşünde ve kültüründe olduğu şekliyle de yansıtmaktadır.

Bu düşüncesi doğrultusunda dili hem bir ürün (*ergon*) hem de bir etkinlik (*energeia*) olarak tasarlayan Humboldt (1988), bu bakımdan aynı zamanda da onu tinin eklemli sesi düşüncenin bir ifadesi haline getirebilmek üzere sürekli çalışmasının bir sonucu olarak düşünür. Böylece Humboldt'ta son derece özgül bir insan etkinliği olarak karşımıza çıkan dil anlayışının, başlangıç evresi dışarıda tutulduğunda, yaratıcı bir etkinlik olarak hem yarattığı şey tarafından etkilenmekte olan hem de *energeia* ile *ergon* arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak karşımızda durduğu görülür.

Ancak Humboldt'ta önceki kuşaklardan devralınan bir malzemeyi ifade etmesiyle dil öncelikle bir ürün olarak bizi karşılar. Bir başka deyişle, düşünceyi ifade etme sırasında zihinsel etkinlik öncelikle daima bu verilmiş şeyin –ürün olarak dilin- üzerine yönelir. Dolayısıyla sonrasında Humboldt'a göre (1988), “bireysel söz edimlerimizde gerçekleştirdiğimiz yeniden yaratımla, *energeia* ile dili yeniden şekillendirme aşamasına girsek de bu eylemimizde de, bu öncesinden şekillendirilmiş malzemenin ve biçimin kısıtlamalarına tabi kalırız” (s. 50). Saf bir yaratıcı edim olarak dil, Humboldt için yalnızca ilk ortaya çıktığı eklemleme anına karşılık gelir. Bu uğrakta tamamen ve yalnızca yaratıcı bir etkinlik olarak karşımızda duran dil, bu özelliği bakımından Humboldt'a göre (1988), “bir ulusun kaynağını tinsel gücünden alan iç-duyumunun (*Sprachsinn*) kendiliğinden kollektiv bir dışavurumu olarak” görülür (s. 60-61). Dolayısıyla dil tam da bu uğrakta yaratıcı bir etkinlik olarak kendini gösterdiği andan itibaren hem bir ürün (*ergon*) olarak hem de bir yaratıcı etkinlik (*energeia*) olarak, bir ulusun içsel özgürlüğünün ve enerjisinin ifadesi olarak kendini konumlar. Bu bağlamda da Humboldtçu anlayışta dil, her ne kadar özgür olarak ortaya çıkan bir şey olarak görünse de, bu ulusun kendi uzlaşım sınırları içerisinde ona bağımlı ve kısıtlı bir şey olarak da kalır.

Geldiğimiz noktada Humboldtçu dil anlayışının bir ulusun bütün yapıp etmelerinin, bütün kurum ve sanatlarının, kültürünün, geleneklerinin, kısacası tininin kullandıkları dil ile nasıl iç içe geçmiş olduğu ortadadır. Esas olarak belli bir ulusun 'içten' gelen bir söyleme biçimi olarak dil, açıktır ki yalnızca o ulusun zihinsel özelliklerine, yani onların içsel duyusuna bağlıdır. Ayrıca her topluluğun özgül bir zihinsel niteliğe sahip olduğunu düşünen Humboldt için (1988), bu ayırıcı zihinsel niteliğin her türlü toplumsal ve kültürel alanda kendini gösteriyor olması, "zihinsel etkinliğin ayırıcı bir ürünü olarak dilin bu alanların tümünün içine de kök salmasından" kaynaklanmaktadır diyebiliriz. (s. 65). Bu bakımdan Humboldt'a göre, her ulusun kendilerini başta olduğu şekliyle yaratıcı bir şekilde ve belli sınırlar içinde tarihleri boyunca ifade etmelerini sağlayan zihinsel, ruhsal, organik farklı bir şey mevcuttur ve bu da dilde cisimleşmiştir. Bu açıdan bakıldığında Humboldtçu dil anlayışının çıkış noktası ve temel ilkeleri doğrultusunda ırkçı bir kurama karşılık geldiği rahatlıkla ifade edilebilir: "Her ulus, dış durumundan ayrı olarak, kendi içsel ruh yolunu izleyen insanî bir bireysellik olarak görülebilir ve görülmelidir de" (Humboldt, 1988, s. 41). Ayrıca Humbolt'un (1988) dil, zihinsel yetenek ile halkların ve bireylerin içsel doğaları arasında kurduğu ilişki de bunu destekler niteliktedir: "Dil ve zihinsel yetenek, sürekli etkileşimleri içinde ayrıma izin vermez; hatta tarihsel kaderler bile halkların ve bireylerin içsel doğalarından bağımsız olmayabilir, bununla birlikte bütün bağlantılar her noktada bizim için çok açık olmaktan uzaktır" (s. 183).

Humboldt'un ortaya koyduğu bu kuramdan hareketle kendi ulusundan, anadilinden kopup başka bir coğrafyaya ve dile göç eden göçmenlerin durumuna bakmaya çalıştığımızda, öncelikli olarak kendini, kendi tını ve dolayısıyla da dili ile sınırlayan bir ulusun keskin sınırları bizi karşılar. Açıktır ki, göçmenin pasaportu yalnızca onu bu ulusun coğrafi sınırlarının içerisine sokabilir niteliktedir. Ancak söz konusu olan bu ulusun tinsel sınırları olduğunda, ulusun tinsel etkinliğinin en önemli ürünü olan dil, göçmenin bu yeni coğrafyaya kabulünün önünde büyük bir engel olarak durur. Göçmenin ikinci bir dil olarak bu ulusun dilini konuşabildiği dahi düşünülse, bu anlayış kapsamında bu dili kendi anadilindeki gibi kullanmasının pek mümkün görünmediğini de belirtmek gerekir. Burada kendisini öncelikle bir ürün (*ergon*) olarak karşılayan bu ikinci dilin, yaratıcı etkinlik sahasının içerisine girmek göçmen için öncelikle, onun kendi zihinsel yeteneğinin bu ulusunkinden farklı olması bakımından zor gibi görünür. Yine bu anlayışta, dil aynı zamanda tüm ulusa karakterini veren ortak bir geçmişe ait, tarihsel bir ürün olarak da görüldüğünden, bu ortak geçmişe ait olmaması bakımından 'öteki' olarak nitelenen göçmenin, bu dilin yaratıcı etkinlik alanının dışında tutulmak isteneceği de öngörülebilir. Sonuçta dilsel

etkinlik alanında, her ulusun kendi içsel dil duyusu, eş deyişle içlerinde buldukları tarihsel bağlam etkilidir. Nitekim Humboldt (1988) şöyle demektedir: “*Energeia* kendi başına bağımsız bir etkinlik olmayıp *ergon* ile sürekli bir diyalektik ilişki içerisindedir” (s. 142). Bu bakımdan dilin *ergona* bağlı kökleri *energeia* alanına, başka türden bir *ergon* ve *energeia*’nın dolayımındaki zihinsel etkinliğin girişine tarihsel kontekst bakımından da izin verir nitelikte değildir. Humboldt’un farklı diller konusundaki ifadeleri de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Humboldt’a (1988) göre, “dillerin farklılığı yalnızca ses ve gösterge farklılığından ibaret değildir; sözcükler ve dizim, aynı zamanda kavramları da biçimlendirir, belirler ve bilgi ve duyumsama ile bağıntıları ve bunlar üzerindeki etkileri bakımından görüldüğünde, çeşitli diller aslında çeşitli dünya görüşleridir” (s. 69).

Bu bakımdan dilsel farklılık yalnızca bir çeşitliliğin değil, fakat çok daha önemli olarak dünya görüşlerinin farklılığının ifadesi olarak düşünülmelidir. İnsana belli bir dünya görüşü veren, onun belli bir tarzda düşünmesine yol açan şey kullandığı dil’dir. Dil, onu konuşanların düşünme şekli üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla bu anlayış gereği, göçmenin ana dilinin asıl belirleyicisi olduğu düşünme şekli bakımından, ikinci bir dilin belirleyicisi olduğu düşünme şekline ne denli uyum sağlayabileceği tartışmalı görünmektedir.

Dilsel çeşitliliğe yönelik düşüncelerinde ‘dünya görüşlerindeki farklılığı’ merkeze koyan Humboldt, bu farklılıkların bir dilin ‘nesnel alanı’ görüleme ve anlamlama yeterliliği çerçevesinde kendini göstermekte olduğu düşüncesinden hareket eder (Humboldt, 1988). Bu yeterlik, Altuğ’a (2001) göre, “genelde tinsel etkinliğin *energeia*’sına ve özellikle de bu tinsel etkinliğin, ses aracılığıyla düşünceyi biçimlendirme yönündeki karakteristik eğilimine bağlıdır” (s. 73). Dolayısıyla her dil, kendi dehasının ifadesi olan bir bireyselliğe de sahiptir:

“Her yerde önce sadece dillerin yapısından yola çıktık ve dilin hakkında bir yargıda bulunurken kendimizi hep bununla sınırladık. Şimdi bu yapının bir dilde diğerinden daha iyi olduğu, Sanskritçe’dekinin Çince’dekinden, Yunanca’dakinin Arapça’dakinden daha mükemmel olduğu tarafsız bir bilim adamı tarafından tartışma götürmez bile. Sırasıyla bunların erdemlerini dengelemeye çalışsak bile, bu dillerden birinin ötekine oranla daha verimli bir zihinsel gelişme ilkesiyle canlandırıldığını kabul etmek zorundayız. Eğer bundan dolayı çeşitli sonuçlarını söz konusu dillerin ters hareketine (dilden zihne yönelişe) ve onları yaratan ulusların zihinsel yeteneklerine (bu ne kadar insanın kapasitesi dahilindeyse) kadar

götürmeye isteksiz isek, zihin ile dilin karşılıklı ilişkilerini kaçınılmaz olarak yanlış yorumlamış oluruz” (Humboldt, 1988, s. 214).

Günümüzde gerek legal gerekse de illegal yollardan gelişmiş ülkelerin yollarını tutan göçmenlerin yerleştikleri yeni coğrafyalarda Semran’a (2010) göre, “ötekileştirildikleri, suistimâle uğratıldıkları ya da en iyi ihtimalle asimile edilmeye çalışıldıkları ortadadır” (s. 187). Nitekim Larrain’in de işaret ettiği gibi (1995), günümüzde göç alan ülkeleri, “kendi ulusal kimliklerini merkezi, egemen bir şekilde oluşturmuş, diğer kültürlerin ise tümünü çevre ve aşağı olarak niteleme eğiliminde olan ülkeler” olarak düşünmekte bir sakınca yoktur (s. 216). O halde Humboldtçu bir bakış açısı çerçevesinde göç alan ülkelerin zihinsel yetenekleri ve dolayısıyla dilleri bakımından da kendini üstün görme eğilimi içerisinde olacakları da gözetildiğinde, bu ülkelerin kendi bireysel dehasının ürünü olan ve her türlü alandaki yaratımlarını onunla gerçekleştirdiği dilini ‘ötekilerden’ koruma içgüdüsünde olacakları açıktır. O halde, bu anlayışın hâkim olduğu bir coğrafyada göç olgusu söz konusu olduğunda karşılıklı etkileşimin kaçınılmazlığı dolayısıyla göçmenin varlığına, yani bu olgunun kendisine daha başlangıçtan itibaren bir tehdit gözüyle bakılabileceğini öngörmek de mümkündür.

Farklı olanın öteki olarak yaftalandığı bu sistemde, her ne kadar ‘dünya insanı’ olma söylemleri ifade de bulsa, göçmenin işinin zor olduğunu kabul etmek gerekir. Göçmenin kendi anadilinden, ana vatanından çıkıp ikincil bir dile, ulusa doğru yaptığı yolculuğun legal yollardan dâhi olsa, Humboldtçu dil anlayışının şekillendirdiği bir düşünce yapısı içerisinde olumlu karşılanmayacağı ortadadır. Bu bakımlardan Humboldtçu dil anlayışının, bir başka zihinsel yeterliliği ve dünya görüşünü yansıtan dili dolayısıyla göçmene daha baştan vize vermeyi reddeden ve onu ötekileştirmeye hazır bir tutum içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yaklaşık yirmi yıldır Deniz’in de haklı olarak vurguladığı gibi (2014), “Batı toplumlarında göçmenlerin, mülteci ve sığınmacıların sosyal, ekonomik, siyasal sorunlara yol açmalarının yanında, ulusal kimliği tehlikeye düşürdükleri yönünde bir görüşün varlığı da keskin bir biçimde kendini göstermektedir” (s. 179). Özellikle Almanya, Hollanda ve Danimarka vb. AB üyesi devletlerin 1990’ların sonundan itibaren yürüttükleri yabancı karşıtı politikaların göç sorununa karşı tepkili tavırları, 11 Eylül Saldırıları sonrasında güvenlik kavramının bu ülkelerde öncelikli bir konum da almasıyla, Sevilla Zirvesi’nde göç sorununa yönelik ciddi kararların alınmasını beraberinde getirmiştir. Haziran 2002’de İspanya’da gerçekleştirilen bu zirvede, tüm AB üyesi devletlerin ulusal sınırlarını koruyacak ve güvenliğini sağlayacak ortak bir sınır güvenlik biriminin

Frontex'in (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi) kurulması ve sığınmacı üreten ülkelere kendilerinden kaynaklanan sığınmacı sayısını azaltmaları karşılığında ekonomik yardımların yapılması gibi bir takım kararlar alınmıştır. Güvenlik kavramının abartılarak ön plana çıkarıldığı bu zirve, Deniz'in de (2014) işaret ettiği üzere "bu devletler açısından açıktır ki göçmen, mülteci ve sığınmacılara karşı adeta güçlü bir koza dönüşmüştür" (s. 180). Bu bakımdan asıl olarak siyasal tavır ve söylemlerinde ifade ettikleri gibi öncelikli amaçları 'ulusal kimliklerini korumak' olan bu devletlerin, 'güvenlik' sorununu da bahane ederek böylece göçmen statüsündekilere karşı 'giriş ve yaşama koşullarını zorlaştırıcı ama ülkeden sınır dışı etmeyi kolaylaştırıcı' sert kanunlara başvurmaları şaşırtıcı olmamıştır. Bunun en tipik örneği ise Sevilla Zirvesi'nin ardından Almanya'nın göçmen statüsündekilere (AB ülke üyeleri hariç) yerleşim hakkı tanıma için 'dil şartı'nı yasalaştırmasıdır. Bu yasa ile Almanya hem göçmen sayısının azalmasını hem de 'dil şartı'nı yerine getiren göçmenlerin Alman ulusunun kimliğine verebileceği olası zararların önüne geçebilmeyi umut etmektedir. Ancak merkezde ırkçı tutumlar arttıkça, Semran'ın da (2010) ifade ettiği gibi "göçmenler gittikçe içe kapanmakta, merkezden uzak, ona paralel yaşamlar oluşturmaktadır" (s. 188). Bu bakımdan Almanya her konuda demokrasi ve özgürlüğün varlığından söz ederken, aksi bir şekilde aslında tam da Humboldtçu bir dil anlayışının ete kemiğe bürünmüş iyi bir örneği olarak karşımızdadır.

Görülmektedir ki bir dil anlayışı sadece dilin ortaya çıkışı ve nitelikleri ile ilgili olmayıp, aynı zamanda kişinin kendi kimliğini ve toplumun varoluş biçimini belirlemesiyle de ilgilidir. Bu açıdan da dil anlayışlarının, göç olgusu söz konusu olduğunda önemli bir yorumlayıcı olduğunu görmek gerekir. Bu doğrultuda şimdi bir de Humboldt'tan oldukça farklı bir dil anlayışı ortaya koyan ve bu bakımdan da bize göç konusunda da farklı bir bakış açısı kazandırabilecek olan Rorty'ye bakmakla devam edelim.

Rortyci Dil Anlayışı Kapsamında Göç Olgusuna Bir Bakış

Humboldt gibi Rorty de göç konusunu doğrudan ele alan ve irdeleyen bir düşünür değildir. Ancak ortaya koyduğu düşünceler ve özelde de dil anlayışı doğrultusunda göç hakkında bir okumaya oldukça elverişlidir. Bu okumada onu Humboldt'tan farklı kılacak olan şey, farklı bir dil anlayışı sunması bakımından göç konusuna da farklı bir yorum getirebilmemizi sağlayacak olmasıdır.

Rorty'nin dil konusuna yaklaşımını belirleyen şey, onun geleneksel felsefe yapma tarzının dışında kalan düşünme şekliyle yakından ilişkilidir. Rorty felsefeyi terapi, islah etme, diyalog ve

kültür eleştirmenliği gibi terimlerle ilişkilendirerek, onu bunları hayata geçirmekle sınırlayan bir tutumu benimsemiş görünür. Bu anlamda felsefeyi bir eleştiri tekniğine indirgeyen Rorty, onu daha çok yaşamın içinde somut projeler üreten bir etkinlik, pragmatizm ile karakterize edilmiş bir şey olarak görme eğilimindedir.

Öte yandan onun, kişinin en merkezi inanç ve arzularının olumsuzluğuyla yüzleşebilecek kadar tarihselci ve ‘nominalist bir ironist’ olduğunun da altını çizmek gerekir. Bu bakımlardan da liberal bir ironist olarak karşımızda duran Rorty’nin temel amacının ‘zalimlik’ ile mücadele etmek olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Pratik bir demokrasi anlayışından yola çıkan Rorty, öncelikli olarak bir bilgi öznesine indirgendiğini düşünen bireyi özgürleştirecek ve onun bu özgürlüğünü sağladıktan sonra güvence altına alacak bir anlayışı ön plana çıkarır.

Rorty’nin ‘liberal ironist’ kavramı etrafında şekillenen bu temel düşüncelerinin dil anlayışına da yansıdığı görülür. İnsanî varoluşun tüm biçimlerini tek tek irdeleyen Rorty, insanın kendini gerçekleştirme tarzlarından hiçbirinin bir zorunluluk örgüsü içerisinde tanımlanamayacak denli olumsal olduğu sonucuna varmasıyla, olumsuzluk kavramını düşüncesinin merkezi unsuru haline getirir. Böylece de insanın gerek kendi kimliğinin, gerek toplumsal varoluş biçiminin gerekse de kullandığı dilin bir zorunluluk örgüsünden hareketle değil, fakat olumsal durumlar olarak kavranılması gerektiği düşüncesinden hareket eder.

Rorty’de ‘olumsallık’ kavramı kapsamında ele alınan dil, kişinin kendisini ve içinde bulunduğu toplumsal bağları yeniden yaratabilmesini mümkün kılacak tek unsur olarak bizleri karşılar. Nitekim Müftüoğlu’nun da vurguladığı üzere (2000), “Rorty için dilin nitelikleri hem bireysel kimlik hem de toplum açısından önemli sonuçlar doğuracak özelliktedir” (s. 131).

Dil anlayışında Donald Davidson’dan etkilenerek onun izinden giden Rorty (1989), öncelikle ‘dil uzlaşım sallağı’ temel savından hareket ederek, dile yönelik ‘yaratılıştan gelen doğa’ düşüncesini reddeder. Davidson dili mümkün kılan bu uzlaşım unsuruna bir tür kökensel anlaşma olarak işaret eder. Bu görüşe katılan Rorty için de, bu kökensel anlaşma, o halde sözcüğün daima anlaşılacak bir şey vermesi ve anlamayı talep etmesi doğrultusunda yaratılıştan gelen doğa düşüncesini bertaraf eder. Kaldı ki Altuğ’un da belirttiği üzere (2001), “gerek anlamayı talep etme, gerekse de anlaşılacak bir şey verme ancak sadece bir anlaşma temelinde mümkün olabilmektedir” (s. 11). O halde insan daima anlaşarak anladığından, anlaşma anlamının kökeni olarak belirir. Anlaşma ile bir şeyin gösterge yapılması ile o şeyi başka bir şeyin yerine tutar hale getiririz. Bir başka ifade ile, örneğin fiziksel bir sesi fiziksel bir ses olmaktan çıkarırız; ki bu da ona sadece sembolik bir değer yüklediğimiz anlamına gelir. Kaldı ki bunun

tinsel gücümüzle, tarihsel köklerimizle, zihinsel yeterliliklerimiz ile yakından uzaktan da bir ilişkisi yoktur. Bu bağlamda dil sadece sembolün vuku bulmasıyla, eş deyişle bir şeyi başka bir şeyle bir tutmanın, bir şeyi başka bir şeye bağlamanın, onları yan yana tutmanın, onları uygun düşürmenin olagelmesi olarak düşünülür. Dolayısıyla Rorty için de sembolün *genesis*'i anlaşmadır, yani uzlaşım. Rorty'de dilin bu özelliği, onu olumsal olduğu kadar toplumsal bir olgu olarak da kavramamızı sağlar.

Ancak bu noktada altını çizmek gerekir ki Rorty için, dilin toplumsal yönü bu toplumun bireylerini nedensel bağlantılar içerisinde kavramayı gerektirmez. Rorty bireyin kendi benlik imgesinin de sadece tikel olumsal durumlar içerisinde kavranılması gerektiğini salık verir. Bu bağlamda bireylerin dilsel anlaşma/uzlaşmaya da yalnızca olumsal bir şekilde katıldıklarını görmek gerekir. Bu bakımdan Rorty'de dil, ortak tarihsel geçmişe dayanan bir ulusun ürünü olarak değil, fakat hem zaman hem de mekân olarak olumsal bir şekilde bir araya gelmiş bir takım insanların, kendi bireysel özgünlüklerini, kişisel dehalarını ortaya koymak suretiyle katıldıkları bir anlaşma/uzlaşmanın olumsal bir ürünü olarak düşünülür. Bir başka ifade ile dil, olumsal bir biçimde ortaya çıkmış benliklerin yine olumsal bir şekilde bir araya gelip üzerinde anlaştıkları/uzlaştıkları bir ürüne karşılık gelir. Burada altı çizilmesi gereken husus, Rorty (1989) için bu anlaşma/uzlaşmanın belli bir zamanda gerçekleşmiş, olmuş bitmiş bir şeye karşılık gelmediği, aksine bu dilin kullanımına katılan her yeni bir birey ile sürekli bir şekilde yenileneceğidir.

Bu noktada Rorty, bu olumsal dil anlayışı temelinde 'hakikat' kavramına ilişkin algımızı da değiştirmemiz gerektiğine işaret eder. Orada dışarıda bulunan bir hakikat anlayışı yerine Rorty, insan zihnine dolayısıyla da diline bağlı olan bir hakikat düşüncesinden yola çıkar:

“Hakikat orada dışarıda olamaz. Eş deyişle hakikat insan zihninden bağımsız var olamaz. Çünkü tümceler bu şekilde var olamaz ya da orada dışarıda olamaz. Dünya orada dışarıda olmasına karşın dünyaya ilişkin betimler orada dışarıda bulunmaz. Sadece dünyanın betimleri doğru ya da yanlış olabilir. İnsanların betimleme faaliyetlerinden bağımsız olarak düşünüldüğünde dünya doğru ya da yanlış olamaz. Kaldı ki dünya konuşmaz. Yalnızca biz konuşuruz” (Rorty, 1989, s. 5).

Bu bakımdan Rorty, bir dilin gerek oluşturulması esnasında gerekse de kullanımında öznenin ve olumsal durumların dışında belirleyici olarak hiçbir nesnel ölçütü kabul etmez.

Böylece dile yönelik felsefi yaklaşımında gerek epistemolojik uygunluk, gerekse de metafizik arka plan gibi felsefi anlayışları da bertaraf etmiş olur.

Bununla birlikte Rorty, dili temsilin veya dışavurumun bir aracı olarak gören dil anlayışlarının, dili insanın metafizik özünü dışa vuran bir unsur olarak görmelerinden dolayı dilin araçsal kavranılışına da karşı çıkar. Bu türden bir kavrayışın insanı yine zorunluluk örgüsü içerisine çekeceğini düşünür. Müftüoğlu'nun da işaret ettiği gibi (2000), "Rorty için, dili bu tür bir araçsallıktan kurtarmanın yolu, onu başta hakikat olmak üzere, niyetsellik, gönderme vb. terimler ile sınırlayan indirgemeci anlayıştan uzak tutmaktan geçer" (s. 134). Kaldı ki dil, kendisinin ardında duran, kendisini belirleyen ve kendisinden başka olan bir şeyin temsilcisi ya da göstergesi olmayıp, olumsal benliklerin kesintiye uğramadan sürekli yenilenmekte olan bir anlaşma/uzlaşmasına bağlıdır.

Görüleceği gibi Rorty'nin olumsal dil anlayışı, Humboldt'unkinin aksine, dili tüm ulusun ortak olarak sahip olduğu düşünülen zihinsel yeterliliğine bağlamaz. Rorty'de dil, o dilin kullanımına katılacak her bireyin kendi öz-algısını yansıtacağı, yani kişisel dehasının ve özgünlüğünün yer bulduğu bir anlaşma/uzlaşmanın ürünü olarak düşünülür. Rortyci olumsal dil anlayışında göçmenin kendi kişisel dehasıyla ve özgünlüğü ile, eş deyişle kendi öz-algısı ile tıpkı ana dilinin sürekli yaratımına ve kullanımına dâhil olması durumunda olduğu gibi, göç ettiği coğrafyanın dilinin bu sürekli yaratım ve kullanımına katılması da oldukça doğal ve olumsal bir durum olarak karşımızdadır. Oysa Humboldtçu anlayışta, daha başlangıçta dili dolayısıyla başka bir tin ve zihniyeti yansıtan göçmenin kabul görmesinin zor olduğu; onun göç alan ulusun kendi dilini, onunla yaratılan sanat ve kurumlarını dejenere edebilecek, kısacası tininin aşınmasına sebebiyet verebilecek bir tehdit olarak ortaya çıktığı görülmekteydi. Bu bakımdan özellikle gelişmiş devletlerin 'öteki' olarak göçmenleri yenmeye, bastırmaya, denetimine almaya ve içine çekmeye çalışmasına yönelik eylemlerinin Humboldtçu bir dil anlayışının göçmenlere yönelik genel tavrını özetlediğini söylemek mümkündür.

Rorty'nin ayırım yapmaksızın tek tek her bireyin kendi özgünlüğü ve dehası kapsamında herhangi bir dilsel anlaşmaya dâhil olabileceğini savunan dil anlayışının 'olumsallık' karakteri gereği, Humboldt'tan farklı olarak tarihsel köklerden tamamen bağımsızlaşmış, daha zengin bir *energeia*, yani dilsel bir etkinlik alanı tasarlamakta olduğu ortadadır. Açıktır ki dilsel etkinlik alanı bu haliyle Rorty için, insanların katılımını sınırlamayan, içerisinde daha özgür olduğu ve bu özgürlüğü koruyabileceği yeni uzlaşım alanlarına ve buna bağlı olarak da sürekli bir şekilde yeni sözcük dağarcıklarının oluşumuna imkân tanıyan bir alana işaret etmektedir.

Artık bütün dünyada, “özellikle sanat alanında çeşitlilik, renklilik ve çokseslilik kavramlarına vurgu yapılmakta ve yaşadıkları ülkelerde yarattıkları ile ilgi gören, özellikle de edebiyat dalında çok büyük ödüllerle taltif edilen göçmen sanatçıların sayısının her geçen gün artmakta olduğu bilinmektedir” (Semran, 2010, s. 189). O halde, Humboldtçu dil anlayışının yansıttığı dünya görüşünün her ne kadar baskınlığını ve yaygınlığını korusa da, günümüzde özellikle sanat alanında Rortyci dil anlayışının işaret ettiği zengin *energeia*'nın, yani yeni sözcük dağarcıklarıyla bezenmiş bu zengin dilsel etkinlik alanının olumlu ve güzel sonuçlarını görebilmek de mümkündür. Böylece tek bir kimliğin içine sığmaktansa, Rortyci dil anlayışının da vurguladığı gibi, iki dilin de kendine sunduğu imkânlardan yararlanarak kendine yeni bir özgürlük ve uzlaşım alanı açan göçmenin böylece kimlikler üstü bir anlayış geliştirmekte olduğu da gözden kaçmamalıdır.

Bu noktada Rorty'nin bir de politika düşüncesine dikkat çekmek gerekir. Rorty'nin politika düşüncesinin çıkış noktası, modern öznenin gerek dil anlayışını gerekse de onunla şekillenen her türlü kurum ve sanatı 'hakikat' ile temellendirme istemiyle yakından ilişkilidir. Rorty'nin büyük bir yanılğı olarak nitelediği bu istem, “bireyi bir yandan bilgi öznesi, bir yandan da hakikatin tutsağı haline getirir” (Rorty, 1989, s. 34). Bu bakımdan Rorty, modern dünyada bir bilgi öznesine indirgenildiğini gördüğü bireyi özgürleştirecek ve onun bu özgürlüğünü güvence altına alacak olan pratik bir demokrasi anlayışı geliştirme amacına yönelir. Bu doğrultuda ise Rorty'nin öncelikle olumsal dil anlayışını ortaya koymuş olması oldukça anlaşılırdır. Rorty'nin politik tasarımının toplumsal dayanışmaya dayalı yapısını bu anlamda öncelikli olarak, toplumun içerisindeki herkesin – göçmen-yerli tarzı ayrımlara mahal vermeksizin– katılımına koşulsuz şartsız olarak olanak tanıyan dilin uzlaşımsal ve olumsal temelleri üzerine dayandırıldığını belirtmek gerekir. Tekil bireyler arasındaki toplumsal dayanışmanın, ancak aynı zamanda bireyin tüm tekilliği ile de var olabileceği bir alanda mümkün olabileceğini düşünen Rorty, bu bakımdan toplumsal dayanışmanın imkânını da öncelikle, her bireyin kendi özgünlüğünü ve kişisel dehasını yansıtmak bakımından özgür ve eşit olduğunu ileri sürdüğü 'dil' anlayışında bulur. Dili bu şekilde tasarlayan Rorty açısından, göçmenin bu toplumsal dayanışmanın dışında kalmasını gerektirecek bir durum da söz konusu değildir. Aksine edineceği ikincil bir dil ile göçmenin, hem kendi kimliğine hem de içerisinde bulunduğu toplumun varoluş biçimine kendi bireysel dahası ölçüsünde zenginlik katabileceği de göz önünde bulundurulduğunda, onun bu toplumda ötekileştirilmek yerine, uzlaşımsal alanın daha da güçlenebilmesi ve zenginleşebilmesi adına

toplumsal dayanışmanın önemli bir parçası haline getirilmesi gerektiği sonucuna da rahatlıkla ulaşılabilir.

Dil anlayışından hareketle insanın kimliğinin olumsuzluğuna dair giriştiği analizde ise Rorty (1989), hakikat ısrarının bir sonucu olarak insanın en kötü yönünün 'zalimlik' olarak ortaya çıktığını belirler. Bu açıdan Rorty'nin, politik yöneliminin temel amacının zalimlikle mücadele olduğuna da önemle dikkat çekmek gerekir. Nitekim bu bağlamda da onun göçmenin kendi diline, dinine ve kültürüne kısıtlama getirmeyi amaçlayan zalim bir uygulamanın taraftarı olamayacağı ortaya çıkar. Her türlü zalimlikle mücadeleyi salık veren Rorty için, göçmenler görülmektedir ki mücadele edilmesi gereken, kısıtlamalar getirilmesi gereken birer tehdit unsuru değildir. Aksine Rortyci anlayışta göçmenler, hem içerisinde buldukları toplumun kendi içindeki dayanışmasının güçlenmesi amacıyla hem de kendi bireysel varoluşlarını gerçekleştirilebilmeleri adına kendi bireysel deha ve özgünlüklerinin temel haklar çerçevesinde önemle korunması gereken kişiler olarak görülmelidir.

O halde Rortyci dil anlayışında, göç olgusunun daha çok göçmenlerin temel haklarının korunması çerçevesinde ele alınması ve onların farklılıklarıyla içerisinde buldukları toplumun zenginlikleri olarak kavranılması gereken bir olguya karşılık gelmesi gerektiği rahatlıkla ifade edilebilir. Yeni yüzyılın küresel ölçüde yer açtığı yeni uzlaşma alanının, kimlikler üstü bir göçmen profilini gerektirdiği de düşünüldüğünde, Rortyci dil anlayışını 'dünya insanı' olma söylemini önemli ölçüde reel kılacak bir anlayış olarak düşünmek mümkündür. O halde dünya genelinde pratikteki güzel örneklerini şimdilik daha çok sanat boyutunda gösteren Rortyci dil anlayışının savunduğu zengin *energeia*'nın, dilsel dolayımın kendisinden geçmek durumunda olan her türden insani pratiği -sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal vb. olsun- gerçek anlamda kuşatması ile daha zengin, renkli ve daha az problematik bir dünyaya sahip olabileceğimizi öngörebiliriz.

Sonuç

İnsanlık tarihinin başlangıcıyla birlikte anılan dil ve göç olguları, insanın içerisinde yaşadığı topluma ve dünyaya ilişkin farkındalığı arttıkça daha çok incelenen, araştırılan ve irdelenen konular haline gelmişlerdir. Öyle ki yirminci yüzyılın başlarından itibaren, her iki olgu da dünya gündeminde en çok konuşulan ve tartışılan konuların başını çekmektedir.

Özellikle içerisinde yaşadığımız yüzyılda dilin, içinde yaşadığımız dünyanın ve toplumun anlaşılmasında merkezi bir konum teşkil ettiği düşüncesi hâkimdir. Nitekim dil söz konusu olduğunda, sözcüklerin, önceden var olan bir nesnelere düzenine ilave edilmiş saf ses etiketleri

veya suni, keyfi ilaveler olmadığı artık ortadadır. Benveniste'nin de ifade ettiği gibi, "sözcükler, yani dil, insanların dünyalarını oluşturdukları ve dile getirdikleri kolektif sosyal etkileşim ürünleri ve temel araçlarıdır; dolayısıyla dil toplumu içerir, yani dil toplumun yorumlayanıdır" (Benveniste, 1995, s. 167). Yirminci yüzyılla birlikte dile ilişkin genel kabul gören bu görüş, bütün bir insan bilimleri alanındaki gelişmeleri derinden etkilemiştir. O günden bugüne, insana ve topluma ilişkin bütün felsefî ve sosyolojik araştırma alanlarının kesiştiği yer onun bilinci, buna bağlı olarak kişinin kendi kimliğini ve içerisinde bulunduğu toplumu nasıl ve ne şekilde biçimlendiriyor olduğu yönündeki sorgulamalarla 'dil'den geçmektedir. Bu bakımdan dil içinden yapılan felsefi bir değerlendirme, göç olgusu söz konusu olduğunda üretilen mevcut pratik çözümlerin arkasındaki düşünsel zeminleri ortaya çıkarabilmek adına da önemlidir.

Yirminci yüzyıl ile birlikte ön plana çıkan olgulardan biri de 'göç' olmuştur. Yirminci yüzyıldan bu yana, kitlesel göçlerin yoğun bir şekilde kendini göstermekte ve dolayısıyla farklı kültürlerin yoğun bir şekilde etkileşim sürecine girmekte oldukları ortadadır. Bu etkileşim süreci şüphesiz ekonomik, sosyal, politik ve kültürel boyutta bir takım sonuçlar doğurmaya da gebe dir. Ancak göç olgusunun irdelenmeye başlandığı günden bu yana daha çok göç alan ülkeye olumsuz etkileri temelinde, negatif bir tutumla ele alındığını da belirtmek gerekir. Bir başka ifade ile göç, uyum problemleri, kimlik ve kültürel çatışmalar, işsizlik vb. sorunlar çerçevesinde irdelenen, yani daha çok doğurduğu olumsuz sonuçlar bakımından ele alınan bir olguya karşılık gelmektedir. Bu hali ile nedenleri ve sonuçları bakımından göç olgusunun sosyolojik ve felsefî kontekstlerden de araştırılmaya açık bir konu olduğu ortadadır. Biz de metnimiz kapsamında, göç olgusuna bir de dil felsefesi temelinde bakmaya çalıştık. Eş deyişle bu çalışmamızda dil konusunda genel kabul görmüş anlayışların dâhi, dile farklı perspektiflerden yaklaşıldığında göç olgusuna tutumlarının nasıl değişiklik gösterebileceğini yorumlamaya çalıştık.

Bilindiği üzere, dil felsefesi kapsamında on dokuzuncu yüzyıldan itibaren 'dillerin farklılığı, düşüncelerin, dünya görüşlerinin, bilgi sistemlerinin farklılığına tekabül eder' anlayışı genel kabul görmektedir. İşte tam da bu bağlamda farklı dillerin etkileşimine yol açmasıyla farklı düşünceleri, dünya görüşlerini ve bilgi sistemlerini bir araya getiren göç olgusunu dil felsefesi zemininde irdelemek mümkün hale gelmektedir. Ancak görülmektedir ki, 'dillerin farklılığı, düşüncelerin, dünya görüşlerinin, bilgi sistemlerinin farklılığına tekabül eder' anlayışı, dil'e yaklaşım tarzına göre göç olgusuna yönelik neredeyse taban tabana zıt iki farklı bakış açısıyla sonuçlanabilmektedir.

Bir bakış açısından ulusun dili tını ve tını de dili olarak görülmekte ve bu bakımdan da dillerin farklılığı, ulusların arasında beliren keskin düşünce, dünya ve bilgi sistemleri arasındaki farklara gönderme yaparken; dilin oluşumu ise ulusun sahip olduğu düşünülen zihinsel yeterliliklere ve ortak tarihe bağlanmaktadır. Humboldt'un savunucusu olduğu bu görüş doğrultusunda, belli bir tını ve dolayısıyla da dile sahip ulusun, kendi ulusal kimliğini korumak adına göç olgusuna yaklaşımında tamamıyla olumsuz bir tavır içerisinde olabileceği tüm açıklığıyla ortadadır. Bu bağlamda göç olgusu sadece göç alan ülkenin sahip olduğu değerlerin dejenerasyonu açısından tek taraflı olarak ele alınırken, göçmen statüsündekilerin yaşadığı sorunların görmezden gelinmesi olası görünmektedir.

Ele aldığımız bir diğer bakış açısından ise dil, bir zorunluluk örgüsü içerisinde değil, aksine tamamıyla olumsal bir durum olarak kavranılmaktadır. Rorty'nin savunucusu olduğu bu görüş, dilin uzlaşım ve olumsal karakterine vurgu yaparken, onun araçsal karakterini bertaraf etmekte ve hakikat ile olan bağı kesmektedir. Böylece insani yaşamın her yönüyle olumsal olduğu teziyle yüzleşmek durumunda kaldığımızda, toplumsal bağları yeniden yaratabileceğimiz tek unsur olarak karşımızda sadece dil kalmaktadır. Açıktır ki Rorty'de dil, kayıtsız şartsız her insanın kendi öz-algısını yansıttığı, yani kişisel daha ve özgünlüğünü ortaya koyabildiği bir alan olması bakımından bütüncü bir özelliğe de sahiptir. Bu bakımdan dil her bireyin kendini özgürce var edebileceği bir alan olmasının yanı sıra, bireyi toplumun bir parçası haline getirecek olan önemli bir unsur olarak da ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu dil anlayışı her bireyin kendi dehası ölçüsünde -herhangi bir- dile katılımını mümkün gördüğünden, konuşulan dilin ortak bir tarihi geçmişi ya da belli bir tını yansıtma durumu da söz konusu değildir.

Göç olgusuna bu dil anlayışı kapsamında bakılacak olduğunda, bu olgunun düşünce, dünya görüşü ve bilgi sistemleri açısından bir zenginliği ifade etmesi gerektiği açıktır. Belli bir tarih birliğine ve tını dayanmayan, aksine olumsal ve uzlaşım karakteriyle her insanın kendi kişisel dehası ve özgünlüğü ile katılımına açık bir alan olarak ortaya çıkan bu dil anlayışı, göç olgusunda ortaya çıkan farklı dillerin etkileşimini sakıncalı bir durum olmaktan çok, yeni uzlaşımlara kapı aralayacak bir zenginlik olarak görme eğilimindedir. Göçmen statüsündeki bireylerin bu anlamda göç ettikleri toplumun dilini öğrenmeye başlamak suretiyle, onların içlerinde buldukları anlaşma/uzlaşmaya dâhil olabilmeleri bakımından bu topluluğun doğal bir üyesi olabilmeleri mümkün görünmektedir. Bu açıdan toplumun varoluş biçimini de olumsal bir durum olarak ortaya koyan bu dil anlayışı çerçevesinde, ayrıca göçmenlerin kendi dil, din ve kültürlerini kısıtlayıcı bir uygulamanın varlığına da gereksinim duyulmayacaktır. Aksine kendi öz

algıları doğrultusunda yeni bir uzlaşım alanına katılan göçmen statüsündekilerin, bu alana kendi bireysel deha ve özgünlüklerini yansıtması beklenildiğinden, öncelikle onları besleyen ve geliştiren bir unsur olması bakımından kendi dillerine ve kültürlerine sahip çıkmalarına da izin vermek gerekecektir.

Yaşadığımız yüzyılda gerek kitle iletişim araçlarının, gerekse de ulaşım araçlarının gelişmişlik düzeylerinin vardığı noktalar düşünöldüğünde, göçle gelen bir kültürün dünyayı şekillendirmeye başladığını görmek gerekir. En temel iletişim aracımız dil olduğundan, göç olgusu ile dünyayı şekillendirmeye başlayan bu yeni kültürü öncelikle dilsel etkileşimin bir sonucu olarak görmek mümkündür. O halde farklı dillerin ve dolayısıyla da farklı kültür, dünya görüşleri ve bilgi sistemlerinin birbirlerinin uzlaşım-sallık alanlarına girmek suretiyle, birbirlerinin varsa eksikliklerini giderebileceklerini ya da birbirlerini farklı kontektlerde besleyebileceklerini gözden kaçırmamak gerekir. Bu açıdan gündemimizde engellenemez bir olgu olan göç'ü engellemek değil, göç'ün sonucunda ortaya çıkan karşılıklı etkileşimden azami ölçüde faydalanabilmek olmalıdır.

Dillerin farklılığı tabi ki de düşünce, dünya görüşü ve bilgi sistemlerinin farklılığına tekabül etmektedir. Ancak yaşadığımız yüzyıl itibari ile ortaya da çıkmıştır ki, dil'i bir ulusun tını olarak görmek, yani onu sadece belli bir ulusun uzlaşım-sal alanı içerisine hapsetmek dünyanın yorumlayanı olan dil'e deyim yerindeyse at gözlüğü takmak demektir. Unutulmamalıdır ki dil, uzlaşım-sal bir alan olması bakımından ona katılmak isteyen herkese açık bir alandır. Bu anlamda da göç olgusu ile birlikte tartışıla gelen sorunların çözümüne giden ilk adımın yine dil ile atılması gerektiği ortadadır. Sonuçta anlamının da anlaşılmanın da tek yolu sadece dil'den geçmektedir. O halde şu bir gerçektir ki, bizler dil'in kendisinde ve kendisi aracılığı ile yeni uzlaşım-lara kapı aralamayı beceremedikçe hem göç olgusunu bir sorun olarak görmeye hem de 'dünya insanı' olma hayalinden uzaklaşmaya devam edeceğiz.

ORCID ID

Pınar TÜRKMEN BİRLİK

<https://orcid.org/0000-0003-1099-5737>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

- Altınörs, A. (2003). *Dil felsefesine giriş*. İnkılâp Kitabevi: Ankara.
- Altuğ, T. (2001). *Dile gelen felsefe*. İstanbul: YKY.
- Benveniste, E. (1995). *Genel dilbilim sorunları*. (E. Öztokat, Çev.). YKY: İstanbul.
- Cassirer, E. (1955). *The philosophy of symbolic forms, volume I*. (R. Manheim, Trans.) New Haven: Yale University Press
- Cengiz, S. (2010). Göç, kimlik ve edebiyat. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2(3), 185-193.
- Demir, G. Y. (2007). *Sosyal bir fenomen olarak dilin belirsizliği*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık. 1. Baskı.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Nisan, Sayı: 1.
- Hall, S. (1998). Yerel ve küresel: Küreselleşme ve etniklik. İçinde A. D. King (Der.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Harris, R. ve Taylor, T. (2002). *Dil bilimi düşününde dönüm noktaları*. (E. E. Taylan ve C. Taylan, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Humboldt, W. (1988). *On language: The diversity of human language-structure and its influence on the mental development of mankind*. (P. Heath, Trans.) Cambridge University Press: Cambridge.
- Huysmans, J. (2006). *The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in EU*. *New International Relations*. Routledge.
- Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve kültürel kimlik*. (N. N. Domaniç, Çev.) Sarmal Yayınevi: İstanbul.
- Lewin, R. (2000). *Modern insanın kökeni*. (N. Özüaydın, Çev.) Tübitak Popüler Bilim Kitapları: Ankara.
- Miller, R. (1968). *The linguistic relativity principle and humboldtian ethnolinguistics*. The Hague: Mouton.
- Müftüoğlu, A. (2000). *Rawls, Rorty ve Taylor'ın demokrasi anlayışlarında birey ve kollektivenin yeri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ege Üniversitesi: İzmir.
- Özekmekçi, M. İnanç. (2010). Tehdit sınırını geçmeyen göçmen. *Hayat Sağlık Dergisi*, Vol: 2, s. 44-48.
- Rorty, R. (1989). *Contigency, irony and solidarity*. Cambridge University Press: Newyork.

Saussure, F. (1966). *Course in general linguistics*. (W. Baskin, Trans.) McGraw-Hill Book Company: Newyork.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2010). *Milletlerarası antlaşma*. Erişim Tarihi (2018, Ağustos 07) www.goc.gov.tr

Taylor, C. (2006). An issue about language. In C. Jourdan & K. Tuite (Eds.), *Language, Culture, and Society: Key Topics in Linguistic Anthropology* (Studies in the Social and Cultural Foundations of Language, pp. 16-46). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511616792.002

İnsan. (2018). In *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü*. Erişim http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c1c251f4066a6.50507276

Wittgenstein, L. (1978). *Philosophical investigations*. (G.E.M. Anscombe, Trans.) Basil Blackwell: Oxford.

Uluslararası Göç Rejimi İtibarıyla Türkiye'nin Değişen Konumu: Kurumsal Yaklaşımlar ve Kuramsal Açılımlar

Erdem AYÇIÇEK¹ & Ömer Çağrı TECER²

¹ M.A., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi- Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği İnsani Yardım Uzmanı

² M.A., Abant İzzet Baysal Üniversitesi- Uluslararası İlişkiler/ Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği İnsani Yardım Uzmanı

Özet

Bu çalışma uluslararası mülteci rejimi içerisinde Türkiye'nin değişen konumunu, kurumsal sorumluluk ve rol dağılımı çerçevesinde inceleyecektir. Jeopolitik bir inceleme üzerinden değerlendirildiğinde, Güney'den Kuzey'e ve Doğu'dan Batı'ya merkezlenen göç akınının tam ortasında yer alan Türkiye, uluslararası göç dalgaları açısından transit ülke konumunda yer almakta idi. Ancak Suriye'deki politik istikrarsızlığın iç savaşa tırmanması ile birlikte Türkiye, sınırın hemen öte yakasında patlak veren krizden doğrudan etkilenmiştir. Bu durum, Türkiye'nin kısa denebilecek bir süre zarfında toplu göçe maruz kalmasıyla sonuçlanmıştır. Suriyeli mülteci krizi ile birlikte Türkiye'nin yaşadığı niteliksel dönüşüm sorgulanacak; bu dönüşümün sancılarını yansıtan eklettik politikalar incelenecek, kurumsal odak noktasında değişiklikler incelendikten sonra karar alma mekanizmalarındaki rol dağılımına dikkat çekilecektir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye; Göç; Misafir; Geçici Koruma Statüsü; Koruma-Himaye.

Changing Position of Turkey in terms of International Migration Regime: Institutional Approaches and Theoretical Expansion

Abstract

In this study, Turkey's changing position in terms of the international refugee regime will be examined in the framework of corporate responsibility and role distribution. Based on the on geopolitical analysis, Turkey, which is located at the center where migration flows intensively emerged from North to South and from East to West, is seen a typical example of the transit country category in terms of international migration flows. However, Turkey is one of the countries which have been unprecedentedly affected by the escalation of civil war and political instability in Syria which occurred just across the border. As a result of those developments, In this case, Turkey has been exposed to the refugee flows. In this frame, qualitative transformation that Turkey goes through will be questioned, painful path of the transformation will be examined and the role distribution between the policy-makers will be paid attention after the existing and possible changes in the institutional focus of the actors will be studied.

Keywords: Turkey; Migration; Guest; Temporary Protection Status; Protection.

Corresponding Author : Erdem AYÇİÇEK
Birlik Mahallesi, 448. Sokak, No. 17/3, Ata Apt.
Çankaya/Ankara

E-mail : aycicekerdem@gmail.com

Manuscript received : 13 September 2018

Revised manuscript accepted : 19 November 2018

Uluslararası Göç Rejimi İtibarıyla Türkiye'nin Değişen Konumu: Kurumsal Yaklaşımlar ve Kuramsal Açılımlar

Giriş

21. yüzyıl Ortadoğusu'nda hissedilen siyasi değişim rüzgârı Arap Baharı şeklinde genel bir tariflendirmeye konu olmuştur. Gilbert Achcar'a göre Arap Baharı aslında Arap dünyasında yaşanan “uzatmalı ya da uzun vadeli devrimci süreçleri” ifade etmektedir. Bu açıdan Bahar ile anılan siyasi gelişmelerin ayırt edici özelliğini, zaman ve mekân düzleminde başlangıcı (2010 Aralık ayı itibarıyla Tunus) belli olan ancak bitiş kestirilemeyen olaylar silsilesi oluşturur (Achcar, 2014, s.14). Hamid Dabaşı'ye göre ise Arap Baharı'nın ayrıksı yanını, kendisi ile birlikte anılan süreçteki öznenin (halkın çeşitli kesimleri) ideolojik bir melezlik içermesidir. Şöyle ki Dabaşı, “Arap Baharı'ndan kulağımıza çalınan siyasi dilin melez niteliği, ideolojik olarak bir yere bağlanamayacak ve emperyalizm tarafından gasp edilemeyecek edebi bir çokdillilik ortaya koyuyor” demektedir (Dabaşı, 2015, s. 33). İster sosyo-politik ister ideolojik her ne değerlendirmeye konu edilirse edilsin, Arap Baharı'nın toplumun çeşitli kesimleriyle rezonans kuran, farklı çevreleri içeren, tedrici olarak değişik ülke seksiyonlarına uzanan bir değişim dalgasını adlandırdığı söylenebilir. Uluslararası ilişkiler terminolojisi ile anılan bu söylemin konumuz açısından önemi, 2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen sosyo-politik olay örgüsü itibarıylaadır.

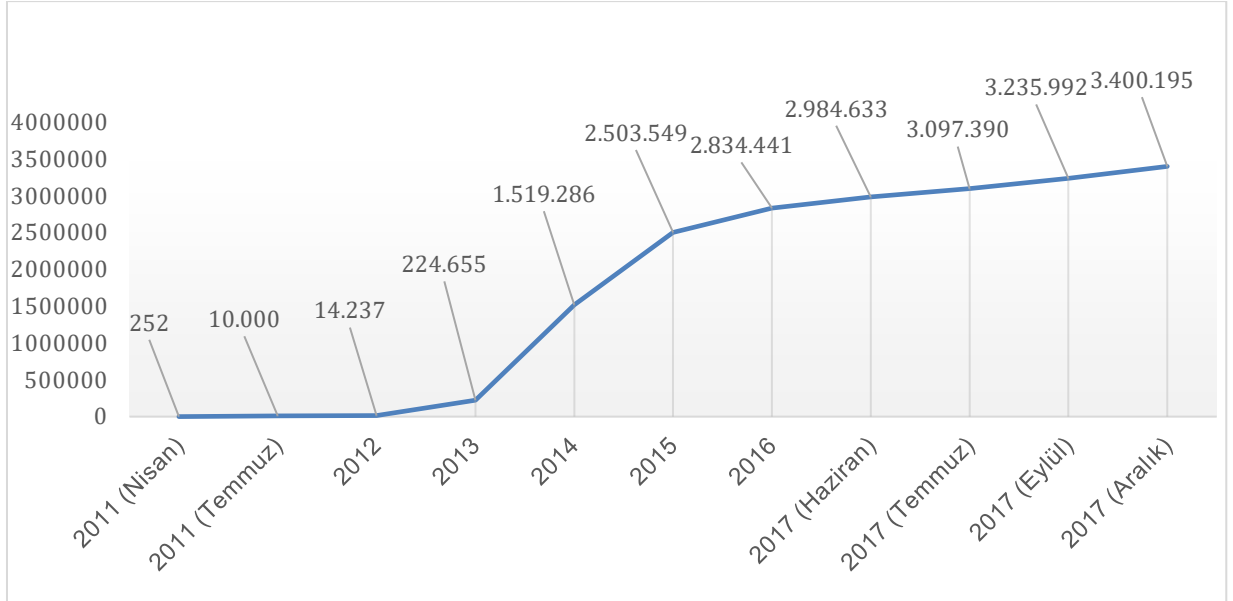
Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki siyasi istikrarsızlığın iç savaşa dönüşmeye başladığı bir dönemde, “çağımızın en büyük insani krizi” şeklinde ifade edilen mülteci kriz ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) verilerine göre Suriye krizinden dolayı 5.468.281 kişi ülke dışına çıkmak zorunda kalmıştır. 13,1 milyon kişi ise ülke içinde yardım ihtiyacı bulunmaktadır. Buna ek olarak, 6,1 milyon kişi ise Suriye içerisinde yerinden edilmiş şekilde hayatlarını sürdürmektedir. Buna 2,98 milyon ulaşması zor ya da kuşatılmış yerlerde hayatını sürdüren kişiler de eklediğinde ortaya çıkan insani krizin durumunun ne derece ciddi olduğu bir kez daha kendisini ispat etmektedir.¹

Suriye Arap Cumhuriyeti ile ilkin 1921 tarihli Ankara Anlaşması ile 877 kilometre, daha sonra 1939 yılında Hatay'ın Türkiye sınırlarına katılması ile birlikte 911 kilometrelik sınır hattına sahip olan Türkiye, sınırın hemen öte yakasında ortaya çıkan kriz ortamından doğrudan etkilenmiştir. Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk toplu nüfus hareketi, yaklaşık 300-400 Suriye

vatandaşının, 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısına doğru yönelmesi ile başlamıştır. Bu hareketlenme neticesinde, 252 Suriye vatandaşı 311 ve 325 nolu hudut müstahkem mevkiilerinden giriş yapmıştır (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 2012). Yoğun ve ani nüfus hareketliliği karşısında Türkiye Cumhuriyeti tarafından alınan inisiyatif Afet ve Acil durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Kızılay tarafından kurulan kamplar ve karşılama merkezleri ile kontrol altına alınmaya başlanmıştır. Süreç içerisinde artan bir şekilde sınırını diğer yakasından Türkiye'ye doğru genişleyen insan dalgası karşısında kamp-dışı sığınmacı sayısı kamplarda yer alan sığınmacı sayısı geçmeye başlamıştır. Kamp içinde uygulanan kayıt altına alma işlemleri, ara bekleme bölgeleri işlevsizleşmeye ve kriz karşısında uygulanabilir bir nitelik olmaktan çıkmıştır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ilgili birim ve müdürlükleri kamp dışı sığınmacılara yönelik süreç içerisinde gelişen kayıt altına alma prosedürlerini uygulamışlardır.

Bu genel çerçeve içerisinde makale, 2017 yılına uzanan süreçte Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacıların genel durumu üzerinde durduktan sonra krizin başlangıcı itibarıyla Türkiye'deki kurum ve kuruluşların Mülteci krizi karşısında vermiş oldukları cevap ve uyguladıkları modelleri inceleyecektir.

Türkiye'de Yaşayan Suriyeliler

Grafik 1. Türkiye'de Kayıt Altındaki Suriyeliler.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, Türkiye'de kayıt altında bulunan Suriyeli sayısı 2012-2014 yılları arasında hızlı bir artış göstermiştir (UNHCR Syria Regional Refugee Response, 2013).

Türkiye'deki Suriyeli mülteciler genellikle geçici barınma merkezleri (kamp) ve kentsel yerleşim alanlarında olmak üzere iki farklı düzlemde ele alınır.

Türkiye'de yaşayan Suriyeliler genellikle iki kategori içerisinde incelenir. Birincisi, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından kurulan ve yönetilen 'geçici barınma merkezleri'nde yaşayan Suriyeliler iken ikincisi kamp dışı yerleşim bölgelerinde yaşayan Suriyeliler şeklindedir. Yine her iki kategori de kendi içerisinde ikili ve üçlü alt kümelere bölünür. Geçici Barınma Merkezleri, i. Çadır kent ve ii. Konteyner kent şeklinde ikiye ayrılır. Yine kamp dışı yerleşim yerlerinde yaşayan Suriyeliler de i. kentlerde (urban), ii. kent çeperlerinde gecekondulu yerleşim alanlarında (peri-urban) ve iii. kırsal bölgelerde (rural) yaşayanlar olmak üzere üçe ayrılır.

Geçici barınma merkezleri, merkezlerin fiziki yapısına göre ayrıştırken geçici barınma merkezleri dışındaki yerleşim yerleri kentsel yaşamın şu andaki haliyle 'katman'lardan ve 'parça'lardan (fragments) müteşekkil dokusu uyarınca belirlenmiştir (Akpınar ve Uraz, 2007). Kent çalışmalarında sıkça anılan kente mündemiç kopukluk, toplumsal katmanlar arasında sağlanamayan yeknesaklığı ifade eder. Kentin katmanlı ve bir anlamda pürüzlü yapısı Çağlar Keyder'in (1999) "küreselleştirmenin parçası olabilenler ve olamayanlar" şeklinde sınıflandırdığı toplumsal grupların devindikleri gündelik yaşam tecrübelerine zemin teşkil eder (Keyder, 1999). Çünkü her birisi özgün bir mekân karakteristiği oluşturmakta, farklı bir barınma formu sunmakta ve hizmetlere erişim noktasında apayrı derecelerde yer almaktadır. Dolayısıyla göç ile mekân arasındaki ilişkisi ve buradan dolayımlanan göçmenlik halleri önem taşımaktadır.

Türkiye'nin güney sınırına yakın bölgede yer alan iller (Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep) Suriye mülteci krizi ile birlikte yoğun göç hareketlerinin düğüm noktasında yer almıştır. Suriyelilerin Türkiye'ye ilk adımlarını attıkları bahse konu kentler, yeni gelen mülteciler için 'ilk istasyon' olma gibi kritik bir fonksiyonu yerine getirmiştir. Ancak 2013 yılı ile birlikte metropol ve büyük kentler, mülteciler için çekim merkezi olma kimliğiyle ön plana çıkmaya başlamış ve Mersin, Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir gibi kentlere ikincil hareketlenme gerçekleşmiştir. 2015 yılının mayıs ayına gelindiğinde, "Avrupa mülteci krizi" şekliyle adlandırılan büyük çoğunluğu Suriyelilerden oluştuğu varsayılan yaklaşık 704 bin kişi daha iyi bir yaşam umuduyla Avrupa'ya göç etmeye başlamıştır (UNHCR Refugees/Migrants Emergency Response: Mediterranean, 2016). 2015 yılının Ekim ayına gelindiğinde Türkiye ve Avrupa Birliği arasında, sınır yönetiminin genişletilmesi konusunda uzlaşa sağlanmıştır. Ortak Eylem Planı ile birlikte Suriyeli mülteciler Avrupa'nın Balkan ve Ege göç stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir (Okyay ve

Zaragoza-Cristiani, 2016, s. 51-56). 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Anlaşması, üç yıllık ön hazırlık süreci sonrasında yürürlüğe girmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013).

Göçün mekân ile olan ilişkisinde beliren kamplar ve geçici barınma merkezleri genellikle 'istisnai mekânlar' şeklinde anılır (Al Muhtaseb, 2017, s. 24). İnsani kriz gibi olağanüstü koşulların etkisi ile şekillenen geçici barınma merkezleri genellikle kent ile tümüyle bütünleşmenin sağlanamayacağı alanlarda, kente ayrı, dışarıklı ve suni bir katman oluşturur (Şeker, vd., 2015, s. 434). BMMYK'nin Kamplara Alternatif Politikalar çalışmasında belirtildiği üzere, merkezi hükümetlerin böylesi acil duruma özgü istisnai mekânlar oluşturan kamplara yönelen ilgisinin ardında kamu düzeni ve güvenliği gerekçeleri yatıyor olabilmektedir (UNHCR Policy on Alternatives to Camps, 2014). Özellikle yerel halk ile göçmen ve mülteci toplum arasındaki ilişkinin tansiyon emareleri taşıdığı önvarsayımından hareket eden merkezi yönetimler, toplumsal etkileşimin en azını simgeleyen kamp tasarımına tercih edebilmektedir.² Bu ve benzeri sebeplerle Lübnan, Suriye insani krizine kamp-dışı bir yaklaşım (non-encampment approach) sergilemiştir (Turner, 2015, s. 386-404).

Kriz Yönetiminde Politik Belirlenim: Belirsizliği Yönetmek

Mikro-Politikadan Makro Politikaya

Türkiye'de politik karar alma mekanizmaları Suriye'den gelen göç dalgasına kısa erimli ve mikro politik tasarımlar uygulayarak cevap üretmeye çalışmıştır. Bu çerçevede, 9 ve 12 Haziran 2011 tarihlerinde Altınöz ve Boynuyğun Çadırkentleri kurularak, Suriyelilerin ilk ve en acil olarak barınma, sağlık, yiyecek, giyecek ve temizlik ihtiyaçları karşılanmıştır (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 2012, s. 7).

17 Ocak 2012 tarihine kadar ülkemize 21.625 giriş gerçekleşmiştir. Türkiye ilk göç dalgasının gerçekleştiği 2011 yılından itibaren koşulsuz olarak "açık kapı politikası" uygulamıştır (T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014, s. 7). T.C. İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Başkanı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından 2011 yılının Ekim ayında Cenevre'de düzenlenen konferansta Türkiye'nin "geçici koruma" statüsü uygulamaya başlayacağını ifade etmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013). Ancak bu zamana kadarki resmi söylem misafir şeklinde olmuştur. Misafir söylemi, komşu bir ülkede cereyan eden insani krize dair oluşturulan sosyo-politik okumanın uzantısı şeklinde değerlendirilebilir. Bu bakımdan Türkiye'deki merkezi

otoritenin Suriye'deki insani krize dair söylemsel kuruluşuna 'içkin', doğal ve doğrudan bir parçasını oluşturur.

Misafir söylemi, belirgin bir ev sahibini üstü örtük bir biçimde de olsa imlemektedir. Tabii bu tanım, misafirin 'tabî' konumunu sabit tutmaktadır. Nitekim misafir söyleminin nelerden müteşekkil olduğuna dair geniş ve detaylı mefhumları incelediğimizde, bunun belirsiz bir zaman öngörüsünden oluştuğu söylenebilir. Ana akım kültür açısından misafir söylemi, 'içeride(n)' olmayan kişi ve varlıklara yönelik bir dizi çağrışıma içeriyor. Ancak insani krizin altında yatan siyasi dinamikler arasındaki çatışma hali devam ettikçe, misafirin mevcut konumu sürmekte; bu da yerel halk nezdinde misafir kavramı merkezindeki algılama ve bu algılamaya ait alt-kodların iyice karmaşıklaşmasına yol açmaktadır. İlk önce yerel halkın ev sahipliğine ve eli açıklığına vurgu yapan söylemlerin en 'doğru kabul edileni', yani misafir söylemi süreç uzadıkça 'doğru kabul edileni' 'çelişkiye' dönüşmüştür. Ayrıca, misafir söylemi 'içeride(n)' olmayana karşı hak temelini tek taraflı inşa edilmesi ile sonuçlanabilmektedir. Misafir kavramının kültürel kodlarının süreç içerisinde çelişki ile buluşması, muhatabın toplumsal ve siyasal güvenleştirilmesi ile oluşturulan algı çerçevesinde, hak ve güven ortamından mahrum bir durum ile karşı karşıya kalma tehlikesini de doğuracak kaygan bir zemin sunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Suriyeli mülteci krizi bağlamında misafir söylemi, söylemlerin, farklı toplumsal aktörler arasındaki ilişkilerin toplumsal inşasına etkide bulunabileceğine örnek oluşturduğu iddia edilebilir.

Bu çerçevede, Suriyelilerin hukuki statüsünü belirleme konusundaki en temel somut adımı ise 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği oluşturur. Hak temelsiz ve güvensiz misafir söyleminden, tanımlanmış hak ve ödevlerin bulunduğu, belli bir prosedür ve süreç sonunda elde edilecek hizmetlerin garanti altına alındığı referans mevzuatın oluşturulması önem teşkil etmiştir. Yönetmelik, Avrupa Birliği'nin (Konsey) 2001 yılındaki Geçici Koruma Yönetmeliğine referans göstererek ve 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır (European Commission, 2016). Geçici Koruma Yönetmeliği 22/10/2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve anılan Yönetmeliğin Geçici 1 inci maddesi ile ülkemize 28/04/2011 tarihinden itibaren geçici koruma bulma amacıyla gelen Suriyeliler "geçici koruma" statüsüne alınmıştır. Buna ek olarak, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 10.04.2013 (YUKK, 2013) tarihinde onaylanmıştır. Bu Kanunun 2. Maddesinde de belirttiği üzere, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde

yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir (TBMM Mevzuat, 2013). YUKK (2013) ile birlikte, Türkiye'nin uluslararası sözleşme ve anlaşmalar kaynaklanan yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde iç hukukta bütüncül bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Ayrıca, aşağıda bahsedileceği üzere Türkiye'nin de taraf olduğu, Mültecilerin hakları ve statüleri konusunda temel uluslararası sözleşmeler olan 1951 ve 1967 Cenevre sözleşmelerinden kaynaklı düzenleme ve çekinceleri çerçevesinde kavramsal ve hak temelli düzenlemeler de hayata geçirilmiştir.

Göç ve mülteci kavramları konusunda uygun bir zeminin sağlanabilmesi ve kavramsal zemin üzerinden ortaya konulan politikaların tartışılabilmesi için ulusal ve uluslararası mevzuatın incelenmesi elzemdir. Türkiye'deki düzensiz göç hareketlerine karşı geliştirmiş olduğu müktesebat uluslararası anlamda günümüze ulaşan kümülatif metin yükünden bağımsız düşünülemez. Bu kapsamda, kısaca ele alınması, iç hukuk ve teşkilat yapılanması üzerindeki etkileri, ihtilafları ve sınırlılıklarının altı çizilmesi gerekmektedir. Özellikle 1899-1907 Lahey, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve sonraki ek protokollerin oluşturduğu müktesebatın toplamı insancıl hukukun temel direklerini oluşturmaktadır. Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bu müktesebatın oluşturulmasındaki kaynakları teşkil etmektedir. Hem Lahey hem de Cenevre sözleşmelerinden kaynaklı ve ayrıca insan hakları sözleşmelerinin ortaya koyduğu hakların güvenceye alınması için oluşturulan İnsan Hakları Mahkemeleri de içtihat-yapılageliş oluşturulmasında ana kaynakları oluşturmaktadır. Mikro politikadan makro politikaya ulaşan süreçte ortaya konulan inisiyatiflerin uluslararası mevzuatın öngördüğü objektif değer ve kurallar üzerinden uyumlaştırılması ve var olan eksikliklerin mikro düzeyde revize edilerek reforme edilmesi de gerekmektedir. Özellikle ortaya çıkan insani kriz sonrasında bir gerçeklik olarak karşımıza çıkan mülteci/Göç kavramının hedef ülkedeki (Türkiye) hukuki referanslarını Uluslararası İnsancıl Hukukta bulabiliriz.

İnsancıl hukuk, kuvvete başvurmayı düzenleyen kurallar (jus ad bello) ile bir silahlı çatışma sırasında tarafların uyması gereken kuralları düzenleyen (jus in bello); silahlar, araçlar ve savaş kurbanlarının durumuna (asker, esir ve siviller gibi) ilişkin uluslararası sözleşme, antlaşma, kararlar ve müktesebatı içerir (Turhan, 2019, s. 169-170). Her ne kadar Birleşmiş Milletler Anlaşması 2(4) Maddesi kuvvet kullanmayı yasaklamış, 2(7) maddesi devletlerin içişlerine karışmama yasağını düzenlese de 39. Madde ile "uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden

durumlarda” ve 51. maddenin düzenlediği “meşru müdafaa” hakkı ile kuvvet kullanma konusunda istisnalar barındırmaktadır (United Nations, 1945)³. Devletlerin kuvvet kullanması konusundaki fikir ihtilafları uluslararası hukuk düzleminde halen süren ve güncelliğini her dönem koruyan bir tartışmadır⁴. Ancak bu tartışmalar sürerken mevcut müdahale sonucunda ortaya çıkan insani krizlerin kontrol ve üstesinden gelinmesi için bazı düzenlemeler ve kabuller oluşmuştur. Yukarıda da sözü edildiği gibi bunun temellerini Lahey ve Cenevre sözleşmeleri oluşturmaktadır. Lahey ve Cenevre Sözleşmelerine varan süreçte ortaya çıkan gelişmeler ve devletler arasındaki ilişkiler, iki dünya savaşının vuku bulmuş olması 1951 mültecilerin durumuna ilişkin sözleşmenin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Dünya çatışma bölgelerinin ve silahlanmanın getirmiş olduğu süreklilik 19 ve 20. yy modern devlet yapılanmalarının bir sonucu olarak yeni yaklaşımlar getirmiştir. Bu kapsamda, 1856 yılındaki ‘Deniz Savaşları Konusunda Paris Bildirisi’ ile başlayan modern anlamdaki yazılı insancıl hukuk müktesebatı süreci, 1864 yılındaki ‘Savaşta Hasta ve Yaralılar Konusunda Cenevre Sözleşmesi’ ile devam etmiş ve nihayetinde 1899-1907 yıllarında imzalanan ve savaşta kullanılan araçlar ve silahları kısıtlayıcı hükümler getiren Lahey sözleşmeleri ile doruk noktasına ulaşmıştır. Tarihin şahit olduğu iki dünya savaşı sırasında yaşanan insani krizin büyüklüğü; ülke içinde ve ülke aşan düzeyde yerinden edilmiş insanların durumuna ilişkin uluslararası düzenlemelerin imzalanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu kapsamda, 1949 yılında devletler arasında yaşanabilecek silahlı çatışma durumunda sivillerin ve diğer belli kişilerin korunmasına ilişkin Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Bunu takiben 1977 yılında bu sözleşmenin kapsamı genişletilmiştir. 1977 yılında imzalanan ve 1949 yılında imzalanan sözleşmeye ek iki protokol, ülke içindeki çatışmalar ve uluslararasılaşmış (bölgesel) çatışmalara yönelik düzenlemeleri içermektedir (Keskin, 1997, s. 448).

Buna ek olarak, 1951 yılında Mültecilerin Durumuna İlişkin Sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşme, belli başlı BM sözleşmelerine de atıfla ve Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) tüzüğünü baz alarak mülteciyi tanımlamaktadır. Bu noktadan hareketle, tanımlamanın yanı sıra mülteci olmak hakkının, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacağı”nı belirtmektedir (UNHCR, 1951). Bu sözleşme

1951 yılından önceki ve Avrupa’da meydana gelen olayları kapsayan sınırlı bir sözleşme olarak varlığını sürdürmüştür. 1967 yılında imzalanan ikinci sözleşme bu coğrafi ve zaman sınırını kaldırmıştır. 1968 yılındaki sözleşmeyi kabul eden Türkiye, daha önceden var olan coğrafi sınırlılığı devam ettirmiş, zaman konusunda sözleşmenin hükümleri konusunda ise herhangi bir itirazda bulunmamıştır. Bu nedenle Türkiye, 1951 ve 1967 sözleşmelerine taraf olmakla birlikte, bu sözleşmelerden kaynaklanan mülteci hukuk ve hakkını sadece Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye sığınacak olan kişilere sağlayacağı yönünde bir çekince ile sürdürmektedir.

2013 yılında kabul edilen ve yukarıda üzerinde durulan insalcıl hukuk müktesebatından kaynaklanan uluslararası hukuk kurallarını temel alan YUKK (2013), Türkiye’ye sığınmış olan Suriyelilerin hukuki statülerinin belirlenmesi ve bu statüden kaynaklı haklarının korunması temel kanunu oluşturmaktadır. Bu kanun Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün süreç içerisinde artan yetki ve statüsünü de belirlemektedir. Ayrıca, AFAD bünyesinde ortaya çıkan krize karşı verilen acil cevap ve müdahaleler sonrasında Göç İdaresinin, kapsamlı göç ve mülteci politikasının belirlenmesi çalışmaları sürecinde teşkilat olarak nasıl ve ne şekilde yapılacağı konusunda düzenlemeler de içermektedir. Kanun, Türkiye’nin 1967 sözleşmesinden kaynaklanan çekincesini gözeterek mültecilere ilişkin bazı tanımlamalar geliştirmiştir. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu üç çeşit mülteci/sığınmacı kategorisi ortaya koymaktadır. Bunlar; i) mülteci, ii) şartlı mülteci ve iii) ikincil koruma statüsüdür. Bu sınıflandırmada, mülteci statüsünün 1951 yılındaki tanım ve coğrafi kapsam düzleminde ele alındığı ve korunduğu görülmektedir (YUKK, 2013, 61). Bu sebeple şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri çekinceden kaynaklanarak oluşturulmuş mikro ölçekli statülerdir. Ancak sağladığı imkân ve haklar çerçevesinde ele alındığında uluslararası koruma statüsü içerisinde aynı rolü oynadıkları görülür. YUKK’da (2013, 62), şartlı mülteci tanım ve çerçevesi şu şekilde belirtilir;

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri

sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

YUKK’nın (2013, 62) ilgili maddesinin altını çizdiği temel husus, ilgili kişinin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar ülkede kalmasına izin verilmesidir. Burada zamansal bir sınırlılığın altı çizilmektedir. Diğer yandan, madde 63’de ikincil koruma ise şu şekilde ele alınmaktadır;

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

İkincil koruma statüsü kapsamında, 2011 yılından itibaren Türkiye’nin karşı karşıya kalmış olduğu kitlesel göç hareketlerine yönelik YUKK’nın (2013, s. 91) ilgili maddesi ise şu ibareyi içermektedir; “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir”. Yabancılara yönelik verilen ikamet izinleri belirli ikamet süreleri ile sınırlanırken mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerindeki süre kısıtlaması ilgili kişinin hassasiyeti yüksek bireyler olmaları ve mağdur kişinin yüksek yararının gözetilmesi çerçevesinde düzenlenmiştir. Şartlı mülteci üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar ülkede kalmasına izin verilirken, bu durum ikincil koruma statüsü ve ondan kaynaklı geçici korumada süresizdir. İkamet süresi; ilticaya sebep olan siyasal ve askeri tehlikenin ortadan kalkması, gönüllü geri dönüş ve belirli sınır-dışı etme prosedürleri ile ayrıca mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma altındaki kişilerin ülkede kaldıkları süre dikkate alınarak verilen uzun dönemli ikamet izni hakkının dışında oldukları (YUKK, 2013) 42(2)’de belirtilmiştir.

Bu temel statüler, yine uluslararası sözleşme ve anlaşmalardan kaynaklı, YUKK’nın (2013, 4) ilgili maddesindeki geri gönderme yasağı gözetilerek oluşturulmuştur. Hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, hem de Cenevre Sözleşmesi’yle uyumlu olarak, bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı,

dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

Ortaya çıkan insani krize yönelik yukarıda bahsi geçen makro düzeyden yerel düzeye ulaşan müktesebatın ulusal hukukta kapladığı yer, 2011 yılında başlayan krizle birlikte yerinin net bir şekilde belirlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Krizin yönetimi her ne kadar devletin kurumları ve onlarla birlikte eş güdüm içerisinde çalışacak olan uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları ortaya koyduğu inisiyatif ile gerçekleşecekse de mevzuat önem teşkil etmektedir. Yukarıda bahsi geçen insancıl hukukun temel ilkelerinin korunması ve üzerine ulusal mevzuatın biçtiği sosyal ve ekonomik haklarla başlayan sosyal uyum programlarının destekleyici modeller ile tesis edilmesi makrodan mikroya ulaşan süreçte müktesebatın tamamlayıcı rolünü desteklemiş olacaktır.

Kurumsal Rol Dağılımı

Suriye Arap Cumhuriyeti'nden ülkemize yönelen kitlesel göç dalgası sonucunda ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap verme konusunda kamu kurum ve kuruluşları çeşitli rol paylaşımı içerisine girmiştir. Buna göre T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) koordinasyondan sorumlu kuruluş olarak belirlenmiştir. İnsani krize yönelik geliştirilen politikalar çerçevesinde AFAD, ileri bir rol üstlenmiştir. Krize yönelik acilci söylemin eşlik ettiği ilk yıllarda mikro ölçekli müdahale ve acil eylem planları yoğunlaşmış, başta geçici barınma merkezlerinde olmak üzere üstlenilen rol, ilerleyen süreçte koordinasyon faaliyetleri üzerinden artış göstermiştir (Kızılova, 2014, s. 115). AFAD'ın koordinasyonunda; İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı ve Hazine ve Maliye Bakanlıkları, Genelkurmay Başkanlığı, Hatay Valiliği, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Kızılay ortak çalışmalar yürütmektedir.

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi ve Görevleri'nin belirlendiği Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği'nde, "meydana gelen veya gelmesi muhtemel büyük ölçekli; a) Deprem, sel, fırtına, toprak kayması, çığ, b) İltica ve nüfus hareketleri, c) Yangınlar ve kazalar, Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer madde kazaları veya olayları; tehlikeli ve salgın hastalıklar gibi doğal, teknolojik ve insan kaynaklı afet ve acil durumlar ile Başbakan tarafından acil durum veya afet olarak değerlendirilen diğer olay ve durumlarda ulusal düzeyde etkin ve yoğun müdahale ve koordinasyonu sağlamak üzere Başbakanın talimatıyla faaliyete geçer" denilmektedir (TBMM Mevzuat, 2011). AFAD, yine aynı yönetmeliğin 6(ç) maddesine göre "ulusal ve uluslararası insani yardım ve müdahale faaliyetlerini koordine etmek" 6(d) maddesine

göre ise “Diğer devletlerin ve uluslararası kuruluşların ilgili organlarıyla gerekli görüldüğünde koordinasyon ve işbirliği yapmak” görevlidir. Yönetmeliğin sorumluluk ve yetki devri kısmında ise “Başbakan ihtisas gerektiren müdahale faaliyetlerinin koordinasyonunu yürütmek üzere ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşlarına görev verebilir.” maddesi ile kurumun birinci aşamada üstlendiği yetki ve sorumluluğu koşulların değiştiği daha sonraki aşamalarda paylaşabilmesinin yolu açık bırakılmıştır. Bu noktada merkezi otoritenin ilgili birimlerinin üstlenebileceği mevcut ve muhtemel sorumluluk dağılımına ilişkin Yönetmelikte Afet ve Acil Durumlarda Görev Alacak Bakanlık, Kurum ve Kuruluşlar Cetveli geliştirilmiştir (bkz. Tablo 1).

Bununla birlikte Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamındaki yabancılara sağlanacak sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetlerin Madde 26 (4) AFAD koordinasyonunda yürütülmesine karar verilmiştir T.C. İçişleri Bakanlığı, 2013). Bu madde ile ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulma amacıyla kitlesele olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan uluslararası koruma talebi bireysel başvuru olarak değerlendirmeye alınmayanlar ile ilgili yürütülen hizmetler AFAD koordinasyonunda yürütülmeye başlanmıştır.

“Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Yönetmeliği”ne göre iltica ve büyük nüfus hareketleri acil durum olarak öngörölmüş olup iltica ve büyük nüfus hareketleri karşısında yapılacak iş ve işlemlerin koordinasyon ve işbirliğini sağlamaktan Başbakan adına Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanı sorumlu kılınmıştır (T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014). Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği’nde olduğu gibi, bahse konu yönetmeliğin “Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler” başlıklı altıncı bölümünün “Hizmetler” başlıklı 26’ncı maddesinde; “Bu

BAKANLIK, KURUM ve KURULUŞLAR ⁵	DOĞAL AFETLER	İLTİCA ve NÜFUS HAREKETLERİ	BÜYÜK YANGINLAR	TEHLİKELİ ve SALGIN HASTALIKLAR	RADYASYON VE HAVA KİRLİLİĞİ GİBİ KİM. ve TEK. OLAYLAR
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI	+	+	+	+	+
ADALET BAKANLIĞI	+	+	-	+	-
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI	+	+	+	+	+
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	+	+	+	+	+
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	+	+	-	+	+
MALİYE BAKANLIĞI	+	+	+	+	-
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	+	+	+	+	-
BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI	+	+	+	-	-
SAĞLIK BAKANLIĞI	+	+	+	+	+
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI	+	+	+	+	+
TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI	+	+	-	+	+
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI	+	+	-	+	-
SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI	+	-	+	+	-
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI	+	+	+	-	+
ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI	+	-	+	+	+

Tablo 1. Yönetmelikte Afet ve Acil Durumlarda Görev Alacak Bakanlık, Kurum ve Kuruluşlar Cetveli

Yönetmelik kapsamında ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen hizmetler AFAD koordinasyonunda yürütülür” hükmüne yer verilmiş, geçici koruma altında bulunan yabancılara sunulacak olan hizmetlerin genel koordinasyon yetki ve sorumluluğu AFAD’a verilmiştir.

2015 yılında Geçici barınma merkezlerinin kurulması, yönetilmesi ve işletilmesi ile bu merkezlerde barındırılanların tabi olacağı diğer hususlara ilişkin usul ve esaslarda AFAD'a merkezi rol biçilmiştir (AFAD, 2015). Suriyelilere yönelik koruma/himaye politikaları, 2014 yılına kadar geçici barınma merkezlerinde, bu merkezlerin kurulumu ve yönetimi ve işletiminden sorumlu AFAD üzerinden gerçekleşmiştir. Kamp politikaları BMMYK'nin Kamp Yönetim Yönergesi'ndeki bazı öğeler takip edilerek belirlense de AFAD kendine özgü bir yaklaşım sergilemiştir (World Bank, 2015). Türkiye hükümeti tarafından resmi devlet görevlilerinin yönettiği ve finansal açıdan ulusal kaynakların kullanıldığı geçici barınma merkezleri, BMMYK tarafından “yüksek standartlı acil durum müdahalesi” söylemi ile birlikte anılmıştır (UNHCR, 2015). Kampların konaklama, temizlik, güvenlik, enerji bağlantıları, temiz içme suyu, okul ve sosyalleşme imkânları ile birlikte diğer ülkelerdeki muadillerine göre çok daha iyi standartlarda şekillendiği belirtilmiştir (McClelland, 2014). Kamp içi hizmet üretim sürecinde, kampta konaklayanların ihtiyaç ve taleplerini göz önünde bulunduran 'yönetişim' sisteminin geliştirilmesine çalışılmıştır. Bu kampın sakinleri ve kamp yöneticileri arasında görüş, öneri ve eleştirileri içeren doğrudan mekanizmalar geliştirilmiştir (AFAD, 2015). Karar alma mekanizmalarına içerilmesi veya doğrudan kendi karar alma birimlerini kurması mülteciler nezdinde “karar verici” karakter yaratımının bir parçası olarak düşünülebilir.

İnsani alana ilişkin ihtiyaç analiz ve durum raporlarına bakıldığında, genel olarak göçmenlere ve mültecilere yönelik hizmet üretim sürecinde sürdürülebilirlik ögesine dikkat çekmektedir. Bu açıdan hizmetin şu anda/şimdi üretimi ve sunuşu kadar, hâlihazırda sunulabilen hizmetin herhangi bir nitelik ve nicelik değişimine/düşüşüne uğramadan mevcut standartlarıyla muhafazası da önem taşımaktadır. Sürdürülebilirlik sorunsalı, beraberinde merkezi ve yerel kamu kurum ve kuruluşlarının rolünün yatay eksenli genişletilmesi önerilerini getirmektedir (AFAD, 2015). Nitekim Türkiye ölçeğinde kamp içi hizmet sunumunun farklı niteliği, diğer göç alan ülkelerdeki kamp yönetiminden farklı olarak uluslararası finans kaynağına dayalı olmamasıdır (UNHCR, 2014).

Kamp içerisi ile sınırlı kalmış uygulamalar, mültecilerin kendi kendilerini idame ettirme olanağını göz ardı edebilmekte, geniş bir toplamı doğrudan dış kaynaklara bağımlı

kılabilmektedir (Malkki, 1995). Ekonomik getirili kaynakların özne olmanın merkezinde algılandığı bir dönemde mültecilerin ekonomik faaliyette bulunmalarına dönük uygulamalar zaruri olmaktadır.

AFAD, geçici barınma merkezleri özelindeki doğrudan sorumluluğun dışında merkez dışındaki geçici korunan kişilere yönelik hizmet üretim sürecindeki koordinasyon yetkisine de sahiptir. Bu çerçevede, geçici koruma statüsü altında bulunan yabancılara yönelik eğitim, sağlık, çalışma hayatına ilişkin hizmetler ile sosyal yardımlar ve tercümanlık hizmetlerine ilişkin istatistiki bilgilerin, ilgili bakanlıkların her ayın 15'i ve son günü esas alınmak kaydıyla en geç o ayın 20 si ve sonraki ayın 5 ine kadar on beşer günlük periyotlarda AFAD'a bildirmesi gerekmektedir (AFAD, 2015, s. 264). Yürütülen faaliyetleri içeren bu raporlar temel hak ve hizmetler noktasında yapılmakta olan iş ve işlemlerin iş takibi açısından AFAD'a sunulur.

Ancak 2018 yılında AFAD'ın aktif saha ve koordinasyon görevleri daralan bir istikamette seyretmiştir. Bunun ortaya çıkmasındaki temel unsur olarak ilgili bakanlıkların teknik müdahale inisiyatifi ve prosedürlerinin farklılık göstermesi ve yasal zemin arayışı denebilir. Türkiye'de bulunan yabancıların statüleri ve ilgili kontrollerinin yapısı konusunda tam yetkili olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün diğer ilgili bakanlıkların, özellikle geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik ihtiyaçların giderilmesinde ortaya koydukları eylem planlarının uygulanması sürecinin finansmanı ve koordinatörü konumuna gelmektedir. Kişilerin Türkiye'de bulunma sebepleri ve bu sebepten kaynaklı statü kazanmaları doğrudan Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından yürütülmesinden dolayı ikincil bir üst koordinasyon kurumu niteliği arz eden ve acil durum yönetimi yapan AFAD'ın rolünün sınırlandırılması ön görülmüştür.^{vi} Kişinin statü ve bundan kaynaklanan haklarının tespiti sonrası ilgili bakanlıklar bünyesinde yer alan hizmetler nasıl ve ne şekilde yararlanacağı Göç İdaresi tarafından yürütülmektedir. Sağlık, eğitim ve temel insani yardım hizmetlerine ulaşım için gerekli olan statü ve yerleştirmeler Göç İdaresi tarafından yapılmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ne göre Türkiye'ye iltica ve sığınma taleplerinin değerlendirilmesi ve uluslararası koruma statüsü de dâhil olmak üzere ilgili statü belirlemelerinin yapılması göç idaresi merkez ve taşra teşkilatı aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Daha önce Birleşmiş Milletler ve çalışma ortakları olan sivil toplum kuruluşları tarafından Göç İdaresi Genel Müdürlüğü protokolüne dayanarak yapılan uluslararası koruma statü belirleme görüşmeleri alınan son kararlar tekrar Göç İdaresine devredilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2014).

Yine aynı şekilde, sığınmacılara sunulacak sağlık hizmetinin bedeli AFAD yerine Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından ödenecek olup, yapılan düzenleme ile psikolojik değil ağır psikolojik ya da psikiyatrik sorunları olan göçmenler sağlık kurumlarına nakledilebilecektir. Yine aynı şekilde Göç İdaresi bünyesinde merkezileşen göç politikasının bir sonucu olarak bakanlıklar dâhilinde yürütülen hizmetlerin de sınırları ayrıca belirlenmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yürütmüş olduğu hizmetler bu düzenlemelere paralel olarak ortaya konulmuştur. Bakanlığın Ocak 2018 ayında gerçekleştirdiği "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Hizmet Sunan Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Mevcut Durum Analizi ve Süreç Yönetimi Çalıştayı"nda özel ihtiyaç sahiplerinin geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında yararlanacakları sosyal hizmetler ve yardımlarla bu yabancılara sağlanacak psikososyal destek çalışmaları artık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kontrolünde yapılacağı kararlaştırılmıştır. Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında yaşayan özel ihtiyaç sahiplerinin psikososyal destek gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılacak hane ziyaretleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na belirlenen usul ve esaslara göre gerçekleştirilecektir (T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017). Aynı şekilde, Sağlık Bakanlığı ve Genel Sağlık Sigortası kapsamında ortaya çıkan maliyet de Göç İdaresi tarafından karşılanacaktır. Bu kapsamda, Sağlık Bakanlığı, AFAD ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Arasında Götürü Bedel Sağlık Hizmeti Protokolü imzalanmış ve Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamındaki yabancılara sunulacak sağlık hizmetlerinin götürü bedel üzerinden temin edilmesine, temel medikal giderler ve malzemelerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün talebi üzerinden AFAD tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır (Protokol, 2018).

Son olarak, Türkiye'ye yönelik kitlesel nüfus hareketi olması halinde acil durumun gerektirdiği koşullar çerçevesinde geçici barınma merkezleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri alınarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonluğunda AFAD tarafından kurulacak şekilde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Göç İdaresi, ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alarak valiliklerle eş güdüm içinde geçici barınma merkezlerinin kullanımına son verilmesine ya da kapatılmasına karar verebilecektir. Geçici barınma merkezlerinin yönetimi, işletilmesi ve güvenliğinin sağlanması ile geçici barınma merkezlerinde barındırılanların tabi olacağı diğer hükümlere ilişkin usul ve esaslar artık sadece Göç İdaresi tarafından belirlenecek ve AFAD bu konuda da artık yetkili olmayacaktır.

Bu süre zarfında uluslararası koruma başvurularını kayıt altına alma ve değerlendirme sorumluluğu Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir (UNHCR, 2018). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarında alandaki aktörler arasındaki yetki ve sorumluluk dağılımının 10 Eylül 2018 tarihinden itibaren gerçekleştiği duyurulmuştur. Böylelikle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün uluslararası koruma başvuru ve karar sürecinin tek politika uygulayıcısı oluşu tescillenmiştir.

Sonuç

Devletin ilgili bakanlık, kurum ve müdürlüklerinin ortaya koymuş olduğu eylem planları mevzuat, yönetmelik ve genelgeler ile yatay yönlü bir genişleme sürecine girmiştir. Görev, sorumluluk ve teşkilat anlamında genişleyen kurumların müdahale kapasitelerinin artması, sorumlulukların belirlenmesi sürecini de beraberinde getirmiştir. Merkezi ve yerel hizmet sağlayıcılar arasında rol dağılımı konusunda yaşanan belirsizliği güncelleştiren bir iklim uzunca bir süre söz konusu iken gelişmekte olan süreç içerisinde bu belirsizliklerin, çerçevesi çizilmiş alanlar içerisine sokularak giderileceği yönünde gelişmeler yaşanmaktadır. Nitekim kurumlar arası eş güdümün sağlanması ve kurumların yatay yönlü genişlemesi beraberinde yetişmiş insan gücü, kurum kapasite geliştirme süreçleri ortaya çıkarmaktadır.

Bakanlıkların isim ve yapı değişikliğinden, Dernekler Dairesi Genel Müdürlüğü'nün Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü şeklinde değiştiği, T.C. İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç Kurulu'nun oluşturulduğu, bu anlamda genel bir dönüşümün yaşandığı konjonktürde göç politikalarını belirleyecek aktörler arasındaki rol dağılımı da yeniden şekillenmektedir. Kurumların kurulum, sabitleme ve yeniden üretim evrelerine girdiği bu süreç, genel hatları itibarıyla göç alanında da yansımaları bulmaktadır. Kamunun yeni yapılanma arayışının toplumsal temelleri çoktandır oluşmuş olmakla birlikte her kurumun kendi vasıflarını gösterebileceği bir yapı henüz yeni modellenmektedir. Krizi farklı perspektifler doğrultusunda yönetme anlamında kamunun bahse konu yeni yapılanması, yakın dönemin temel karakteristiğini oluşturacaktır. Öyle ki, sözkonusu süreç, mevcut kurumların göç alanında sahada var olan ihtiyaçlara uzun soluklu cevap verebilmesi anlamında etkin ve etkili yönetim anlayışını temsil edebileceği gibi, müktesebat güncellemesinin sıkça yaşanmadığı ülkemizde klasik uygulanagelişlerin ve kısa vadeli acilci yönetim anlayışlarının devam etmesi anlamına da gelebilir.

Türkiye'de genellikle planlama, örgütlenme, kontrol ve koordinasyon kavram setleri ile yanıtlanmaya çalışılan kriz dönemlerine yönelik mevcut algının, plan, önleyici ve cevap verici eylem kipleri ile daha da derinleştirilmesi gerekmektedir. Normalleşme çalışmalarının yoğunlaşabilmesi için bir yandan kurumsal rol dağıtımında net ve tayin edici çizgilerin çizilmesi gerekmektedir, öte taraftan insani alana ilişkin uluslararası yazını da dikkate alarak önleyici ve cevap verici mahiyette yeni perspektifler geliştirilmelidir. İlgili kurum ve kuruluşların krize yanıt üretme noktasında 'elçabukluğu' kazanabilmesi için örgütsel açıdan insani alan ve sosyal çalışanları bünyesine katması, teorik açıdan farklı eylem ve müdahale yöntemlerine dair derinleşmesi gerekmektedir (Tağraf, 2003).

ORCID ID

Erdem AYÇİÇEK

<https://orcid.org/0000-0002-2049-6934>

Ömer Çağrı TECER

<https://orcid.org/0000-0003-3099-407X>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

Kaynakça

- Ahcar, G. (2014). *Halk istiyor: Arap isyanı üzerine radikal bir inceleme* (S. Öztürk, Çev.). Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Akpınar, İ. Y. & Uraz, U.T. (2007). Kültürel projeler üzerinden kentsel canlandırma ve Mağusa örneği. 18. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*. 28-29.05.2007. İstanbul: MSGSÜ.
- Dabaşı, H. (2015). *Arap Baharı - Postkolonyalizmin sonu* (A. T. Esen, Çev.). İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- European Commission. (2016). *Study on the temporary protection directive final report*. Erişim Aralık 10, 2018, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/asylum/temporary-protection/docs/final_report_evaluation_tpd_en.pdf
- Hancılar, Ö. (2011). Uluslararası hukukta insani müdahale. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Dergisi*, 7/2.
- Keskin, F. (1997). Silahlı çatışmalar hukukunun BM kuvvetlerine uygulanması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1).
- Keyder, Ç. (1999). *Istanbul, between the global and the local*. London: Rowman & Littlefield pub.
- Kızılova, Ö. (2014). *AFAD odaklı kriz yönetimi: AFAD örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Malkki, L. (1995). Refugees and exile: From 'refugee studies' to the national order of things. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 24.
- McClelland, M. (2014). How to build a perfect refugee camp. *New York Times*. Erişim Aralık 23, 2018, http://www.nytimes.com/2014/02/16/magazine/how-to-build-a-perfect-refugee-camp.html?_r=1
- Migration and Home Affairs. (2018). *Temporary Protection*. Erişim 23 Aralık, 2018, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/temporary-protection_en
- Muhtaseb, S. A. (2007). *Extended emergencies and spatialization of resistance in Palestinian refugee camps: The Case Of Al Wihdat*, 2007. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.

- Okyay, A. & Zaragoza-Cristiani, J. (2016). The leverage of the gatekeeper: Power and interdependence in the migration nexus between the EU and Turkey. *Italian Journal of International Affairs*, 51(4).
- Protokol. (2018). *Sağlık Bakanlığı, AFAD ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Arasında Götürü Bedel Sağlık Hizmeti Protokolü*. Erişim Aralık 10, 2018. <http://www.ttb.org.tr/goc/gecicikoruma.pdf>
- Şeker, G., Tilbe, A., Ökmen, M., Yazgan Hepgül, P., Eroğlu, D. & Sirkeci, I. (2015). *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings*. London: Transnational Press London.
- Tağraf, H. ve Arslan N. T. (2003). Kriz oluşum süreci ve kriz yönetiminde proaktif yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı 1, 149-159.
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. (2012). Erişim Aralık 10, 2018. http://www.children.gov.on.ca/htdocs/English/topics/earlychildhood/speechlanguage/ brochure_preschool.aspx
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. (2012). *Ülkemize sığınan Suriye vatandaşlarının barındıkları çadırkentler hakkında inceleme raporu*. Erişim Aralık 23, 2018, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/28_02_2012_1.pdf, <https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3931/xfiles/webformatisuriyedenturkiyeyenufush areketleri.pdf>.
- T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017). Erişim Aralık 10, 2018, <https://eydb.aile.gov.tr/duyurular/gecici-koruma-statusundeki-suriyelilere-hizmet-sunan-sivil-toplum-kuruluslarina-yonelik-mevcut-durum-analizi-ve-surec-yonetimi-calistayi-11-aralik-2017-onay-yayimlanmistir>
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2015). *AFAD Mevzuat El Kitabı*. Erişim Aralık, 10 2018, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2314/-files/AFAD-mevzuat_el_kitabi+1.pdf
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). *Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri Kardeş Topraklarındaki Misafirlik*. Erişim Aralık 10, 2018, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17962/xfiles/suriyeli-misafirlerimiz_1_.pdf
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). *Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi*. Erişim Aralık 10, 2018, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2311/files/2014-4_sayili_Genelge_-_parafsiz.pdf

- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2012). *Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması imzalandı*. Erişim Aralık 10, 2018, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa>
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2014). *Kabul Ve Barınma Merkezleri İle Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi Ve Denetimi Hakkında Yönetmelik*. Erişim Aralık 10, 2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19614&MevzuatIliski=-0&sourceXmlSearch=kabul>
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2013). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. Erişim Aralık 10, 2018, http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf
- Turhan, T. (2009). Uluslararası insancıl hukuk ve İsrail'in Gazze Harekâtı. *İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi*, no:14.
- Turner, L. (2015). Explaining the (non-)encampment of Syrian refugees: security, class and the labour market in Lebanon and Jordan. *Mediterranean Politics*, 20: 3.
- UNHCR Syria Regional Refugee Response. (2018). Erişim Aralık 23, 2018, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>.
- UNHCR Refugees/Migrants Emergency Response: Mediterranean. (2016). Erişim Aralık 23, 2018. <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>.
- UNHCR Policy on Alternatives to Camps. (2014). Erişim 23 Aralık, 2018, <http://www.unhcr.org/5422b8f09.html>
- United Nations. (1945). *Charter*. Erişim Aralık 10, 2018, <http://www.un.org/en/sections/un-charter/introductory-note/index.html>
- UNHCR. (2015). *2015 UNHCR country operations profile: Turkey*. Erişim Aralık 23, 2018, <http://www.unhcr.org/pages/49e48e0fa7f.html>
- UNHCR Syria Regional Refugee Response Plan. (2013). Erişim Aralık 10, 2018, <https://www.unhcr.org/51b0a6689.html>
- UNHCR. (2014). *Policy on Alternatives to Camps*. Erişim Aralık 10, 2018, <https://www.unhcr.org/protection/statelessness/5422b8f09/unhcr-policy-alternatives-camps.html>
- UNHCR Refugees/Migrants Emergency Response: Mediterranean. (2016). Erişim Aralık 10, 2018, <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>
- UNHCR. (1951). *Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme*. Erişim Aralık 10, 2018, <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html>

- UNHCR. (2018). *UNHCR Tarafından Kayıt ve MSB*. Erişim Aralık 10, 2018, <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-non-syrians/reception-registration-and-rsd-with-unhcr/>
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). Erişim Aralık 23, 2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- World Bank. (2015). *Turkey's Response to the Syria Crisis and the Road Ahead*. World Bank Report 102184. Erişim Aralık 23, 2018, <http://documents.worldbank.org/curated/en/583841468185391586/pdf/102184-WP-P151079-Box394822B-PUBLIC-FINAL-TurkeysResponseToSyrianRefugees-eng-12-17-15.pdf>

Notlar

¹ Suriye'deki çatışmalardan dolayı ülke dışına çıkmak zorunda kalan 5,468,281 kişinin 459,134'ünün kamplarda; geriye kalan 5,009,147 kişinin ise kamp dışı olarak kırsal alan, şehirler ve şehirlerin dış çevrelerinde hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Suriye dışına çıkmak zorunda kalanların Türkiye, Irak, Ürdün, Lübnan ve Kuzey Afrika'ya uzanan bir coğrafyada varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir. Daha fazla bilgi için bkz: http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php#_ga=2.60432814.2067292991.1514827861-121180733.1514827861 (01.01.2017 tarihinde erişildi).

² Bununla birlikte Türkiye'deki kamplar Ana yolları 15 metre, tali yolları 10 metre genişliğinde olup, mahalle tarzında bir örgütlenme yapısına sahiptir. Her bir merkezin kapasitesi ve hizmet ölçeği farklı olmakla birlikte, ideal tesislerde okul, kreş, market, ibadet alanları, sağlık merkezleri, psikososyal destek hizmet merkezi, spor tesisleri, çamaşırhane, içme suyu ve atık su arıtma tesisleri, oyun parkları, kurs alanları gibi ortak kullanıma dayalı alanlarının mevcut olduğu söylenebilir. Detaylı bilgi için bkz. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2310/files/Gecici_Barinma_Merkezlerinin_Kurulmasi_Yonetimi_ve_Isletilmesi_Hakkinda_Yonerge.pdf

³ Birleşmiş Milletler Anlaşmasının ilgili maddesi bu hakkı zorunluluk, aciliyet ve orantılılık noktasında düzenlemiş ve kısıtlamıştır.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Hancılar, Ö. (Şubat 2011). *Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Dergisi, 7/2, ss. 97-124.

Mardin’de Suriyeli Olmak: Kendini Evinde Hissetmekle Kentin Dışına İtilmek Üzerine

Meral GEZİCİ YALÇIN¹ & Serhat YALÇIN²

¹ PhD., Asst. Prof., Abant İzzet Baysal Üniversitesi- Psikoloji Bölümü

² PhD., Hochschule München- Uygulamalı Sosyal Bilimler Bölümü

Özet

Bu yazıda, göçün etkileri bir kent ölçeğinde ele alınmıştır. Bunun için göçle imtihanı tarihsel olduğu kadar güncel de olan Mardin seçilmiştir. Mardin’in Suriye’deki kentleri çağrıştırması, şive farklılıklarına rağmen sığınmacıların anadilinin kentte konuşulan temel diller arasında olması, Suriyeli sığınmacıların kendilerini burada evlerinde hissetmelerine hizmet edebilecek özelliklerdir. Kendini evinde hissetmek, bir sığınmacının da tıpkı bir yerli gibi yaşadığı kenti kendinin kılmasıyla (ortaklaşmasıyla) mümkün olabilir. Kenti kendinin kılma, kent merkezini ve mekânlarını kullanma sıklığı açısından ele alındığında, sığınmacıların yerlilere kıyasla mahallelerde daha fazla zaman geçirdiği görülür. Bunun yanında, sığınmacılar arasında geleneksel cinsiyetler arası işbölümünün göçten sonra daha da güçlendiği gözlenir. Sığınmacı kadınlar çoğunlukla ev içi alanla sınırlı bir yaşama sahipken, sığınmacı erkekler kısa süreli işlerde ve güvencesiz koşullarda çalışır. Sığınmacılar, “hayatta kalma stratejisiyle” hane halkı giderlerini en aza indirmeye, gelirlerini ise artırmaya çalışır. Sığınmacılar, yerlilerle aynı etnik grubun mensubu olsalar bile, kültürel olarak farklı algılanırlar. Bunun bir nedeninin sınır olduğu iddia edilebilir. Etnik grupları hatta aileleri bölen sınırla birlikte, ulus-devletlerin birbirinden farklı vatandaş profillerini yaratmada “başarılı” olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, karşıdan gelenler Kürt sığınmacılar bile olsa Mardin’de yaşayan Kürtler tarafından Suriye vatandaşı olarak görülürler. Sığınmacıları geri gören ve onlarla karşılaştırma yaptığında kendilerine Türk diyen yerli Kürtlerin söylemleri bu anlamda çarpıcıdır. Sığınmacılarla ilgili rekabet ve tehdit algısında, toplumsal cinsiyetin ve sınıfsal bağlamın önemli bir role sahip olduğu da gözlenir: Sığınmacı kadınlar, yerli kadınların “erkeklerini ellerinden aldığı” için, sığınmacı erkekler ise “düşük ücretlere çalıştığı” için yerli işçiler ve aileleri tarafından istenmez. Buna karşın, işverenler genellikle sığınmacıların varlığından memnundur. Kısaca, göç yerlileri hangi konuda etkiliyorsa, rekabet ve tehdit algısı ona göre içerik kazanır. Sığınmacıların belirli mahallelere “itilmesi” yoluyla kent hakkını kullanmalarının sınırlandırılmasının, yerlilerin algıladığı tehdidin şiddetini belirli ölçüde hafiflettiği ileri sürülebilir.

Anahtar Sözcükler: Göç; Kendini Evinde Hissetmek; Kent; Sınıf; Toplumsal Cinsiyet; Suriyeli Sığınmacılar.

Being a Syrian in Mardin: On Feeling at Home versus Exclusion from the City

Abstract

In this paper, the impact of migration has been examined on a city scale. For this purpose, we have chosen Mardin, a city challenged by migration flows in the past and the present, as a case example. The similarity of Mardin to Syrian cities and the native languages of refugees, also spoken by locals, constitute features for refugees' feeling at home. Feeling at home can only be possible when refugees appropriate the city as do locals. When appropriating the city is examined by looking at the frequency of using the city center and its places, it can be seen that refugees spend more time in their neighborhoods than locals. Moreover, the traditional gender-based division of labor among refugees are pursued more strongly after migration. Female refugees' lives are limited to domestic sphere whereas male refugees work in short-term jobs under precarious conditions. Refugees minimize household expenses while they maximize the household income by adopting a "survival strategy". Refugees are perceived culturally different by locals even if they belong to the same ethnic group. The border can be argued to be one of the reasons for this. It can be claimed that nation-states have been able to create different citizen profiles by establishing a border, which divides ethnicities and even families. It is, for instance, striking to witness the discourse of local Kurds referring to themselves as Turks when they make comparisons between themselves and refugees whom they see as backward people. It is also observed that gender and class play important roles at the perception of competition and threat felt from refugees. Female refugees are not welcomed, because they are accused of taking the local men away, and male refugees are not wanted, because they are accused of taking the jobs away by working for lower wages. Employers, on the other hand, are generally satisfied with the presence of refugees. As a result, the content and severity of the perceived competition and threat changes depending on what matters to the locals. It can be argued that restricting refugees' right to the city by "pushing" them to the certain neighborhoods mitigates the locals' perceived threat from refugees to a certain degree.

Keywords: Migration; Feeling At Home; City; Class; Gender; Syrian Refugees.

Corresponding Author : Meral GEZİCİ YALÇIN
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji
Bölümü, 14030 Gölköy/Bolu, TÜRKİYE

E-mail : meralgezici@gmail.com

Manuscript received : 26 September 2018

Revised manuscript accepted : 06 December 2018

Mardin'de Suriyeli Olmak: Kendini Evinde Hissetmekle Kentin Dışına İtilmek Üzerine

Sınırdaki Bir Kente Göç

Göç, genellikle ülkeler arası bağlamda ele alınır. Oysa bazen ölçek çok daha dar tutulabilir. Göçün izdüşümlerini irdelemek için kent(ler) yeterince değişkenlik (variation) gösterir (bkz. örn., Çağlar ve Glick-Schiller, 2018; Duncan ve Popp, 2017; Glick-Schiller ve Çağlar, 2010; Sassen, 2001). Kentin sahip olduğu özellikler, bu değişkenlikte önemli rol oynar. Sahip oldukları sosyal ve coğrafi yapılarıyla kentler, göçmenlerⁱ için farklı olanaklar veya sınırlılıklar sunar (Dahdah ve Dippel, 2018). Bu anlamda sınır kentleri özgündür. Çünkü sınır, “bağımsız bir değişken olarak kendi kültürünü” (Özgen, 2005a: 122) yaratır buralarda. “Sınır nedeniyle, sınır sayesinde ve sınırla beraber” kentler dönüşür (Özgen, 2005a: 100). Eşyanın (malların) veya insanın “sınırı aşmalarının” beraberinde getirdiği ilişkiler ve çeşitlilik göze çarpar sınır kentlerinde. Bazen sınırın öteki yakasındaki akrabalarla araya çekilen bir hudutla ayrılmıştır sosyal ilişkiler. Özgen (2005b) bu durumu bir sınır kasabası olan Nusaybin (Mardin) için şöyle anlatır:

“... Nusaybin için, sınır, hayatın kendisi sayılır. Hemen her evin ‘sınır’la bir tür ilişkisi olmuştur, olmaktadır veya olacaktır. Bütün iktisadi eğilimler, birikimler; dükkanların, işyerlerinin açılması kapanması, kârı ve zararı bir şekilde ‘sınır’la bağlantılıdır. Mülk fiyatları veya evlenmenin maliyeti de ‘sınır’ın sunduğu olanaklara göre değişir. [...] Sınır Nusaybin’in içine öylesine sinmiş, öyle derin yerlerine sızmıştır ki, evlerinin çitleri, sokaklarındaki ağaçların ve bitkilerin etrafları ve hatta Belediye Çay Bahçesi’nin bekarları aileden ayıran bölmesi bile, sınır telleriyle çevrilmiştir. [...] Zira Nusaybin demek, sınır demektir”.

Sınır ve Suriye’yle ilişkiler, sınır kentlerindeki yerlilerin kolektif belleğinde canlı temsillere sahiptir. Çünkü, tıpkı kentsel semboller gibi geçmiş olaylar da, iz bırakan şahsiyetler ve sosyal ritüeller de “kente ilişkin kolektif bellekte kök salmakta ve sosyal temsillerde vücut bulmaktadır.” (Bilgin, 2011: 45). Sınır, Mardin ve kasabalarında önemli iktisadi, kültürel ve sosyal dönüşümleri beraberinde getirir; sınır, kentteki birikim rejimlerinin ve sınıfların oluşumuna ve sınıfsal ilişkilerin değişimine yol açar; buna bağlı olarak, sosyal ilişkiler de farklılaşır (bkz. Özgen, 2005a).

Neşe Özgen'den (2005a) kısaca aktaracak olursak, Suriye sınırının 1928'de ilk tesciliyle beraber, bazı köyler tamamen, bazılarının da arazileri Suriye tarafında kalır. Bu dönemde bazı köyler “evet-hayır yaparak” hangi ülkenin sınırları içinde kalacağına karar verir. Köylüler karşıdaki tarlalarını sürmek için 1936'ya kadar günübürlük geçiş yapar. Bu dönemde gaz, tuz, ampül, tütün gibi mallar “sırtçılık” ile iki ülke arasında sınırı aşar. 1954'le birlikte dikenli teller, mayınlar, pusular dönemi başlar. 1950'li yıllar “kırmızı koyun dönemi” (hayvan kaçakçılığı) olarak da anılır. Suriye sınırındaki diğer kentlerde de gözlemlendiği gibi kaçakçı pasajları yaygınlaşır. 1975 yılından sonraki dönemde, “sınır kalınlaşır”, “gümrük ve kapı” ortaya çıkar. Bu dönemde bavul ticareti genişler, kaçakçılar “ısmarlama” taşımaya başlarlar. Malı almak için boş giden sınır hamalları, dönüşte lüks elektronik eşyalar, pahalı parfümler, makyaj malzemeleri, lüks mutfak eşyaları gibi malları beraberinde getirir. 1975-80 arası dönemde Mardin'den büyük kentlere ve yurt dışına göç (özellikle Süryanilerin göçü) başlar. Bunun yanı sıra, örneğin Nusaybin'in Arap nüfusu azalırken, köylerden kasabaya doğru Kürtlerin göçü artar.

1990'lı yıllardan itibaren köylerden aldığı göç nedeniyle Mardin ve kasabalarının nüfusu birkaç misline çıkar. İç göçe, 2011'den itibaren kentin Suriye'den aldığı göç eklenir. Böylece, sınırın Mardin'e etkileri yeni bir evreye girer. Suriye'de çıkan iç savaş sonrasında Türkiye, sınırı açar ve binlerce insan Mardin'e sığınır. O andan itibaren kültürler ve dillerⁱⁱ şehri olarak anılan Mardin'in göçle imtihanı başlar. Sınıra yakın olması, akrabaların varlığı, aynı dili konuşuyor olmak, kültürel ve dini değerlerin benzerliği veya çalışma ve eğitim olanakları gibi nedenler, “karşı taraftakiler” için göç motivasyonu yaratır (Gezici Yalçın, Yılmaz, Batu ve Kan, 2017). Her ne kadar göç araştırmalarında pek dile getirilmese de göç motivasyonu üzerinde rol oynayan diğer bir etken, kişinin gideceği yerde kendini nasıl hissedeceğine, benlik ve kimlik algısının nasıl etkileneceğine dair çıkarımıdır (Hopkins, Reicher ve Harrison, 2006; Reicher, Hopkins ve Harrison, 2006). Gideceği yerde kendini yabancı hissetmemek, başka bir anlatımla, kendini evinde hissedeceğini düşünmek, göçü başlatan faktörler arasında önemli rol oynar.

Kendini Evinde Hissetmek veya Kentin Dışına İtilmek

Kendini evinde hissetmek, başka bir ifadeyle, rahat ve güvende olma arzusu, temel insan ihtiyaçları arasındadır; “köksüzlüğün, gelip geçiciliğin, eğretiliğin” (Bilgin, 2011: 22) olmadığını tınılar. Bu da kapsanmanın, dahil edilmenin, kabul görmenin (Brewer, 2001; 1991) sinyallerini verir. Evinde olma duygusu, kente bağlılığı, kök salabilmeyi, aidiyet duygusunu içerir (Göregenli

ve Karakuş, 2015). Bazı kentler, göçmenlere bu duyguyu verir. Örneğin, yaşama ve çalışma koşullarındaki tüm güçlüklerle rağmen, İstanbul, Suriyeli sığınmacıların kendilerini güvende ve rahat hissettikleri ve bağlandıkları bir kent olabilmıştır (bkz. Kaya, 2017).

Kendini evinde hissetme açısından ele alındığında, bir konut olarak ev ile sembolik bir alan olarak evi birbirinden ayırmak gerekir. Burada ev, fiziksel bir yapı, konut (house) olarak değil, yuva, yurt, sıla olarak (home) kavramsallaştırılır. Boccagni'ye (2017) göre ev genellikle günlük yaşamın gerçekleştiği bir zemin olarak ve göçle birbirine zıt bir şekilde ele alınır. Oysa ev, sadece maddi bir zemin değil, sembolik bir alandır (Boccagni ve Brighenti, 2015) ve bir konut olarak evin dışında da ev-kurma (home-making) sürer. Örneğin Hondagneu-Sotelo (2015), kent bahçelerinin göçmenlerin yurtlarını (homeland) ve evlerini (homes) kurmadaki önemini gösterir.

Kendini evinde hissetmek, “kenti özelleştirmekle”ⁱⁱⁱ (Bilgin, 2011) mümkün olur. Kentin özelleştirilmesi, “kentin sembolik olarak işaretlenmesi, damgalanması, renklendirilmesi, bazı yerlerinin belirli yaşantı ve olaylarla çerçevelenerek” (Bilgin, 2011, s. 22-23) “yuvaya” dönüştürülmesidir. Başka bir anlatımla, kişinin kenti “kendinin kılması”dır (Bilgin, 2011, s. 25). “Mülkiyeti kendine ait olmasa da bir yeri sembolik planda işaretlemek, inşa etmek ve böylece anlamlandırmak, o yere hakim olmanın, kendi iradesine tabi kılmanın, kendi kimliğini vermenin göstergesidir.” (Bilgin, 2011: 28). Kentin özelleştirilmesi, mekâna göre kendini konumlandırma anlamına gelir ve mekânın kullanımında kendini dışa vurur. Kentin mekânlarının hangi sıklıkla kullanıldığı, önemli bir kimlik göstergesidir (Bilgin, 2011).

Kenti kendinin kılma, mekân bellenen yerlerde sembolleşir; alışveriş edinilen market, çocukların gönderildiği okul veya oyun parkı, ibadet için gidilen yer, eğlenmek ve kutlamalar için seçilen mekânlar. Diğer bir anlatımla, gündelik yaşam faaliyetleri, göçmenlerin ev duygusunun gelişimine katkıda bulunan önemli değişkenlerden biridir. Gündelik yaşamsal faaliyetler sayesinde göçmenler kenti zaman içinde özelleştirir (Kalandides ve Vaiou, 2012). Hondagneu-Sotelo (2015), göçmenlerin gündelik yaşam faaliyetlerine odaklanıldığında, yerlilerin bakış açısıyla göçü anlamının terk edileceğini ve göçmenlerin ev-kurma hakkı (right to home-making) üzerinden konuya yaklaşılabilirliğini ifade eder.

Öte yandan, kentin merkezinde, en dış halkasında veya kente bitişik banliyölerde yaşayanların kent mekânlarını (kent hakkını) kullanımı farklılaşır (Harvey, 2003; 2013). Yerliler, kent merkezini daha fazla kullanırken, göçmenler günlük yaşamlarını daha fazla kentin

mahallelerinde geçirir (Gezici Yalçın vd., 2017). Türkiye’de iç göç bağlamında yapılmış çok sayıda araştırma bulgusu da kırsal bölgelerden kentsel alanlara doğru göç edenlerin büyük kısmının kent merkezinden uzak yerleşim yerlerinde yaşadıklarını gösterir (bu konudaki araştırmaların özeti için bkz. Göregenli ve Karakuş, 2014). Örneğin Diyarbakır Kalkınma Merkezi’nin 2006 ve 2010 tarihli raporlarına göre, Diyarbakır’a göç eden aileler, alışverişlerini mahalle içindeki bakkallardan yaparken, sadece sağlık sorunları nedeniyle ve iş aramak için mahalleden dışarı çıkarlar (akt. Göregenli ve Karakuş, 2014). Bu durumun dünyadaki birçok şehir için geçerli olduğu söylenebilir (örn., Castenada, 2018; Çağlar ve Glick-Schiller, 2018).

Kentin dışına doğru veya kent merkezine yakın olsa bile kentin belirli mahallelerine doğru itilme, zaman içinde burada yaşayan göçmenlerin olumlu bir yer kimliği (yer kimliği için bkz. Göregenli ve Karakuş, 2014) geliştirmesine engel değildir. Boccagni’ye (2017) göre, göçmenler buldukları “doğal” zeminden ayrılarak yenisini aradıkları zaman, yakın ilişkileri, anıları ve hayalleri üzerinden ev duygusunu yeniden kurarlar. Böylece ev, mahrem ve yakın ilişkilerin kurulduğu bir alan (domestic) olmaktan çıkarak kamusal bir konu haline dönüşür (evin duygusal ve ilişkisel anlamı üzerine bibliyografya için bkz. Boccagni, Bonfanti, Miranda ve Massa, 2018). Örneğin Türkiyeli göçmenler, gündelik yaşam faaliyetleriyle ve her iki ülkede sahip oldukları sosyal ilişkilere atıf yaparak yeni yerleştikleri yerlerde (Almanya) ev duygusu geliştirmişlerdir (Bilecen, 2015; Ehrkamp, 2005). Suriyeli sığınmacıların İstanbul’da (Kaya, 2017) veya Vietnamlı göçmenlerin Kaliforniya Westmister’da (Mazumdar, Mazumdar, Docuayan ve McLaughlin, 2000) kendilerini evlerinde hissetmeleri gibi, Türkiyeli göçmenler de, örneğin Duisburg’un bir mahallesi olan Marxloh’da kendilerini evlerinde hissederler (bkz. Ehrkamp, 2005). Göçmenler, tüm kenti değilse bile onun bir mahallesini kendilerinin kılmış, orayı özelleştirmişlerdir. Kendi mekânlarını (marketler, kasaplar, kahveler, camiler) buraya taşımış olmalarının ve kurdukları sosyal ilişkilerin göçmenlerin ev duygusu üzerindeki etkileriye yadsınamaz. Çünkü, kendini bir mekâna ait hissetme, o mekânın kişiye (kültürüne) dair ne kadar çok şey çağrıştırdığıyla büyük ölçüde ilişkilidir. Gaziantep’in Halep’i çağrıştırması, Suriyeli bir sığınmacının “sokakları aynı” demesine ve kendini evinde hissetmesine yol verir (The Economist, 2018).

Serfaty’nin (2003) belirttiği gibi insanın evi, bir kimlik alanıdır (akt. Bilgin, 2011). Birey bir kenti evi bellediğinde, onu kimliğinin bir parçası haline getirdiğinde, diğer kentlilerle kendini aynı grubun üyesi (iç-grup) olarak sınıflar. Başka bir anlatımla, kişi kendini bir coğrafi alanda kök salmış olan kişilerle birlikte kategorileştirir (Kurtoğlu, 2005). Bu anlamda kent kimliği (city

identity), ortak bir üst kimliktir (common ingroup identity; Gaertner ve Dovidio, 2000; Gaertner, Dovidio, Anastasio, Bachman ve Rust, 1993). Başkalarını aynı kategorinin üyesi olarak algılama ve iç-grupla algılanan bağ, kentten çok uzaklarda olduğunda bile etkisini sürdürür. Tıpkı diğer grup aidiyetlerinde olduğu gibi (Brewer, 2001; 1991; Hewstone, Rubin ve Willis, 2002),^{iv} kendini bir başkasıyla hemşehri görmenin sonucunda birey, daha önce hiç görmediği ve tanımadığı kişilere karşı yakınlık, güven ve dayanışma gibi olumlu duygular hisseder. Hemşehrilik, sadece aynı şehirde yaşayanlar için değil, aynı şehirden başka mekânlara göç edenler için de bir üst kimlik haline gelir (Tezcan, 2008).

Hemşehrilik diğer ortak üst kimliklerin ortaya çıkardığı temel bir etkiye yol verir: Kişi için anlamı ve duygusal değeri olan sosyal gruplar (etnik, dini veya ailesel/kabilesele olabilir) önemini yitirmez, ancak birey dış-gruplardan kişilerle üst bir kimlik altında kendini tanımlayarak ortak yeni bir iç-grup kimliği geliştirebilir. Bu süreç, sosyal kimlik kuramının (social identity theory; Tajfel ve Turner, 1986) ve sosyal kimlik karmaşıklığı kuramının (theory of social identity complexity; Roccas ve Brewer, 2002) temel varsayımlarıyla da örtüşür: İnsanlar aynı anda birden fazla grubun üyesi olarak kendini tanımlayabilir, birden fazla gruba karşı farklı düzeylerde de olsa aidiyet hissedebilir. Hemşehrilik üst kimliği (kent kimliği) sayesinde, örneğin bir Suriyeli de yerli bir Kürt veya Arap kadar kendini Mardinli hissedebilir, kendini oranın bir parçası gibi görebilir, orada yaşamaktan memnun olabilir; böylece, kişisel kimliğini tanımlarken kent onun için önemli bir unsur haline gelebilir.

Yaşanılan yerle bu şekilde kimliklenmede diğer, özellikle yerli, hemşehrilerle kurulan gerçek (Pettigrew, 1998b) veya hayali temasın (imagined contact; Crisp ve Turner, 2012) sıklığının, aynı zamanda, kurulan temasın kalitesinin ve sürekliliğinin rol oynayacağı varsayılabilir. Gerçek temas, ancak gündelik yaşam faaliyetlerinin geçirildiği mekânlarda kurulabilir. Park, okul, market, pazar yeri, işyeri, sağlık kuruluşu, gidilen bir dernek veya örneğin gezintiye çıkıldığında uğranılan mekanlar, yerlilerle temas etme olasılığı sağlar. Kentin bu mekânlarında karşılaşma ve olumlu temas etme, bir sığınmacının hemşehrileri nezdinde kabul gördüğünü ve dâhil edildiğini hissetmesine, (ayrımcılığın tersine) kurduğu olumlu ilişkiler de kent memnuniyetinin artmasına katkıda bulunacaktır.

Öte yandan, bir kente yerleşen göçmenler, var olan sosyal kategorilerin sınırlarının esnetilmesine veya sınırlarının korunmasına ve sağlamlaşmasına yol açar. Bir kentin yerlilerinin oluşturduğu iç-gruba kimlerin dâhil edileceği ve kimlerin dışarda bırakılacağı, büyük ölçüde

gruplar arasında algılanan farklılıklara dayanır. Göçmenlerle arasında algıladığı ekonomik (materyal) ve kültürel (sembolik) farklar, yerlilerin rekabet ve tehdit algılamasına (ekonomik ve kültürel tehdit için örn. bkz. Stephan ve Stephan, 2000) ve bu nedenle hemşehri kategorisinden göçmenleri dışlanmasına yol açar. Göçmenleri dışlamanın yollarından biri de kentin kullanımının sınırlandırılmasıdır. Bu sınırlama, kamusal uygulamalarla getirildiği gibi, ev kiralari, iş olanakları gibi nedenlerle göçmenlerin belirli mahallelere yerleşmek zorunda kalması yoluyla da gerçekleşir. Örneğin, Körfez ülkelerinde göçmen işçilerin belirli kamusal alanları (belirli alışveriş merkezleri veya mahalleleri) kullanmaları veya ziyaret etmeleri, güvenlik personelleri veya polisler tarafından yürütülen kontrollerle engellenmeye çalışılır (Vora, 2015; Bristol Rhys, 2012). Güvenlik önlemleri olmasa bile, sığınmacılar genellikle, sınıfsal konumları ve sahip oldukları sosyal ve kültürel sermayeleri (Bourdieu, 1986) nedeniyle kentin merkezinden dışarı doğru *de facto* olarak itilirler.^v

Kentin dışına itilme, kentteki iş piyasasının durumu ve sınıf ilişkilerinin niteliğiyle de doğrudan ilişkilidir. Çünkü göçmenler yeni geldikleri yerde hayatta kalabilmek için çalışmak zorundadır (Bozok ve Bozok, 2018; Kılıçaslan, 2016; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018). Göçmenler, geldikleri kentin iş piyasasına eklenmeye çalışırlar, ancak çoğunlukla enformel sektörlere^{vi}, güvencesiz ve kısa süreli işlere doğru itilirler (Pickerill, 2011; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018). Çünkü göç etmeden önce sahip olunan mesleki vasıflar, göç edildikten sonra büyük ölçüde kullanılamaz (örn., Benton vd., 2010; Fullin ve Reyneri, 2010). Eğitim derecelerinin gidilen ülkede tanınmaması, tanındığı durumda ise çeşitli nedenlerle (dil problemleri, iş piyasasının durumu) kişilerin mesleklerini sürdürememesi, *zorunlu vasıfsızlaşmada* rol oynar. Bu arada, bir pozisyon ve sosyal kategori olarak sığınmacı, diğer göç türleriyle karşılaştırıldığında daha fazla dezavantajları olan bir kategoridir (Esses, Hamilton ve Gaucher, 2017; Gerhards, Hans ve Schupp, 2016; Griffith ve Chan-Kam, 2002; IOM, 2015). Kısaca, göçmenlerin çalıştıkları iş yerlerinin kentle entegrasyonu^{vii} göçmenlerin kent kullanımını da büyük ölçüde etkiler.

Kentin dışına doğru itilen gruplarından biri de kadınlardır. Kentler, kadınları dışlayacak şekilde tasarlanır ve yapılandırılır (Yon ve Nadimpalli, 2017; ayrıca *gendered cities* için bkz. Fenster, 2005; Scraton ve Watson, 1998). Dolayısıyla, kadınların kenti kullanımıyla erkeklerinki farklıdır. Buna ek olarak, kadınların ve erkeklerin göç motivasyonları, göç esnasında deneyimledikleri, duyguları, algıları, anlamlandırmaları, göçün sonunda elde ettikleri ve kaybettikleri de farklılıklar gösterir (örn., Abadan-Unat, 1977; Morokvasic, 2014). Bu nedenlerle

bu yazıda, Suriyelilerin Mardin'de gündelik yaşamlarını nasıl geçirdikleri, diğer bir ifadeyle, kenti (kent hakkını) nasıl kullandıkları toplumsal cinsiyete özgü bir biçimde betimlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, Mardin'de daha önce gerçekleştirilmiş nicel ve nitel araştırmaların verilerinden yararlanılmıştır.

Metodoloji

Bu makalede aktarılan bulgular, Mardin'de 2017 - 2018 yılları arasında gerçekleştirilen dört farklı araştırmanın sonuçlarını kapsamaktadır. Bu araştırmaların yöntem bilgileri şu şekilde özetlenebilir: Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı ilk çalışma, Gezici Yalçın ve arkadaşları (2017) tarafından 22 Mayıs - 20 Haziran 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Yapılan anket taramasıyla (survey) hem yerlilere (493 kişi) hem de Suriyeli sığınmacılara (913 kişi) ulaşılmıştır. Ankete katılan kişiler içinden aile büyüklerinin Mardin'in yerlisi olduğunu ifade eden 450 kişinin (yaş *Ort.* = 36.85, *SS* = 14.24; %51.1'i kadın) verisi sonraki analizlere dâhil edilmiştir. Katılımcıların %54.7'si Kürtçe, %20.4'ü Arapça, %18.4'ü hem Kürtçe hem Arapça, %6.4'ü ise Türkçe konuştuğunu bildirmiştir. Anket çalışmasına katılan 913 Suriyeli sığınmacının verileri gözden geçirildikten (data screening) sonra, 889 kişiden elde edilen veriler sonraki analizlere dahil edilmiştir. Suriyeli sığınmacıların %38.7'si Arapça (yaş *Ort.* = 36.87; *SS* = 12.87; %56.1'i kadın), %61.3'ü Kürtçe (yaş *Ort.* = 36.41; *SS* = 12.28; %69'u kadın) konuştuğunu belirtmiştir.

Anket çalışması, Kızıltepe ve Artuklu (Mardin merkez ilçe) Belediyelerine bağlı mahallelerde ve merkeze bağlı altı köyde gerçekleştirilmiştir (çalışmanın işlemi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Gezici Yalçın vd., 2017). Söz konusu anket çalışmasında birçok değişken üzerinden ölçüm alınmıştır, ancak bu makalede sadece yerlilerle sığınmacıların bazı demografik bilgileri, gündelik yaşam faaliyetlerini nerede ve ne sıklıkla geçirdiği (Göregenli, 2014), yaşanan yerden memnuniyetleri (Göregenli, Karakuş, Kösten ve Umuroğlu, 2014) ve gruplararası temas sıklığına (Wagner, Hewstone ve Machleit, 1989) dair ölçümlerin analiz sonuçlarıyla, sığınmacıların göç deneyimlerine dair bulgulardan bazıları aktarılmıştır.

Söz konusu anket çalışmasına ek olarak, Gezici Yalçın ve arkadaşları (2017) tarafından Haziran 2017'de kartopu tekniğiyle ulaşılan 21 yerli ve 10 Suriyeli sığınmacıyla yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakatları alanda çalışan psikologlar yürütmüştür. Suriyeli sığınmacılarla mülakatları Arapça bilen bir psikolog gerçekleştirmiştir, ancak dildeki bölgesel farklılıklar nedeniyle Suriye'de uzun yıllar

yaşamış Arapça bilen bir tercüman mülakatlarda çeviri yapmıştır. Tüm görüşmelerde katılımcıların onayı ile ses kayıtları alınmıştır. Tüm ses kayıtlarının tam deşifasyonu yapılmıştır ve bu metinler üzerinden tematik analiz yöntemi (bkz. Hayes, 2010) kullanılarak nitel veri analizi gerçekleştirilmiştir.

Bir yıl sonra (19-26 Nisan 2018), Yalçın ve Gezici-Yalçın (2018) yine Mardin merkez ve Kızıltepe’de nitel araştırma yöntemini kullanarak sığınmacıların iş piyasasına dâhil olması konusunda bireysel mülakatlar ve grup görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Yaşları 25-60 arasında değişen ve çeşitli sektörlerde çalışan işçi, işveren veya işsiz erkeklerin yer aldığı söz konusu çalışmada Mardin’in yerlisi olduğunu bildiren 16 Kürt ve Arap katılımcıyla ve Suriye’den Mardin’e göç eden 9 Kürt ve Arap sığınmacıyla görüşülmüştür. Yalçın, Gezici Yalçın ve Güney (2018) ise yine 2018 yılı Nisan ayında Suriyelilerle evlilik konusunda yürüttükleri çalışmada yerli 10 erkek ve 23 kadınla (1 Suriyeli gelin) bireysel ve grup görüşmeleri yapmıştır.

Özetle, Mardin’de nicel (anket taraması) ve nitel (derinlemesine mülakatlar ve grup görüşmeleri) araştırma yöntemlerinin kullanıldığı dört farklı çalışma gerçekleştirilmiştir. Birinci çalışma (yerlilerle ve Suriyelilerle anket taraması) ve ikinci çalışma (yerlilerle ve Suriyelilerle derinlemesine mülakatlar) Gezici Yalçın ve arkadaşları (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Diğer iki çalışmada (Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018; Yalçın vd., 2018) sadece nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Söz konusu iki çalışmada yerli ve Suriyeli katılımcılarla, yerli STK temsilcileriyle ve STK’da çalışan uzmanlarla bireysel ve grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Kısaca, dört çalışmada toplam 1428 katılımcıdan toplanan verilerin analizleri içinden, bu makalenin ilgi odağına giren bulgulara (örneğin, Suriyeli kadın veya erkek sığınmacılara yönelik algılanan rekabet ve tehdit, Suriyelilerle algılanan kültürel fark/benzerlik, Suriyelilerle temas ve evlilik) yer verilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Suriye’deki savaş nedeniyle sınır geçmeler ilk başladığında, birçok Mardinli evinin kapılarını “karşıdan” gelenlere açar. Akrabalık bağlarının burada “kucak açmayı” kolaylaştırdığı söylenebilir (Gezici Yalçın vd., 2017). Nitekim karşıyla (Suriye) ilişkiler, sıkı veya gevşek etnik bağlar üzerinden süregelmiştir (Özgen, 2005a). Yaklaşık 250 bin nüfusuyla Kızıltepe ve 165 bin nüfusuyla Artuklu, sığınmacıların en çok yerleştiği ilçelerdir. Gezici Yalçın ve arkadaşlarının (2017) nicel araştırma bulgularından aktaracak olursak, Suriyeli sığınmacıların büyük kısmı

Haseki'den gelir, ancak geliş güzergahları etnik gruplara göre değişir: Arap sığınmacılar, daha çok Kilis ve Hatay üzerinden, Kürt sığınmacılarsa büyük ölçüde Mardin, Urfa ve Şenyurt üzerinden Türkiye'ye giriş yapar. Diğer bir anlatımla, Kürt sığınmacılar doğrudan Mardin'e gelirken, Arap sığınmacılar Türkiye'ye başka illerden giriş yaptıktan sonra Mardin'e yerleşir. Kürt sığınmacılar, Suriye'de yaşadıkları yerlere olan yakınlığı, akrabalarının varlığı ve iş olanaklarıyla ilgili beklentileri nedeniyle doğrudan Mardin'e gelir. Ayrıca, Kürt sığınmacılar Arap sığınmacılara kıyasla Mardin'e daha önce gelmeye başlar, bunda savaşın çıktığı/sürdüğü bölgeler kadar, sığınmacıların çalışma beklentileri de rol oynar. Geliş zamanı ve güzergâhı gibi, varılan yerler de farklıdır: Anadili Arapça olanların büyük bir kısmı (%72) Artuklu'ya göç ederken, anadili Kürtçe olanların büyük bir bölümü (%78) Kızıltepe'ye yerleşir. Çünkü özellikle eski şehir olarak anılan Artuklu'nun tarihi bölgesine yerleşen sığınmacılar, buradaki yerliler gibi Arapça konuşurken, Kızıltepe'ye yerleşenlerin büyük kısmı bu ilçedeki yerlilerin çoğu gibi Kürtçe konuşur. Böylece, bir kez daha, belirli grupların belirli nedenlerle belirli kentlere göçüne tanıklık edilir.^{viii} Hemşehriler, akrabalar veya arkadaşların (sosyal ağlar) varlığı, göçün yönünü ve biçimini büyük ölçüde etkiler (örn., Faist, 2003; Tezcan, 2008; ayrıca bkz. Göregenli ve Karakuş, 2014).

Akraba bile olsa "misafirlerin" bir süre sonra gitmesi istenir (bu durum zaman zaman "misafirliğin kisası makbuldür" sözüyle anlatılmıştır), ancak "misafirlerin" kalıcı oldukları anlaşılınca, olumsuz tutumlar baş gösterir (Gezici Yalçın vd., 2017). Birçok ülkenin göç ve göçmenlerle münasebetinde gözlenen bir evredir bu. Örneğin Türkiyeliler, "misafir işçi" statüsüyle Almanya'ya gittiğinde büyük ölçüde olumlu karşılanmış, Almanya'ya yerleşip ailelerini de yanlarına aldıktan sonra dışlamaya, ayrımcılığa, hatta ırkçı saldırılara maruz kalmıştır (bkz. Gezici Yalçın, 2017). Bunun en önemli nedeni, göçmenlerin yerlilerin işini elinden alacağı yönündeki abartılmış algılarıdır (Dovidio ve Esses, 2001; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018; Stephan ve Stephan, 2000). Oysa, yapılan araştırmalar, göçün yerlilerin ücretleri ve istihdamı üzerinde küçük bir reel etkiye sahip olduğunu gösterir (örn., Bridges ve Mateut, 2009; Schneider, 2008). Bir kez daha *sosyolojik gerçeklik* ile *algılanan gerçeklik* arasındaki fark karşımıza çıkar. Ayrıca, göçmen işçilerin, formel veya enformel^{ix} bir şekilde iş piyasasına dahil olarak, gittikleri ülkenin ekonomisine yaptığı katkılar (örn., Cohen, 1987; Piore, 1979), egemen söylemde pek karşılık bulmaz. İnkâr edilemez olan gerçekliklerden biri ise, Karl Marx'ın (1989/1876) *görelî artı nüfus*'a (relative surplus population) dahil olarak gördüğü göçmen

işçilerin varlığının, yerli işçilerin ücretleri üzerinde baskı yapması için işverenlere olanak sunmasıdır (Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018).

Buna ek olarak, yerliler, kenti de yeni gelenlerle paylaşmak istemez (bkz. Göregenli ve Karakuş, 2014). Kent meydanlarının, sokakların, parkların, pazar yerlerinin, spor merkezlerinin, koşu parkurlarının, alışveriş merkezlerinin hatta sayfiye yerlerinin sonradan gelenlerce kullanılması, birçok zaman olumlu karşılanmaz. Sığınmacıların ara sokaktaki mahalle bakkalından alışveriş yapması bile kimi zaman rahatsızlık yaratır (Yalçın vd., 2018). Bu rahatsızlık, kente sonradan gelenler olarak anılan göçmenlerin kentin simgesi haline gelmiş mekânlarını kullanmalarıyla birlikte tehdit duygusuna yol açabilir. İzmir'deki Kültürparkla ilgili yaptığı bir çalışmada Karakuş (2007; akt. Göregenli ve Karakuş, 2014) bu alanın kullanılmasının yerlilerde işgal duygusu yarattığını bildirmiştir. Kent merkezinin ve kentin sembolik anlamı olan mekânlarının yerliler tarafından uzun bir süre önce "özelleştirilmiş" olması, kentin "sonradan gelenlerle" paylaşılmasının beraberinde getirdiği tehdit algısı üzerinde rol oynar. Göçmenlerin gündelik yaşamlarını kent merkezinin dışında geçirmesinin/geçirmek zorunda kalmasının, algılanan tehdidin şiddetini belli bir düzeyde hafiflettiği iddia edilebilir.

Gündelik yaşam aktivitelerini kentin merkezine ve farklı mekânlarına yayan yerlilerin kenti/kent hakkını (Harvey, 2003, 2013; Kalandides ve Vaiou, 2012; Kılıçaslan, 2016) kullanımı^x, sığınmacılarınkileriyle karşılaştırıldığında önemli farklılıklar göze çarpar (Gezici Yalçın vd., 2017): Kent merkezini eğitim, spor, eğlence, kültürel aktivite ve gezinti amacıyla sadece yerliler kullanır. Sığınmacılar, bu faaliyetler için kent merkezine neredeyse hiç gelmez. İş, eğitim, akraba/arkadaş ziyareti ve alışveriş için yerliler kent merkezini sığınmacılardan daha fazla kullanır. Sağlık amacıyla kentin kullanımı açısından yerlilerle sığınmacılar arasında ise bir fark yoktur: Her iki grup da sağlık hizmetleri için kent merkezine gelir. Bu bulgu, Türkiye'de sığınmacılar dışındaki göçmen gruplar için de gözlenir. Örneğin Diyarbakır'a göç etmek zorunda kalmış Kürt göçmenler de sağlık konuları ve iş arama dışında kent merkezini kullanmaz (akt. Göregenli ve Karakuş, 2014).

Bu arada, kentin kullanımı açısından toplumsal cinsiyet önemli bir fark yaratır: Sığınmacı kadınlar (yerli kadınlar gibi ama onlardan daha fazla) çalışma yaşamıyla ilgili pratiklerin içinde pek yer almazken, yerli kadınlar, eğitim amacıyla kenti sığınmacı kadınlardan daha fazla kullanır (Gezici Yalçın vd., 2017). Yerli kadınlar gezinti, kültürel aktivite, akraba/arkadaş ziyareti ve alışveriş için kent merkezine yerli erkeklerden daha az da olsa giderken, sığınmacı kadınlar bu

etkinlikler için mahallede kalır. Bu faaliyetler açısından benzer bir örüntü, erkekler arasında da gözlenir. Yerli erkekler, gezinti, kültürel aktivite, akraba/arkadaş ziyareti ve alışveriş için kentte vakit geçirirken, sığınmacı erkekler mahallede vakit geçirir. Kent merkezinin sığınmacılar tarafından yeterince kullanılmamasında, savaşın ekonomik ve travmatik etkileri ve maddi imkânlar kadar sığınmacıların yerlilerin bakışlarıyla kendini rahatsız hissetmesi gibi gruplar arası ilişkilere dair faktörler de rol oynar. Gündelik yaşamını evde/mahallede geçirmeye mecbur kalma/bırakılma, sığınmacıların sokaklardan ve diğer kentsel mekânlardan dışlanmasının gündelik pratiğidir. Kentin dışına itilme, “insanın kimliğine yapılmış bir saldırı gibi hissedilir” (Bilgin, 2011: 28).

Başka bir bulgu, yerli kadınların yerli erkeklerden anlamlı bir şekilde daha fazla kent ve mahalle yaşamından memnun olmasıdır (Gezici Yalçın vd., 2017). Göregenli ve arkadaşları (2014) İzmit'in bir mahallesinde yaptıkları çalışmada benzer şekilde yerli kadınların erkeklere kıyasla mahalle yaşamından daha fazla memnun olduğunu bildirmiştir. Bunun bir nedeninin, toplumsal cinsiyet temelli özellikler (masculine-agentic versus feminine-communal traits; Abele, 2003) olduğu ileri sürülebilir. Toplumsal (communal) yönelimleri dolayısıyla başkalarıyla, mahalle/kent bağlamında komşularla ve diğer mahalle sakinleriyle ilişkilere önem veren kadınlar, bu ilişkilerinden erkeklere kıyasla daha fazla doyum sağladığında, mahalle/kent yaşamından da erkeklere kıyasla daha fazla memnuniyet duyuyor olabilir. Erkeklerin gündelik yaşamlarını büyük ölçüde işyerlerinde veya kahvelerde geçirdiği, kadınların gündelik yaşamlarını (çalışmadıkları durumda) daha çok kendi evlerinde veya komşularda geçirdiği düşünüldüğünde (Gezici Yalçın vd., 2017), mahalle yaşamından memnuniyeti yordayan önemli bir değişken olan mahalle sakinleriyle ilişkiler, kent memnuniyetinin altında yatan sebeplerden biri olabilir.

Öte yandan, sığınmacılar arasında bu göstergeler açısından anlamlı bir cinsiyet farkı gözlenmez (Gezici Yalçın vd., 2017). Ancak yerlilerle karşılaştırıldığında, sığınmacıların kentteki yaşamlarından memnuniyet düzeyi daha düşüktür. Bunun yanı sıra, sığınmacıların kent halkıyla ilişkilerden memnuniyet düzeyi, mahalle sakinleriyle ilişkilerden ve mahalledeki/sokaktaki yaşamdan memnuniyetle yüksek düzeyde ilişkiye sahiptir. Sığınmacıların kent halkıyla ve mahalle sakinleriyle ilişkilerinden memnuniyeti üzerinde birçok faktörün rol oynadığı, özellikle yaşanan uyum sorunlarının olumsuz etkisi olduğu düşünülebilir. Ancak, kent ve mahalle memnuniyetinin sosyal ve yaşamsal uyum sorunlarıyla herhangi bir ilişkisi bulunamamıştır. Kent memnuniyeti, sadece coğrafi uyum sorunlarıyla çok düşük düzeyde anlamlı ilişki göstermiştir.

Buna karşın, kentten memnuniyetin sığınmacıların hem kendi kültürlerini sürdürme isteğiyle hem de yerel kültürü edinme isteğiyle orta düzeyde anlamlı ilişkileri bulunmuştur. Bunun anlamı, sığınmacıların bir kültürle olan bağını sürdürme isteğinin yaşadığı kentten duyduğu memnuniyetle ilişkili olduğudur. Çünkü, insanların kentteki yaşamları, büyük ölçüde sahip oldukları kültüre özgü gündelik aktivitelerle şekillenir. Ev ziyaretleri, kutlamalar, düğün ve taziye gibi ritüeller, hatta kadınların kişisel bakım için gittiği mekanlar^{xi}, kültüre özgü bir şekilde gerçekleşir.

Göçmenlerin yerel kültürü edinmesini kolaylaştırabilecek etkenlerden biri yerlilerle temastır (Brown ve Zagefka, 2011). Başka türlü söylersek, göçmenlerin yerleştiği mahallelerde yerliler göçmenlerle temas kurmak için daha fazla olasılığa sahiptir. Örneğin, Mardin’de sığınmacılarla karşılaşma sıklığı açısından ilçeler arasında farklılıklar vardır (Gezici Yalçın vd., 2017). Senti kullanma açısından ilçeler arasında gözlenen farklar, gelir grupları (sınıfsal katmanlar) ve cinsiyetler arasındaki farklılıklarla kesişir: Kızıltepe’de orta gelir^{xii} grubundaki kadınlar ve düşük gelir grubundaki erkekler; Artuklu’da ise düşük gelir grubundaki kadınlar ve orta gelir grubundaki erkekler yaşadıkları semtte sığınmacılarla daha sık karşılaştığını belirtmiştir. Bunun anlamı, kenti kim hangi etkinlikler için kullanıyorsa onların birbiriyle karşılaştığıdır. Kızıltepe’de kahvelere ve parklara giden yerli yoksul erkekler; Artuklu’da ise örneğin esnaflık yapan erkekler sığınmacılarla daha fazla karşılaşır. Kadınlar ise en çok çarşı ve pazar ihtiyaçlarını karşıladıklarında, sokak ve parklarda dolaştıklarında sığınmacılarla karşılaşır. Yüksek gelir grubundakilerse her iki ilçede de sığınmacılarla pek karşılaşmaz. Bunun nedeni, sığınmacıların yüksek gelir grubundaki yerlilerin yaşadığı semtlerde yaşamıyor olmasıdır. Tabii bu durum Mardin’e özgü değildir. Örneğin, Ankara’nın Ulubey-Önder’i yerli yoksullarla Suriyeli sığınmacıların birlikte yaşadığı yer olması (bkz. Bakioğlu, Artar ve İzmir, 2018) sebebiyle, sadece yoksullar için bile olsa gruplararası temas için daha fazla olanak sunar.

Mardin’de yerli kadınlar gündelik yaşamlarını en çok evde ve mahallede geçirirken, yerli erkekler ilçede ve kentte geçirir (Gezici Yalçın vd., 2017). Çünkü, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına dayalı cinsiyetler arası işbölümü kadınları evde, erkekleri ise işte konumlandırır (üniversiteli erkeklerin kadınların çalışması hakkındaki görüşleri için bkz. Gezici Yalçın ve Tanriverdi, 2018). Sığınmacı kadınlar da kentin kullanımını açısından yerli hemcinsleriyle benzerlikler gösterir. Sığınmacı kadınlar, ev ve mahallede daha fazla zaman geçirirken, erkekler çalıştığı için ilçe ve kent merkezini daha fazla kullanır (Hollanda’da yaşayan kadın göçmenlerin

iş piyasasına katılmasında geleneksel cinsiyet rollerinin etkileri için bkz. Khoudja ve Fleischmann, 2017). Bunun bir sonucu, göçmen kadınların (Fenster, 2005; Yon ve Nadimpalli, 2017) da tıpkı yerli kadınlar gibi ama onlardan daha da fazla kent merkezlerinden dışlanmasıdır (Gezici Yalçın vd., 2017). Erkekler, özel ve kamusal alanlar arasında istedikleri gibi gidip gelirken, kadınların kamusal alana dahli hep sınırlanmıştır (bkz. Pateman, 1988).

Buna ek olarak, kaynaklara erişim açısından mahalle sakinlerinin sahip olduğu olanaklar veya maruz kaldığı haksızlıklar değişir. Diğer bir ifadeyle, grupların sahip olduğu avantajlar veya dezavantajlar, en çok sınıfsal göstergelerde kendini açığa vurur. Mardin'de yaşayan sosyal grupların eğitim düzeyi, mesleki dağılımları, aylık gelirleri, mülkiyet durumları farklıdır (Gezici Yalçın vd., 2017). Örneğin, yerliler içinde en fazla lise mezununa (%26) rastlanırken, sığınmacılar arasında en büyük oranı herhangi bir eğitim derecesine sahip olmayanlar oluşturur (yaklaşık %33; büyük kısmı okur-yazar değildir). Sığınmacı kadınların (%36) geldikleri ülkede sığınmacı erkeklerden (%30) daha fazla eğitim olanaklarından dışlandığı gözlenir. Okur-yazar olmayan sığınmacı kadınlar, okur-yazar olmayan yerli kadınlar arasındaki dezavantajlı yerini alırken, yerliler arasında da ilçeler arası eşitsizlik göze çarpar: Kızıltepe'de okur-yazar olmayan yerli kadınların oranı, yerli erkeklerin oranının neredeyse dokuz katıdır. Ayrıca, sığınmacı kadınların büyük bir kısmının mesleğinin olmadığı görülür. Kısaca, Mardin'e sığınan Suriyeli gruplar içinde kadınların büyük kısmının Suriye'de herhangi bir okula gitmediği, bunlar içinde büyük bir kısmının okuma-yazma bilmediği ve bir meslek sahibi olmadığı gözlenir.^{xiii} Göçten önce sığınmacıların kendi ülkelerinde sahip oldukları dezavantajlar, göçten sonra da katmerlenerek sürer^{xiv}. Bu anlamda bir kentte sığınmacı kadın olmak, olumsuzluk atfedilen çift kimliğe (double identity) sahip olmayı beraberinde getirir.

Buna karşın, sığınmacı kadınlarla ilgili yerlilerin temsilleri büyük ölçüde olumsuzdur. Suriyeli kadınların abartılı makyaj yaptığı, güzelliğine çok düşkün olduğu, ev ve çocuk bakımını layıkıyla yerine getirmediği ve yerli kadınların erkeklerini "ellerinden aldığı" şeklinde olumsuz kalıpyargılamalar (stereotyping) söz konusudur (Gezici Yalçın vd., 2017; Yalçın ve Gezici-Yalçın, 2018; Yalçın vd., 2018). Bu bulgu, uluslararası alanyazında pek rastlanmayan türdendir. Çünkü alanyazında göçmenlere yönelik önyargılar "cinsiyet körüdür" (göçle ilgili cinsiyet körlüğü konusunda bkz. Morokvasic, 1983; ayrıca bkz. Eberhardt ve Schwenken, 2010; Kofman, 2014). Göçmenler genellikle tekil ve "erkek" bir sosyal temsile sahiptir (bkz. Morokvasic, 2014) ve göçmenlere karşı olumsuz tutumlar çalışılırken, göçmenlerin cinsiyetinin fark yaratıp

yaratmadığı pek dikkate alınmaz. Mardin’de sığınmacı kadınların evlilikle ilgili, sığınmacı erkeklerin ise çalışmayla ilişkili konularda rakip olarak algılanması (Gezici Yalçın vd., 2017; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018; Yalçın vd., 2018) göçmenlerin cinsiyetinin algılanan tehdit türü üzerinde rol oynadığı şeklindeki savımızı destekler niteliktedir.

Olumsuz Suriyeli kadın imajı, büyük ölçüde Suriyeli kadınların yerli erkeklerle yaptığı ikinci ve üçüncü evliliklerden besleniyor gibi görünür (Gezici Yalçın vd., 2017; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018; Yalçın vd., 2018). Yerli kadınlar, yerli erkeklerle evlenen sığınmacı kadınların toplumdan dışlanmaktan kurtulmaya (dul veya tek başına yaşayan sığınmacı bir kadın olmak neredeyse imkansız olarak görülmektedir) ve maddi olanak (“başını sokacak bir ev”, varsa çocukları için koruma) elde etmeye çalıştığını düşünse de (Yalçın vd., 2018), Suriyeli “gelin getirme” ve çok eşlilik, savaş öncesinde de gözlenen bir olgudur. Özgen (2005a), karşıyla ilişkilerin özellikle akrabalık bağları aracılığıyla sürdüğünü, 1952’ye kadar “kız alıp vermenin” ve taziyenin sosyal hayatın günübürlük paylaşımları olarak devam ettiğini bildirir. Yazar, 1985-1992 arası dönemde akrabalık ilişkilerinin gelin alma üzerinden yapılmaya başladığını ifade eder; sınır ötesi “berdel”in ve özellikle sınırın Suriye tarafındaki Kürt gruplardan alınan Kürt çocuklar veya kadınlarla yapılan ikinci ve üçüncü evliliklerin arttığını belirtir. Bu anlamda, savaşın “sınır aşırı evliliklere” etkisinin, evliliklerin sayısının artması şeklinde olduğu söylenebilir. Bu açıdan yerliler (özellikle kadınlar ama erkekler de) yerli erkeklerin “fırsatçılık” yaptığını, başlık parasını az ödemek, düğün, ev, eşya gibi masrafları “ucuza getirmek” için Suriyeli kadınlarla evlendiğini veya kuma getirdiğini ifade etmiştir (Yalçın vd., 2018). Ayrıca, sığınmacı kadınlardan boşanmanın kolay olması sebebiyle yerli erkekler tarafından tercih edildiği de anlatılmıştır. Bunun karşısında Suriyeli kadınlarla ilgili söylem, onların güzel ve cinsel cazibelerinin olduğu şeklindedir (Gezici Yalçın vd., 2017; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018; Yalçın vd., 2018). Ancak bu söylem zaman zaman Suriyeli kadınları suçlamak için ortaya konmaktadır. Yerli erkekleri “cazibeleriyle elde etmeye çalışan” kadın imajına karşın, “cazibeye yenilen, zavallı yerli erkekler” şeklinde temsiller söz konusudur. Bu arada, göçmenlerin yerlilerin “erkeğini elinden alacağı” şeklinde bir tehdit türüne, alanyazında şimdiye dek rastlanmamıştır.

Bu noktada belirtilmesi gereken diğer bir bulgu, sığınmacılara yönelik tehdit algısının rekabet algısıyla ilişkisidir.^{xv} Kim sığınmacılarla hangi konuda rekabet algılıyorsa veya ediyorsa, bu rekabetin tehdit algısının içeriğini büyük ölçüde belirlediği ileri sürülebilir. “Vasıfsız” işler için rekabetin yüksek olduğu yerlerde, sığınmacılar yerli işçiler tarafından daha olumsuz

değerlendirilirken, işverenler sığınmacıların varlığını “fırsat” olarak görür (Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018). Bu arada, tüm ülkede (örn., Bolu için bkz. Güney ve Konak, 2016; Ankara için bkz. Bakioğlu vd., 2018) gözlemlendiği gibi Mardin’de de sığınmacıların çalışmadığı, devlete yük olduğu, “Türk vatandaşlarından” daha fazla devletten yardım aldığı şeklinde tutumlar yaygındır.^{xvi} Oysa sığınmacıların temel geçim kaynağı büyük ölçüde kendi emekleridir (Gezici Yalçın vd., 2017; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018). Çünkü kapitalizm koşullarında çalışmadan yaşamak ancak sermaye sahibi sınıfların gerçekleştirebileceği bir lükstür.^{xvii} Göçmenler ise gittikleri yerlerde, tüm yoksullar ve çalışan sınıflar gibi, “hayatta kalma” stratejisi (Gonzalez de la Rocha, 1994) geliştirir. Örneğin, Bozok ve Bozok (2018) kayıt dışı bir şekilde İstanbul’da yaşayan genç Afgan erkeklerin evde, sokakta ve iş yerinde geliştirdikleri dayanışma ağlarıyla yabancı bir ülkede aileleri yanlarında olmadan nasıl hayatta kalmaya çalıştıklarını gösterir.

Kılıçaslan (2016), 1990’lı yıllarda köylerini terk etmek zorunda kalarak İstanbul’un gecekondularına yerleşen Kürtlerin geliştirdiği hayatta kalma stratejisini şöyle betimler: Formel veya enformel^{xviii} iş piyasasına katılarak aile giderlerini azaltmaya çalışma, aynı zamanda, hanenin gelirlerini artırma ve çocukları tekstil sektöründe çalıştırma. Benzer bir strateji, Mardin’deki Suriyeli sığınmacılar arasında da gözlenir (bkz. Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018). Hatta sığınmacılar nedeniyle “hayatın pahalandığını”, “kiraların arttığını”, buna karşın, “ücretlerinin azaldığını” savunan yerliler de benzer stratejilere başvurur: Harcamaları azaltma, kirası daha ucuz bir yere taşınma, ailede çalışabilecek olan herkesin işe girmesi, gerekirse iş için başka kentlere taşınma (yani göç). Sığınmacıları çalıştırdıklarında “bir taşla iki kuş vuran” işverenler ise, sığınmacılara yerlilerden daha az (kimi zaman yarısından daha az) maaş vererek ve sığınmacıları kayıtsız bir şekilde çalıştırarak (sigorta vb. tüm giderler de kısılmış olur) başkalarının artı emeğine el koymaya dayalı bir kâr maksimizasyonunu gerçekleştirir. Dolayısıyla, işverenler sığınmacıların varlığından genellikle memnunken, işçiler genellikle memnun değildir. Esnaf ise temelde “dükkan açan” rakipleri nedeniyle sığınmacılara karşıdır. Bu arada, işyeri açan sığınmacılar da enformel ilişkilerin “avantajlarını” kullanır.

Mardin’de sığınmacılar genel olarak enformel biçimde, kısa sürelerle ve güvencesiz bir şekilde çalışır (Gezici Yalçın vd., 2017; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018). Gezici Yalçın ve arkadaşlarının (2017) bulgularına göre sığınmacılar, inşaat, tarla sulama, hamallık, kapıcılık, lokanta ve cafelerde garsonluk, mutfak işleri, oto yıkama, temizlik, pazarcılık gibi kapitalist sistemde “vasıfsız” görülen işlerde çalışmaktadır. Bir işte uzun süreli çalışma ise nadir rastlanan

bir durumdur (sığınmacıların yaklaşık %90'u kısa sürelerle çalıştığını bildirmiştir). Öyle ki bir yıl içinde işini üç defadan fazla (%20) değiştirenler vardır. Çalışanların çoğu sigortasız çalışırken, çok küçük bir azınlığı sigortalı çalıştığını bildirmiştir (Artuklu'da %2.5, Kızıltepe'de %1). Suriye'deki mesleklerini Türkiye'de sürdürenlerin oranı ise azdır (Suriyeli Arapların sadece %30'u, Suriyeli Kürtlerin ise sadece %21'i aynı işi yaptığını belirtmiştir). Mardin'e göç etmeleri nedeniyle, çalışanlar ya işini kaybetmiş (Suriye'de çalışırken Türkiye'de işsiz kalanların oranı Araplar için %18, Kürtler için %13) veya sektör/meslek değiştirmiştir (Araplar için oran %16, Kürtler için %10). Bu arada, göç etmeden önce işsizken, göçten sonra çalışmak durumunda olanlara da az da olsa rastlanır (Araplar için %4, Kürtler için %2). Mesleki farklılaşma, cinsiyet temelinde incelendiğinde, erkeklerin Suriye'de ve Türkiye'de çalışma yaşamında veya mesleğinde gözlendiği değişimin kadınlara oranla daha fazla olduğu görülür: Bunun temel nedeni, kadınların çoğunlukla görünmez kılınan ev emeği (Savran ve Tura, 1992) haricinde çalışmıyor olmasıdır: Her iki ülkede de ev hanımı olduğunu belirten kadınların oranı %51, herhangi bir mesleğinin olmadığını belirten kadınların oranı %18'dir. Suriye'deki mesleğini Türkiye'de yapan kadınların oranı (%20) görece yüksek gibi gözükse de bu gruptakilerin çoğunluğu kuaför olduğunu belirtmiştir.^{xix} Suriye'de çalışırken Türkiye'de işini kaybeden kadınların oranı ise %9'dur.

Diğer ilgi çeken bir konu, Suriyeli sığınmacılarla algılanan kültürel fark veya benzerliktir. "Karşıdakilerle" ortak etnik bağlara rağmen, Suriyeliler, büyük ölçüde kültürel olarak farklı algılanır (Gezici Yalçın vd., 2017; Yalçın ve Gezici Yalçın, 2018; Yalçın vd., 2018). Kültürel farklılıklar, en çok giyim-kuşamda ("Kafalarındaki tülbentlerinden bile anlıyorsun Suriyeli olduklarını"), ev bakımı ve temizliğinde, kadın-erkek ilişkilerinde, çocuk yapma ve doğum kontrolüne yaklaşımda, ailevi değerlerde ve çalışmaya yaklaşımda, genel olarak davranışlarda hatta sığınmacıların sokaktaki davranışlarında algılanır. Sığınmacıların çalışmaya yaklaşımlarıyla ilgili bir katılımcı şunları belirtmiştir:

"Davranışsal olarak, dediğim gibi, onların yaşam kültürleri ile bizimki biraz daha farklı. Biz, iş hayatını Avrupalılara göre belki biraz daha az disiplinli ama Arap ülkelerine göre ve Suriye vatandaşlarına göre çok daha disiplinli bir şekilde yaşıyoruz. Onların orda para ihtiyacı belki buradaki kadar olmadığından dolayı mesela çok daha kısa sürelerde çalışmaları lazım dolayısıyla buradaki çalışma

sürecine adapteleri biraz daha uzun sürdü (Görüşmeci 4; Gezici Yalçın vd., 2017, s. 52)”.

Buna karşın, Suriyeliler bir ailenin üyeleri, karşı tarafta kalmış akrabalar veya aynı etnik grubun üyesi olarak da zaman zaman temsil edilir:

“Bir kere dilde birleşiyoruz. Onlar Kürtçe biliyor. Kürtçede hemfikiriz. Çoğu Kürt zaten. Sınır bölündüğü için o tarafta kalmışlar. Bu büyük bir fayda, yedikleri içtikleri benzerdir, kuaförleri benzerdir. Buraya biri geldiği zaman fark etmezsin bile Suriyeli olduğunu. Çünkü adam zaten Kürtçeyi biliyor, kıyafeti de tam Kürt halkı gibi giyindiği için çok benzer yani ortak yönlerimizin olduğunu düşünüyorum” (Görüşmeci 8; Gezici Yalçın vd., 2017, s. 49).

Etnik olarak aynı grubun mensubu olduğunu bilmenin ve algılanan kültürel ortaklığın, sığınmacılarla daha fazla dayanışmayı ve yardımlaşmayı beraberinde getirdiği söylenebilir (iç-grup üyelerine yönelik kayırmacı davranışları için bkz. Turner vd., 1987). Bu algılama nedeniyle katılımcıların bazıları Suriye’den gelenlere “evini açmış”, “elinden geleni esirgememiş”, “neyi varsa paylaşmıştır”. Suriyelilere yardımı akrabalık vazifesi olarak görenler, bunu “komşunun komşuya yardımı” olarak anlatanlar da bulunmuştur. Sınırın, algılanan kültürel farklılıklarda oynadığı rol de söylemlere zaman zaman yansımıştır (Gezici Yalçın vd., 2017): “Sınırı çizerken kardeşin biri burada kalmış, biri burada kalmış, ama tabii iki üç nesil geçince biraz ister istemez kültür farkı oluştu.” (Görüşmeci 7; Gezici Yalçın vd., 2017, s. 48). Kültürel farkın, sınırdan uzaklaştıkça, Suriye’nin içlerine girildikçe arttığı da belirtilmiştir:

“Kültür bir kere bir değil, gelenek bir değil, yaşam şartları bir değil, farklı. Aynı olanlar da var. Sınır komşu dediğimiz, tel örgü farkı olan yerler. Benzerlik içeriyor. Onlar [Sınıra yakın olanlar] daha iyi adapte oluyor buraya ama biraz daha uzak olan hani buranın kültürünü bilmeyen adamlar için sıkıntı oluyor” (Görüşmeci 8; Gezici Yalçın vd., 2017, s. 48).

Katılımcıların bazıları sığınmacıları, Suriye vatandaşı olarak resmetmiştir (“Fiziksel olarak Suriye vatandaşı olduğu anlaşılıyor.”). Katılımcıların söylemlerinden hareketle sınırın, “karşıdakileri” algılama üzerinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. On yıllar önce çekilen sınır, iki ülke vatandaşlarının farklı değerleri ve anlayışları benimsemesine yol açmıştır. Özgen’e (2005a) göre Cumhuriyet’in kurulması hatta daha öncesinden itibaren Suriye sınırı, Türkiye’nin kendi vatandaş profilini oluşturmada önemli bir etken, kendi cumhuriyet anlayışını ve

demokrasi geleneğini biçimlendirmede önemli araçlardan birisidir. Bu durumun ilginç bir yansıması katılımcıların, “karşıdakilerle” veya “karşıdan gelenlerle” ilgili atıflarında gözlenmiştir. Katılımcılar kimi zaman Suriyeli Kürtlerden Suriyeliler, kendilerinden ise “Biz Türkler” şeklinde bahsetmiştir. Kendisi de Kürt olan katılımcıların bu söylemleri karşılaştırma grubuna (referans grubu) bağlı olarak kişinin kendini farklı şekillerde sınıflayabildiğini göstermektedir (bkz. Turner vd., 1987). Çünkü sınırın öteki tarafından gelenlerden bahsedildiğinde, katılımcılar kendini sınırın bu tarafındaki baskın etnik grubun bir parçası gibi sınıflamıştır. Ancak “Biz Türkler” ifadesinin aynı ülkede yaşayan insanları anlatmak için retorik bir şekilde kullanıldığı söylenebilir. Nitekim, konuşmalarda sınır belirgin olmaktan çıktığında (anlam ve önemini yitirdiğinde), söylemlerde Türkler ve Kürtler yine ayrıştırılmıştır.

Sonuçlar ve Olasılıklar

Biz bu yazıda her kentin göçle imtihanının farklı olduğu (bkz. Castaneda, 2018) gerçeğinden hareketle Suriyelilerin Mardin’e göçüne odaklandık. Yerel bir göç okuması yapabilmek için Mardin’i seçmemizin nedeni, bu kentin göçle imtihanının tarihi olduğu kadar güncel de olması. Kentin Suriye’yle ve Suriyelilerle ilişkileri çok eski olmasına karşın, sınırın ilk kez tescillendiği 1928 yılıyla birlikte Suriyelilerle ilişkide yeni bir dönemin başladığı söylenebilir. Sosyal psikolojik açıdan bakacak olursak, ülkeler arasına çekilen politik sınırın, bir süre sonra kent sakinlerinin zihnindeki sosyobilişsel (sociocognitive) sınırları ortaya çıkardığı iddia edilebilir.

Sosyobilişsel sınırların ortaya çıkmasında 2011’den bu yana Suriyelilerin ani ve kitlesel ölçekte gerçekleşen göçünün önemli bir etkisi vardır. Çünkü, “karşıdakilerle” sosyal karşılaştırma yapmak için artık akrabaların gelmesi veya Suriye’ye gitmek, çarşı-pazar gezmek gerekmez, Suriyelilerle aynı mahallelerde yaşanır, aynı iş yerlerinde çalışılır, aynı kent paylaşılır. Dolayısıyla, Suriyelilerle ilgili zihinsel temsiller yeni içerikler kazanır. Karşıda kalanlar etnik olarak aynı grubun üyesi olmasına rağmen, başka bir devletin vatandaşıdır. Aradan geçen yaklaşık 90 yılda her ulus devlet kendi vatandaş profilini yarattığından ve her ulus devletin ekonomi politikleri farklı mekanizmalarla geliştiğinden, ülkeler arasında algılanan fark, insanlar (gruplar) arasında algılanan fark üzerinde etkide bulunur. Kendini “Türk vatandaşı” olarak tanımlayan yerlilerin (özellikle Kürtlerin) gözünde Suriyeli Kürtler göçün de etkisiyle “geri kalmış, cahil ve çalışma disiplini olmayan tembeller”e dönüşür. Özellikle Kürt katılımcıların kendilerini Suriyelilerle karşılaştırdığında kendilerinden Türk olarak bahsetmeleri sosyobilişsel (diğer bir ifadeyle

gruplar arası) sınırların değişebileceğini, belirli bir sosyal kategorinin (grubun) üyesi olarak kendini algılamanın karşılaştırma (referans) grubuyla birlikte farklılaşabileceğini göstermesi anlamında önemlidir. Bu bulgu, kendini kategorileme kuramının (Turner vd., 1987) önermelerini destekler niteliktedir.

Bununla ilintili diğer bir bulgu, Mardin'in yerlilerinin kendi etnik grubundan olan ama karşıda yaşayan kişilerle arasında daha az benzerlik algılamasıdır. Ancak bununla ilgili bir genelleme yapmak yanıltıcı olacaktır. Çünkü, kültürel benzerlik algısı, bireysel farklılıklar gösterir. Suriyelilerin yerlilerle aynı dili konuşmalarının ve benzer kültürel kodlara (her ne kadar yerliler arasında algılanan kültürel benzerlik açısından bireysel farklar olsa da) sahip olmalarının sığınmacıların bu kentte kendilerini evinde hissetmesi üzerinde önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Büyük ölçüde mahalleyle sınırlı bir yaşam sürseler de, kentin sahip olduğu özellikler düşünüldüğünde, Suriyelilerin Mardin'de kendini evinde hissetme ihtimali, özellikle sınırdan içerdeki diğer kentlerle kıyaslandığında, daha yüksektir.

Biz bu yazıda, kendini evinde hissetmenin göstergesi olarak gündelik yaşam faaliyetlerine odaklandık. Başka bir anlatımla, kent sakinlerinin kent kullanımına, gündelik yaşam faaliyetlerini hangi sıklıkla kent merkezinde veya mahallerinde geçirdiğine baktık. Yerlilerin kentin merkezini daha fazla kullandığını, sığınmacıların ise yaşadıkları mahalleyle sınırlı bir kent özelleştirmesinin olduğunu gözlemledik. Yerlilerle sığınmacılar arasında kent hakkının kullanımı açısından gözlenen bu farkı, sığınmacıların kent merkezinden dışlanması yoluyla kent hakkını kullanmasının sınırlandırılması olarak yorumluyoruz. Başka bir ifadeyle, kent hakkı kullanımının büyük oranda yerliler (imtiyazlı olan grubun) için geçerli olduğu, sığınmacılarla kentin ortaklaşamadığı söylenebilir. Mardin özelinde vurgulanması gereken bir nokta, Mardin merkezde yaşayan yerlilerin yeni şehir diye anılan görece lüks konutların olduğu bölgeye taşınmasının ardından, eski şehir olarak anılan tarihi ve turistik kent merkezinin büyük oranda sığınmacılara kalmasıdır. Eski kent merkezinde kiralar görece ucuz olduğundan (Kızıltepe'den bile ucuz olduğu, katılımcılarla ve uzmanlarla yapılan görüşmelerde belirtilmiştir) sığınmacılar tarafından tercih edilmektedir. Burada vurgulanmak istenen, eski veya yeni kent merkezinin imtiyazlı grubun isteğiyle ve iradesiyle sığınmacılara açılması veya kapanmasıdır.

Glick-Schiller ve Çağlar (2009) göçü anlamak için belirli bir ulus-devlete veya göçmen gruplara odaklanıldığında yerelin teorisine ulaşamayacağını ileri sürer. Biz bu yazıda kente odaklanırken, göçmen grupların göç süreçlerine ve deneyimlerine bakmaya, aynı zamanda

sınıfsal ve toplumsal cinsiyet değişkenlerinin etkilerini göz ardı etmemeye çalıştık. Bundan sonraki çalışmalarda kesişimsel olan bu sosyal kategorilerin daha detaylı bir incelemesi yapılabilir. Bu incelemeler sınır kentlerinde gerçekleştirilebileceği gibi başka kentlerde de gerçekleştirilebilir. Ayrıca bu yazıda anlatılanların diğer sınır kentlerinde ne derece geçerli olduğu, üzerinde durmayı gerektiren bir araştırma sorusudur. Ülkeler arası sınırın ve sınırın diğer tarafından alınan göçün (etnik bağlar olsa da olmasa da) tüm kentlerde aynı sonuçları üreteceğini varsaymak yanıltıcı bir genelleme olacaktır. Bundan sonraki araştırmalarda sınırın göç bağlamında kente olan etkileri ve bunun gruplar arası ilişkilere ve algılara olan yansıması daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Buna ek olarak, göçün kentler üzerindeki değişen etkisi, ilçeler hatta mahalleler bazında karşılaştırmalar yapılarak irdelenebilir.

Yerlilerin kente yüklediği anlamlar, göçmenlerin gelişiyile birlikte yeni içerikler kazanır. Gelecekte, bunu ortaya çıkarmaya yönelik araştırma soruları geliştirilebilir. Böylece, zaman içinde değişen anlamlar ortaya çıkarılabilir. Kente yüklenen anlamları yerliler ve sığınmacılar bağlamında karşılaştırmaya yönelik çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü bazı kentler yeni gelenlere karşı kapsayıcıdır, evinde hissettirir; bazıları ise daha dışlayıcıdır (bkz. Castaneda, 2018). Göçmenlerin kapsayıcı/dışlayıcı uygulamalar ve davranışlar karşısında kente yüklediği olumlu veya olumsuz anlamların neler olduğunu ortaya çıkarmak, yeni araştırma sorularına kapı aralayacak veriler sunabilir. Ayrıca, gelecek çalışmalarda kent hakkını kullanma ve kendini evinde hissetme, çeşitli göçmen grupların gündelik yaşamlarını nerede geçirdiği gibi dolaylı göstergeler üzerinden değil, fakat doğrudan ölçülebilir (kendilerini ne derece evlerinde hissettikleri veya kent hakkını ne derece kullanabildikleri sorulabilir). Ayrıca gelecek araştırmalarda, yerlilerin ve sığınmacıların kent aidiyeti/kimliğinin kent kullanımıyla ilişkisi incelenebilir.

ORCID ID

Meral GEZİCİ YALÇIN <http://orcid.org/0000-0002-8751-3428>

Serhat YALÇIN <https://orcid.org/0000-0002-9994-8437>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (1977). Implications of migration on emancipation and pseudo-emancipation of Turkish women. *International Migration Review*, 11(1), 31-57.
- Abele, A. E. (2003). The dynamics of masculine-agentive versus feminine-communal traits: Findings from a prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(4), 768-776.
- Akinwale, A. A. (2012). The informal sector as a catalyst for employment generation in Lagos State, Nigeria. *African and Asian Studies*, 11, 315-344. doi:10.1163/15692108-12341236
- Bakioğlu, A., Artar, F. ve İzmir, H. (2018). *Ankara'daki Suriyelilerin mültecilik deneyimleri göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayını. <http://www.sosyolojiderneği.org.tr/s/2300/i/Multecilikdeneyimleri.pdf>. Erişim tarihi: 03.09.2018.
- Behar, D. ve İslam, T. (Der.) (2006). *İstanbul'da "soylulaştırma": Eski kentin yeni sakinleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Benton, M., Sumption, M., Alsvik, K., Fratzke, S. Kuptsch, C., & Papademetriou, D. G. (2014). *Aiming higher: Policies to get immigrants into middle-skilled work in Europe*. Migration Policy Institute and ILO. <https://www.migrationpolicy.org/research/aiming-higher-policies-get-immigrants-middle-skilled-work-europe>.
- Berg, M. L., & Sigona, N. (2013). Ethnography, diversity and urban space. *Identities*, 20(4), 347–360.
- Bilecen, B. (2015). Home-making practices and social protection across borders: An example of Turkish migrants living in Germany. *Journal of Housing and the Built Environment*, 32(1), 77-90. doi:10.1007/s10901-015-9490-1
- Bilgin, N. (2011). Sosyal düşüncede kent kimliği. *İdeal Kent*, 3, 20-47.
- Boccagni, P. (2017). *Migration and the search for home: Mapping domestic space in migrants' everyday lives*. UK: Palgrave Macmillian.
- Boccagni, P., & Brighenti, A. M. (2015). Immigrants and home in the making: thresholds of domesticity, commonality and publicness. *Journal of Housing and the Built Environment*, 32(1), 1-11. doi:10.1007/s10901-015-9487-9
- Boccagni, P., Bonfanti, S., Miranda, A., & Massa, A. (2018). *Home and migration: A bibliography*. HOMInG Working paper no. 2_2018. www.homing.soc.unitn.it. Erişim tarihi: 01.09.2018

- Bongen, R., Jabarine, A., & Seidel, N. (2018). *Flucht aus Deutschland: Syrer kehren in die Türkei*. <https://daserste.ndr.de/panorama/archiv/2018/Flucht-aus-Deutschland-Syrer-gehen-zurueck,umgekehrteflucht100.html>. Retrieved at September 5, 2018.
- Bourdieu, P. (1986) The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). New York: Greenwood.
- Bozok, M., & Bozok, N. (2018). The household, the street and the labour market: masculinities and homosocial solidarity networks of Afghan migrant boys in a squatter neighbourhood in Istanbul. *Norma International Journal of Masculinity Studies*. doi:10.1080/18902138.2018.1519241
- Brewer, M. B. (2001). The many faces of social identity: Implications for political psychology. *Political Psychology*, 22, 115-125.
- Brewer, M. B. (1991). Optimal distinctiveness theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(5), 475–482.
- Bridges, S., & Mateut, S. (2009). *Attitudes towards immigration in Europe*. Sheffield, Department of Economics, University of Sheffield, Sheffield Economic Research Paper Series, 2009008.
- Bristol-Rhys, J. (2012). Socio-spatial boundaries in Abu Dhabi. In M. Kamrawa, & Z. Babar (Eds.), *Migrant labor in the Persian Gulf* (pp. 59-84). London: Hurst.
- Brown, R., & Zagefka, H. (2011). The dynamics of acculturation: An intergroup perspective. In J. Olson & M. P. Zanna (Eds.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 44, pp. 129-184). Burlington: Academic Press.
- Castenada, E. (2018). *A Place to call home: Immigrant exclusion and urban belonging in New York, Paris, and Barcelona*. CA: Stanford University Press.
- Crisp, R. J., & Turner, R. N. (2012). The imagined intergroup contact hypothesis. In M. P. Zanna, & J. Olson (Eds.), *Advances in Experimental Social Psychology* (vol. 46, pp. 125-182). Burlington: Academic Press.
- Cohen, R. (1987). *The new helots: Migrants in the international division of labour*. Avebury: Gower Publishing Group.
- Çağlar, A., & Glick-Schiller, N. (2018). *Migrants and city-making: Dispossession, displacement, and urban regeneration*. UK: Duke University Press.

- Dahdah, A., & Dippel, A. (2018). German and French “spatial management” of refugees illustrated by Syrians’ urban experineces in Berlin and Marseilles. *Alternatif Politika, Özel Sayı*, 74-98.
- Dovidio, J. F., & Esses, V. M. (2001). Immigrants and immigration: Advancing the psychological perspective. *Journal of Social Issues*, 57, 375-387.
- Duckitt, J. (2006). Differential effects of right wing authoritarianism and social dominance orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from and competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5), 684-696. doi:10.1177/0146167205284282
- Duncan, H., & Popp, I. (2017). Migrants and cities: Stepping beyond World Migration Report 2015. In M. MacAuliffe, & M. Ruhs, *World Migration Report 2018*. Geneva: International Organization for Migration.
- Eberhardt, P., & Schwenken, H. (2010). Gender knowledge in migration studies and in practice. In B. Young & C. Scherrer (Eds.), *Gender knowledge and knowledge networks in international political economy* (pp. 94 – 114). Baden Baden: Nomos.
- Ehrkamp, P. (2005). Placing identities: Transnational practices and local attachments of Turkish immigrants in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(2), 345-364.
- Esses, V., Hamilton, L. K., & Gaucher, D. (2017). The global refugee crisis: Empirical evidence and policy implications for improving public attitudes and facilitating refugee resettlement. *Social Issues and Policy Review*, 11(1), 78-123.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulusşırını toplumsal alanlar*. Ankara: Bağlam.
- Fleischmann, F., Kristen, C., Heath, A. F., Brinbaum, Y., Deboosere, P., Granato, N. et al., (2014). Gender inequalities in the education of the second generation in Western countries. *Sociology of Education*, 87(3), 143-170.
- Fenster, T. (2005). The right to the gendered city: Different formations of belonging in everyday life. *Journal of Gender Studies*, 14(3), 217–231. doi:10.1080/09589230500264109.
- Fullin, G., & Reyneri, E. (Eds.) (2010). Employment penalisation of immigrants in Western Europe. *International Migration*, 49(1), 1-187.
- Gaertner, S. L., & Dovidio, J. F. (2000). *Reducing intergroup bias: The common ingroup identity model*. Philadelphia, PA: Psychology Press.

- Gaertner, S. L., Dovidio, J. F., Anastasio, P. A., Bachman, B. A., & Rust, M. C. (1993). The common ingroup identity model: Recategorization and the reduction of intergroup bias. In W. Stroebe & M. Hewstone (Eds.), *European Review of Social Psychology* (Vol. 4, pp. 1–26). New York: Wiley.
- Gerhards, J., Hans, S., & Schupp, J. (2016). *German public opinion on admitting refugees*. DIW *Economic Bulletin* 21. Berlin: DIW Berlin.
- Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç psikolojisi*. Ankara: Pharmakon.
- Gezici Yalçın, M. ve Tanriverdi, V. (2018). “Kavanozu açan” erkeklerle “kafasını kullanabilen” kadınlar: Erkek üniversite öğrencilerinin erkeklik müzakereleri. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*, 9-10 (Özel Sayı), 129-167.
- Gezici Yalçın, M., Yılmaz, N., Batu, M. ve Kan, Ö. (2017). *Mardin’deki Suriyelilerle yerlilerin gruplararası algıları araştırması sonuç raporu*. doi:10.13140/RG.2.2.28292.22405
- Glick-Schiller, N. & Çağlar, A. (Eds.) (2010). *Locating migration: Rescaling cities and migrants*. New York: Cornell University Press.
- Glick-Schiller, N., & Çağlar, A. (2009). Towards a comparative theory of locality in migration studies: Migrant incorporation and city scale. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 177-202. doi:10.1080/13691830802586179
- Gonzalez de la Rocha, M. (1994). *The resources of poverty: Women and survival in a Mexican City*. Oxford, MA: Blackwell.
- Göregenli, M. (2014). *Kente entegrasyonun, yer kimliği, bireycilik-toplulukçuluk ve kültürlenme süreçleri açısından incelenmesi*. TÜBÜTAK 1001 Proje Sonuç Raporu (Proje No: 111K249).
- Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2015). Göç, kente bağlılık ve bireycilik-toplulukçuluk: Kültürel ve mekânsal göstergeler. B. D. Şeker, İ. Sirkeci ve M. M. Yüceşahin (Der.) içinde, *Göç ve uyum*. UK: Transnational Press London.
- Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2014). Göç araştırmalarında mekan boyutu: Kültürel ve mekansal bütünleşme, *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 101-115.
- Göregenli, M., Karakuş, P., Kösten, E. Y. Ö. ve Umuroğlu, İ. (2014). Mahalleye bağlılık düzeyinin kent kimliği ile ilişkisi içinde incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73). 73-85.
- Griffith, P., & Chan-Kam, S. (2002). Why do we hate refugees? Public opinion, citizenship and integration. In P. Griffith, & M. Leonard (Eds.), *Reclaiming Britishness*. London: The Foreign Policy Centre.

- Gurin, P., & Epps, E. G. (1975). *Black consciousness, identity, and achievement: A study of students in historically Black colleges*. NY: John Wiley & Sons.
- Güney, Ü. ve Konak, N. (2016). Bolu'da Suriyeli ve Iraklı sığınmacılar vatandaşlık ve kaynak dağılımı temelinde öteki algısı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4(2). 113-133.
- Harvey, D. (2013). *Asi şehirler: Şehir hakkından kentsel devrime doğru*. İstanbul: Metis.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal adalet ve şehir*. İstanbul: Metis.
- Hayes, N. (2010). *Doing psychological research: Gathering and analyzing data*. Berkshire, UK: Open University Press.
- Hewstone, M., Rubin, M., & Willis, H. (2002). Intergroup bias. *Annual Review of Psychology*, 53, 575–604.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (1993). Towards a single process uncertainty-reduction model of social motivation in groups. In M. A. Hogg & D. Abrams (Eds.), *Group motivation: Social psychological perspectives* (pp. 173–90). New York: Harvester Wheatsheaf.
- Hondagneu-Sotelo, P. (2015). At home in inner-city immigrant community gardens. *Journal of Housing and the Built Environment*, 32(1), 13-28. doi: 10.1007/s10901-015-9491-0.
- Hopkins, N., Reicher, S. D., & Harrison, K. (2006). Young people's deliberations on geographic mobility: Identity and cross-border relocation. *Political Psychology*, 27, 227-245.
- Hussmans, R. (2004). *Defining and measuring informal employment*. Geneva: ILO.
- IOM (International Organization for Migration) (2015). *How the world views migration*. Paris: IOM.
- Jütting, J., Parlevliet, J., & Xenogiani, T. (2008). *Informal employment re-loaded, IDS Bulletin*, 39(2), 28-36.
- Kalandides, A., & Vaiou, D. (2012). 'Ethnic' neighbourhoods? Practices of belonging and claims to the city. *European Urban and Regional Studies*, 19(3), 254-266. doi:10.1177/0969776412438328
- Kaya, A. (2017). Istanbul as a space of cultural affinity for Syrian refugees "Istanbul is safe despite everything!". *Southeastern Europe*, 41(3), 333–358. doi: 10.1163/18763332-04103003
- Khoudja, Y., & Fleischmann, F. (2017). Labor force participation of immigrant women in the Netherlands: Do traditional partners hold them back? *International Migration Review*, 51(2), 506-541.

- Kılıçarslan, G. (2016). Forced migration, citizenship, and space: the case of Syrian Kurdish refugees in İstanbul. *New Perspectives on Turkey*, 54, 77–95. doi: 10.1017/npt.2016.8
- Kofman E. (2014). Reviewing theories of gender and migration: Perspectives from Europe and North America. In Battistella G. (Eds.) *Global and Asian perspectives on international migration. Global Migration Issues, vol 4*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-08317-9_6
- Korkut, L. (2008). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının devletlerin sığınmacıları sınır dışı etme egemen yetkisine etkisi: Türkiye Örneği. *Ankara Barosu Dergisi*, 4, 20-35.
- Kurtoğlu, A. (2005). Mekansal bir olgu olarak hemşehrilik ve bir hemşehrilik mekanı olarak dernekler. *European Journal of Turkish Studies* [Online], 2. <http://ejts.revues.org/375>. Erişim tarihi: 07.09.2018
- Lalli, M. (1992). Urban-related identity: Theory, measurement, and empirical findings. *Journal of Environmental Psychology*, 12, 285-303. doi:10.1016/S0272-4944(05)80078-7
- Lees, L., Shin, H. B., & López- Morales, E. (Eds.) (2015). *Global gentrifications: Uneven development and displacement*. Bristol, UK: Policy Press,
- Louis, W. R., Esses, V. M., & Lalonde, R. N. (2013), National identification, perceived threat, and dehumanization as antecedents of negative attitudes toward immigrants in Australia and Canada. *Journal of Applied Social Psychology*, 43, 156–165.
- Marx, K. (1989/1876). *Das Kapital*. Marx-Engels-Werke, Band 23. Berlin: Dietz Verlag.
- Mazumdar, S., Mazumdar, S., Docuyanan, F., & McLaughlin, C. M. (2000). Creating a sense of place: The Vietnamese-Americans and Little Saigon. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 47-61.
- Morokvasic, M. (2014). Gendering migration. *Migracijske i etničke teme*, 30(3), 355-358.
- Morokvasic, M. (1983). Beyond the reductionist outlook. In A. Phizacklea (Ed.) *One way ticket: Migration and female labour* (pp. 13-31). London: Routledge and Kegan Paul.
- Pateman, C. (1988). *The sexual contract*. Standford: Standford University Press.
- Pettigrew, T. F. (1998a). Reactions toward the new minorities of Western Europe. *Annual Review of Sociology*, 24, 77-103.
- Pettigrew, T. F. (1998b). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85. doi:10.1146/annurev.psych.49.1.65

- Pettigrew, T.F. (1972). When a Black candidate runs for mayor: Race and voting behavior. H. Hahn (Ed.), *People and politics in urban society*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Pickerill, E. (2011). Informal and entrepreneurial strategies among sub-Saharan migrants in Morocco. *The Journal of North African Studies*, 16(3), 395-413, DOI:10.1080/13629387.2010.484217
- Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Reicher, S. D., Hopkins, N., & Harrison, K. (2006). Social identity and spatial behaviour: The relationship between national category salience, the sense of home, and labour mobility across national boundaries. *Political Psychology*, 27, 247-263.
- Roccas, S., & Brewer, M. B. (2002). Social identity complexity. *Personality and Social Psychology Review*, 6, 88-106.
- Sassen, S. (2001). *The global city: New York, London, Tokyo* (2nd Ed.). Princeton: Princeton University Press.
- Savran, G. ve Tura, N. (Der.) (1992). *Kadının görünmeyen emeği: Maddecı bir feminizm üzerine*. İstanbul: Kardelen.
- Schneider, S. L. (2007). Anti-immigrant attitudes in Europe: Outgroup size and perceived ethnic threat. *European Sociological Review*, 24(1), 53-67.
- Scruton, S., & Watson, B. (1998). Gendered cities: women and public leisure space in the 'postmodern city'. *Leisure Studies*, 17(2), 123-137. doi: 10.1080/026143698375196
- Stavrides, S. (2018). *Müşterek mekan: Müşterekler olarak şehir*. (C. Saraçoğlu, Çev.). İstanbul: Sel.
- Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. In S. Oskamp (Ed.), *Reducing prejudice and discrimination* (pp. 23-46). Mahwah, N.J: Erlbaum.
- Tagesschau, 2018, April 12. *Syrische Flüchtlinge reisen in die Türkei aus*. <https://www.tagesschau.de/inland/fluechtlinge-syrien-flucht-101.html>. Retrieved at September 7, 2018.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-48). Greenwich, CT: JAI Press.

- Tezcan, T. (2008). *Küçük Türkiye'nin göç serüveni*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 361, Göç Çalışmaları 12. ¹¹SEP.
- The Economist, (2018, 23 Ağustos). *Home to home: Syrian refugees find Turkey more welcoming than western Europe*. <https://www.economist.com/europe/2018/08/25/syrian-refugees-find-turkey-more-welcoming-than-western-europe>. Erişim tarihi:03.09.2018
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987): *Rediscovering the social group. A Self-Categorization Theory*. NY: Basil Blackwell.
- Özgen, N. (2005a). Sınırın iktisadi antropolojisi: Suriye ve Irak sınırlarında iki kasaba. B. Kümbetoğlu ve H. Birkalan-Gedik (Der.) içinde, *Gelenekten geleceğe antropoloji* (ss. 100-129). İstanbul: Epsilon.
- Özgen, N. (2005b). Nusaybin ve sınırı. E. Y. Tanhan (Der.) içinde, *Kaniyek ji Mezopotamyayê, Nisêbin* (ss. 301-303), Weşanên Enstîtuya Kurdîya Stranbolê. <http://neseozgen.net/wp-content/uploads/30.pdf>
- Vora, N. (2015). Expat/Expert camps: Redefining 'labour' within Gulf migration. In A. Kalaf, O. AlShebabi, & A. Hanieh (Eds.), *Transit states. Labour, migration and citizenship in the Gulf* (pp. 170-197). London: Pluto Press
- Yalçın, S., & Gezici Yalçın, M. (2018, in press). *Refugees, labour and capital: The political economy of labour market access of Syrian refugees in a border city in Turkey*. Publication by International Centre for Development and Decent Work (ICDD), University of Kassel, Rainer Hampp Verlag.
- Yalçın, S., Gezici Yalçın, M. ve Güney, Ü. (2018). "Syrian brides": A gendered approach to Syrian female refugees in Turkey. Unpublished field research.
- Yon, A., & Nadimpalli, S. (2017). Cities for whom? Re-examining identity, to reclaim the right to the city for women. *Australian Planner*, 54(1), 33-40. doi: 10.1080/07293682.2017.1297317
- Wagner, U., Hewstone, M., & Machleht, U. (1989). Contact and prejudice between Germans and Turks: A correlational study. *Human Relations*, 42(7), 561-574.

Sonnotlar

ⁱ Göçmenler içinde farklı gruplar yer alır. Sığınmacılar bu gruplardan sadece biridir. Bu yazıda göçmen(ler) denildiğinde sığınmacıları da kapsayan geniş bir grup kastedilmektedir. Özel olarak vurgulanmak istendiğindeyse, Türkiye tarafından hukuki olarak kendilerine bu statü tanınmamış olsa bile (Korkut, 2008), Suriyeliler için sığınmacı kavramı kullanılmıştır. Ancak metinde zaman zaman herhangi bir niteleme (sığınmacı, göçmen) olmaksızın Suriyeliler de denilmektedir. Bunun nedeni, Mardin'deki yerlilerin sığınmacılar hakkında konuşurken onlardan Suriyeliler olarak bahsetmesidir.

ⁱⁱ Gezici Yalçın ve arkadaşlarının (2017) gerçekleştirdiği anket çalışması verilerine göre, ailede Türkçe konuşanlar küçük bir azınlıktır (Artuklu'da %8; Kızıltepe'de %5). Kentte konuşulan diğer diller için bu yazının yöntem bölümüne bakınız.

ⁱⁱⁱ Kentin özelleştirilmesi kavramı, kentin ortaklaştırılmasını savunan müşterekler anlayışının (bkz. Stavrides, 2018) önermelerine zıt gibi görünebilir. Ancak buradaki anlamıyla kenti özelleştirme, bireyin kenti kendi kimliğinin bir parçası haline getirmesini kapsayan sosyal psikolojik bir süreçtir; kente sahip olma, kenti mülk edinme, onu tekelleştirme gibi anlamlara gelmemektedir. Kişi, kenti ne derece özelleştirebilir ve kendinin kılabilirse, kentle özdeşimi o derece artar (Bilgin, 2011). Buradan hareketle, kent kimliği güçlü olan kişilerin kenti ortaklaşma yönündeki çabalarının daha fazla olabileceği ileri sürülebilir. Zira kentle özdeşimi düşük olan kişilerin kentin müştereklerini (değerlerini ve ortak mekânlarını) sahiplenmesi ve savunması görece düşük bir ihtimal gibi görünmektedir, ancak kent aidiyeti yüksek olan kişilerin her hâlükârda müşterekleri savunacağını varsaymak da yanıltıcı olacaktır. Buna karşın, kentin özelleştirilmesi, mutenalaştırma (soyulaştırma Behar ve İslam, 2006; İngilizce *gentrification* için örn. bkz. Lees, Shin ve López Morales, 2015) ile de karıştırılmamalıdır.

^{iv} İç-grup kimliğinin oluşumu için sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1986), kendini-kategorileme kuramı (Tuner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell, 1987), optimal ayırdedicilik kuramı (Brewer, 1991) ve öznel belirsizliğin azaltılması modeline (Hogg ve Abrams, 1993) bakılabilir.

^v Sahip oldukları ekonomik ve sosyal sermayeleri nedeniyle yerlilerle aynı mahallelerde yaşayabilen veya aynı kentsel mekanlarda bulunabilen küçük bir azınlığın sayısı ise algısal olarak abartılır. Buna benzer durumlarda algılanan tehdit yeni içerikler kazanır. Örneğin, Türkiye'de yaygın bir şekilde gözlenen tehdit algısı, "zengin Arapların vatan toprağını ele geçirdiği" şeklindedir. Bu arada, dezavantajlı gruplar içinde yer alan görece olarak daha ayrıcalıklı katmanlar için örn. bkz. Gurin ve Epps (1975); Pettigrew (1972).

^{vi} Avrupa ülkeleri içinde enformel sektörün hacmi küçük, Türkiye'de ise çok büyüktür. Bu nedenle Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmış ve iltica başvurusu yapmış Suriyeli sığınmacılar, Türkiye-Avrupa karşılaştırması yaparak Türkiye'de en azından çalışabildiklerini, Avrupa'dan çok daha kolay iş bulabildiklerini belirtiyorlar (örn. bkz. The Economist, 2018, 23 Ağustos).

^{vii} İş yerlerinin kent merkezine uzaklığı, topluma taşıma araçlarının varlığı veya sıklığı, iş haricinde kalan zamanı geçirme açısından çalışanların buralarda sahip olduğu olanaklar gibi etkenlerin, yerli/göçmen çalışanların kente uyumu ve kent yaşamından memnuniyeti üzerinde rol oynayacağı varsayılabilir. Örneğin kentin dış çeperlerinde kurulmuş olan sanayi bölgelerinin genel olarak çalışanların ve göçmen işçilerin kente ait olmayla ilgili algıları ve duyguları üzerindeki etkileri araştırılabilir.

^{viii} Buna benzer örüntüler, daha makro ölçekte, örneğin, Cezayirlilerin Fransa'ya, Hindistanlıların İngiltere'ye göç etmesinde de gözlenir (bkz. Gezici Yalçın, 2017).

^{ix} Enformel sektöre dair çok çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Hussmans (2004) enformel sektörün kamu otoritelerinin tanımadığı (recognise), korumadığı (protect) ve düzenlemediği (regulate) tüm faaliyetleri kapsadığını belirtmektedir. 1970'lerden bu yana bilim insanlarının dikkatini yönelttiği enformel sektör, tüm ülkelerde gözlenmektedir ve enformel faaliyet birey veya grup tarafından ortaya konulabilmektedir (Akinwale, 2012). Enformellik, vergi ödemeksizin serbest meslek icra etmekten, kayıtdışı bir şekilde işçi çalıştırmaya kadar çeşitli biçimlerde ortaya konulmaktadır (Jütting, Parlevliet ve Xenogiani, 2008).

^x Kılıçaslan (2016), kent hakkının gündelik yaşam aktivitelerini yerine getirme vasıtasıyla elde edildiğini ileri sürer.

^{xi} Farklı zamanlarda gerçekleştirilen alan araştırmalarının hepsinde sığınmacı kadınların kişisel bakım ve makyaja çok önem verdikleri ("abartılı makyaj yaptıkları") hem yerli kadınlar hem de yerli erkekler tarafından sık sık dile getirilmiştir. Sığınmacı kadınların en çok kozmetik ürünler aldığı, saç bakımını ihmal etmediği de sıklıkla dile getirilmiştir. Bu ve benzeri söylemler, gerçeği yansıtabileceği gibi önyargılı tutumların dışa vurumu olarak da ele alınabilir.

^{xii} Gelir düzeyinin ayrıştırılması, katılımcıların beyan ettiği aylık gelir düzeyi üzerinden yapılmıştır. Veri toplanırken katılımcıların dokuz farklı kategori üzerinden belirttikleri ailenin aylık geliri, analiz aşamasında düşük (900 TL'ye kadar olanlar), orta (901-1500 TL), yüksek (1501-3000) ve çok yüksek olarak yeniden kodlanmıştır. Her iki ilçede

de katılımcıların yaklaşık %36'sının 901-1500 TL gelir düzeyinde olduğunu belirtmesi nedeniyle, bu grup orta düzey olarak alınmıştır. Diğer gelirler bu ortalamanın altında ve üstünde görece dengeli bir şekilde dağılmaktadır.

^{xiii} Mardin'de Suriyelilere yönelik hizmet üreten STK temsilcileriyle ve çalışanlarıyla yapılan görüşmelerde, çok kısa bir zaman öncesine kadar Suriye'de Kürtlerin vatandaşlık hakkına sahip olmadığı, bu nedenle Kürtler arasında okullaşma oranının düşük kaldığı belirtilmiştir. Ancak, bu yöndeki açıklamalar, aynı etnik gruptan erkeklerle kadınlar arasındaki farkı açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu ifadeden sonra, erkeklerin çalışıp iş bulma ihtimalinin olması dolayısıyla kadınlara kıyasla daha fazla okula gönderildiği, ayrıca kadınların okula gönderilmemesinde dinin de etkisinin olduğu belirtilmiştir. Bu anlatılanlar, Mardin'deki yerli Kürtler arasında da geçerliliği olan açıklamalar gibi görünmektedir. Cinsiyetler arası eşitsizliği besleyen ideolojiler, kadınlar aleyhine dezavantajlı durumlar üretmeye devam ediyor.

^{xiv} Hatta cinsiyetler arası eşitsizlikler göçten yıllar sonra bile devam eder. Örneğin eğitim olanaklarından faydalanma açısından erkeklerle kadınlar arasındaki eşitsizlikler, Batı ülkelerine göç edenler arasında ikinci kuşakta bile etkisini sürdürür (Fleischmann vd., 2014). Öte yandan, göç sonrasında kadınların güçlendiği (empowered) istisnai durumlar da vardır. Örneğin 1960'lı yıllarda Türkiye'den yurt dışına (özellikle Almanya'ya) çalışması için yollanan kadınlar (genellikle aile büyükleri göç kararını almıştır ve kadınlar ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yurt dışına yollanmıştır) gittikleri ülkelerde kazandıkları paraları (Türkiye'deki aile için gönderilecek olanı ayırdıktan sonra kalan parayı) ne şekilde harcayacaklarına büyük oranda kendileri karar verebilmiştir (bkz. Abadan-Unat, 1977).

^{xv} Gruplar arası rekabet ve tehdit algısının birbiriyle ilişkili olduğu, ancak tehdit algısının sağ-kanat yetkeliği, rekabet algısının ise sosyal baskınlığı yordadığı çeşitli araştırmalarla gösterilmiştir (örn., Duckitt, 2006).

^{xvi} Göçmenlere yönelik benzer algılar, birçok ülkede yaygındır (bkz. Gezici Yalçın, 2017).

^{xvii} Bir de suistimalde herhangi bir sakınca görmeyen dezavantajlı gruptan bazı kişilerin başvurduğu bir yöntem. Ancak bu sadece sığınmacılar arasında gözlenen bir olgu değildir. Yerliler arasında da benzer tutumlara ve davranışlara rastlanır. Hatta genel olarak çalışanlar arasında *örgüt karşıtı davranışlar* olarak ifade edilen benzer davranışları sergileyenler bulunabilir.

^{xviii} Göçmenlerin enformel sektörde yaratıcı geçim stratejileri geliştirdiklerini belirten Pickerill (2011), Fas'ta Sahara altı bölgede yaşayan göçmenlerin geliştirdiği 60 farklı enformel stratejiyi betimler.

^{xix} Alan çalışması esnasında, katılımcıların yanısıra çeşitli vesilelerle bir araya gelinen STK çalışanları ve meslek odası temsilcileri de kuaförlüğün Suriye'de kadınların yaygın olarak yaptığı bir iş olduğunu belirtmiştir. Kuaförlüğün yaygın olması, zaman zaman Suriyeli kadınların güzelliğine ve bakımına düşkünlüğünün bir kanıtı olarak da ele alınmıştır. Nerdeyse her ev bir kuaför olarak resmedilmiştir.

Political Participation and Media Use of Highly Qualified Migrants

Işıl Zeynep TURKAN IPEK ¹

¹ PhD., Asst. Prof.; Yeditepe Üniversitesi- Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (Fransızca)

Abstract

The migration flow of high-skilled migrants and brain drain have been important subjects of research and drawing the attention of many researchers. Especially, in Turkey, by the change of the social structure and political system, we started to face more and more the migratory movement of high-skilled people from Turkey to live abroad. The main objective of this article is not to mention the main reasons or motivations of this immigration, which is the very subject of other published articles; however the main objective is to show the relation of high-skilled Turkish migrants with communication tools and examine their political participation patterns in home and host country. The data was collected by an online survey realized between 320 high-skilled Turkish migrants living abroad and having at least a university degree. The population of the research has not the aim to represent all Turks living abroad; instead it indicates the sharp reality of the continuing migration flow of Turkish high-skilled migrants. This study aims to show the relation between political participation and communication by the case study of a very specific population, Turkish high-skilled migrants, in order to understand the basic social and political tendencies of this population.

Keywords: High-Skilled Migrant, Brain Drain, Political Participation, Communication, Political Sociology.

Yüksek Nitelikli Göçmenlerin Siyasal Katılımı ve Medya Kullanımı

Özet

Yüksek nitelikli göçmenlerin hareketliliği ve beyin göçü önemli bir araştırma konuları olmakla beraber, aynı zamanda çoğu araştırmacının da dikkatini çekmektedir. Özellikle Türkiye'nin toplumsal yapısı ve siyasal sistemindeki değişimle beraber, daha sıklıkla, yüksek nitelikli kişilerin Türkiye'den yurt dışına doğru göç hareketliliği ile karşı karşıya kalmaktayız. Bu makalenin esas amacı, birçok yayınlanmış makalenin konusu olmuş olan, beyin göçünün veya yüksek nitelikli göçmenlerin temel göç nedenleri veya motivasyonları değildir. Buna karşın, bu çalışma, yüksek nitelikli göçmenlerin iletişim araçlarıyla olan ilişkilerini göstermek ve bu kişilerin ev sahibi ülke ve/veya misafir olunan ülkedeki siyasal katılım örüntülerini incelemektir. Bu çalışmanın verileri, gelişmiş ülkelerde yaşayan ve en az üniversite derecesine sahip yüksek nitelikli 320 Türk arasında çevrimiçi gerçekleştirilmiş anket sonuçlarından oluşmaktadır. Bu örneklemin yurtdışında yaşayan tüm Türkleri temsil etme iddiası bulunmamakla birlikte, amaç, hem basın yoluyla hem de güncel göç araştırmalarıyla da ortaya çıkan, yüksek nitelikli Türklerin gelişmekte olan ülkelere doğru sürekli devam eden göç hareketliliği gerçeğinin altını çizmektir. Bu sebeple, bu çalışma siyasal katılım ve iletişim arasındaki ilişkiyi, mikro bir örneklem olan yüksek nitelikli Türk göçmenleri üzerinden, bu grubun toplumsal ve siyasi eğilimlerini anlamaya da çalışarak, göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yüksek Nitelikli Göçmen; Beyin Göçü; Siyasal Katılım; İletişim; Siyaset Sosyolojisi.

Corresponding Author	:	İşıl Zeynep TURKAN IPEK Yeditepe Üniversitesi, İnönü Mah. Kayışdağ Cad. No:326A 34755 Ataşehir/Maltepe/İstanbul
E-mail	:	isilturkan@gmail.com ; isil.turkan@yeditepe.edu.tr
Manuscript received	:	25 October 2018
Revised manuscript accepted	:	05 December 2018

Political Participation and Media Use of Highly Qualified Migrants

Introduction

In the 1990s and in the beginning of the 2000s, immigration was a political case due to some cases such as the mass migrations after decolonization, consequences of the fall of Berlin wall in 1989, foundation of European community with the treaty of Maastricht in 1992, creation of Schengen space in 1995, cultural and economic globalization that has been changing borders and national identities and 9/11 attacks in 2001 that changed the global security. On the other hand, immigration is related to the economic field, and with the development of new technologies, financial flux become dematerialized and economic production of consuming goods starts to be organized in global level instead of local. International mobility of migrants has helped the internationalization of the labor force. This situation also facilitates the circulation and migratory movement of high-skilled migrants. Qualified people have the possibility to migrate due to the complex division of labor and the need for specialization. Highly qualified migrants due to their developed language, education and professional experiences have the opportunity to adapt and integrate easily to host countries. Besides, new technologies and digital media tools have helped them to create fast connections to their home countries. From a sociological perspective, this fluidity of high-skilled migrants all over the world has become more and more a complex mobility that creates new virtual existence in social and political context. Migrants continue their connections to homelands and frequently use social media and other digital communication tools to maintain their relations with social and political agenda of home country. The use of social media, such as Facebook, Twitter and the digital version communication tools such as newspapers or TV channels' websites, has a positive impact on migratory experience both for the integration to host country and belonging to home country. On the other hand, frequent use of social media and digital communication tools helps people to introduce into very different network of socialization and enhance political participation and civic engagement practices.

This paper tries to tackle with a phenomenon, that has recently become very popular, brain drain. This is not a very recent subject of study for developing countries which are used to sending their qualified citizens to developed countries and within the same case, Turkey has been a receiving country but also a sending one. The latest research of Turkish Statistics

Institute (2017) indicates that the percentage of migrants emigrated abroad has augmented 42,5% in 2017 compared to last year and primarily the young generation, between the ages of 25 and 29 years old, has more frequent emigration potential. Brain drain studies have been focusing on the mobility of specific professions also on general migratory movement of high-skilled people to developed countries. Brain drain studies and studies on high-skilled migrants have mostly been conducted by economic perspectives and under the diaspora studies emphasizing their voting and associative behaviors. This study aims to point out the political participation and media use of high-skilled Turkish migrants living in different developed countries. It has also the objective to make a contribution to two disciplines one is migration studies and specifically to brain drain studies and the other one is political sociology.

In this paper we aim to analyze the political activity and interest of high-skilled Turkish migrants and their digital media use. The research question has been designed on this purpose as followed: How much are high-skilled Turks abroad interested in homeland politics and how actively do they follow Turkey's agenda? The paper is interested in political interest, political participation type (active engagement or passive existence throughout voting) and in use of digital communication tools and social media. Regarding the research question, the hypothesis of the study is as followed: Turkish high-skilled migrants have a high political interest but a passive voting behavior without an active political engagement and they are frequently using social media as an informative source of communication. In the study, the context of digital media, as a source of information, includes newspapers and TV channels' websites where people may follow information or agenda and social media is defined as a network tool emphasizing social capital. Along the analysis, in the first part, a brief literature review on brain drain, and also political participation and the impact of media on political activity will be given. It will be followed by the methodology of the study and the analysis of young Turkish high-skilled migrants' political participation and media use.

Literature Review: highlights on brain drain of highly skilled migrants, political participation and media use

Most generally, the concept of brain drain is defined as the sending the educated elites abroad for a long term for the contribution to national development (Jałowicki & Gorzelak, 2004). Especially by economic perspective, it also designates the international transfer of resources in the form of human capital, such as the mobility of relatively highly educated individuals from

developing to developed countries (Beine, et al., 2008). The first form of brain drain describes an educated, highly knowledgeable and qualified labor force that migrates at a significant rate to any country other than their own to work and reside; the second form describes a brain drain migration that is a result of the non-repatriation of graduates who have temporarily moved abroad to study (Şimşek, 2011). On the other hand, studies on brain drain indicate the unequal mobility of human capital amongst poor and rich countries. Giannoccolo (2009) emphasizes the fact that brain drain is a type of migration from poor countries to rich countries, in addition he underlines that, due to brain drain, the technology transfers have arisen. He, finally, points out the perspective that constitutes the main reason and motivation of brain drain, the differences in salary and research facilities. Finally, as another motivating reason of brain drain, he draws attention to the social and political differences between the poor and rich countries. However, with the most intellectual approach including the loss of human capital, Das (1978) defines migration of high-skilled people as “brain drain losses in the intellectual potential of developing countries, owing to the fact that students studying abroad do not come home once they graduate.” Güngör and Tansel (2012) underline in their study the same point and they indicate the fact that “brain drain” is used to mean the emptying or exhausting of high skills and knowledge from developing countries to developed countries. The concept of brain drain has been mostly studied with an economic perspective as loss of human capital for home countries and with international migration perspective as a gain and social complexity for host countries.

Turkish brain drain studies were generally focused on the cases of the United States (Şimşek, 2011) and Germany (Süoğlu, 2012; Sunata, 2011; Sunata, 2014) where the Turkish high-skilled mostly immigrated. In the 1960s, limited studies in Turkey have been carried out on the brain drain issue and in the following years, early period studies, within a perspective of labor migration, examined the migration of qualified workers such as doctors and engineers (Oğuzkan, 1968; Başaran, 1972). Besides, in recent years researches on brain drain are examining more and more the migration of students and academicians (Tansel & Güngör, 2004; Altaş, Sağırlı & Giray, 2006; Cansız, 2006; Deviren & Daşkıran, 2014). Referring to the migration flow of young populations through education, Sunata (2005) noted a large part of the educated young population in Turkey were planning to migrate abroad. Students usually complete their undergraduate or graduate education in the countries they migrated to and they do not return to Turkey (Babataş, 2007). The first country that students and high-skilled Turkish migrants

prefer to settle down is the United States (Gökbayrak, 2009), for better work and educational opportunities (Erdoğan, 2003; Deviren & Daşkiran, 2014). The first migration motivation, work or/and education, has been followed by family relations and belongings. Tansel and Güngör (2003) demonstrated in their study that most of the young population, who are about to migrate or planning to migrate, is supported by their families and even encouraged about staying and not returning from the countries they migrated. Family encouragement and having children are the leitmotiv of living abroad. According to the previous studies, factors such as economic and political instability, occupational concerns, inadequacy of professional opportunities, and inadequacy of technological infrastructure are also listed as the main reasons of high-skilled citizens' migration.

High-skilled migrants have different attachments and belongings and their migration process, starting mostly with an education or work opportunity, has also been shaped by social and political attitudes. As they start to develop two different types of belonging to their home and host countries, they have continuously been influencing, socially, economically, politically and culturally, their home and host country. With a high knowledge, high-skilled migrants living abroad, have been contributing as a human capital to home and host country; their socialization with other Turks or native citizens of host country, help to create an intercultural communication and finally they have been participating in the politics of both countries. Social and economic aspects and belongings of migrants being subject of other studies, this article has the objective to analyze the political existence and media use of highly skilled Turkish migrants living abroad. In a contemporary age of migration, political participation has been in close relationship with international migratory movements. Within a political perspective, previous studies focused on immigrant's turnout, electoral participation, political attitudes in forms of engagement and participation to reveal their political integration to home and host countries (Akçapar & Yurdakul, 2009; Erdoğan, 2015; Mencütek & Yılmaz, 2015; Barker & McMillan 2017; Wass et al., 2015; Aalandslid, 2008; Bevelander & Pendakur, 2009; Messina, 2006; White, et al., 2008; Bauböck, 2005; Faist, 2000). New ideas on migrants' political participation and their engagement in home and host countries' politics have been drawing the attention of academics working in the field of political science, international migration and political sociology since it is crucial to develop a knowledge about the socio-demographic, educational and political profile of immigrants, especially highly skilled immigrants, for interdisciplinary studies. In order to understand the political impact of high-skilled migrants to

host country politics in the future, it is useful to know the political participation patterns of this group into their homeland politics, even if these patterns will be differentiated due to the national and international politics of these countries. However, immigrants must be citizens of the host country to vote and obtain social, civil, and political rights.

Citizens of the European Union have the right to vote and stand as a candidate in local, regional, and other elections in member countries. Non-European citizens or immigrants have no right to participate in political decision-making processes until their citizenship is approved. According to the New Citizenship Law passed in 2000, citizens living in Germany or other countries that are not EU members can only obtain their political rights after ceasing to be citizens of another country. As Kadioğlu (2008) notes, the political participation of immigrants can be assured through obtaining the citizenship of the receiving country or through transnational citizenship, such as European citizenship. Turkish migrants have a remarkable potential for political participation, even if they are not highly engaged in civil society or political movements. Especially the young generation have a better potential of integration into the new culture and society than their parents do. This high level of political participation by Turkish migrants, in both elections in Turkey and their country of residence, indicates the political preferences of these voters.

As a principal impact factor of participative democracy, media, and especially digital media, has a contribution to the strengthening of representative democracy through increasing political participation. Diffusing political message, the media and digital media have a remarkable influence on especially young people and their political participation and engagement. Beside the informative role of the conventional media, with the development of different digital social media tools, the engaging and mobilizing factor of media has been growing. Previous researches (Dimitrova et al., 2014) indicate the strong impact of use of social media on political participation. It aims to argue higher frequency of use of digital media will lead to higher levels of political knowledge and political participation. Besides voting, on the other hand, by political participation we understand the leading effect of digital media leads to increased political activity among the public. Otherwise, Chen and Chan (2017) argued the cognitive impact of media, creating knowledge and identification and the positive influence of social media on political engagement and supporting oppositional ideas. While political participation can be influenced by a variety of structural, social and cultural factors, the conventional or digital media use of people give way to understand political participation

patterns such as voting and other political activities (participation to electoral campaign, reading election manifestos, donation for parties or candidates, etc.). Political participation via digital media or the use of media tools are not equally spread or represented. Socio-demographic characteristics determine the levels of participation and interest.

Regarding various authors (Lilleker et al., 2010; Moreira et al. 2009; Saglie & Vabo, 2009), people who are more active in political milieu are high age males, well-educated with high income; however the younger generations are more visible in the digital political sphere. Other studies indicate (Ellison, 2007; Valenzuela, et al., 2009; De Zuniga et al., 2012) the importance of social behavior, social capital and political context on political participation and civic engagement emphasizing the strengthening role of social media influencing voters (Effing et al., 2011). Assuming the determinant role of media and digital media, recently, researches (Loader, 2007; Marsh, O'Toole, & Jones, 2007; Loader et al., 2014) have started to refuse the disenchantment or apathy of young people with mainstream political parties and ideologies. Even if there is a feeling of miss representation of young people in everyday politics, the interest and participation of young people in political activity remain in different forms. It can be argued that the relation of young generations with mainstream political parties and voting may have changed (distance regarding old parties and candidates, misrepresentation or reluctance to vote); however, they have an increasing interest in political activity via different media tools and they are not disconnected from social and political change (Pruitt, 2017).

Methodology: an online survey amongst high-skilled Turks abroad

This paper relies on online survey data formed by open-ended and multiple choice questions and conducted amongst 320 highly skilled Turkish migrants living abroad. The basic aim here is to bring together two main research domains: political sociology and migration with a specific analysis of a sample formed by high-skilled migrants from Turkey. Two main research questions will be tried to be responded during the paper: How do high-skilled Turkish migrants participate in Turkish politics while they are abroad? Which media tools are they using to follow Turkish and international agenda? The main hypothesis shows that young high-skilled Turkish migrants have been using digital media as a source of information and connection to home country; however they do not present an active engagement in the political life of home country, except voting.

Gender and residing country distributions of the study are as followed: the majority of our respondents are female (61,48%) and they are residing mostly in the United Kingdom (22,57%), Belgium (17,24%), Canada (15,36%), the United States (10,97%) and also in other European countries like France (7,52%), Austria (5,02%) and Germany (3,76%). Regarding the age range and birth year (52,65% was born between 1980-1989 and 21,21% between 1990-1999) of our respondents, we can clearly argue that an important part of high-skilled Turkish young generation, which is active in the educational and professional sectors, is living abroad and they constitute the main population of this study. 48,86% of our population was between the ages of 25 and 34 years old, 32,95% was 35-44 years old and 11,36% was 45-54 years old. Our sample, formed by young and highly educated people (43,01% have masters degree, 39,78% university degree; 12,19% have PhD), points out that they have much different relationship to homeland politics than the classic guest workers of the 1960s or other groups who had to emigrate several years ago for social or political reasons. Their political engagement, participation and media use may differ from their older generation, since they generate new relations with new communication tools such as social media and they grow up in a different political climate. They live in the dichotomy which includes on the one hand the lack of political representation or apathy for mainstream political ideologies but on the other hand the excess of information coming from multiple media tools. Therefore, data collected by skilled young Turkish migrants may shed light on future research on migrant youth and their political and communicational attitudes.

In the following part of analysis, this paper will discuss the political activity and media use of Turkish high-skilled migrant youth through two blocks of questions to understand the use of media and activity and interest in political life in Turkey. As our sample declared that they are not eligible citizens of host country, the analysis has been focused on their relations with homeland politics. The data collected has been realized by snowball sampling method because of the difficulty to access emigrants residing abroad. Atkinson and Flint (2001) have shown the snowball method to be advantageous. It may be considered as a useful tool, especially for brain drain studies, in order to reach people, form the same social network; however, its disadvantages can never be disregarded as a non-random sampling that may contain sampling bias. One of these biases may be the fact that the responders are not representing all social or political fractions and also they are representing one part of the all high-skilled Turkish migrant population living abroad. Another limitation of the study is that there is no official data on high-

skilled Turkish migrants even on Turks abroad and scientific publications generally use a few data on general numbers on Turks abroad without any socio-demographic specification. As this study shares the preliminary results, which will be developed in future, it has the ambition to give a general point of view about political participation and media use of high-skilled Turkish nationals living abroad. The data about young migrants have the objective to show the current situation, motivation and attitudes of these people through their demographic profile and to understand the brain drain process referring to sociological variables.

Young high-skilled migrants: new types of participation and media use

In this part, data collected from the online survey will be discussed throughout the hypothesis of the study. High-skilled Turkish migrants, frequently use social media and digital versions of news channel, nevertheless they are not presenting active citizenship engagement. As the sample of the study present a large group of young people, it will be possible to argue that the communication and engagement patterns of young migrants have been differentiated comparing those patterns of their parents. Before analyzing political activity and media use of skilled Turks abroad, it is important to mention the education level, foreign language knowledge, and job distribution to understand the main characteristics of our sample. As our sample is formed by high-skilled migrants, 39,78% of our population has a bachelor's degree, 43,01% has a master's degree and 12,19% has a PhD and all of the survey respondents know English and at least 50% know a second language. Regarding these percentages, our sample has a high level of education and language does not constitute a barrier of integration for them. In addition, 72,04% of our population is active in professional life, 10% work in the public sector and 27,96% does not work. The economic engagement of qualified Turkish migrants is a solid fact since 58,42% of our population resides in the host country with a work permit and 29,03% has a citizenship. The job distribution of our sample has more and more focused on engineers (24,5%) followed by academics (9,89%); students (7,33%); and IT specialists (5,49%). Previous researches on brain mentioned in the literature review have mostly indicated the mobility of certain sector such as engineers, doctors or academics, and on the other hand students continue to constitute the major group of people who are the very subject of brain drain. Finally the mobility of IT specialists indicates the necessity of specialization and the importance of division of labor due to the development of new technologies and to the social change.

Following the educational and professional status of young Turkish high-skilled migrants, the first point of analysis aims to show the political participation patterns. There are around 3.047 million Turkish voters registered abroad (YSK, 2018). The participation of Turkish electors living abroad in the general elections in June 7th, 2015 was 32,5% (Mencütek & Yılmaz, 2015, p. 8). Along with the cancellation decision of compulsory appointment system for voting from embassies, Turks abroad have been highly participating in Turkish elections. All Turkish citizens who have the right to vote, which is around 1 million, voted in the June 2015 elections. The highest participation was from Germany with 33,9% in June 2015 and this percentage raised to 40,4% in the November 2015 general elections. During April 2017 referendum on the presidential system, the total number of voters was 1.4 million and “Yes” votes reached its peak with 77% in Belgium, 73% in Austria, and 70% in Netherlands. However, “No” votes were mostly seen in the Czech Republic with 87%, Spain 86% and the United States with 83%. The total percentage of “Yes” votes from abroad was 59,05% and for “No” votes it was 40,95% (Euronews, 13.06.2018). During the latest presidential and parliamentary elections held in June 24th 2018, turnout raised to 1.35 million (44,62%) and official results indicated that around 60,24% of Turkish voters registered abroad voted for Recep Tayyip Erdogan as President (YSK, 2018). As Mencütek and Yılmaz (2015) demonstrated in their work, voting abroad has become an important point of diaspora politics. Emigrants demand to be active and visible in their homeland politics, they desire to be a part of homeland’s identity which nourishes the feeling of belonging and also strengthens the solidarity of diaspora. On the other hand, home country government, within the inclusive citizen policies, has the objective to observe the political activity of its own citizens living abroad. These arguments generated here may be true for the case of Turks abroad generally speaking; however, this paper argues that it does not represent the political attitudes of high-skilled Turkish migrants and especially the young ones. For this reason the first part of our analysis will try to indicate political interest and participation of our sample.

In order to analyze or compare the level of democratization, voting may be considered as an indicator of political participation and also political interest. Verba, Schlozman, Brady, and Nie (1995) suggested the following definition of political participation: “Political participation is activity that is intended to or has the consequence of affecting, either directly or indirectly, government action” (p. 9). Even if turnout around Europe is in very low percentages, especially amongst young people, the turnout of Turkish people living in Turkey and abroad has always

been in high levels, around 85-87%. The first figure shows how much attention has been attributed to Turkey's political agenda by skilled Turks abroad. 46,77% of our population declared that it was very important and 37,42% rather important for them.

Another indicator that may be associated with political interest is voting. Researches (Fieldhouse, Tranmer & Russell, 2007; Van Biezen, Mair & Poguntke, 2012) analyzing the apathy or disconnection of the young people to mainstream politics, indicate that young people are turning away from mainstream parties and candidates and prefer to abstain during elections. Nevertheless, this is not the case neither for Turkish voters living in the country nor Turks abroad, regardless of the education level. The data justify this argument and 92,8 % of the sample declared they voted during Turkey's elections. On the other hand, high voting behavior of high-skilled migrants is not associated with a strong party attachment and 22,94% did not mention a political party name when they were asked about their political party preference; however, they declared to have voted none of the listed parties or not to have decided yet. However, the ideological attachment appears strong because even our sample, who did not directly mention a political party, position themselves quickly in the political spectrum: 72% position themselves near to left wing and 12% near to right wing. Figure 2 represents the percentage of reading electoral manifestos during Turkish elections.

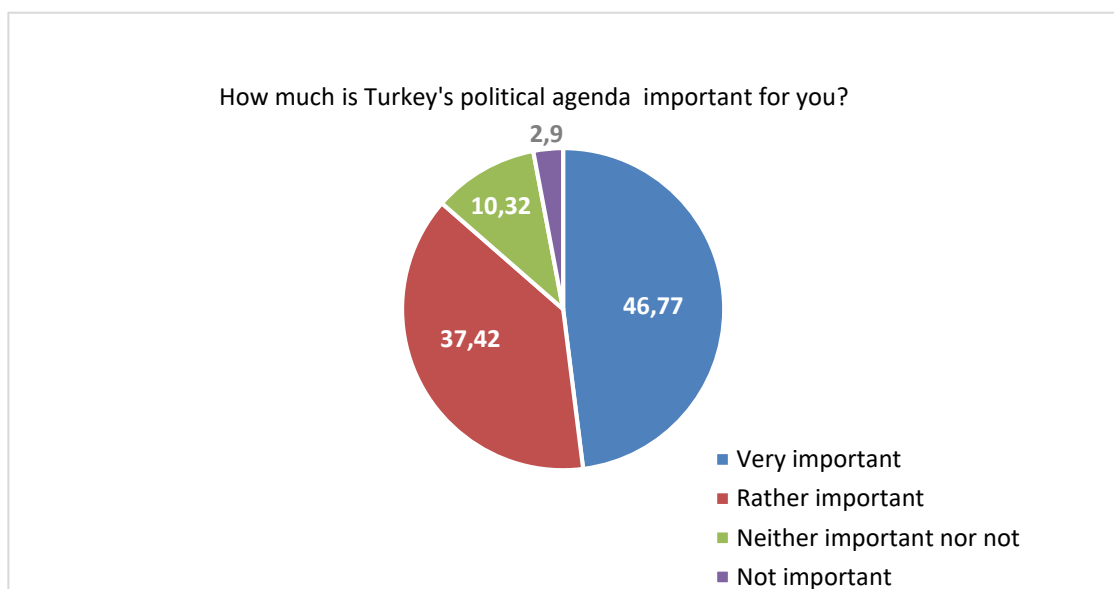

Figure 1. Importance of Turkey's political agenda

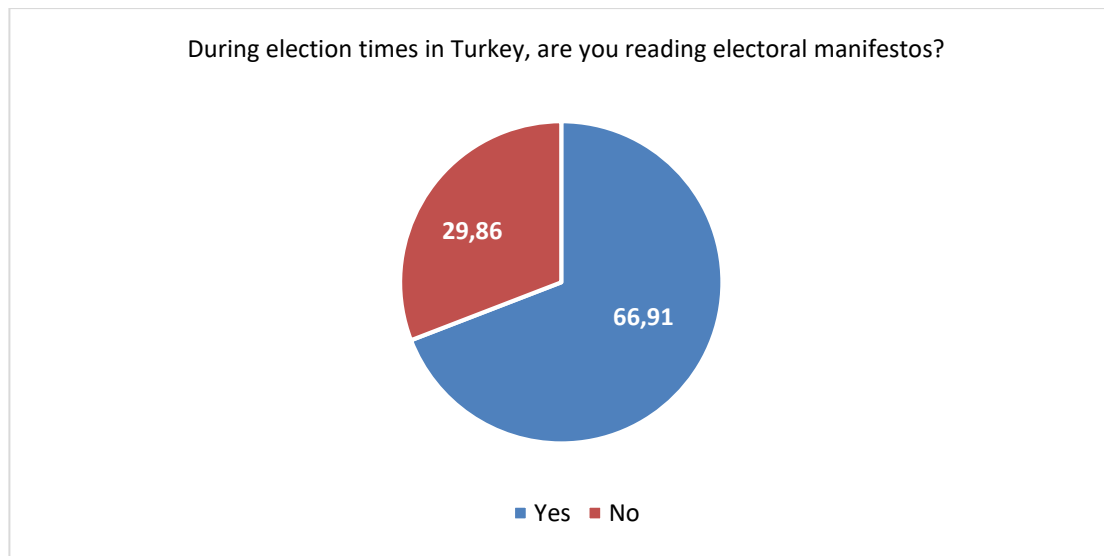

Figure 2. Reading of electoral manifestos

66,91% of our population declared that they read electoral manifestos of political parties and party programs while 29,86% declared that they were not reading. This result also justifies the hypothesis of strong political interest of high-skilled Turkish migrants. In this research, the aim is to measure the political behavior by different determinants such as voting, reading election manifesto, interested in political agenda, working for a political party, being member of a party. The final determinant indicates a non-correlation with interest level and political party membership due to the fact that 94,68% of our population declared that they were not a member of a political party. The high level of interest has been presented in voting and following; however, it has not been practiced with an active participation as membership to the political party.

Another point that supports the hypothesis of non-activity in politics has been studied through the work for a political party during election campaigns. In order to test this argument, the political activity during host country elections and political preferences in host country politics have been asked. 26,58% of our population who has the eligibility to vote for host country elections declared that they voted for liberals or left wing parties (green movements or labour party). 78,4% read electoral manifestos of host country's political parties but 70% declared they did not prefer to work for electoral campaign of the supported candidate or party.

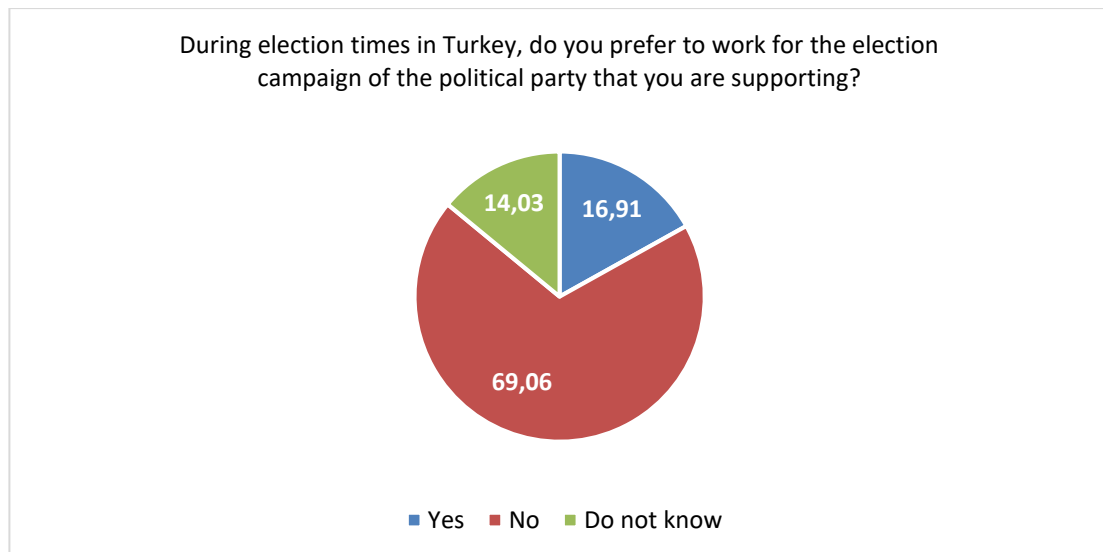

Figure 3. Working for electoral campaign

Figure 3 aims to demonstrate the political activity preferences of Turkish high-skilled migrants during an election campaign. 69,06% of our population declared that they were not willing to work for the political campaign of a political party or a candidate. Even if around 30% of our population declared a positive or neutralized tendency, it can be clearly argued that high-skilled migrants do not prefer to have an active engagement during election campaigns. Finally, Figure 4 has the objective to show some basic criteria that are determinant for the voting behavior of Turkish high-skilled migrants.

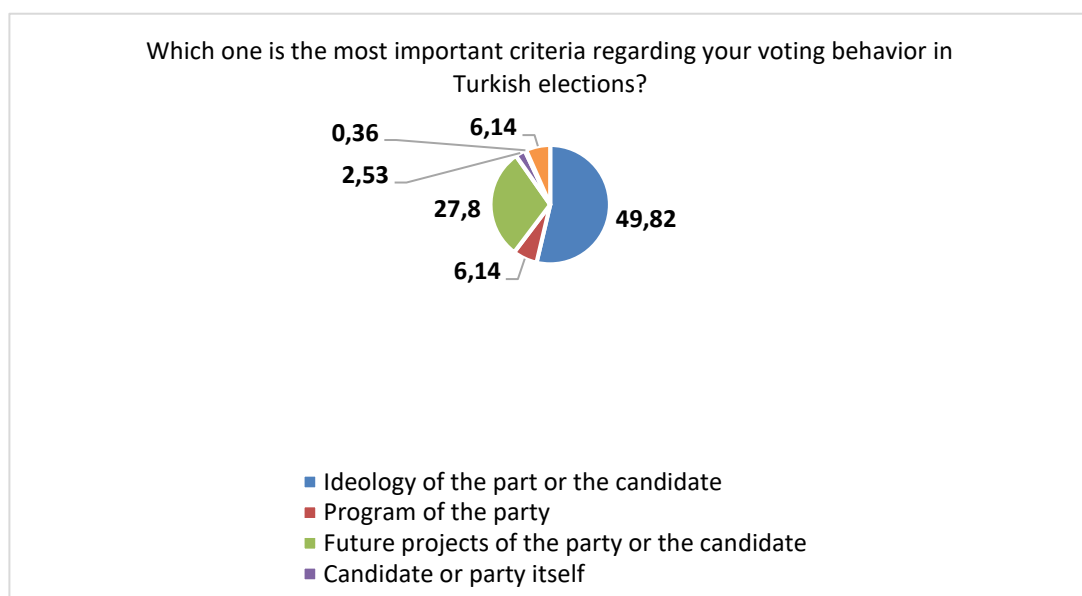

Figure 4. Voting behavior criteria

49,82% of our population declared that they voted regarding the party or the candidate's ideology; 27,8% declared that future projects declared by the party or a candidate were more

important; 6,14% declared the most important criteria as political party's program; 6,14% declared the possibility to win the election; 2,53% gives importance to the candidate or the party itself and finally only 0,36% declared that political campaign of the candidate or the party was effective for the voting behavior. Even though previous researches (Boulianne, 2009; Dalrymple & Scheufele, 2007; Tolbert & McNeal, 2003) have confirmed the positive correlation between digital media, political participation, political knowledge and interest especially during election campaigns our sample did not generate such pattern since they are not interested or their voting behavior is not shaped by political campaign.

The second part of this paper will analyze the media use of Turkish high-skilled migrants. As they are defined during the study, as a young group of migrants, they are active users of digital media tools and the practice of following Turkey's agenda has been made by digital media tools. The following Figure 5 aims to show the frequency of following Turkey's agenda. By that question the study aims to clarify and underline again the interest of high-skilled migrants in Turkey's actuality.

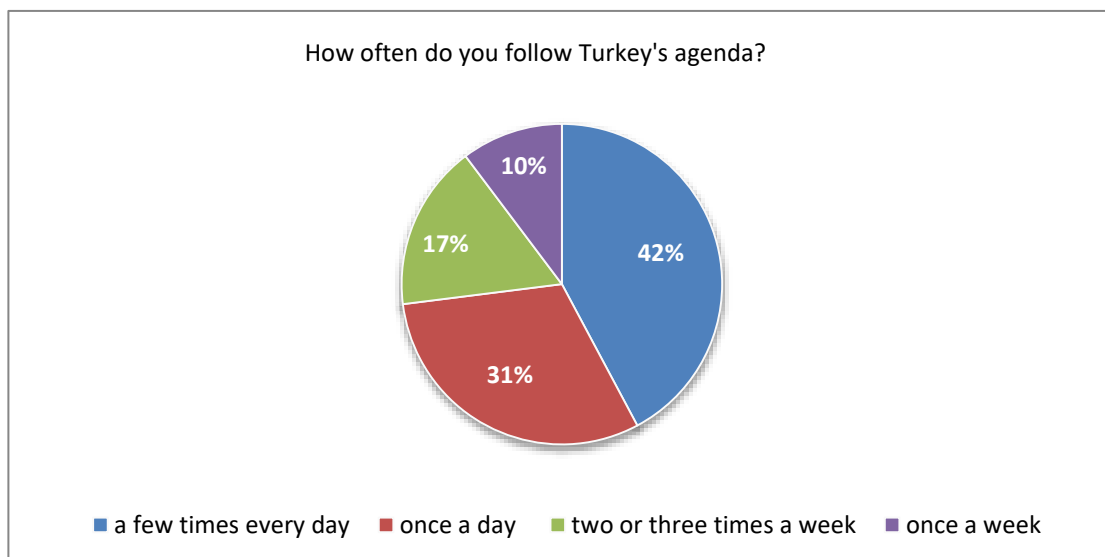

Figure 5. Following Turkey's agenda

Turkish high-skilled migrants mostly (42%) follow Turkey's agenda a few times every day, 31 % declared once a day, 17 % two or three times a week and 10% once a week. Even if our sample point out a pattern of not following or not being interested political campaign, they are frequently following Turkey's agenda. Final Figure 6 aims to demonstrate the media tools preferred by high-skilled Turkish migrants to follow Turkey's agenda.

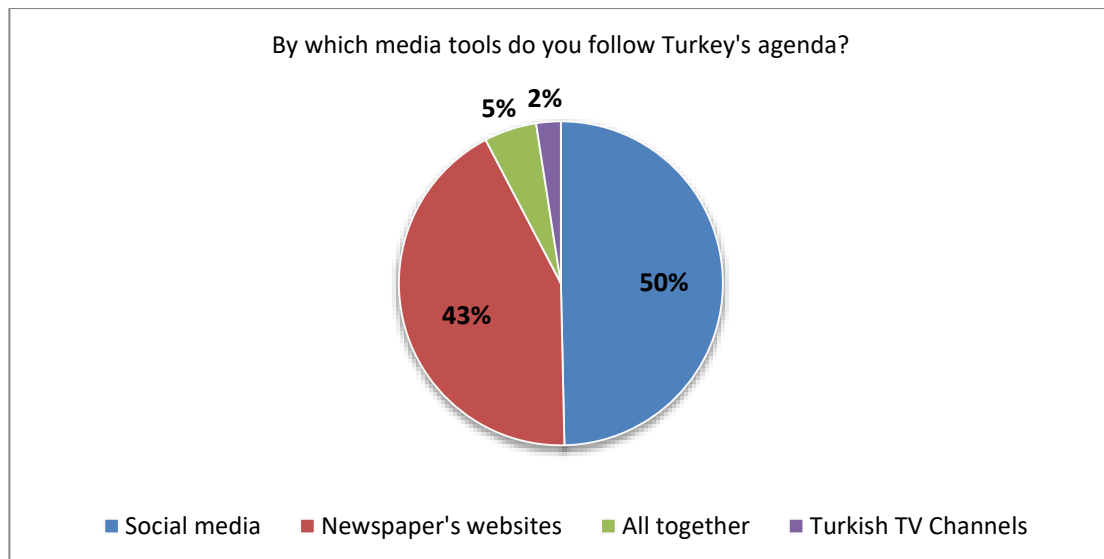

Figure 6. Use of media tools

As it is indicated by the figure 6, the sample of this study prefer to follow Turkey's agenda by social media networks (50%) and newspapers' online websites (43%). A few proportion (5%) use both of the digital media (social media and websites) and 2% of our population still watch Turkish TV channels. There is also a high majority of our population 50,86%, who declared that they follow Turkey's agenda by Turkish and foreign social media tools and newspapers' websites, as well as 30,58% of our population follow only via Turkish media. The use of host country media has been indicated as a tool of integration to the new country but few studies have tackled with the question of following homeland agenda or connecting to homeland media tools, as it is considered as an obvious fact that all migrants do. However, we can observe rejection pattern of homeland media tools by high-skilled young generation since they prefer to double check the news with Turkish and foreign media. Another result that is derived from this data is the use of social media as an information tool. Dimitrova et al. (2014) suggests the following "The rationale is that online news sites rank higher on the information function than political party web sites and social media", however it is not arguable for our sample's media use (p. 101). Digital media, as concept, includes itself in online news sites, political party web sites, and social media (including blogs, online video sites, and social networks); however, in this study the differentiation between social media network (Facebook, Twitter, etc.) and newspaper's websites has been made in order to detect the treatment of social media as an informative tool of communication.

A final point of analysis aims to show, even the sample represents only 8% of the population, the apathy vis-à-vis Turkey's political situation, the reluctance to vote and follow

Turkey's actuality. An open-ended question was asked in order to detect the reasons of not following Turkey's agenda or not voting in Turkish elections. Quotations below are taken from these responses and represent directly the respondents' ideas.

I am voting but not following the issues in Turkey because it annoys me.

Not voting in Turkish elections because I am following too much Turkey's agenda.

Turkey's agenda is dark, no need to follow.

I follow but become unhappy.

As I am not allowed to have two citizenships, I quitted Turkish citizenship, I do not vote anymore.

Turkey's agenda is not pleasing.

I am not interested; I can not see a difference between the contradictory moves of government and opposition.

As I am not living in Turkey, I do not want to have an influence on Turkey's political future.

I vote but I do not follow because I become unhappy and it's breaking me down. That is why I came here, to be away from all of these. I am not reading newspapers and have unfollowed all Turkish accounts on Twitter.

I do not think there are fair elections in Turkey; I do not follow what happens.

I followed it during 13 years and I am exhausted. Following the agenda all time will prevent my adaptation here (hostland). I am happy not following Turkey's agenda because it bothers me psychologically.

I do not think that something will change; I have no hope for my country.

It breaks me down, because nothing goes well in my opinion.

I follow the news because my family live in Turkey, if they were not I wouldn't follow.

There is no consulate in my village that prevents me from voting and some news are depressing.

I feel dark when I follow so I follow the news and agenda of host country which, I think, is a part of integration. I do not think it is good to be so much connected to Turkey, if you are not thinking to return there. Also I think people who are not living in Turkey do not have to vote.

I do not trust democracy in Turkey and think that elections are bribed, only people living in Turkey has to vote during Turkey's elections.

One of the major ideas, derived from the quotes about abstention and reluctance of following Turkey's actuality, is Turkish citizens who are not living in Turkey shouldn't have the right to vote. This argument is a contradictory argument to previous diaspora studies that emphasize the positive effect of voting behavior of Turks abroad; however, it has to be discussed in future researches. Another common idea revealed from open-ended questions is the depressing and discouraging agenda of Turkey, which may be analyzed as the major factor of Turkish high-skilled migrants' brain drain.

Conclusion

All in all, the findings discussed above help to shed some light on a micro level analysis on brain drain and on political behavior of high-skilled migrants. Recent studies have started to analyze voting behavior or political activity of migrants in host countries; however, few of them focus on the case study of high-skilled migrants. This paper should be interpreted as an initial step in a novel and promising direction on the case study of high-skilled migrants and future studies have to be oriented through this sample since they generate new and different behavioral patterns compared to the groups of migrants with low educational level. Especially a young sample of high-skilled migrants must be studied in future researches because young people create new individualized strategies of media use and political participation and they want to be heard by political leaders and to be represented in political sphere. Therefore, young migrants' contribution to diaspora policies and political life in the host country has to be taken account by academics and policy makers. The contribution of young high-skilled migrants to home and host countries will have critical importance in order to develop two countries bilateral relations, the integration process of migrants and migrants' support to the political life of the host country.

The study has limitations: a small sample does not represent all high-skilled Turkish migrants and a snowball method has a bias of representing a homogenize group. Despite its limitations, this article makes a modest contribution to brain drain studies with a perspective focusing on political participation and on political sociology and voting behavior literature giving the case study of qualified migrants.

Political participation of young Turkish high-skilled migrants has been shaped by a high political interest (voting, reading electoral manifestos and frequently following Turkey's politics and agenda); however, this is not an active participation but a passive one since the sample of the study is reluctant to be a member of a political party, to work during electoral campaign of a supported candidate or party and to donate during electoral campaign. The main political ideology of the study sample is left oriented and strong ideology attachment may be detected however political party preferences may have change. This political ideology or attachment may be learned or acquired from family and it is not influenced by electoral campaign since the sample pays little attention to political campaign as a criteria. The media use of the sample also presented different characteristics, besides the frequent use of social media and interest in Turkey's agenda; we can argue that for young migrants social media tools became an

informative tool of communication and they are not satisfied with one source of information but they prefer to double-check the reality.

Future interdisciplinary studies, combining migration, political behavior and media, may use young migrants as a sample since they will create a comparison tool with older generations' samples. In addition, future study has to be focused on social media use of young migrants, the impact of social media on voting behavior or political knowledge. Finally, main reasons of brain drain from Turkey should be discussed with today's realities, analyzing Turkey's political and social environment, but also contemporary global risks, growing problems of terrorism and security.

ORCID ID

Işıl Zeynep TURKAN IPEK <https://orcid.org/0000-0001-6979-2139>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

REFERENCES

- Aalandslid, V. (2008). Political Participation and Representation. In G. Daugstad (ed.) *Immigration and Immigrants 2008*, Oslo–Kongsvinger: Statistics Norway, 123-134.
- Altaş, D., Sağırılı M., & Giray S., (2006). Yurtdışında Çalışıp Türkiye'ye dönen akademisyenlerin eğitim durumları, gidiş ve dönüş sebepleri arasındaki ilişki yapısının log-lineer modeller ile incelenmesi. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(1).
- Atkinson, R., & Flint, J. (2001). Accessing hidden and hard-to-reach populations: Snowball research strategies. *Social research update*, 33(1), 1-4. <http://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU33.PDF>, Accessed on 06.04.2018.
- Babataş, G. (2007). Beyin Göçü ve Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısının Beyin Göçüne Etkisi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(28), 263-266.
- Barker, F., & McMillan, K. (2017). Introduction: researching immigrant and emigrant voting. *Political Science*, 69(2), 93-100. doi: 10.1080/00323187.2017.1334510 .
- Başaran, F. (1972). *Türkiye'de beyin göçü sorunu*. Araştırma, Ekim.
- Bauböck, R. (2005). Expansive Citizenship: Voting beyond Territory and Membership. *PS: Political Science and Politics*, 38(4), 683-687.
- Beine, M., Docquier, F. & Rapoport, H. (2008). Brain drain and human capital formation in developing countries: Winners and losers. *The Economic Journal*, 118(528).
- Bevelander, P., & R. Pendakur. (2009). Social Capital and Voting Participation of Immigrants and Minorities in Canada. *Ethnic and Racial Studies*, 32 (8), 1406–1430.
- Boulianne, S. (2009). Does Internet use affect engagement? A meta-analysis of research. *Political Communication*, 26, 193-211.
- Cansız, A. (2006). Son Yıllarda Beyin Göçünün Türk Yüksek Öğretimi Üzerindeki Etkileri. TMMOB Elektrik-Elektronik Bilgisayar Mühendislikleri Eğitimi 3. Ulusal Konferans, İstanbul, 11.11.2006.
- Chen, Z., & Chan, M., (2017). Social media use and impact on political participation: A cognitive and communication mediation approach. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 20(2):83-90.
- Dalrymple, K. E., & Scheufele, D. A. (2007). Finally informing the electorate? How the Internet got people thinking about presidential politics in 2004. *International Journal of Press/Politics*, 12(3), 96-111.

- De Zuniga, H.G., Jung, N. & Valenzuel, S. (2012). Social Media Use for News and Individuals' Social Capital, Civic Engagement and Political Participation. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 17, 319–336.
- Deviren, N. V., & Daşkıran, F. (2014). Yurt Dışında Eğitim Görüp Geri Dönen Öğretim Elemanlarının Beyin Göçüne Bakışı: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (41).
- Dimitrova V. D., Shehata, A., Strömbäck, J., & W. Nord, L. (2014). The Effects of Digital Media on Political Knowledge and Participation in Election Campaigns: Evidence From Panel Data, *Communication Research*, 41(1) 95 –118.
- Effing, R., Hillegersberg, J., Huibers. T. (2011). Social Media and Political Participation: Are Facebook, Twitter and YouTube Democratizing Our Political Systems? In Efthimios Tambouris; Ann Macintosh; Hans de Bruijn. (eds.) *Electronic Participation (ePart)*, LNCS 6847, Delft, Netherlands: Springer, 25-35.
- Ellison, N.B. (2007). The Benefits of Facebook Friends: Social Capital and College Students' Use of Online Social Network Sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12:1143-1168.
- Erdogan M. M. (2013). *Euro-Turks-Barometre*. Hugo March-April 2013. Retrived from http://fs.hacettepe.edu.tr/hugo/dosyalar/ETB_rapor.pdf, 12.10.2018.
- Erdogan M. M. (2015). Avrupa'da Türkiye Kokenli Gocmenler ve 'Euro-Turks-Barometre' Arastirmalari. *Goc Arastirmalari Dergisi*, 1(1), 108-150.
- Erdoğan, İ. (2003). Brain drain and Turkey. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 3(1).
- Euronews (2018), Erken secim oncesinde gozler yine yurt disi oylarinda. Retrieved from <http://tr.euronews.com/2018/06/13/erken-secimler-onesi-gozler-yine-yurt-d-s-oylar-nda>, 13.06.2018.
- Faist, T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*, Oxford: University Press.
- Fieldhouse, E., Tranmer, M., & Russell, A. (2007). Something about young people or something about elections? Electoral participation of young people in Europe: Evidence from a multilevel analysis of the European Social Survey. *European Journal of Political Research*, 46(6), 797–822.
- Giannoccolo, P. (2009). *The brain drain: A survey of the literature*. Working Papers 526. University of Bologna.

- Gökbayrak, Ş. (2009). Skilled labour migration and positive externality: The case of Turkish engineers working abroad. *International Migration*, 50(1), 132-150.
- Güngör, N. D. & Tansel, A. (2005). The determinants of return intentions of Turkish students and professionals residing abroad: An empirical investigation, IZA Discussion Papers. No.1598.
- Güngör, N. D. & Tansel, A. (2012). Brain drain from Turkey: Return intentions of skilled migrants. *International Migration*, 52(5).
- Jałowiecki, B. and Gorzelak, G. J. (2004). Brain drain, brain gain, and mobility: Theories and prospective methods. *Higher Education in Europe*, 29(3).
- Kadioğlu, A. (2008). "Vatandaşlık ve Siyasal Katılım." In *Prof Dr. Ergun Özbudun'a Armağan (Essays in Honor of Ergun Özbudun)*, Serap Yazıcı, Kemal Gözler and Fuat Keyman (eds.), 225-46. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Köser Akçapar, Ş. and Yurdakul, G. (2009). Turkish Identity Formation and Political Mobilization in Western Europe and North America', *Turkish Studies*, 10(2), 139-147.
- Lilleker, D.G., Pack, M., & Jackson, N. (2010). Political Parties and Web 2.0: The Liberal Democrat Perspective. *Political Studies* 30, 105-112.
- Loader, B. D. (2007). *Young citizens in the digital age: Political engagement, young people and new media*. London: Routledge.
- Loader B. D., Vromen, A. & Xenos, M.A. (2014) The networked young citizen: social media, political participation and civic engagement, *Information, Communication & Society*, 17(2), 143-150.
- Marsh, D., O'Toole, T., & Jones, S. (2007). *Young people and politics in the UK*. Basingstoke: Palgrave.
- Mencütek, Z. S. & Yılmaz, S. A. (2015). Turkey's Experience with Voting from Abroad in the 2014 and 2015 Elections. *Rethink Paper*, 24, 1-15.
- Mencütek, Z. S. (2015). External voting: Mapping motivations of emigrants and concerns of host countries. *Insight Turkey*, 17(4). Retrived from <https://www.insightturkey.com/author/zeynep-sahin/external-voting-mapping-motivations-of-emigrants-and-concerns-of-host-countries>, 12.10.2018.
- Mencütek, Z. S., & Baser, B. (2017). Mobilizing Diasporas: Insights from Turkey's Attempts to Reach Turkish Citizens Abroad. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 1-20.

- Messina, A. M. (2006). The Political Incorporation of Immigrants in Europe: Trends and Implications. In A. M. Messina and L. Gallya (ed.). *The Migration Reader: Exploring Politics and Policies*. Boulder: Lynne Rienner, 470 - 493.
- Moreira, A.M., Mööller, M., Gerhardt, G., & Ladner, A. (2009). E-Society and E Democracy. In: eGovernment-Symposium 2009.
- Oğuzkan, T. (1971). Yurt Dışında Çalışan Doktoralı Türkler: Türkiye'den Başka Ülkelere Yüksek Seviyede Eleman Göçü Üzerinde Bir Araştırma. Ankara: ODTÜ, Fen ve Edebiyat Fakültesi Yayın No. 23.
- Pruitt, L. (2017). Youth, politics, and participation in a changing world. *Journal of Sociology*, 53(2), 507-513.
- Saglie, J., & Vabo, S. I. (2009). Size and e-Democracy: Online Participation in Norwegian Local Politics What Promotes or Inhibits Local Participation on. *Scandinavian Political Studies*, 32, 382-401.
- Sunata, U. (2005). Türkiye'de(n) gizli beyin göçü: "Hep-gider-ayaklık". *Toplum ve Bilim*, 104.
- Sunata, U. (2011). Background of Highly Skilled Labor Migration from Turkey to Germany. In *Türkisch-deutscher Kulturkontakt und Kulturtransfer: Kontroversen und Lernprozesse*, 1.
- Sunata, U. (2014). Tersine Beyin Göçünde Sosyal Ağların Rolü: Türkiyeli Mühendislerin Almanya'dan Geriye Göç Deneyim ve Algıları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34).
- Süoglu, B. B. (2012). Trends in student mobility from Turkey to Germany. *Perceptions*, 17(2), 61-84.
- Şimşek, M. (2011). Opinions of the Turkish postgraduates in the United States regarding return to Turkey: An analysis in terms of brain drain. *Journal of Academic Research in Economics*, 3(1), 89-112.
- Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2003). Unraveling the effects of the Internet on political participation? *Political Research Quarterly*, 56, 175-185.
- Valenzuela, S., Park, N., & Kee, K.F. (2009). Is There Social Capital in a Social Network Site? Facebook Use and College Students. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14, 875-901.
- Van Biezen, I., Mair, P., & Poguntke, T. (2012). Going, going,...gone? The decline of party membership in contemporary Europe. *European Journal of Political Research*, 51(1), 24-56.

- Verba, S., Schlozman, K. L., Brady, H. E., & Nie, N. (1995). *American citizen participation study, 1990*. Ann Arbor, MI: Inter-University Consortium for Political and Social Research..
- Wass, H., Blais, A., Morin-Chassé, A., & Weide M. (2015). Engaging Immigrants? Examining the Correlates of Electoral Participation among Voters with Migration Background. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 25(4), 407-424.
- White, S. E. (2017) Canadian immigrants at the polls: the effects of socialisation in the country of origin and resocialisation in Canada on electoral participation. *Political Science*, 69(2), 101-121.
- White, S., Nevitte, N., Blais A., Gidengil, E., & Fournier, P. (2008). The Political Resocialization of Immigrants. Resistance of Lifelong Learning? *Political Research Quarterly*, 61 (2), 268–281.
- Yılmaz, V., & Bahçeci, D. (2014). *Gençlerin Siyasi Katılımı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.
- Yüksek Seçim Kurulu (YSK) (High Council of Election). (2018). Retrieved from www.ysk.gov.tr, 10.07.2018.

Göçün Güvenlikleştirilmesi: Almanya’da Aşırı Sağ Parti AfD’nin Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi*

Sabiha Nur MEÇ¹

¹ M.A. student; TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi- Uluslararası İlişkiler

Özet

Bu çalışmada Almanya için Alternatif Partisi’nin (Alternative für Deutschland) 2015’teki parti imajı ve kadro değişiminden sonra göçmen karşıtlığı temelinde politika yaparak hem eyalet parlamentolarında hem de ulusal parlamentoda elde ettiği başarılar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda çalışmanın hipotezi, Suriye İç Savaşı sonucunda Almanya’ya ulaşmayı hedefleyen mülteci göçünün artan oranının AfD’nin parti manifestosu, lider söylemleri ve seçim afişleri aracılığıyla bir güvenlikleştirme unsuru olarak kullanıldığı, böylece toplumsal alanda İslamofobi ve göçmen karşıtlığını kışkırttığı üzerinedir. Almanya’nın kriz içerisinde Avrupa’daki en fazla mülteci alan ülke olması toplumsal alanda göçe yönelik reflekslerin de burada en net şekilde gözlenmesine imkân sağlamıştır. Diğer yandan 2015 sonrası mülteci krizinin yoğunlaştığı sürece paralel olarak AfD’de büyük bir misyon değişikliği yaşandığı gözlemlenmiştir. Partinin neoliberal, Avrupa şüpheli, Euro karşıtı kimliği parti içindeki milliyetçi-muhafazakâr kesimin liderliği ele geçmesiyle birlikte yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Bu dönüşümden sonra göçün bir propaganda aracı olarak kullanılmasıyla birlikte AfD, eyalet parlamentolarında %25’e varan oranlara ulaşmış ve Almanya’da son durumda bütün eyalet parlamentolarında temsil edilir hale gelmiştir. Son olarak da, 2017 yılındaki genel seçimlerde Nazi döneminden bu yana Almanya’da Federal Parlamento’ya giren ilk aşırı sağ parti olması özelliğiyle hem Almanya siyasetinde hem de aşırı sağ literatüründe özgün bir konum kazanmıştır.

Dolayısıyla bu çalışmada 2013 yılında kurulan AfD’nin 2015 yılı itibariyle göçü bir propaganda aracı olarak kullanması; 2015-2017 yılları arasındaki parti programı, seçim afişleri ve liderlerinin söylemlerindeki göçmenlere ve Müslüman mültecilere yönelik güvenleştireci argümanlar çerçevesinde incelenecek ve bunun partinin toplumsal ve siyasal alandaki iktidarına yansımaları araştırılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Göçün Güvenlikleştirilmesi; Almanya; Sağ Partiler; AfD; Suriyeli Mülteci Krizi.

Securitization of Migration: Rising of Radical Right Wing Party 'AfD' in Germany and Syrian Refugee Crisis

Abstract

Hosting the largest number of refugees in Europe, Germany has witnessed the strongest reactions against immigration. This study examines how the AfD, with the change of its party manifesto and leadership, has manipulated the Syrian Refugee Crisis by using refugees as a political instrument post 2015. By constructing refugees as a security threat and provoking negative feelings in people against Muslims and refugees, the AfD has gained success both in Federal and State Parliaments, becoming the first radical right wing party to enter Federal Parliament after World War II. The main argument of this study is to show that the rise of Syrian refugee migration in Germany is used as a securitization instrument through AfD's party manifesto, leaders' discourse and election posters. As a result, the AfD achieved the spread of anti-immigration and Islamophobic sentiments in society. Furthermore, considering that migration as a result of Syrian civil war has intensified, AfD has redirected its party's mission. Party identity and focus turned from Neoliberalism to anti-immigration and nationalism with the leadership change in AfD in 2015. After this process, by using refugees as an instrument of propaganda, AfD has reached 25% in state parliament elections. In this study, AfD's securitization factors on immigration issues and the effects on the party's success in both the social and political realm between 2015 and 2017 will be analysed.

Keywords: Securitization of Migration; Germany; Far Right Parties; AfD; Syrian Refugee Crisis.

Corresponding Author : Sabiha Nur MEÇ

E-mail snurmec@gmail.com

Manuscript received : 18 September 2018

Revised manuscript accepted : 05 December 2018

*This work is based on the M.A. thesis of Sabiha Nur MEÇ and presented as an oral presentation at "Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM 11) (28-29-30 September 2017)"

Göçün Güvenlikleştirilmesi: Almanya’da Aşırı Sağ Parti AfD’nin Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi

Giriş

1990’lardan sonra küreselleşmenin artışıyla birlikte ulus devlet milliyetçiliği ve devlet merkezli düşünüş yapılarının azaldığı yönündeki görüşlerin ortaya çıkmasına karşın sınır ötesi hareketliliklerin ve göçün artmasıyla birlikte oluşan heterojen toplum yapılarına tepki olarak, milliyetçilik ve yabancı düşmanlığı gibi olguların varlığını koruduğu görülmüştür. Yine bu süreç içerisinde dünya üzerinde artan sığınmacı hareketliliklerine bağlı olarak gelişen toplumsal etkileşimler, homojen ulus devlet yapısına bir meydan okuma niteliğinde gelişen çokkültürlülüğün kaynağı olmuştur. Ancak kontrol edilmesi güç olan bu hareketlilikler ve heterojen yapılar devlet aktörlerinin, karar alıcıların ve özellikle sağ partilerin en önemli mücadele konusu haline gelmiş ve göç, yerel toplumsal yapının bütünlüğüne ve güvenliğine tehdit oluşturan bir unsur olarak kodlanmıştır. Göçün siyasal ve sosyal alan içerisinde gündemi oluşturan temel konulardan biri haline gelmesi, akademik dünyada da göçle ilgili cevap aranan pek çok araştırma sorusunun oluşmasına sebep olmuştur.

Bunun üzerine, özellikle içinde bulunduğumuz yüzyıl başından itibaren göçe ilişkin akademik çalışmalar; sosyoloji, uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler alanlarında temel araştırma konularından birisi haline gelmiştir. Diğer yandan özellikle Batı Avrupa ülkelerinde sağ partilerin yükselişi ve artan göçmen karşıtı hareketler devlet sınırlarının ve ulus devlet fikrinin toplumsal alanda meşruiyetini koruduğunu ortaya koymuş ve bu da disiplin içerisinde Avrupa’daki aşırı sağ partilere yönelik araştırmaların artışına yol açmıştır.

İçinde bulunduğumuz dönem itibariyle ise, geçtiğimiz yıllarda Suriye İç Savaşı sonucunda meydana gelen Avrupa’daki mülteci krizinin Batı Avrupa’da yükselen yabancı ve göçmen karşıtlığını tetikleyici bir unsur olup olmadığı, sağ partilerin seçim başarılarını Suriyeli mültecilere dönük göçmen karşıtı söylem ve pratikleri kullanarak elde edip etmediği en önemli soru işaretlerindedir. Özellikle Almanya’da, 2013’te kurulan Almanya için Alternatif (*Alternative für Deutschland*) adlı partinin hem genel seçimlerde hem de eyalet seçimlerindeki başarısı gerek Avrupa içerisinde gerekse de Alman kamuoyunda büyük ilgi uyandırmıştır. Ancak göç olgusuyla ilgili, Avrupa’daki sağ partiler ve yabancı düşmanlığı üzerine yapılan

araştırmalarda² özel olarak AfD'nin Avrupa göçmen kriziyle olan ilişkisinin ele alınmadığı, bu temelde bir vaka çalışmasının oluşturulmadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada AfD'nin Avrupa'daki mülteci krizine dönük yaklaşımı çerçevesinde kamuoyu desteğini artırıp artırmadığı, aşırı sağcı toplumsal hareketlerin sempatisini kazanıp kazanmadığı ve bu çerçevede partinin son dönem seçimlerdeki başarısının altında yatan unsurun 'güvenlikleştirme' politikaları olup olmadığı araştırılacaktır.

Göçün güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde ele alınan bu vakada parti programları, liderlerin söylemleri, seçim sloganları ve afişleri üzerine yapılan incelemelerle partinin göçmenler üzerindeki güvenlikleştirici söylem ve politikaları sayesinde yerel ve eyalet meclislerindeki oy oranlarında büyük artış meydana geldiği hipotezi tartışılacaktır. Dolayısıyla AfD'nin, mülteci krizinin Avrupa üzerinde yarattığı dönüşümleri, göçmenleri kriminalize ederek ve risk unsuru olarak göstererek 'başarılı' bir propaganda aracı haline getirdiği ve yerli toplumun içinde bulunduğu toplumsal ve siyasi bunalım süreçlerinin 'ikna edici koşullar' yaratmasından da faydalanarak toplumsal destek kazandığı düşünülmektedir.

Literatürde Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi ve Politikaları ile AfD Hangi Bağlamda Ele Alınmış?

Literatürde, bu çalışmada ele alınan araştırma sorusuyla bağlantılı olan çalışmalar beş ana başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar; göçün güvenlikleştirilmesi teorisi çerçevesinde yapılan çalışmalar, Avrupa'da aşırı sağ partilerin artan başarısı üzerine yapılan karşılaştırmalı vaka analizleri, Avrupa'da toplumsal alanda artan yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı üzerine yapılan çalışmalar, Almanya özelinde yabancı düşmanlığını inceleyen çalışmalar ve son olarak Avrupa şüpheli (Euro-septic)- Neoliberal bir parti olarak AfD'nin Avrupa Birliği ve Euro'ya dönük bakış açısını inceleyen çalışmalardır.

İlk olarak bu çalışmada da kullanılacak olan göçün güvenlikleştirilmesi teorisi üzerine yapılan çalışmalara bakılırsa bu alanda önemli katkılar yapan isimler arasında Didier Bigo ve Jef Huysmans sayılabilmektedir. Bigo (2002), göçün siyasal ve toplumsal alandan sıyrılarak acil önlem alınması gereken bir tehdit olgusu olarak kodlandığını ve bunun siyasal aktörler tarafından günlük pratiklerle toplumsal alanda içselleştirildiğini belirtmektedir. Buna göre göçün güvenlikleştirilmesi, ırkçılığın artışını etkilerken aynı zamanda aşırı sağ partilerin bunu retorik

² Bu noktada Arzheimer (2015), Grimm (2015), Franzmann (2016) ve Mader (2013) gibi isimler AfD'nin neoliberal ve Avrupa şüpheli parti kimliği üzerine çalışmalar yapan kişilerden bazılarıdır.

yoluyla bir propaganda aracında dönüştürmesine de fırsat vermektedir. Aynı zamanda siyasi aktörler göçün bir tehdit olarak algılanmasıyla oluşturacakları güvenlik bölgelerinde hem kendi yurttaşları hem de göçmenler üzerindeki kontrolü ve denetim gücünü sağlamaya çalışmaktadırlar (Bigo, 2002). Bir diğer önemli isim olan Huysmans ise Avrupa'da göçün güvenikleştirilmesinin Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı ve uygulamalarıyla desteklendiği iddiasında bulunmaktadır. Huysmans, *"The European Union and the Securitization of Migration"* (2000) adlı çalışmasında 1980'lerden beri göçün yerel halk üzerinde tehlikeli ve istikrarsızlaştırıcı bir etkisi olduğu söyleminin kullanıldığını belirtmektedir. Avrupa Birliği'nin Schengen Anlaşması, Dublin Sözleşmesi gibi anlaşmalarla sınırları Avrupa ülkeleri arasında esnekleştirip dışarıya daha kapalı hale getirildiğini yani göçün Avrupalılaştırılarak güvenikleştirildiğini iddia etmektedir. Avrupa Birliği politikalarının dolaylı da olsa refah milliyetçiliği ve kültürel homojenlik olgularını istikrarı artırıcı faktörler olarak öne sürdüğünü ve bunun güncel pratiklerle topluma empoze edildiğini belirtmektedir. Özellikle ekonomik alanda üye devletlere iç pazarda verilen öncelikler, refah milliyetçiliğini destekleyen politikalar göçmenlere yönelik negatif algılara sebep olmaktadır (Huysmans, 2000). Burada iki isim özelinde genel hatlarıyla ele alınan güvenikleştirme teorisi, çalışmanın teorik kısmında detaylı şekilde incelenecektir.

Literatürde alana ilişkin bir diğer araştırma konusu Avrupa'da aşırı sağ partilerin artan başarısı üzerine odaklanmaktadır. Bu konuda araştırma yapan isimlerden Matt Golder 19 farklı Avrupa ülkesinde 165 ulusal seçimden elde ettiği istatistikî bilgiler ışığında bir analiz yapmıştır. Araştırmanın sonucunda ise popülist partilerin, coğrafi büyüklüğün fazla olduğu ve alt sınıfların daha çok temsil edilebilir olduğu ülkelerde daha başarılı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunun yanı sıra ülke içerisine göçün olmadığı durumlarda popülist partilerin siyasal gündemlerinde işsizlik olgusunun temel maddelerden birisi olmadığı ancak göçün arttığı zamanlarda işsizlik probleminin popülist parti gündemine birden bire düştüğü ve işsizliğin doğrudan göçmenlere mal edildiği sonucu da bu çalışmadan çıkartılmaktadır (Golder, 2003).

Bu alana ilişkin bir diğer çalışma Lubbers, Gijsberts ve Scheepers tarafından ortaya atılan ve Avrupa ülkelerinde aşırı sağ partilere yönelik oy verme davranışının altında yatan dinamikleri inceleyen çalışmadır. Buna göre her bir ulusun aşırı sağ partileri destekleme nedenlerinin birbirinden farklılaştığı belirtilmiş ve bu farklılıkların altında yatan dinamikler kamuoyunun göçe ve demokrasiye bakış açısı, ülkede Batılı olmayan yerleşik nüfus oranı ve her şeyden önemlisi ülkedeki aşırı sağcı partilerin kendine özgü karakteristikleri olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı

sıra sosyolojik, ekonomik ve siyasal faktörler de bir ülkede seçmen davranışını etkileyen temel belirleyicilerdendir. Eğitim düzeyinin düşük, etnik azınlıklara toleransın zayıf olduğu ülkelerde aşırı sağ partilere yönelimin fazla olduğu gözlemlenmiştir (Lubbers, Gijsberts & Scheepers, 2002). Ancak bu çalışmada, AfD üzerinden incelendiği üzere her durumda düşük gelir ve eğitim profillerinin sağ partileri desteklemediği, orta ve yüksek seviyede eğitim alan ve ekonomik olarak iyi durumda olan kişilerin de sağ partilerin yükselişinde büyük rol oynadığı görülmüştür. Bir diğer çalışma ise Hans-Georg Betz'e ait olan ve Batı Avrupa'daki sağ partilerin ortak karakteristik özellikleri üzerine yoğunlaşan çalışmadır. Burada Betz, sağ partilerin kendilerini kurulu sosyokültürel ve siyasal düzenden ayırıp, sosyal eşitliği reddeden, marjinalize olmuş sosyal grupların entegrasyonunu reddeden bir tutum sergilediklerini belirtmektedir. Böylece mevcut siyasal düzene dair güven ve beklentilerini kaybetmiş kesimlerin desteğini kazandığını ortaya koymaktadır (Betz, 1993).

Göçmen politikaları ve aşırı sağ partilerin başarısını ele alan bir diğer çalışma ise Andrea Bohman ve Mikael Hjerm'e aittir. Bu çalışma ise bir önceki çalışmayla metodolojik olarak benzerlik gösterirken vardıkları sonuç itibarıyla ayrılmaktadır. Bohman ve Hjerm, 2002 ve 2012 tarihleri arasında pek çok farklı Avrupa ülkesindeki aşırı sağ partilerden topladığı verileri analiz etmiş ve göçmen karşıtı politika ve söylemlerin doğrudan aşırı sağ partilerin başarısına yol açmadığı sonucuna varmıştır. Yaygın olan kanının aksine, aşırı sağ partilerin kamuoyunun göçmenlere yönelik bakışını şekillendirmediğini ve seçim başarılarını da doğrudan bunun üzerinden sağlamadığını belirtmektedir. Yapılan istatistikî çalışmaların sonunda üç önemli sonuca varmıştır. Birincisi bütün Avrupa ülkelerinde radikal sağ partilerin başarısının artışı göçmen karşıtlığının artışıyla ya da sağ partilerin buna dönük söylemlerinin yoğunluğuyla paralellik göstermemektedir. Altı farklı ülkenin hepsinde farklı sonuçlara varılmıştır. Diğer bir sonuç aşırı sağ partilerin göçmen karşıtlığı üzerinden değil de yerli kültürü muhafaza etme üzerinden politika güttüğünü dolayısıyla gelen göçmenlerin etnik yapılarının burada en önemli unsur olduğunu iddia etmektedir. Son olarak da aşırı sağ partilerin bazılarının parlamentoda temsil edilmese bile yerel meclislerde güçlü destekçilerinin olduğu belirtilmekte dolayısıyla parlamentodaki temsil oranının her zaman taban hareketini yansıtamayacağı belirtilmektedir (Bohman ve Hjerm, 2016). Ancak çalışmada AfD vakasında görüldüğü üzere, sığınmacı göçünün yükselişte olduğu Almanya'da AfD, 2015 yılından itibaren gerçekleştirdiği göçe yönelik güvenlikleştirici söylemlerle ve parti politikalarıyla aşırı sağcı taban hareketlerini de arkasına alarak önemli seçim başarıları elde etmiştir.

Son olarak Cas Mudde'in ele aldığı çalışma ise sağ partilere ilişkin yaygın yargıları test etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu noktada aşırı sağ partilerin; belirli bir sosyal yapıya ait seçmen kitlesinin olmadığı, tek bir mesele etrafında politik tutum oluşturduğu, ideolojik bir programdan yoksun olduğu tezleri analiz edilmiştir (Mudde, 1999).

Araştırma sorumuzla ilgili bir diğer konu Avrupa'da toplumsal alanda artan yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığıdır. Herbert J. Gans (Gans, 2017) ve Hans Georg Betz'in (Betz, 2003) çalışmaları bu konu hakkında önemli perspektifler sunmaktadır. Gans, ekonomik ve teknolojik yeniliklerle birlikte küreselleşen dünyanın insanları farklı sosyal pozisyonlarda ve birbirine karşıt farklı çıkarlarda konumlandığını bunun da gruplar arası çatışma riskini artırdığını belirtmiştir. Bu kapsamda toplumsal alanda oluşan yabancı gruplar-iç gruplar arası gerginliğin de farklılıklar üzerinden oluşabileceğini yani ırkçılığın artışı, göçmenlerin ötekileştirilmesi gibi olguların meydana gelebileceğini savunmuştur. ırkçılığı tetikleyen nedenleri üç maddede toplamıştır. Birincisi, topluluğa yeni gelen üyelerin olması ve bu üyelerin ekonomik statü bakımından düşük konumda yer almasıyla mevcut ekonomi politikalarının değişimine sebebiyet vermesidir. İkincisi, dışarıdan gelenlerin güvenliğe tehdit oluşturduğu algısıdır. Üçüncü olarak, yerli topluluk tarafından reddedilen davranış türlerin ve uygulamaların yeni gelen grup tarafından kamusal alanda açıkça uygulanması ve sergilenmesi de ırkçılığı tetikleyen faktörler arasındadır.

Betz'in çalışması ise milliyetçilik ve ırkçılık arasında ayırım yapan bir kavramsallaştırma ile başlamaktadır. Betz'e göre milliyetçilik kişinin kendi değerlerini kendi insanlarını diğerlerine tercih etmesi, ırkçılık ise bir grubun ırksal özelliklerinin diğer gruba göre daha üstün olduğunun savunulması demektir. Bununla birlikte Avrupa ülkelerinde İslam coğrafyasından gelen göçlere yönelik artan tepkilere rağmen bu göç oranlarının büyüyerek devam ettiğini belirtmiştir. Özellikle aşırı sağcı partilerin söylemleriyle İslam'ın Batı değerleri ve medeniyetiyle uyumlu olamayacağı yargısı ve İslam'ın köktendincilik ile eşitlenip bunun üzerinden bir islamofobi duygusu geliştirildiğinden bahsetmektedir. Ancak bu çalışmalarda toplumsal alanda bu algıların oluşmasında önemli bir etkiye sahip sağ partilerin rolüne değinilmemiş, yabancı karşıtlığı sosyolojik bir olgu ve dönüşüm olarak ele alınmıştır.

Literatürde sıklıkla üzerinde durulan bir diğer grup çalışma ise Almanya'da yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı üzerine yapılan analizlerdir. Bunlara Krell, Nicklas & Ostermann (1996), Green (2013) ve Hellmann'ın (2016) çalışmaları örnek verilebilir. Bu çalışmalar genel olarak Almanya'nın son yıllarda Avrupa içindeki konumunun artan öneminin yalnızca ekonomik

ve siyasi gücü itibariyle değil, göçmenlere yönelik politikaları sebebiyle de incelenmesinin gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Almanya'nın artan göç alımının yanı sıra burada toplumsal alandaki göçmen karşıtı hareketlerin ve yönelimlerin de paralel biçimde yükseldiği belirtilmektedir. Bununla birlikte Krell çalışmasında, özellikle Almanya'daki yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığının Almanya'daki Nazizm deneyimi sebebiyle diğer ülkelere göre ayrı bir önemle üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir.

Son olarak literatürde AfD üzerine yapılan çalışmaları incelediğimizde AfD'nin kuruluş itibariyle Şubat 2013'e dayanan yeni bir parti olması, hakkında yapılan araştırmaların niceliksel olarak seyrek ve tek bir perspektif üzerine yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu konu üzerinde Schmitt-Beck (2016), Grimm (2015), ve Arzheimer (2015) önemli çalışmalar ortaya koymuştur. İlgili makaleler AfD'nin kurulduğu tarihten bugüne girdiği seçimlerdeki artan başarısının nedenlerini sorgulamış ve bunun en temelinde yatan dinamiğin ekonomik kaygılar çevresinde geliştiğini belirtmişlerdir. Özellikle AfD'nin kuruluş aşamasında 2008 Euro krizine dönük Almanya'nın uyguladığı politikalarla ilgili eleştirisinin kendisine seçmen kazandıran en önemli faktörlerden birisi olduğu iddia edilmiş ve bu tutumu itibariyle Almanya'nın ilk Avrupa şüpheli partisi olarak tanımlanmıştır. Özellikle makalelerde üzerinde durulan en temel nokta, AfD'nin Avrupa Birliği'nin varlığını değil ortak para birimi olan Euro'nun varlığını hedef alan eleştirilerde bulunduğudır. Euro'nun Avrupa'yı borç alan ve borç veren ülkeler olarak ikiye ayırdığını bunun da Avrupa Birliği içerisinde sosyal ve siyasal gerginlik yarattığı belirtilmiştir. Diğer yandan Berbuir, Lewandowsky ve Siri ise ele aldıkları çalışmalarında AfD'nin parti karakteristiğini, elitlerini, destekçilerinin politik pozisyonunu değerlendirmiştir (Berbuir, Lewandowsky ve Siri, 2015). Buna göre AfD sempatanları Euro'ya karşı olup diğer yandan homoseksüel haklarına da tepki duymaktadırlar. Bu makalede AfD'nin göçmen karşıtı tutumundan veya bu tutumu sebebiyle tabandan destek aldığına dair bir nokta bulunmamaktadır. Genel olarak AfD ile ilgili yazılan diğer makaleler de AfD'nin ekonomi politikaları ve Euro karşıtlığı ile popülist söylemleri üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak Avrupa mülteci kriziyle birlikte AfD'nin parti misyonundaki değişiklik ve bu değişiklik çerçevesinde yabancı düşmanı, göçmen karşıtı parti imajı ve bu imajın göçün güvenleştirilmesi teorisi bağlamında nereye oturduğu sorunsalı literatürde var olan çalışmalarda görülememiştir.

Yöntem ve Kavramsallaştırma

Çalışmanın literatür taraması kısmında ortaya konulduğu gibi, yabancı düşmanlığı, aşırı sağ partiler ve göç-güvenlik ilişkisi alanlarına ilişkin yapılan araştırmalar kapsamında hem teorik çerçevede oluşturulan çalışmalar hem de Avrupa'daki pek çok ülke ve sağ parti odağı alınarak yapılan vaka analizi çalışmaları bulunmaktadır. Ancak, 2013 itibariyle kurulan, Almanya'daki eyalet meclislerinde ve Avrupa Parlamentosu'nda kazandığı temsilciliklerle yükselen başarı sağlayan AfD'nin, genel olarak milliyetçi sağ partiler ve yabancı düşmanlığı odağında incelenmediği, özel olarak ise göçün güvenleştirilmesi teorisi kapsamında ele alınmadığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple bu çalışmada AfD'nin 2015 itibariyle neoliberal Avrupa şüpheli parti misyonundan, milliyetçi-muhafazakâr göçmen karşıtı parti misyonuna geçişi ele alınacaktır. AfD'nin son dönemdeki tutum değişikliği ampirik verilerle desteklenecek, bu noktada parti programı, lider söylemleri ve seçim afişleri incelenecektir. Kuruluş döneminden sonra edinilen bu yeni imajın Avrupa'da büyük sosyal ve siyasal etki yaratan Suriyeli Mülteci Kriziyle ilişkisi ele alınacak ve bu doğrultuda Eleştirel Güvenlik Çalışmalarının 'güvenleştirme' kavramına başvurulacaktır.

Söylem analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada AfD'nin seçim afişleri, parti liderlerinin açıklamaları ve parti programından edinilen veriler çerçevesinde göçe yönelik söylemlerdeki güvenleştirici ögeler araştırılacak, bu söylemler kapsamında göçün nasıl ekonomi, toplumsal yapı ve kültüre tehdit olarak inşa edildiği açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında güvenleştirme teorisi kapsamında söylemin ögeleri incelenecek ve ampirik kısımda da bu ögeler, AfD'nin göçmenlere yönelik söylemlerinde uygulanacaktır.

Çalışmanın teorik kısmında açıklanacak olan ve Kopenhag ve Paris Okulu'nun kavramsallaştırdığı 'güvenlik, güvenleştirme, göçün güvenleştirilmesi, söylem, güvenleştirici aktörler'³ gibi kavramlar teori içindeki tanımları çerçevesinde kullanılacaktır. Diğer yandan ampirik kısımda kullanılan 'göçmen' kavramı ekonomik, siyasal, sosyal veya sığınma sebebiyle Almanya'ya gelen tüm kişileri kapsayan geniş bir bağlamda kullanılacaktır, dolayısıyla 'göçmen' kavramının yasal tanımı üzerinden bir açıklama söz konusu olmayacaktır. 'Mülteci' ve 'sığınmacı' kavramları ise 2014'ten itibaren Suriye İç Savaşı'ndan dolayı Avrupa'ya sığınan kişiler bağlamında kullanılacaktır. Bu noktada öncelikle göçün güvenleştirilmesi teorisi

³ Ole Waever, Didier Bigo, Alessandra Buofino ve Jef Huysmans gibi isimler tarafından oluşturulan Kopenhag Okulu ve Paris Okulu, belirtilen kavramların ortaya atarak güvenleştirme kavramı üzerinden birçok çalışma geliştirmişlerdir.

incelenecek daha sonra AfD'nin teorideki bu kavramı siyasal alanda nasıl pratik bir boyuta taşıdığı, Suriyeli Mülteci Krizi'nin ortaya çıkardığı konjonktürel durumdan da faydalanarak mülteci göçünü ve yabancı düşmanlığını nasıl kullanışlı bir propaganda aracı haline getirdiği tartışılacaktır.

Teorik Çerçeve: Göçün Güvenlikleştirilmesi

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası ilişkilerdeki birçok kavramın dönüşmesi, kapsamının genişlemesi söz konusu olmuştur. Bu anlamda güvenlik kavramı da yeniden ele alınmış, geleneksel sınırları kırılarak yeni bir bakış açısı kazandırılmıştır (Mandacı ve Özerim, 2013). Bu kapsamda güvenlik kavramı devlet merkezli ve askeri tanımlama biçiminin dışına çıkarak ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlara ulaşmıştır. Güvenlik birimlerinin yeni dünya düzeni içerisinde yeni tehdit unsurları tanımlayarak güvenliğin kapsamını genişletmesi akademik literatürde de yeni oluşan bu güvenlik anlayışına dönük artan tartışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Benam, 2011).

Yeni güvenlik meseleleri olarak karşımıza çıkan temel konulardan birisi de göç meselesidir. Bu noktada göçün uluslararası ilişkilerde bir güvenlik meselesi haline gelmesini tartışan ve geleneksel güvenlik kalıplarını sorgulayarak güvenliğin karar alıcılar tarafından inşa edilen bir kavram olduğunu ortaya koyan Kopenhag Okulu, kendine özgü 'güvenlikleştirme' kavramsallaştırmasıyla önemli bir yere sahiptir. Bu yaklaşıma göre güvenlikleştirmeye birlikte bir olay siyasal ve sosyal alandan uzaklaştırılıp acil önlem alınması gereken bir dış tehdit olgusu haline getirilmektedir. Bu noktada güvenlikleştirme pratiğinde söylem merkezi bir yer tutmaktadır. Devlet aktörleri, karar alıcılar, medya ve hatta sivil toplumun da içinde bulunduğu güvenlik profesyonelleri ürettikleri söylemlerle belirli bir konunun kamuoyunda tehdit olarak algılanmasına neden olmaktadır. Güvenlikleştirme olgusu özneler arası etkileşime bağlı olarak gelişmekte ve devlet pratikleri ve bu pratiklerin medya tarafından her gün yeniden üretilmesiyle kurumsal hale gelmektedir (Aslan, 2010, s.70).

Güvenlikleştirmede kullanılan temel yöntem olan söylem, Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkisi kuramı kapsamında değerlendirilirse, söylem aracılığıyla iktidarın ürettiği 'doğru' ya da bilgi, iktidarın gücünün toplumsal alanda uygulamaya konmasının yöntemlerinden biridir (İbrahim, 2005). Buna göre iktidar tek ve en güçlü bilgi ve algı üreticisi olarak toplumun reflekslerinin ne yönde kanalize edileceğini belirlemektedir. Aynı biçimde bu yaklaşıma göre güvenlikleştirme söylemleriyle iktidar, belirli bir nesnenin toplum nezdinde tehdit ya da risk unsuru olarak

algılanmasına neden olan biricik bir 'gerçeklik' tanımlaması yapar. Daha sonra ortaya koyduğu bu 'gerçek tehdit' çerçevesinde politikalar üreterek ve yasalar oluşturarak, yaratılan tehdidin ortadan kaldırılması konusunda kendisini sorun çözücü olarak addetmekte ve böylece toplumundaki meşruiyetinin sürekliliğini sağlamaktadır (İbrahim, 2005).

Politikacılar tarafından inşa edilen güvenlikleştirme söylemlerinin sistematik hale gelmesini sağlayan temel unsurlara bakıldığında bu unsurlar dört kategori halinde incelenebilir. Bunlar, söylemin güvenlik temaları, söylemin araçları, alt referans nesnelere ve beklenen güvenlikleştirme çıktılarıdır. Söylemin güvenlik temaları, güvenlikleştirici aktörün söylemlerini üzerine inşa ettiği konuları kapsamaktadır. Bu kapsamda dört ana tema üzerinden güvenlikleştirme pratiğinin gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir, bunlar; ulusal güvenlik, ekonomik güvenlik, kültürel güvenlik ve iç güvenlidir. Söylemin araçları ise güvenlikleştiren aktörün güvenlik konularını topluma empoze etmesini sağlayan bir takım enstrümanlardır. Bunlar arasında seçim propagandaları, parti sloganları, seçim manifestoları ya da afişleri sayılabilmektedir. Alt referans nesnesi ise genel olarak tehdit altında bulunduğu belirtilen konunun alt kategorisinde yer alan ve somut olarak kullanılan nesnelere dir. Örneğin ekonomik güvenliğin tehdit altında olduğu söylendiğinde öne sürülen yerli işçilerin göçmenler yüzünden işsiz kalma iddiası bir alt referans nesnesidir. Güvenlikleştirme olgusunun uygulanmasından sonra güvenlikleştirici aktörlerin bu uygulama sonucunda somut birtakım beklentileri olabilmektedir. Bu beklentiler, örneğin göç meselesi söz konusu olduğunda, sınırların kapatılması, mültecilere ve göçmenlere verilen hakların kısıtlanması vb. gibi uygulamalara işaret edebilmektedir (Mandacı & Özerim, 2013). Bunlar da güvenlikleştirme sonucunda beklenen çıktılarıdır.

Kopenhag ekolünün güvenlikleştirme kavramını göç meselesiyle ilişkilendiren bir diğer önemli ekol Paris Ekolü'dür. Buna göre göç olgusu güvenlik profesyonelleri tarafından tehdit olarak inşa edilmiş ve birçok suç unsuruyla bağlantılı hale getirilmiştir. Böylece göç, korkuların ve kaygıların sürekli diri tutulmasını sağlayan negatif yan anlamlarla ilişkilendirilmiştir. Paris Ekolü göçün neden artan şekilde terörizm, sınır aşan suçlar, dini fanatizm, ırkçılık, sosyal dışlanma gibi olgularla beraber tanımlanır hale geldiği üzerinde durmuş ve bunun temelinde yatan itici gücün 'biz' ve 'öteki' arasındaki ayırmadan kaynaklandığını iddia etmiştir. Dışarıdan gelen toplulukların 'öteki' olarak ayrıştırılması ve biz-öteki kavramlarının birbirine olan zıtlıkları üzerinden tanımlanması bu anlamda kritik bir öneme sahiptir. 1990'lardan sonra artan biçimde, özellikle medya ve politikacılar tarafından toplumsal alanda dışarıdan gelen kişilere karşı bir

sosyal korku inşa edilmiş, bir tehdit olarak 'öteki'nin toplumun ekonomik ve sosyal güvenliğine risk oluşturacağı algısı yaratılmıştır (Buonfino, 2006).

Bu bağlamda Paris Ekolü, göçün reel dünyada görünen tehdit senaryolarıyla bağlantılı hale getirilmesi doğrultusunda kullanılan üç temel alan olduğunu belirtmiştir (Aslan, 2010) Bunlardan birincisi göçün yerel toplumun sosyoekonomik durumuna tehdit oluşturacağını var sayan dolayısıyla göçü işsizliği besleyen, ekonomik güvensizliğe neden olan ve refah devletinin bozulmasına sebep olan bir olgu olarak öne süren yaklaşımdır. İkinci yaklaşım, devlet ve askeri perspektif temelinde göçün egemenlik kaybına yol açtığını, sınır kontrollerinin ve dolayısıyla iç ve dış ayrımının zayıfladığını iddia etmektedir. Üçüncü yaklaşım ise kimlik konusuna odaklanmakta ve göçle gelen topluluğun yerel toplumun milli kimliğine bir tehdit oluşturacağı, yerel toplumun kültürel ve dini değerlerinin farklı kültürden ve değerlerden gelen topluluk tarafından asimile edileceği algısı üzerinden şekillenmektedir (Aslan, 2010). Bu yaklaşımlar sağ partilerin uyguladığı politikalar ve gerçekleştirdiği söylemlerle siyasal alanda giderek artan şekilde yer edinmiştir.

Güvenikleştirici aktörler içinde özel olarak sağ partilerin güvenikleştirme söylemlerini inşa ederken ulusal güvenlik ve ulusal sınır kavramlarını merkeze aldığı, bu çerçevede ulusal sınır dışından gelen göçmenlerin sınır ötesi hareketlerini 'akın-istila-saldırı' kavramlarıyla tanımladığı gözlemlenmiştir. Bu noktada sağ partiler tarafından öne çıkarılan bir diğer söylem, göçmenlerin hızlı bir şekilde artan doğum oranına sahip olduğu ve demografik çoğunluklarını artırarak yerel nüfusun varlığını tehlikeye atacağı iddiası üzerine kurulmuştur. İç güvenliğe tehdit oluşturduğu öne sürülen göçmenler, ülkenin asıl sahibi olarak görülen vatandaşların günlük yaşamında tehdit oluşturabilecek uygulamalarla ilişkilendirilirken aynı anda kriminalize edilerek suç öznesi haline getirilmektedirler. 11 Eylül saldırıları sonrası artarak devam eden bu yaklaşımla göç politikaları doğrudan iç güvenliğin bir parçası sayılmaya başlamıştır. Dolayısıyla sağ partilerin bu 'tehdide' ilişkin temel çözümleri sınırların kapatılması, göç ve mülteci haklarının kısıtlanması, sınırlarda görev yapan asker ve polisin yetkilerinin genişletilmesi ve askeri güvenlik önlemlerinin artırılması noktasında yoğunlaşmaktadır (Mandacı & Özerim, 2013).

Yine sağ partilerin güvenikleştirici söylemlerinde dikkat çeken bir diğer nokta, ekonomik tehdit kavramıdır. Bu noktada radikal sağ partiler 'refah şovenizmi' olarak tanımlanabilecek bir tutumla refah hizmetlerinden yararlanma hakkının sadece o ülke vatandaşlarına ait bir hak olduğu görüşünden hareket ederler. Bu yüzden sağ partiler sıklıkla dışarıdan gelen göçmenlerin ülke ekonomisine ve refahına zarar verdiğini belirtmekte, istihdam piyasasına ve sosyal güvenlik

yapısına tehdit oluşturduğuna dair söylemler oluşturmaktadır. Özellikle parti sloganlarında ve afişlerde görülen bu söylemlerin arasında “Emeklilerinizi mi güvence altına almak istersiniz yoksa göçmenleri mi?” sloganı dikkat çekicidir (Mandacı & Özerim, 2013). Görüldüğü gibi göçmenler sağ partiler tarafından ekonomik tehdit olarak inşa edilip ekonomik paylaşım kavgası üzerinden ilerleyen bir toplumsal çatışma riski ortaya çıkarılmaktadır.

Sağ partilerin göçü güvenleştirdiği bir diğer önemli alan kültür alanıdır. Kültürü yerli topluma ait, homojen yapıda, dışa kapalı ve gelişimini tamamlamış bir olgu olarak ele alan sağ partiler, bu olgunun diğer kültürlerle etkileşim halinde, zenginleşebilir ve geliştirilebilir olması anlayışına da karşı çıkmaktadırlar. Bu yüzden homojen ve korunması gereken bir varlık olarak kültüre dışarıdan etki eden her durum tehdit olarak kodlanmaktadır. Dolayısıyla sağ partiler için göçmenlerin yerli toplumla etkileşimi yerli kültürün, inançların ve değerlerin zarar göreceği anlamına gelmekte ve büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Özellikle Avrupa’daki sağ partiler bu noktada doğudan ya da İslam coğrafyasından gelen her insan topluluğunun Avrupa kültürüne, liberal demokrasi ve eşitlik değerlerine uyum sağlayamayacağını, aksine bu değerlerin aşınmasına sebep olacağını öne sürmektedir (Huysmans, 2000).

Sağ partilerin güvenleştirme söylemlerinin toplumsal alanda karşılık bulmasının ve yaptıkları propagandaların siyasi alanda kazanç sağlamasının önemli bir nedeni, Kopenhag Okulu tarafından ‘dinleyici’ olarak tanımlanan halk kitlelerinin içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik ve siyasi kriz durumlarının onları bu söylemlere ikna edecek koşullar yaratıyor olmasıdır. Bu noktada özellikle 11 Eylül sonrası Avrupa’da artan terör saldırıları ve 2008 ekonomik krizi gibi siyasi ve ekonomik krizler, toplumları gündelik yaşamlarında yaşadıkları problemlerden sorumlu tutacakları bir nesne arayışına itmiştir. Sağ partiler ve devlet aktörleri bu çerçevede gelişen toplumsal bunalımları, göçmenleri suç ve tehdit öznesi yaparak yönlendirmiş; böylece toplumsal alanda büyüyen bir yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı olgusunun doğmasına sebep olmuştur.

Peki, sağ partiler neden göçün toplumsal alanda bir tehdit olarak algılanmasına ve güvenleştirilmesine katkıda bulunmaktadır? Bu sorunun cevabı üzeri çalışan Paris Ekolü’nden bir diğer önemli isim Didier Bigo’ya bakıldığında sağ partilerin bu algı üzerinden çıkarlarını gerçekleştirdiği iddiasıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Göçün güvenleştirilmesiyle sağ partiler veya devlet aktörleri, ülkesel sınırlar içindeki insanlar üzerinde kontrol sağlamayı hedeflemektedirler. Çalışmanın girişinde bahsedildiği gibi bilgi-iktidar ilişkisi temelinde toplumlar, partilerin söylemleri ve ürettikleri ‘gerçeklikler’ doğrultusunda bir algı sahibi

olabilmekte bu da o topluluğun parti ya da karar alıcılar tarafından kontrol edilebilir olmasına olanak sağlamaktadır. Bir diğer önemli nokta politikacıların bazı konuları sorun haline getirmesi ve daha sonra sorun haline getirdikleri o meseleye yönelik çözüm yöntemleri oluşturarak toplumsal alandaki otoritelerini ve meşruiyetlerini sağlama girişimleridir. Bu anlamda siyasiler çoğu zaman toplumu yönlendirecek bazı mitler üretmekte ve bu mitler sayesinde sosyal dünyayı şekillendirerek iktidarlarını güçlendirmektedirler (Bigo, 2002). Sağ partiler için güvenikleştirmeye elde edilen diğer bir kazanç, siyasal ve toplumsal alanda var olan sorunların göçün veya diğer sosyal olguların güvenikleştirilmesiyle ötelenmesi ya da sorunun sorumluluğunun başka bir aktör üzerine atılmasıyla elde edilmektedir. Bu anlamda göç de sağ partiler için, ekonomik ve siyasal krizlerin asıl sebeplerinin gizlenmesine olanak sağlayacak bir 'günah keçisi' olmaktadır.

AfD'nin Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi

2013 Şubat'ındaki kuruluşundan bugüne AfD'nin yükselişinin, parti misyonunun Avrupa şüphecilikten göçmen karşıtı aşırı sağcı bir misyona dönüşümünün ve bu dönüşümü etkileyen konjonktürel yapının ele alınacağı bu bölümde, AfD'nin aşırı sağ parti olarak söylemleriyle göçü nasıl güvenikleştirdiği ele alınacaktır. Bu noktada AfD'nin güncel başarısını anlamlandırmak için öncelikle geçmişten bugüne Almanya'daki sağ partilerin önlerindeki sınırlılıkları teşhis etmek gerekmektedir.

Fransa, Avusturya ve Danimarka gibi Batı Avrupa ülkelerine karşın Almanya'daki aşırı sağ popülizminin özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, pek çok sınırlılıkla karşı karşıya kaldığını söyleyebiliriz. Diğer ülkeler gibi Almanya'da da aşırı sağ partileri destekleyebilecek milliyetçi-muhafazakâr bir taban olmasına karşın, AfD'nin güncel başarısına kadar hiçbir sağ parti ulusal parlamentoda ve yerel meclislerde bu ölçüde başarı sağlayamamıştır (Grabow, 2016). Bu durumun nedenleri Almanya'ya özgü birkaç yapısal sebep ile açıklanabilmektedir.

Bunlardan birincisi genel seçimlerdeki parti rekabetinin federal yapı üzerine kurulu olmasıdır. Seçim sistemi doğrudan ülkenin federal yapısının eğilimlerini yansıtmakta, dolayısıyla ortaya yeni çıkan ve bazı bölgelerde yüksek yerel başarılarla sahip olan partiler bunu *Bundestag*'a yansıtamamaktadır. Bir partinin federal meclise girebilmesi için %5 seçim barajını aşması ve 16 seçim bölgesinden geçer sonuç alması gerekmektedir. Ancak bazı sağ partiler yalnızca belirli bölgelerde oy yoğunluğuna sahip olmaktadır. İkinci bir neden ise, Almanya'daki populist-sağ partilerin geleneksel olarak örgütlü yapılarının zayıf olmasından

kaynaklanmaktadır. Pek çok sağ parti önce yerel düzeyde ya da eyalet düzeyinde örgütlenmektedir, dolayısıyla federal düzeyde başarı sağlayabilecekleri bir yapı içine girmeleri zorlaşmaktadır. Ayrıca sağ partiler, parti yasası gibi birçok hukuki düzenleme tarafından kısıtlanmaktadır, çünkü bu düzenlemeler her partinin minimum düzeyde demokrasi standardına sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Üçüncü bir neden ise Almanya’da İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan her sağ parti otomatik olarak Nazizm’i çağrıştırmış bu da medyadaki temsiliyetlerinin ve toplumsal alandaki meşruiyetlerinin zayıf olması sonucunu doğurmuştur. Son olarak AfD öncesi pek çok sağ parti milliyetçi-göçmen karşıtı taban hareketleriyle örgütlü bir işbirliği içine girmemiş, arkasına büyük taban hareketlerinin gücünü alamamıştır. Sonuç olarak Almanya’da geçmişten beri gelen ırkçı-yabancı karşıtı bir taban olmasına rağmen buradaki sağ partiler bunu bir genel seçim başarısına dönüştürememiştir, çünkü fikir liderleri, yasal düzenlemeler medya ve ırkçılık karşıtı hareketler bu noktada bir fren görevi görmüştür (Berbuir, Lewandowsky & Siri, 2015).

Peki, AfD’yi bu noktada geçmişteki diğer sağ partilerden ayıran unsurlar nelerdir? Bu sorunun cevabını alabilmek için AfD’nin kuruluşundaki misyon ve söylemlerden başlayarak 2015 sonrası geçirdiği dönüşümleri, toplumun içinde bulunduğu konjonktürdeki yönelimlerini nasıl başarılı bir şekilde propaganda aracı haline getirdiğini incelememiz gerekmektedir. Bu yüzden önce partinin kuruluş amacını, edindiği seçim başarılarını ve daha sonraki imaj değişikliğini parti programları, liderlerin söylemleri ve sloganları temelinde analiz etmek amaçlanmaktadır.

AfD 2013’teki kuruluş döneminde 2008 Euro Krizi’nde Almanya’nın uyguladığı ekonomi politikalarına yönelik eleştiri ve Avrupa Birliği’nde Euro’nun ortak para birimi olarak kullanılmasına bir karşı duruş olarak ortaya çıkmıştır. Merkel’in politikalarını hedefe alan bu eleştiriler Yunanistan’a yapılan borç aktarımının durması, ortak para biriminden çıkılması ve AB içerisindeki devletlerin ulusal egemenliğini güçlendirmesi gibi talepler üzerine kuruluydu. 2013 Şubat’ında kurulan ve Avrupa şüpheli bir imaja sahip olan parti altı ay sonra eylülde gerçekleşen federal seçimlerde %4,7 oy kazandı. Bunu takip eden 2014’teki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise %7 oy oranına sahip olarak parlamentoya 7 temsilci gönderdi. Daha sonra 2015 ve 2016 yıllarını da kapsayan dönemlerde yapılan eyalet seçimlerinde özellikle Almanya’nın doğu bölgelerinden olmak üzere pek çok eyaletten önemli ölçüde oy elde etti (Bulman, 2016).

2014’ten itibaren parti içindeki neoliberal ekonomi uzmanlarının oluşturduğu Bern Lucke öncülüğündeki grup ile milliyetçi-muhafazakâr olarak nitelendirilebileceğimiz Frauke Petry,

PEGIDA'ya⁴ yakınlığı ile bilinen Björn Höcke gibi isimlerin arasında bulunduğu grup arasında ilk ayrışmalar baş gösterdi. Bu dönemde özellikle, Avrupa'ya yapılan Suriyeli mülteci krizinin de ortaya çıkmasıyla birlikte, sağ tabanda alevlenen milliyetçilik akımına yön verecek şekilde politikalar oluşturmayı hedefleyen parti içindeki milliyetçi-muhafazakâr kesim, PEGIDA gibi örgütlü hareketlerle olan bağlarını artırarak parti içerisinde güç kazandı. 2014'ten itibaren parti içindeki göçmen karşıtlarının güç kazanmasına paralel olarak aynı anda hem PEGIDA'nın sokak eylemleri hem de aşırı sağcı ayaklanmalar baş gösterdi. Özellikle PEGIDA'nın kalesi olarak bilinen Dresden ana nokta olmak üzere pek çok bölgeden 10.000 in üzerinde partizan bu sağ hareketlere dâhil oldu (Kemper, 2015). Ayaklanmalar “ Batı dünyasında İslamlaşma” karşıtlığı temelinde örgütleniyordu ve gittikçe daha da aşırı sağcı bir hareket halini alıyordu. Bu noktada parti içinde parti lideri neoliberal ekonomist Bern Lucke etrafında toplanan isimler PEGIDA'nın aşırı sağcı ve göçmen karşıtı tutumu sebebiyle harekete karşı oldukça mesafeliyken Alexander Gauland, Björn Höcke, Frauke Petry gibi ırkçı eğilimleriyle bilinen muhafazakâr kesim PEGIDA'ya karşı sempati duymaktaydı. Bu ikiliğin yarattığı çekişme sonucunda milliyetçi-muhafazakâr kanadın güçlenmesiyle 2015 yazında partinin neoliberal kanadı lağvedildi ve Frauke Petry'nin önderliğinde aşırı sağcı, göçmen ve İslam karşıtı, PEGIDA'nın yasal organı olarak iddia edilebilecek bir parti örgütlenmesi meydana geldi (Dudasova, 2016).

AfD'nin parti imajında meydana gelen bu kapsamlı değişikliklerle birlikte, partinin yeni lider kadrosu bu yeni misyon doğrultusunda politikalar ve söylemler oluşturmaya başlamıştır. Bu anlamda AfD'nin geleneksel sağ partilerden farklı olarak kuruluşundan kısa bir süre sonra yerel parlamentolarda ve Bundestag'da elde ettiği başarılarında etkili olan bu söylemler, Avrupa'daki siyasi ve sosyo-ekonomik yapıda önemli dönüşümlere neden olan Suriyeli mülteci krizinin yarattığı atmosfer doğrultusunda etkili bir şekilde kullanılmıştır. Bu noktada AfD'nin beslendiği en önemli örgütlü taban hareketi olan PEGIDA'yla arasındaki ilişki kritik öneme sahiptir ve halk tabanında geleneksel sağ partilerden farklı olarak AfD'nin milliyetçi dalgalara siyasi bir kanal oluşturmasını destekleyen en önemli yapılardan birisidir. Frauke Petry'nin parti iktidarına gelmesinden sonra AfD ve PEGIDA 'bir madeni paranın iki farklı yüzü' olarak aynı siyasi gelenek doğrultusunda, aynı meselelere eğilip, aynı propaganda stillerini kullanmış, aynı tarz taleplerde bulunmuşlardır (Grabow, 2016).

⁴ PEGIDA: *Patriotische Europäer Gegen Islamisierung Des Abendlandes* (Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar).

PEGIDA Hareketi esas olarak Almanların etnik varlığına tehdit olarak gördükleri yabancıların ve özellikle Müslüman göçmenlerin Alman toplumuna sızmasına bir karşı duruş olarak örgütlenmiştir (Kemper, 2015). Bu bağlamda PEGIDA siyasal olarak sınır kontrollerinin artırılması, polise daha fazla ekipman ve yetki verilmesi, Müslümanların dini pratiklerine dair kısıtlamalar getirilmesi gibi taleplerde bulunmaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısmında göreceğimiz AfD'nin göçmen politikaları ve göçmenlere karşı söylemleri de PEGIDA'nın misyonu ile paralellik arz etmektedir. PEGIDA'nın sözcüsü Kubitschek'in AfD'ye katılma girişimi neoliberal parti örgütlenmesi zamanında engellenmiştir ancak yeni sağın oluşturduğu yeni parti örgütlenmesinde Kubitschek, AfD içindeki 2.000 kişilik üye kadrosuyla ortaya çıkmıştır ve bu işbirliği sayesinde AfD 2015 yerel parlamento seçimlerinde tarihinin en büyük seçim başarısını elde etmiştir. Bunun yanı sıra Suriyeli mülteci kriziyle birlikte göçmen ve İslam karşıtı PEGIDA'nın ayaklanmaları ve göçmenlere yönelik saldırıları hız kazanmıştır. AfD parti üyesi Björn Höcke, Pegida'nın sözcüsü Kubitschek ile yaptığı ittifak sonucunda Erfurt'taki ayaklanmaların lokomotifini olmuş, söylem ve propagandalarıyla halk arasındaki yabancı karşıtlığının yükselmesini sağlayarak bunun sonucunda partiye 5.000 civarında yeni partizan kazandırmıştır (Kemper, 2015).

Toplumsal platformda gerçekleşen ayaklanmaların kızışmasına katkıda bulunulurken bir yandan da siyasal platformda Merkel'in mülteci politikalarına karşı sert eleştiriler yapılmaya başlanmıştır. Bu noktada hem parti lideri Petry'nin hem de söylemlerinde Nazi terminolojisini kullandığı sık sık görülen Höcke'nin açıklamaları önemli bir noktada durmaktadır. Parti kadrosundan gelen açıklamalar, parti programında göçe yönelik yapılan düzenlemeler, teorik çerçevede ele alınan göçün güvenleştirilmesi kuramının nasıl pratiğe döküldüğünü gözler önüne sermektedir.

Bu noktada üzerinde durulacak ilk unsur AfD'nin parti programıdır. Parti programında 'göç, entegrasyon ve sığınma' başlıklı kısımda ele alınan maddelerin başında Almanya'nın klasik bir göçmen ülkesi olmadığı açıklaması gelmektedir (Manifesto for Germany, 2016). Bu açıklamanın altında yatan aslında Almanya'nın etnik homojenliğe sahip bir ulus devlet olarak ABD ya da Kanada gibi devletlerle bir tutulamayacağı dolayısıyla devletin meşruiyetini göçmenlerden oluşan bir toplumdaki değil, doğrudan doğruya 'devletin sahibi' olan 'homojen' vatandaşlar topluluğundan aldığıdır. Bu maddenin arkasından gelen göçmenlere yönelik Avrupa'nın sınırlarının kapatılması, Almanya sınırlarında güvenlik kontrollerinin artırılması, illegal göçün kesin bir şekilde durdurulması maddeleri ise teorik kısımda ele aldığımız göçmenlerin bir 'öteki'

haline getirilerek, toplumsal bütünlüğe ve iç güvenliğe tehdit oluşturacak risk unsuru olarak tanımlanmasına işaret etmektedir.

Öte yandan manifestoda (kültür, dil ve kimlik bölümünde) yer alan “AfD’nin birincil siyasi amaçlarından birisi, gelecek kuşaklara aktarmak üzere büyük Alman kültürel mirasını korumak ve bu küreselleşme ve dijitalleşme çağında onun benzersiz karakterini sürdürmek ve geliştirmektir” ifadesi, göçün kültürel alana tehdit olarak kodlanmasının açık bir örneğini oluşturmaktadır (Manifesto for Germany, 2017, s. 46). Burada Alman kültürü, dışa kapalı, monolitik, biricik bir varlık olarak korunması ve kollanması gereken bir değerler kümesi olarak tanımlanmış, ona yönelik dışarıdan gelebilecek her türlü etkileşim de varoluşsal tehdit yaratan, Alman kültürünün ‘homojenliğini’ bozan, onu asimile eden bir tehlike unsuru olarak tanımlanmıştır. Burada ikinci önemli nokta ‘büyük Alman kültürel mirası’ kavramıyla Alman kültürünün diğer kültürlerden daha üst ve değerli bir konuma yerleştirilerek bu kültürün hiçbir değişime dönüşüme uğramadan, ‘bozulmadan’ nesilden nesile aktarıldığı algısının yaratılmasıdır. Dolayısıyla burada güvenlik teması olarak tanımlanan kültür alanı, güvenleştiren aktör olan AfD tarafından, söylem aracı olan manifesto yoluyla güvenleştirilmiştir.

Parti programında Almanya’nın mevcut göçmen politikalarına atıflar yapılarak ilerleyen söylemler, göçmen politikalarının hoşgörülü ve teşvik edici tutumunun göçmenler tarafından suistimal edildiğini, bu yüzden sığınma talepleri reddedilen, oturma izinleri olmayan kişilerin derhal sınır dışı edilmesi taleplerinde bulunmaktadır. Güvenleştirmenin yapıldığı bir diğer kritik alan olan ekonomik güvenleştirme çerçevesinde göçmenlerin Almanya’nın ekonomik yapısına ve refah düzeyine zarar verdiği ön kabulüyle Avrupa’daki serbest dolaşım yasası eleştirilmekte, özellikle fakir ülkelere zengin ülkelere yapılan göçmen ‘akınlarının’ Almanya’nın sosyal devlet ve refah devleti çıkarlarına aykırı olduğu görüşü savunulmaktadır (Manifesto for Germany, 2016). Aynı tema içerisinde AfD eş başkanı Jörg Meuthen’in ekonomik alanın güvenleştirilmesine örnek teşkil edecek açıklaması da dikkat çekicidir:

“...Özellikle, sistematik sığınmacı aldatmacası endişe veriyor ve artan bir biçimde ülkenin bütçesine yük bindiriyor. Yani, neredeyse tüm eyaletlerde göçmenler birçok kimlikle sosyal yardımlardan faydalanmaktalar. Bu durum milyonlarca Alman vergi mükellefi için kayba yol açmaktadır. Suçlu erkek göçmenler ortalama 3 ya da 4 farklı kimliğe sahip ve bu durum her bir vergi mükellefi için 5 ila 10 bin Euro kayıp anlamına geliyor. Refah sistemimiz için bir

diğer önemli tehlike ise refakatsiz küçüklerin Almanya'ya girişidir. Bu gençler bir kez mülteci olarak tanımlandıktan sonra onların aile üyeleri de çoğu durumda onları takip etmektedirler. Bu durum genellikle sosyal maliyeti %5 ila 8 oranında artırmaktadır. Terör tehdidinden bağımsız olarak, bu durum sosyal sistemimize sürekli olarak dayanılmaz bir yük bindirmektedir ve toplumsal bir patlama tehlikesi barındırmaktadır. ...” (Manifesto for Germany, 2016).

Ülkenin ekonomik refahını sarsan, 'hakkı olmadığı halde' devletin sunduğu sosyal haklardan faydalanan bir sığınmacı imgesi yaratılarak bu kişilerin vatandaşın haklarını elinden aldığı onları mağdur ettiği algısı oluşturulmuştur. Burada güvenlik teması olarak ekonomik alan kullanılırken onu somutlaştırmak için kullanılan alt referans nesnesi olarak sığınmacıların gelişiyile vergi mükelleflerinin maddi kayıp yaşaması arasında ilişki kurulmuştur. Diğer bir nokta da mültecilerin gelişiyile birlikte ailelerini de yanlarına almaları sonucunda bunun vatandaşın sırtına yüklediği maliyeti artıran bir yanı olduğu vurgusudur. Dolayısıyla sosyal devleti ve devletin kaynaklarını sömüren mülteci imajı çizilerek göçün ekonomik alan üzerinden güvenleştirilmesi söz konusu olmuştur.

Güvenleştirmenin iç güvenlik teması üzerinden kurgulandığının bir örneği de yine manifestoda yer alan bir ifadede net bir şekilde görülmektedir:

“KontROLSÜZ kitle göçünün ardından, suç rakamlarında bir artış söz konusudur... Sığınmacıların akınından kaynaklanan sorunların bir kısmı hükümet kurumları ve medya tarafından gizlenmekte veya küçültülmektedir. Sonuç olarak, AfD'nin amaçlarından biri suç istatistiklerinin reform edilmesidir... AfD, vatandaşların göçmen suçlarına karşı korunmasının en yüksek önceliği almasını talep etmektedir.” (Manifesto for Germany 2017, s. 63).

Burada diğer alanlardan farklı olarak göçmenler kriminalize edilerek iç güvenliğe yönelik bir tehdit biçiminde tanımlanmış, bu bağlamda suç oranlarının artışıyla göçmenler arasında doğrudan ilişki kurulmuştur. Burada güvenlik teması olarak iç güvenlik alanı kullanılırken onu somutlaştıran alt referans nesnesi olarak ise suç oranlarındaki artış ifadesi kullanılmıştır. Güvenleştirici aktör olan AfD kendisini tehdit olarak tanımlanan alanın bir numaralı savunucusu ve koruyucusu olarak tanımladıktan sonra, bu rol itibarıyla suç istatistiklerinin reforme edilmesini talep etmiş ve kendisini sorunu tespit eden ve çözüme kavuşturmada kritik rol oynayan aktör olarak tanımlamıştır. Bu ifadede olası beklenen güvenlik çıktısı olarak suç

istatistiklerinin reforme edilmesinden sonra göçmenlere yönelik kota konulması veya sınır kontrollerinin artırılması gibi politikaların talep edilmesi düşünülebilmektedir.

Göçün güvenlikleştirilmesi kuramı kapsamında üzerinde durduğumuz ve merkezi bir role sahip olduğu belirtilen söylemin dört farklı unsurunun AfD 'nin göçmenlere yönelik politikalarında pratik olarak kullanıldığı görülmektedir. Parti programındaki söylemlerde söylemin güvenlik temaları, güvenliği sağlanması gereken olgular olarak iç güvenlik ve ekonomik güvenlik ve kültürel güvenlik meseleleri olarak kodlanmıştır. Burada bu temalar, söylemin aracı olarak sayılabilecek parti manifestosu, toplum içerisinde bu manifestonun yayılmasını sağlayan afişler, sloganlar gibi araçlarla toplumsal alana nüfuz etmiştir. Söylemin diğer bir ögesi olan alt referans nesnesi olarak ise sığınmacıların, özellikle Müslüman sığınmacıların alınmasıyla birlikte artan terör olayları ve suç unsurları olarak tanımlanabilmektedir. Ekonomi alanına dair ise fakir ülkelerden gelen göçmenlerin Almanya'daki istihdam piyasasına zarar verdiği dolayısıyla Almanya'nın ekonomideki başarılı imajına gölge düşürebileceği iddiasıyla açıklanabilmektedir. Söylemin son ögesi olan beklenen çıktılar unsuru ise hali hazırda parti programında talep edilen, sınırların kapatılması, göçmenlerin haklarının kısıtlanması, denetim mekanizmalarının artırılması gibi beklentileri içermektedir.

Parti programının ötesinde parti liderlerinin ve partiyle bağlantılı olduğunu belirttiğimiz PEGIDA hareketinin açıklamalarına, afiş ve sloganlarda sıklıkla geçen söylemlerine göz atıldığında da aynı tabloyla karşı karşıya kalınacaktır. Öte yandan gündelik hayatta sıklıkla karşılaşılan parti afişleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu afişlerde (bkz. Resim 1.) özellikle Suriyeli mültecilere ve Suriyeli mülteciler üzerinden Müslüman göçmenlere yönelik tepkiler dikkat çekicidir.

Resim 1. AfD 2016 seçim afişi örneği: (Türkçe Çeviri) “Dikkatli olmadığımız takdirde İslam’ın ne demek olduğunu bildiğim için AfD’yi seçiyorum. Alman arkadaşlarım bu güzel Berlin’imizi, ülkemizi koruyalım.” (Kain, 2016).

Resim 2. AfD Seçim Afişi Örneği: (Türkçe Çeviri) “Çok kültürlülüğü durdur, vatanım Alman kalacak!”(Deutsche Welle, 2015).

Burada gördüğümüz slogan ve benzer sloganlar kültürel alanı merkeze alan kimliğe yönelik güvenikleştirme politikalarının en çarpıcı örneklerinden sayılabilmektedir. Bu noktada Alman kültürü homojen, gelişimini tamamlamış, dışa kapalı ve biricik bir değer olarak atfedilmekte ve

dışarıdan gelen her türlü farklı kültürün bu yapının varlığına bir tehdit oluşturacağı algısı yaratılmaktadır. İslam, bu çerçevede temkinli olunması gereken, Avrupa'nın eşitlikçi, liberal ve demokratik değerlerine erişemeyecek ve hatta bunu yok etmeye çalışacak bir unsur olarak kodlanmaktadır.

Suriyeli mülteci krizinden sonra artarak devam eden mülteci karşıtlığı ve sınırların kapatılması argümanları AfD'nin parti programında yer edindiği gibi afişlerinde de bulunmaktadır.

Resim 3. AfD Seçim Afişi: (Türkçe Çeviri). "Sığınmacı kaosu durdurulsun! Bu bizim ülkemiz Sayın Merkel!" (Saeedy, 2016).

Bu pankarttaki ifadeden de anlaşılabilceği gibi, Suriye İç Savaşı sonrası Avrupa'ya sığınan göçmenlerin sığınma durumu 'kaos' olarak nitelendirilmiş ve sağ partilerin bu anlamda kullandığı 'istila, akın, yağma' gibi güvenlikleştirme terminolojisinin bir parçası olarak karşımıza çıkmıştır.

AFD'nin göçün güvenlikleştirmeye yönelik politikalarının açık biçimde karşımıza çıktığı bir diğer alan liderlerin söylem ve açıklamalarıdır. Suriye mülteci kriziyle beraber Almanya'nın 1,1 milyon mülteciye ev sahipliği yapması üzerine Merkel'in bu anlamdaki mülteci politikalarını eleştiren Frauke Petry, Merkel'in yaptığının Avrupa'yı yağmalatmak olduğunu ve bu durumun Avrupa'nın yapısal özgürlüğünün kötüleşmesine bir siyasi davetiye çıkarttığını belirtmiştir (Voice of America, 2016). Merkel'in politikasını eleştirirken mültecileri yağma yapan kitle olarak

nitelendirmiş, dolayısıyla tekrar Almanya ve Avrupa'nın kazanımlarının, 'biricik' değerlerinin mülteciler tarafından yok edilme tehdidi altında olduğunu vurgulamıştır.

Teorik kısımda sağ partilerin güvenlikleştirme söylemlerinin toplumsal alanda karşılık bulmasının ve yaptıkları propagandaların siyasi alanda kazanç sağlamasının önemli bir nedeninin, Kopenhag Okulu tarafından 'dinleyici' olarak tanımlanan halk kitlelerinin içinde yaşadıkları sosyoekonomik ve siyasi kriz durumlarının onları bu söylemlere ikna edecek koşullar yaratması olarak belirtilmişti. Buna göre 11 Eylül olaylarından sonra uluslararası platformda artmaya başlayan terör olayları ve suç unsurları, 2014'ten sonra İslami köktendinci terör örgütlerinin faaliyetlerinin Avrupa'da hız kazanmasıyla devam etmiştir. Dünyanın pek çok yerinde artan şekilde devam eden bu terör eylemleri toplumdaki güvensizlik duygusunu beslemiş ve özellikle Batı'da İslam coğrafyasına karşı bir tepki gelişmesine yol açmıştır. Bu bağlamda dinleyici kitlesinin güvensizlik konusunda kolayca ikna edilebilir olma durumu sağ partiler tarafından göçmenlere yönelik olarak kullanılmış ve bir propaganda aracı haline getirilmiştir. AfD özelinde de açıkça görüldüğü gibi Suriyeli mülteciler Müslüman kimlikleri ve İslam coğrafyasından gelmeleri sebebiyle terörle ilişkilendirilmiş yerli halkın can güvenliğine tehdit olarak tanımlanmıştır. Bunun bir örneği de Charlie Hebdo saldırısından sonra PEGIDA'nın yaptığı açıklama ile görülmektedir. PEGIDA, Charlie Hebdo saldırısını İslam'ın demokratik Batı toplumuyla uyumsuzluğunun bir kanıtı olarak görmüş ve İslam'daki şiddete ve ölüme dayalı çözüm arayışının Batı değerleriyle yan yana duramayacağını belirtmiştir (Sarmadi ve Sagener, 2015). Bu konjonktür temelinde dinleyici kitlesinin kolaylıkla yönlendirilebilir hali AfD tarafından güvenlikleştirici söylem ve politikalarla kullanılmış ve yükselen bir siyasi başarı haline getirilmiştir. Kuruluşundan sonra hızlı bir yükselişe geçen AfD, 2015 yılından sonra parti misyonu değişikliğiyle edindiği milliyetçi-muhafazakâr çizgiyle ve Avrupa'daki mülteci krizinin Almanya üzerindeki yükünün giderek artmasıyla, yerel meclislerde artan başarılar sağlamış, göçmen karşıtlığı üzerinden yaptığı propagandalarla yükselen sayıda taraftar kazanmıştır. Son olarak 2017 Federal Parlamento seçimleriyle birlikte AfD, %12,6 oy oranıyla Almanya siyasi tarihinde Nazi döneminden sonra ulusal parlamentoya girebilen ilk aşırı sağ parti olma özelliğiyle bunun yanı sıra da mecliste ana muhalefet partisi olma özelliğiyle bir ilki başarmıştır (The Federal Returning Officer, 2017).

Sonuç

Son dönemde Avrupa'da aşırı sağ partilerin artan başarısı önemli ölçüde dikkat çekmiş, bu yükseliş Avrupa'ya yönelen göçlerin önemli ölçüde artmasıyla da orantılı bir biçimde gerçekleşmiş ve toplumsal alandaki yabancı düşmanlığının yükselmesine paralellik göstermiştir. Bu noktada özellikle Suriyeli mülteci kriziyle birlikte gerçekleşen büyük mülteci hareketleri Avrupa'daki pek çok devletin, ancak daha da önemli ölçüde Almanya'nın demografik, toplumsal ve siyasal yapısına etki etmiştir. Toplumsal yapının karşı karşıya geldiği bu dönüşümün yarattığı kriz anları Almanya'da 2015 itibariyle yükselişe geçen sağ parti AfD için de önemli bir fırsat yaratmıştır.

2015'ten itibaren parti içerisindeki milliyetçi-muhafazakar kesimin güç kazanmasıyla 2015 öncesi Avrupa şüpheli neoliberal parti imajı göçmen karşıtı, aşırı milliyetçi bir hale gelmiştir. Bu doğrultuda AfD, 2015 sonrası 1,1 milyonu bulan mülteci nüfusunun Almanya'nın toplumsal, kültürel ve ekonomik bütünlüğüne ve gelişimine büyük bir tehdit oluşturacağı algısını yaratarak sığınmacı göçünü güvenleştirmiş ve bu söylemler üzerinden toplumsal desteğini artırarak eyaletlerdeki seçim başarılarını yükseltmiştir. Bunun yanı sıra 2017 Federal Parlamento seçimleriyle de Nazi döneminden beri ulusal parlamentoya giren ve ana muhalefet lideri olan ilk aşırı sağ parti olma özelliğini kazanmıştır.

Yabancı düşmanlığının toplumsal olarak örgütlendiği PEGIDA Hareketi'yle de bağlarını güçlendirerek seçmen kitlesini genişleten ve propagandalarının toplumsal alanda etkili şekilde yayılmasını sağlayan AfD, radikal İslamcı örgütlerin terör eylemleriyle halk arasında oluşan güvenlik endişelerini göçmenleri tehdit unsuru haline getirerek kullanmıştır. Bu noktada ikna edici koşulların oluşmasıyla 'dinleyici kitle' ekonomik veya siyasi her türlü kriz durumunda sorumlu unsurun dışarıdan gelen ve 'öteki' olan göçmenler olduğuna ikna edilmiş böylece, toplumsal alandaki ırkçı ve yabancı düşmanı eğilimler yükselişe geçmiştir.

Sonuç olarak, özelde kısa vadede Suriyeli mültecilerin Almanya'daki varlığının sona ermeyeceği, genelde ise sığınmacı ve göçmen hareketliliklerinin küreselleşen dünya üzerinde azalmayacağı varsayımından hareketle önümüzdeki süreç içerisinde yerel halkların göçmenlerle etkileşiminin kaçınılmaz olarak devam etmesi beklenmektedir. Bu beklenti çerçevesinde, AfD'nin ilk kuruluş gününden bugüne artarak devam eden başarısının ve göçmen karşıtı propagandalarıyla da birlikte halk tabanında karşılık bulmasının ilerleyen süreç içinde de devam edeceği öngörülebilmektedir. Özellikle AfD'nin güncel siyasal ortamda hem ulusal

parlamentoda yer alması, hem bütün eyalet parlamentolarında temsil ediliyor olması hem de ana muhalefet partisi olarak etkili bir konumda bulunmasından dolayı, göçmenlere yönelik politikalarda iktidar partileri başta olmak üzere parlamentoda yer alan pek çok siyasal partinin politikalarını ve gündemini etkilemesi beklenmektedir.

Diğer yandan meselenin sadece Almanya ile sınırlı kalmayan boyutu göz önünde bulundurulduğunda Avrupa'da aşırı sağ hareketlerin ve siyasal partilerin göçmen karşıtlığını örgütleyerek yükselişe geçişi de dikkat çeken bir başka konudur. Bu çalışmanın kısıtları dışında kalmakla beraber AfD'nin Avrupa'daki diğer aşırı sağ partilerle olan ilişkisi, AfD'yi onlardan farklı kılan veya benzeşen tarafları, genel olarak yükselen sağ trendi içerisindeki özgün konumu da araştırmaya değer önemli bir noktadır. Öte yandan bu çalışmanın özellikle AfD'nin göçmen karşıtlığı üzerinden yeni propaganda yapmaya başladığı yılları kapsıyor olması ve 2017'deki Ulusal Parlamento seçimine kadar ortaya konan sözlü ve yazılı propagandaları ele alması AfD'nin bu tarihten sonra ortaya koymuş olduğu göçmen karşıtı politikaların incelenmesini de gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla AfD bir yandan gerek Avrupa'nın gerekse Almanya'nın politik gündemini uzunca bir süre meşgul edecek potansiyeli bünyesinde taşımakta, diğer yandan da aşırı sağ literatüründe detaylı olarak tartışılması ve incelenmesi gereken bir mesele olarak önümüzde durmaktadır.

ORCID ID

Sabiha Nur MEÇ <https://orcid.org/0000-0003-0714-3795>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

- Alternative für Deutschland. (2016). Immigration, integration und asylum. *Manifesto for Germany*, https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf 12, (Erişim 18 Aralık, 2016).
- Alternative für Deutschland. n.d. (2018, Ağustos 05). Meuthen: Asylbetrug konsequent ahnden, sozialeleistungen für asylbewerber kürzen. Erişim Tarihi 5 Ağustos 2018. <https://www.afd.de/meuthen-asylbetrug-konsequent-ahnden-sozialeleistungen-fuer-asylbewerber-kuerzen/>
- Arzheimer, K. (2015). The AfD: Finally a successful right-wing populist eurosceptic party for Germany? *West European Politics*, 38(3),535-556.
- Aslan, N. S. (2010). Migration and security: History, practice and theory. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara, Bilkent University, Department of International Relations, 70.
- Benam, Ç. (2011). Emergence of a 'Big Brother' in Europe: Border control and securitization of migration. *Insight Turkey*. 13(3), 193.
- Berbuir, N. (2015). Lewandowsky M. and Siri, J. The AfD and its sympathisers: Finally a right-wing populist movement in Germany? *German Politics* 24 (2), 154-178.
- Betz, H. G. (2003). Xenophobia, identity politics and exclusionary populism in Western Europe. *Socialist Register*, 193-210.
- Bigo, D. (2002). Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of UNEAS. *Alternatives* 27 Special Issue, 63–92.
- Kain, F. (2016, Ağustos 10). Bild will wissen, was er wirklich über die AfD denkt!. *Bild*. Retrieved from <http://www.bild.de/politik/inland/alternative-fuer-deutschland/geht-mit-tuerkischem-model-auf-stimmenfang-47218678.bild.html>
- Bohman, A. and Hjerm, M. (2016). In The Wake Of Radical Right Electoral Success: A Cross-Country Comparative Study Of Anti Immigration Attitudes Over Time. *Journal Of Ethnic and Migration Studies* 42(11), 1729-1747.
- Bulman, M. (2016, Eylül 5). How anti-immigrant AfD Party is gaining ground in Germany in one map. *Independent*. Erişim (2016, Aralık 16) <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/afd-germany-alternative-fur-deutschland-elections-map-statista-party-a7226956.html>.

- Bundeswahlleiter.de (2017). Bundestag election 2017. *The Federal Returning Officer*. Erişim (2016, 10 Aralık), <https://www.bundeswahlleiter.de/en/-bundestagswahlen/2017/-ergebnisse.html>
- Buofino, A. (2006). Between unity and plurality: The politicization and securitization of the discourse of immigration in Europe. *New Political Science* 26 (1), 35.
- Deutsche Welle. (2015, Ocak 14). "PEGIDA a vehicle for discontent, fear of islamization secondary. *Deutsche Welle*. Erişim (18 Aralık 2016) <http://www.dw.com/en/pegida-a-vehicle-for-discontent-fear-of-islamization-secondary/a-18192385>.
- Dudasova, M. (2016). Political consequences of the refugee crisis- the case of Germany. *Economic Review*, 45(3), 323.
- Gans, H. J. (2017). Racialization and racialization research. *Ethnic and Racial Studies*, 40(3), 341-352.
- Grabow, K. (2016). Pegida and the Alternative für Deutschland: Two sides of the same coin? *European View*, 2.
- Green, S. (2013). Germany: A changing country of immigration. *German Politics* 22 (3), 333-351.
- Grimm, R. (2015). The Rise of the German Eurosceptic party Alternative für Deutschland, between ordoliberal critique and popular anxiety. *International Political Science Review*, 36(3), 264-278.
- Golder, M. (2003). Explaining Variation In The Success Of Extreme Right Parties In Western Europe. *Comparative Political Studies* 36(4), 432-466.
- Hellmann, G. (2016). Germany's World: Power and followership in a crisis ridden Europe. *Global Affairs* 2(1), 3-20.
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the securitization of migration. *Journal Of Common Market Studies*, 38(5), 751-777.
- Ibrahim, M. (2005). The securitization of migration: A racial discourse. *International Migration*, 43(5), 164.
- Kemper, A. (2015). AfD, Pegida and New Right in Germany. *The European Far Right: Historical and Contemporary Perspectives*, G. Charalambous (Eds.), 44.
- Krell, G., Nicklas, H. & Ostermann, A. (1996). Immigration, Asylum, and Anti-Foreigner Violence in Germany, *Journal of Peace Research*, 33(2), 153-170.

- Lubbers, M., Gijsberts, M. & Scheepers, P. (2002). Extreme right-wing voting in Western Europe. *European Journal Of Political Research*, 41, 345-378.
- Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013). Uluslararası göçlerin bir güvenlik konusuna dönüşümü: Avrupa'da radikal sağ partiler ve göçün güvenikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 10(39), 107.
- Mudde, C. (1999). The single issue party thesis: extreme right parties and immigration issue. *West European Politics*, 22(3), 182-197.
- Saeedy, A. (11 Mart 2016, Mart 11). Germany's far right AfD Party is scaring Europe, And rising in the polls. *Vice News*. Erişim (2018, Kasım 4) https://news.vice.com/en_us/article/43m74g/-germanys-far-right-afd-party-is-scaring-europe-and-rising-in-the-polls .
- Sarmadi, D. & Sagener, N. (2015, Ocak 9). Germany's right wing populists join hands with anti-Islamist PEGIDA. *Euroactive*. Erişim (2016, Aralık 18) <https://www.euractiv.com/-section/-justice-home-affairs/-news/germany-s-right-wing-populists-join-hands-with-anti-islamist-pegida/>.
- Schmitt-Beck, R. (2016). The 'Alternative Für Deutschland in the electorate': Between single issue and right wing populist party. *German Politics*, 1-24.
- Voice of America. (2016, Mart 11). Germany's Nationalist Party set for gains as three states vote. *Voice of America*. Erişim (2016, Aralık 18) <http://www.voanews.com/a/germanys-nationalist-party-set-gains-three-states-vote/3231977.html>.

“Solidarity Rather than Charity” Reaching out Syrian Refugees in Izmir*

Elif GÖZLER ÇAMUR¹ & Adil ÇAMUR²

¹ PhD., Research Assistant; Yalova Üniversitesi- Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

² M.A., Research Assistant; Dokuz Eylül Üniversitesi- Kamu Yönetimi Bölümü

Abstract

Izmir as the third biggest city of Turkey and a transitional hub for crossing Europe attracts refugees for economic activity and migration networks. In such a city with a high number of vulnerable refugees, civil society organisations took the initiative in providing legal assistance and humanitarian aid, because local and central governments fall short to meet the needs of refugees due to the legal and structural problems.

“Society for Building Solidarity Bridge between Peoples” which is also known as “Peoples’ Bridge Association” is the main focus of this study within the context of charity and solidarity approaches. Peoples’ Bridge Association, which defines itself as a solidarity group, was founded to build peace between different cultures, yet, following the Syrian war, their activity has concentrated on refugees. Peoples’ Bridge Association became the most active organisation soon after and started to contact local and central authorities over refugees’ problems, organised medical screening and distributed humanitarian aid.

In this study, it was discussed the activities of Peoples’ Bridge within the concepts of ‘solidarity’ and ‘charity’. This study starts with the legal status of Syrian refugees in Turkey and their access to basic services. Following Turkey’s legal framework regarding refugees, the ways of dealing with refugees adopted by civil society organisations were discussed within the context of charity and solidarity. Next, general information and numbers regarding the conditions of Syrians in Izmir were shared. Finally, the solidaristic activities and discourse of the Peoples’ Bridge Association were examined.

Keywords: Syrian Refugees; Solidarity; Civil Society Organizations; Peoples’ Bridge Association.

“Yardım Yerine Dayanışma” İzmir’de Suriyeli Mültecilere Ulaşmak

Özet

Türkiye'nin üçüncü büyük kenti ve geleneksel bir mülteci geçiş noktası olan İzmir, iş olanakları nedeniyle ve mülteci kaçakçılığı gibi yerleşmiş göç ilişkileri bakımından mülteciler tarafından tercih edilmektedir. Çok sayıda savunmasız mülteci barındıran İzmir’de, yerel ve merkezi yönetimler hizmet sağlamada yetersiz kaldıklarından sivil toplum alanından organizasyonlara ihtiyaç duyulmuştur.

Sahadaki en görünür kuruluşlardan biri olan ve “Halkların Köprüsü” olarak da bilinen “Halklar Arası Köprü Derneği” çalışmamızın asıl odak noktasını oluşturmaktadır. Kendisini bir dayanışma grubu olarak tanımlayan ve kurulmasından itibaren, İzmir’de bulunan farklı kültürler arasında dayanışma ağları kurmak için çalışmalarda bulunan Halkların Köprüsü, Suriye krizinin yoğunlaşması sonucu odak noktasını Suriyeli mülteciler üzerine yoğunlaştırmıştır. Dernek, kısa zamanda mülteciler konusunda en kapsamlı çalışmaları yapan kuruluş olmuş ve yerel-merkezi otoritelerle temas kurmuş, tıbbi izleme ve insani yardım dağıtımını konusunda çalışmalar yapmıştır. Derneğin bu önemli konumu ve benimsediği dayanışma kültürü detaylı incelenmesi gereken bir konu haline gelmesini sağlamıştır.

Bu çalışmada, Halkların Köprüsü Derneği’nin çalışmaları ‘dayanışma’ ve ‘hayırseverlik’ kavramları çerçevesinde tartışılmıştır. Çalışma, Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin yasal statüleri ve temel hizmetlere ulaşımı ile başlamaktadır. Türkiye’nin mültecilere ilişkin yasal çerçevesinde ilişkin genel bilgiden sonra, mültecilerle ilgili çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarının mültecilere yaklaşımı yardımseverlik ve dayanışma kavramları bağlamında tartışılmıştır. Sonrasında, İzmir’deki Suriyelilerin koşullarına ilişkin genel bilgiler ve rakamlar paylaşılmıştır. Son olarak, Halkların Köprüsü Derneği’nin faaliyetleri ve söylemi dayanışma kavramı bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Suriyeli Mülteciler; Dayanışma; Sivil Toplum Kuruluşu; Halkların Köprüsü Derneği.

Corresponding Author : Elif GÖZLER ÇAMUR
Yalova Üniversitesi- Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

E-mail : elifgozler1@gmail.com

Manuscript received : 25 September 2018

Revised manuscript accepted : 28 November 2018

*This paper is the revised edition of the presentation made in ASN World Convention 2016, Columbia University, New York.

“Solidarity Rather than Charity”

Reaching out Syrian Refugees in Izmir

I don't believe in charity. I believe in solidarity. Charity is so vertical. It goes from the top to the bottom. Solidarity is horizontal. It respects the other person. I have a lot to learn from other people.”

– Eduardo Galeano.

Introduction

When the clash between opposition and the government reached its harshest phase in March 2011, the uprising turned into a bloody civil war in Syria and affected the entire Middle East region including Turkey. As a result, 6.6 million people (UNHCR, 2018a) were internally displaced and 5.6 million (UNHCR, 2018b) fled to neighbouring countries such as Turkey, Lebanon and Jordan. The majority of Syrians fled to Turkey due to “open door policy” and Turkey’s geographical proximity as a transitional migration hub.

The Syrian refugee migration towards Turkey started on the 29th of April 2011. The first group of refugees were settled in the Yayladağ Refugee Camp in the border city of Hatay. Afterwards, more refugee camps were built as the number of Syrians fled to Turkey increased. While the number of Syrian refugees was 133,000 in September 2012, it reached 3,591,714 in November 2018. The majority of Syrians live in urban areas despite the existence of official refugee camps. By the 1st November 2018, there were only 157,515 Syrian refugees staying in Refugee camps in Turkey (General Directorate of Migration Management, 2018a).

Today, it is possible to see Syrians in almost all cities of Turkey, especially in major cities and the Southeast region. The population of the South-eastern border cities increased significantly due to the refugee influx (Orhan & Gündoğar, 2015). For instance, the population of the border city of Kilis increased dramatically by 90% and the number of Syrians exceeded the local population (General Directorate of Migration Management, 2018a). Syrians living in urban areas can be mainly divided into three groups. Firstly, those who have the objective to go to European countries, since traditionally Turkey is a transitional migration hub because of its geographical location (Kirişçi, 2007). Secondly, those who decided to stay in Turkey and to build their lives in this country. Finally, those waiting to return Syria when the war ends (Human Rights Watch, 2015).

In order to manage the massive migration flow from Syria, Turkey's migration policy was re-designed. To this end, the Law on Foreigners and International Protection (General Directorate of Migration Management, 2018b) was drafted in 2013. The new legislation also established the Directorate General of Migration Management. According to this regulation, Syrians were identified under the "temporary protection" status. This status was designed in order to manage the temporariness of Syrians' stay and did not entitle refugee rights including international protection. In this respect, Syrian refugees had a limited access to the public services supplied for "official" refugees. As a result, civil society organisations assumed roles in issues related to refugees.

Civil society organisations regarding the Syrian refugees can be categorised as either Refugee-based organisations, or organisations that rearranged their activities for refugees following the Syrian flow towards Turkey. The activities of these organisations can be considered within context of solidarity and charity concepts which is a contested issue in refugee research (e.g., Ataç et al., Cantat, 2013; 2016; Millner 2011 & Rakopoulos, 2016). While some of these organisations refrain from politics and focus on humanitarian assistance, others became highly political, especially over issues regarding migration policies and providing solidarity.

The city of Izmir, as the focus of our study, is a major destination for Syrian refugees. As it is the third largest city of Turkey, its employment opportunities both in urban and rural areas attract refugees. It is also a transitional hub due to its close proximity to Greek islands. Refugees usually live in poverty and do precarious work in informal sectors. Moreover, the services provided by local administrations in Izmir are very limited when compared with the South-eastern border cities (Çamur, 2017). As the central and local administrations fall short in providing services for refugees, civil society organisations took the initiative in providing legal assistance and humanitarian aid. As a longstanding transitional hub, Izmir already had various organisations dealing with refugees before the Syrian influx. The number of organisations dealing with refugees increased as Izmir became a notable refugee destination following the Syrian war.

In this study, the refugee-related activities of "Society for Building Solidarity Bridge between Peoples", also known as "Peoples' Bridge Association (Halkların Köprüsü Derneği)" in short, is discussed within the context of the concepts of charity and solidarity. Peoples' Bridge Association (PBA) was established in 2014 to provide solidarity between different ethnic and

religious cultures in Izmir. In this sense, the activities of the PBA focused on refugees as soon as the Syrian flow to Izmir started. PBA identified itself as a solidarity group with its activities and discourse. PBA became a prominent organisation in Izmir in respect of refugee advocacy, raising awareness, humanitarian solidarity, reporting and medical screening. As expressed by PBA itself, these activities differ from other civil society organisations with respect to their actions and discourse. This aspect of PBA will be the main focus of this article as it explores the dichotomy between solidarity and charity in the areas of refugee research.

This study starts with the legal status of Syrian refugees in Turkey and their access to basic services. Following general information on the condition of Syrians in Turkey, charity and solidarity concepts will be discussed as ways of dealing with refugees adopted by civil society organisations. Later on, the conditions of refugees in Izmir will be explained. Finally, solidaristic activities and discourse of the Peoples' Bridge Association will be examined.

The study draws on an insider's view of the authors as volunteer members of PBA. It aims to critically evaluate this experience within the context of the relevant literature as well as an interview conducted with the founder and the president of PBA. The Reports and publications of PBA were extensively used in this paper as well.

The Legal Status of Syrian Refugees in Turkey and Access to the Services

Turkey does not entitle refugee status to Syrians. The regulations regarding the legal status of foreigners in Turkey are based on the 1951 Geneva Convention. Turkey approved the Convention in 1961 yet added a geographical limitation, which means that Turkey can only give refugee status to citizens of member states of the Council of Europe. Due to the geographical limitation, by 2017 Turkey had accepted only 90 people in total as refugees (Erdoğan, 2018, p. 10).

Following the Syrian influx, the government reviewed its migration policy. As a result of massive migration, Turkey implemented an "open door" policy and made new institutional and legal regulations to manage migration. Obviously, the regulations and limitations based on the 1951 Geneva Convention are out of touch with today's realities. In this respect, the 2013 Law on Foreigners and International Protection is the first comprehensive regulation.

The people coming outside of Europe whose applications to third countries are in progress are entitled to conditional refugee status in Turkey. Syrians refugees in Turkey are accepted under temporary protection. The Temporary protection system is an exceptional method

preferred during the massive asylum periods (Ergüven & Özturhanlı, 2013, p. 1038). Although it was not defined in Turkey's regulations until 2013, temporary protection status was used based on the non-refoulement principle of international law.

Through this new regulation, the General Directorate of Migration Management (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) was established. The Syrian influx coincided with the establishment of the General Directorate of Migration Management (Kirişçi, 2014, p. 8). The responsibilities of this institution were previously carried out by the Security General Directorate. The 2013 Regulation also introduced new definitions for the migration management. Along with the 2013 legislation, the 2014 Temporary Protection Regulation (General Directorate of Migration Management, 2018c) was drafted in order to define the details regarding the operational aspects of Syrian refugees in Turkey. The 2014 Regulation defined the guidelines for the access of Refugees to services such as education, health and shelter.

Nearly half of the refugees are children (UNCHR, 2018a). During the early days of refugee influx, the education rights of refugees were regulated by the Temporary Protection Regulation. The Syrian children who are residing in the refugee camps had a certain level of access to education in Syrian syllabus, through the help of Syrian refugee teachers who were also residing in the camp under the name of "Temporary education centres". However, as the refugee families started to settle permanently, the "Migration and State of Emergency Education Head of Department (Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı)" was established by the Ministry of Education in 2016. Thus, temporary education centres were closed and the refugee students were directed to the state schools to receive education in Turkish syllabus (Erdoğan, 2018, p. 30). However, despite such improvements, many refugee children are deprived of proper education, because most of them work as seasonal workers, cannot speak Turkish or are forced to beg on the street instead of attending school. As for higher education, the Higher Education Council issued several decisions regarding the registration and attendance of Syrian refugees in Turkish Universities, especially in border cities (Sert & Yıldız, 2015, p. 35).

Over the years, since the Syrian migration started, there have been several regulations regarding the refugees' access to the health care. In this sense, Syrians have been granted a limited access to health care. These limitations include areas such as organ transplant, prosthesis and illness which require long-term treatment (Şimşek, 2017, p. 19). There are also serious health concerns in camping areas for rural workers where Syrian refugees live collectively.

Most of the Syrian refugees work in informal sectors. Syrian refugees are regarded as cheap labour and are heavily exploited by employers in Turkey (Bélanger & Saraçoğlu, 2018). The government issued a circular in January 2016 allowing refugee employment in particular sectors. Refugees providing a valid temporary protection identity card were entitled to this right. Accordingly, every refugee with a valid temporary protection identity card can apply for working permit after staying in Turkey for six months. In this respect, only 10% of the employees can be refugees, excluding the seasonal agricultural workers (General Directorate of Migration Management, 2018d).

Syrian refugees face problems to get access to services provided by local administrations. This originates from the status of Syrians. As Syrian refugees are not Turkish citizens, they are not entitled to access services provided by local administrations because the status of refugees is not specified in the legislations of local administrations. As a result, different local administrations adopt different approaches when providing services for refugees (Çamur, 2017; Erdoğan, 2017 & ŞPO İstanbul Şubesi, 2017).

The Temporary protection status, which allows governments to respond to massive migration flows, has been used for the past eight years, making refugees precarious and vulnerable. Its temporariness also makes it difficult for refugees to access public services. This makes Syrians depend on civil society organizations to sustain their lives. Civil Society organisations generally engage in humanitarian aid. Very few of them approach the matter as a solidaristic or right based issue. In the next section, the difference between charity and solidarity will be discussed.

Civil Society Organisations and Refugees: Dichotomy of Charity and Solidarity

As stated by Mackreath and Sağniç (2017, p. 29), the number of civil society organisations increased dramatically following the Syrian refugee influx to Turkey. This increase was related with the problems created by the refugee legal framework in Turkey. Since central and local governments are unable to meet the urgent needs of refugees, international and national civil society organisations appeared as important actors in the field.

The existing literature on refugees and the role of civil society organisations can be defined as multi-disciplinary, encompassing various areas such as refugee, social movements and citizenship studies. The majority of recent studies focus over the role of these organisations in the areas of integration (Sunata & Tosun, 2018), labour (Bélanger & Saraçoğlu, 2018),

humanitarian assistance (Aras & Duman, 2018), social cohesion (Çebi, 2017), refugee communities (De Elvira, 2018) and refugee solidarity activism (Ataç et al., Cantat, 2013; 2016; 2018; 2016; Millner, 2011; Rakopoulos, 2016 & Rygiel, 2011). The organisations dealing with refugees are mostly defined within NGO concept. However, other terms such as “migrant organization” (Sezgin & Dijkzeul, 2013), “NGO-R (non-governmental organizations-refugees)” (Sunata & Tosun, 2018), “third sector” (Garkisch et al, 2017) and “migrant non-profit organization” (Martin, 2012) were also used in order to identify those organisations. In this study, as distinct from the literature, we use the term “solidarity group” in order to identify the Peoples’ Bridge Association and evaluate their activities within the concept of solidarity.

Solidarity as a way of dealing with refugee problems arises as a critic of the charity concept. In this respect, charity based humanitarian assistance was criticised for providing temporary assistance and limited relief, along with depoliticising consequences (Cantat, 2018, p. 9). Charity is characterised by Durkheim as the encouragement of inequalities between the members of a society. Accordingly, while charity focuses on the relief of individuals’ problems, justice focuses on power relationships and inequalities in the society and seeks solutions to these inequalities (Schoenfeld & Mestrovic, 1989, p. 122).

The dichotomy between charity and solidarity was reflected in refugee and migration studies especially within the concept of “solidarity activism”. Gil Loescher (1993), in his piece on refugee crises in the Cold War era, stated the inadequacy of humanitarian solutions as a response to refugee crisis, and instead suggested a political action in order to change the existing situation. The distinction between charity and solidarity can be blurry due to the humanising character of solidarity (Rakopoulos, 2016, p. 146). For instance, delivering food or clothing can be both seen as an act of charity and solidarity. Therefore, departing from the “No Border” example, Millner (2011, pp. 325-326) focused on the method of aid distribution. Accordingly, systems of queuing or controlled operations preferred by the charity organisations create a sense of “we are helping you” and build a wall between the donors and refugees. Conversely, a more direct approach practiced by solidarity organisations creates a sense of sharing. In addition to the different ways preferred by these organisations, being politically active can also be a feature of a solidaristic approach. As observed within the activities of the migrant solidarity groups in Calais and Greece opposing racism and discrimination, holding demonstrations to change the immigrant policies is an important aspect of being a solidarity group (Cantat, 2013, p. 16).

Within its context and discourse, PBA appeared as a solidarity group in dealing with refugees. Before examining the activities of PBA within the solidarity approach, the general situation of refugees in Izmir will be shared for better understanding.

Refugees in Izmir

Currently, Izmir hosts 139,979 refugees under the temporary protection scheme (General Directorate of Migration Management, 2018a). Izmir is a gateway, frequently used by refugees in order to cross European countries for a safer and better future. As it is located in the west coast of Turkey, the close proximity to the Greek islands makes Izmir an easy, yet mostly dangerous choice for transits via the Aegean Sea. Izmir has been the traditional migration hub for the refugees who plan their transits to European countries. In this respect, networks related to human smuggling already existed, especially in the central Basmane district (İçduygu & Toktaş, 2002 & Wissink et al., 2013). Basmane has a lot to offer to refugees with its range of budget hotels, refugee equipment and experienced human smugglers to organise their transit to a nearby Greek island. Along with the massive Syrian migration, the network of refugee smuggling just became stronger and unfortunately more brutal.

The table below shows the number of Syrian refugees in the different districts of Izmir. Accordingly, Syrians mostly settled in areas where they can find affordable accommodations and informal jobs in urban slums, and in rural areas to be employed in the agricultural sector.

Syrians in urban areas of Izmir province can be classified in two groups. While transitional refugees live in temporary accommodations, waiting for their smugglers' calls, others try to start a new life and seek jobs. Generally, these two groups of refugees settle in poor neighbourhoods located in slum areas. Traditionally, these areas are the entry point for incoming migrants where they can find affordable housing and informal job opportunities (IOM, 2015, p. 45).

The massive flow of refugees to these areas also transformed basic urban amenities such as parks, markets and cafés. While parks and cafés simply became the new shelters and low-budget accommodations, markets started to sell refugee equipment like life jackets, tents and waterproof items. In the rural areas, Syrians work in agricultural sectors as seasonal workers after being collectively brought there by middlemen from the border cities of the South-East.

They have been settled in camps in the fields during the harvest periods without the necessary sanitation and electricity to reduce costs. These camping areas have never been adequately controlled by authorities; therefore, they are open to health problems and abuse.

In a city with such high numbers of vulnerable refugees, the need for civil society organisations is indispensable because local or central governments are unable to meet the needs of refugees due to the reasons explained above. Therefore, various civil society organisations take the initiative to provide humanitarian and legal assistance for refugees.

Peoples' Bridge Association

PBA was established in 2014 to create solidarity and connection between people on the basis of justice, equality and freedom (Halkların Köprüsü, 2017). PBA aims to carry out activities to build peace between different cultures. It organises activities to eliminate the prejudices between different cultures in Izmir and build networks of solidarity, respect and friendship to provide social peace. Originally, PBA was founded to provide solidarity for the vulnerable people from different cultures, yet, following the Syrian war, they started to work on refugees. This trend was widely observed throughout migration crises in Turkey. As argued by Mackreath and Sağnıç (2017, p. 32) various solidarity and aid organisations changed their existing activities to target refugee groups.

According to a research on the profile of the members of PBA, 149 of the 285 members are female and 136 are male. Half of the members are below 35 years of age and the majority of them are students, medics and academics (Şentürk et al., 2016, p. 509). Peoples' Bridge never accepts donations from national and international institutions or states and does not participate in any of the projects of such institutions. They only cooperate with these institutions in order to inform them about the situation of the refugees in the region. The financial resources of PBA are donations from individuals and membership fees and all the members work on a voluntary basis. The volunteers of PBA see themselves as a solidarity group

Table 1

Districts	Temporary Protection Registration*	Population **	Districts	Temporary Protection Registration	Population
Konak	32,718	363,181	Ödemiş	328	132.241
Karabağlar	28,131	480,790	Çeşme	315	41.278
Bornova	24,716	442,839	Aliağa	307	94.070
Buca	13,250	492,252	Karaburun	252	9.812
Torbali	9,314	172,359	Dikili	189	41.697
Bayraklı	7,754	314,402	Urla	151	64.895
Menemen	2,049	170,090	Bergama	143	102.961
Menderes	1,803	89,777	Selçuk	143	35.991
Gaziemir	1,555	136,273	Narlidere	140	66.269
Kemalpaşa	1,482	105,506	Kınık	72	28.271
Çiğli	1,344	190,607	Balçova	65	78.442
Karşıyaka	971	342,062	Kiraz	48	43.859
Bayındır	624	40,258	Beydağ	30	12.391
Seferihisar	616	40,785	Güzelbahçe	15	31.429
Foça	544	31,061	Unknown	9,228	
Tire	445	83,829	Izmir	138,742	4,279,677

*General Directorate of Migration Management, 2018e

**Governorship of Izmir, 2018

rather than a civil society organisation. This difference is expressed by the head of PBA: “There is a significant difference between solidarity groups and NGOs. We do not hold board meetings. The association works with open meetings and it is not necessary to be a member to attend those meetings. Everyone attending meetings, whether a member or not, can participate equally in decisions. The number of members of our association is 342, but the number of people participating in the field works is over one thousand.” (Bora, 2017, p. 64). PBA became the most active organisation soon after the migration influx and started to contact the local and central authorities for refugees’ problems, organised medical screening and distributed humanitarian aid.

PBA differentiated itself from other organisations by adopting the following principles: being distant from professionalism, being politically active, being a solidarity group instead of a charity organisation and finally not keeping permanent data of refugees. Being distant from professionalism means that the activities of the PBA are not project-oriented and voluntary-based. Being politically active means being visible in the political sphere with regard to general politics and specifically to migration policy. Being a solidarity group instead of a charity organisation means having horizontal relations rather than vertical and hierarchical ones. As expressed by the founder and the head of PBA, Dr. Terzi, “we believe in solidarity instead of charity. In fact, we see charity as a harmful action because it renders the poor dependent on the will of the rich and powerful. It can never replace the state’s role in providing common good. It can only be supplementary. We all know that, it is impossible to deal with 3.5 million refugees with charity. This can only be solved by the state action” (Bora, 2017, p. 64). Finally, the PBA avoids keeping personal data of refugees in order to prevent the use of personal information by others (interview with Dr. Cem Terzi, November 12, 2018). In this sense, their ultimate purpose is to inform and urge government departments to deal with refugee problems.

As argued by Sunata and Tosun (2018), civil society organisations are important for informing refugees about their rights and providing social and humanitarian aid when the governments’ support is inadequate. The activities of such organisations can be characterized as right-based and needs-based (Mackreath & Sağrıç, 2017) or charity- and solidarity-based as we suggested. As we discuss here, PBA is a solidarity group which intentionally refrained from the charity-based civil society organisation conception. Although there is a blur and contested distinction between the concepts of solidarity network and charity-based civil society

organisation, we believe that the activities of Peoples' Bridge Association below will clarify this distinction more accurately.

Beyond Charity: The Activities of Peoples' Bridge Association

Following the Syrian migration flow, studies related to the civil society organisations and refugees have increased. PBA as a refugee-related organisation was included in several studies with different aspects. Here, some the studies mentioning the activities of PBA will be referred. MA thesis by Denise Tan (2016), titled, "NGOs and Refugees in Izmir/Turkey: Reconsidering Civil Society Conceptions" chose PBA as a case study and examined five other organisations, including religious ones, which are active in Izmir. Organisations were examined within ideological concepts and PBA was defined as a liberal political civil society organisation. Another study titled "Minor Politics and its Promises: The Case of Turkey" by Onur Kara (2018) defined PBA as a "minor political institution" in respect of its activities and discourse within its effect of political activism in Izmir. Şentürk et al. (2016) evaluated the activities of PBA and suggested a new model for social movement organisation within the solidarity perspective of PBA. Besides theses and research papers, reports over the relation between refugees and civil society also referred to the activities of PBA. Zümray Kutlu (2015), in her report titled "From the Ante-Chamber to the Living Room: A Brief Assessment on NGO's Doing Work for Syrian Refugees" mentioned PBA as an active organisation in the field of health, culture and arts. Last but not least, Mackreath and Sağrıç (2017) authored an extensive report titled "Civil Society and Syrian Refugees in Turkey". In this report, civil society organisations were classified as rights-based and needs-based. In this context, the activities of PBA were defined as rights-based through different aspects such as discourse, relations with other organisations and state contacts. Here, we aim to make a contribution to the area of refugee research by examining PBA's activities within the context of solidarity.

The refugee-related activities of PBA are designed to be held "with" refugees, not "for" refugees (Mackreath & Sağrıç, 2017, p. 39). In this context, PBA concentrated on requesting action from public actors with the cooperation of refugees. Therefore, raising awareness and mobilising public actors to take action were priority activities. Like many other civil society organisations or charity organisations working on refugees, PBA provided humanitarian support to settled and transitional refugees in Izmir. Meeting the urgent needs of refugees was the basic principle of their work. As they tried to avoid being a charity-based organisation which

undertakes the state's role, they did not have a permanent storage space enabling regular aid distribution. In this context, PBA organised spontaneous campaigns to provide support in emergency cases. The way of delivering humanitarian support is also worth sharing. As argued by Millner, the system of queuing in the humanitarian food delivery of charity organisations can be characterised with victim identity and act generosity, thus creating a wall between "givers" and "receivers" through some sort of "us" and "them" environment. This attitude is associated with the professionalisation of the care culture (Millner, 2011, p. 325). From this point of view, the system used by the PBA reflects its solidaristic approach in humanitarian support delivery. Before the delivery visits, the volunteers are advised to make contact with refugees personally, whether in streets, camping areas or houses. As it is important to create a sincere relation between volunteers and refugees, an interpreter is always included in the delivery groups.

The PBA particularly focuses on activities related with health problems of refugees. In fact, first activities of PBA related to refugees started with a medical intervention to a new-born refugee baby (interview with Dr. Cem Terzi, November 12, 2018). The volunteer teams consisted of doctors, nurses, midwives, pharmacists, psychologists and dentists who held frequent medical screening trips to the rural and urban slums where Syrian refugees live in Izmir. The PBA have various activities for children and pregnant women. During the medical screening and aid delivery, volunteers and psychologist take care of traumatised children and play with them. Pregnant women are also examined by the doctors and their pregnancy stages are monitored. The volunteer team also hold medicine donation campaigns to meet the needs of the refugees. For instance, the PBA provided free medicine for refugees by informing pharmacists of state reimbursements. In this case, the PBA worked as a mediator to establish trust between providers and the state.

As a solidarity group, keeping good communication with refugees is an important aspect of PBA. The participation of Syrian refugees in PBA's activities is always encouraged. They became volunteering for PBA as panellist, interpreters, and informants. Cultural events were organised in order to get artists from the refugee community and Turkey together. Football tournaments were also held with refugee players. The activities for children organised by PBA are usually fun and educative such as balloon festival, concerts and painting.

As argued by Cantat, while the concepts of charity and humanitarianism tend to have a de-politicising effects by providing limited relief, solidarity movements play an important role in

opposing racism, border controls and discrimination against refugees (Cantat, 2013, p. 16; 2018, p. 9;). In order to raise awareness and alarm the authorities over issues related to refugees and other vulnerable groups, PBA organises panels, workshops and symposiums in Izmir. The “Romas Standing Up” panel for the International Roma Day, the “Our Deads” symposium by Alevi and LGBT associations and the “Destruction of the War” meeting were some of the activities organised by PBA. Demonstrations and press conferences were also used by the PBA to reflect the problems of Syrian refugees in Izmir. When the Izmir municipality prohibited the entrance of Syrian refugees to the Kültür Park of Izmir in 2015, the PBA organised a demonstration to open the park to refugees. Moreover, international simultaneous demonstrations called “open the borders” were organised with other refugee organisations.

Since 2016, PBA organises the Alan Kurdi Refugee Workshop to share its experience in the field and gather related people such as activists, institutions and academics working on the refugee issues. These workshops enable PBA to find its own method in dealing with refugees. Syrian refugees also participated in workshops as panellist and audience. The first workshop, held in 2016, focused on issues such as refugee rights, accommodation, labour, economy, culture, art, education, children, women, media and health. The theme of the second workshop in 2017 was co-existence and citizenship. The last workshop was organised under the title of “Urban Refugees and Local Administrations” in 2018. The responsibility of local administrations over supplying services for refugees was the main concern of this workshop.

Reporting is an important activity to urge authorities over the problems faced by refugees. The PBA kept various contacts with the related official institutions about the problems of Syrian refugees in Izmir. For instance, the representatives of the PBA contacted the governorship, municipality and Health Department to provide clean water for the seasonal workers’ camping areas. The Chamber of Pharmacists was contacted to provide medicine for the refugees in need as well. Peoples’ Bridge keeps the record of all its activities and turns it into reports. Those reports are regularly published in the website and sent to the relevant institutions. The volunteers coordinated by the member academics conducted a study to identify housing conditions with 190 residences. As an outcome, the report concerning the housing conditions of 1,000 refugees was shared publicly. Moreover, a book was authored by the volunteers of the PBA called “Kıyıya Vuran İnsanlık: 2015 Mülteci Ölümleri Almanacağı (Humanity Washed Ashore: The Almanac of Refugee Deaths 2015)”. Information on refugee rights, the media

coverage of refugees, the 2015 Refugee Deaths report and fieldwork experiences were the main concerns of the book.

The activities of the PBA drew the attention of the international modern artist Ai WeiWei. He participated in the activities of the PBA and was informed about the conditions of refugees in Izmir. He covered the views of the president of the PBA on refugees living in Izmir in his documentary called ‘Human Flow’. After receiving the Adrienne Clarkson Prize for Global Citizenship, he donated it to the PBA in order to show solidarity. The representative of the EU and ambassadors also contacted the PBA to gather information about the conditions of refugees in Izmir.

Conclusion

Izmir, as a major transit city, has been hosting refugees continuously since the Syrian civil war started. The urban slums merely became the areas of refugee settlement. Despite such a massive refugee influx, Izmir has no official refugee camp within its boundaries. In a way, refugees are abandoned to their own fate and cannot meet their basic needs such as food, shelter and health. As a result, they cannot properly enjoy the rights that they are entitled to within the frame of the Temporary Protection Regulation.

Beside the limited aid campaigns of some local administrations, no serious effort was made by the governorship and the Izmir municipalities. In this respect, civil society organisations took the lead to take care of the Syrian refugees in Izmir. Various national and international civil society organisations carried out work in Izmir over refugee problems.

As the number of civil society organisations related to refugees increased significantly, PBA refrained from the area of a professional, project-oriented and internationally funded civil society organisation conception. As a voluntary-based organisation, PBA included thousands of people to its activities as volunteers. In this respect, they became visible in the national and international arena. The profiles of the PBA members shaped its activities. The consistency of medics, academics and students enabled to hold extensive medical activities, reporting and field operations. PBA also contributed to the area of migration research by enabling researchers to participate in field operations.

The problems faced by refugees cannot be solved with charitable actions. Large numbers of international and national civil society organisations provided humanitarian aid to meet the needs of the refugees in Turkey. PBA, which recognises itself as a solidarity group rather than

an aid organisation, carried out numerous activities for refugees. In this context, PBA adopted a rights-based solidaristic approach in its activities. Therefore, aid was regarded as supplementary and found a limited space in its activities. The PBA does not have any paid professionals and does not operate on the basis of working hours. All of its activities are held by volunteers at any time of the day, whenever it is needed.

The PBA sees the refugee problem as a human rights issue and its most important work is concentrated on pushing authorities to take action in refugee problems. Therefore, making contact with state department and providing a permanent relief for refugee problems differentiated the role of PBA as a solidarity organisation.

After nearly eight years since the migration flow started, the Syrian presence in Turkey has evolved from temporariness towards permanence. In this sense, Syrians will be a part of PBA's activities as new members of Turkey's multi-cultural society, in accordance with the founding principles of PBA.

ORCID ID

Elif GÖZLER ÇAMUR

<https://orcid.org/0000-0003-2394-1447>

Adil ÇAMUR

<https://orcid.org/0000-0003-3067-6899>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

REFERENCES

- Aras B. & Duman, Y. (2018). I/NGOs' assistance to Syrian refugees in Turkey: Opportunities and challenges. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 1-14. doi: 10.1080/19448953.2018.1530382
- Ataç, I., Rygiel, K. & Stierl, M. (2016). Introduction: The contentious politics of refugee and migrant protest and solidarity movements: Remaking citizenship from the margins. *Citizenship Studies*, 20(5), 527-544. doi: 10.1080/13621025.2016.1182681
- Bélander, D. & Saraçoğlu, C. (2018). The governance of Syrian refugees in Turkey: The state-capital nexus and its discontents. *Mediterranean Politics*, 1-20. doi: 10.1080/13629395.2018.1549785
- Bora, T. (2017). Halkların Köprüsü Derneği'nden Dr. Cem Terzi'yle Suriyeli göçmenler üzerine söyleşi: 'Yardımseverlik, hayırseverlik yerine dayanışma'. *Birikim Dergisi*, 335, 61-68.
- Cantat, C. (2013). Contesting Europeanism: Migrant solidarity activism in the European Union, In Ç. Esin, J. Johansen, C. Lake, P. Schwartz, M. Tamboukou & F. Rashid (Eds.), *Crossing Conceptual Boundaries V* (pp. 9-33). London: University of East London, School of Law and Social Sciences..
- Cantat, C. (2016). Rethinking mobilities: Solidarity and migrant struggles beyond narratives of crisis. *East European Journal of Society and Politics*, 2(4), 11-32. doi: 10.17356/ieejsp.v2i4.286
- Cantat, C. (2018). The Politics of refugee solidarity in Greece: Bordered identities and political mobilization, Working Paper Series, Migration Solidarity and the Acts of Citizenship Along the Balkan Route. *Centre for Policy Studies*. Retrieved from <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/publication/2986/cps-working-paper-migsol-d3.1-2018.pdf>
- Çamur, A. (2017). Suriyeli mülteciler ve belediyelerin sorumluluğu İzmir örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 113-129.
- Çebi, E. (2017). The role of Turkish NGOs in social cohesion of Syrians. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 135-170. doi: 10.26513/tocd.312245
- De Elvira, L R. (2018). From local revolutionary action to exiled humanitarian work: Activism in local social networks and communities' formation in the Syrian post-2011 context. *Social Movement Studies*, 1-20. doi: 10.1080/14742837.2018.1540346

- Erdoğan, M. (2017). *'Kopuş'tan 'uyum'a kent mültecileri. Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erdoğan, M. (2018). *Suriyeliler barometresi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ergüven, N S. & Özturhanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4), 1007-1061.
- General Directorate of Migration Management. (2018a). Temporary protection. Retrieved (2018, November 01) from http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik
- General Directorate of Migration Management. (2018b). Law on Foreigners and International Protection. Retrieved (2018, November 01) from <http://www.goc.gov.tr/files/files/ingilizce2.pdf>
- General Directorate of Migration Management. (2018c). Temporary Protection Regulation. Retrieved (2018, November 01) from <http://www.goc.gov.tr/files/files/temptemp.pdf>
- General Directorate of Migration Management. (2018d). Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. Retrieved (2018, November 01) from <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>
- General Directorate of Migration Management. (2018e). The others provided this document from Directorate General of Migration Management Retrieved (2018, August 09).
- Garkisch, M., Heidingsfelder, J. & Beckmann, M. (2017). Third sector organizations and migration: A systematic Literature review on the contribution of third sector organizations in view of flight, migration and refugee crises, *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organisations*, 28(5), 1839-1880. doi: 10.1007/s11266-017-9895-4
- Governorship of Izmir. (2018). İstatistiklerle Izmir. Retrieved (2018, August 18) from <http://www.lzmir.gov.tr/istatistiklerle-lzmir>
- Halkların Köprüsü Derneği. (2017). *Kıyıya vuran insanlık: 2015 mülteci ölümleri almanağı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Human Rights Watch. (2015). *'When I picture my future, I see nothing' barriers to education for Syrian refugee children in Turkey*. Retrieved from <https://www.hrw.org/report/2015/11/08/when-i-picture-my-future-i-see-nothing/-barriers-educationsyrian-refugee-children>

- International Organisation for Migration. (2015). *World migration report 2015: Migrants and cities: New partnerships to manage mobility*. Retrieved from http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf
- İçduygu, A. & Toktaş, Ş. (2002). How do smuggling and trafficking operate via irregular border crossings in the Middle East? *International Migration*, 40(6), 25-54. doi: 10.1111/1468-2435.00222
- Kara, O. (2018). *Minor politics and its promises the case of Turkey*. (Unpublished PhD Thesis) Middle East Technical University, Ankara.
- Kirişçi, K. (2007). Turkey: A country of transition from emigration to immigration. *Mediterranean Politics*, 12(1), 91-97. doi: 10.1080/13629390601136871
- Kirişçi, K. (2014). *Syrian refugees and Turkey's challenges: Going beyond hospitality*. Brookings.
- Kutlu, Z. (2015). From the ante-chamber to the living room: A brief assessment on ngo's doing work for Syrian refugees. *Open Society Foundation*. http://www.anadolukultur.org/images/UserFiles/Documents/Editor/From_The_Ante_Chamber_to_the_Living_Room.pdf.
- Loescher, G. (1993). *Beyond charity: International cooperation and the global refugee crisis*. New York: Oxford University Press.
- Mackreath, H. & Sağnıç S. G. (2017). *Civil society and Syrian refugees in Turkey*. Working paper. Istanbul: Helsinki Citizens Assembly.
- Martin, N. (2012). 'There is abuse everywhere': Migrant nonprofit organizations and the problem of precarious work. *Urban Affairs Review*, 48(3), 389-416. doi: 10.1177/1078087411428799
- Millner, N. (2011). From 'refugee' to 'migrant' in Calais solidarity activism: Re-staging undocumented migration for a future politics of asylum. *Political Geography*, 30(6), 320-328. doi: 10.1016/j.polgeo.2011.07.005
- Orhan, O., & Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi & TESEV Retrieved from http://tesev.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf
- Rakopoulos, T. (2016). Solidarity: The egalitarian tensions of a bridge-concept. *Social Anthropology*, 24(2), 142-151. doi: 10.1111/1469-8676.12298
- Rygiel, K. (2011). Bordering solidarities: Migrant activism and the politics of movement and camps at Calais. *Citizenship Studies*, 15(1), 1-19. doi: 10.1080/13621025.2011.534911

- Schoenfeld, E. & Mestrovic, S. (1989). Durkheim's concept of justice and its relationship to social solidarity. *Sociological Analysis*, 50(2), 111-127.
- Sert, D.Ş. & Yıldız, U. (2015). Kısıtlanan özgürlükler: Türkiye’de sığınmacı olmak. *Birikim Dergisi*, 320, 33-37.
- Sezgin, Z. & Dijkzeul, D. (2013). Migrant organisations in humanitarian action. *Int. Migration & Integration*, 15(2), 159-177. doi: 10.1007/s12134-013-0273-9
- Sunata U. & Tosun S. (2018). Assessing the civil society’s role in refugee integration in Turkey: NGO-R as a New Typology. *Journal of Refugee Studies*, doi: <https://doi.org/10.1093/jrs/fey047>
- Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi (2017). *Kent mülteciliği ve planlama açısından yerel sorumluluklar değerlendirme raporu*. Retrieved from https://issuu.com/-sehirplancilariodasiistanbul/docs/kent_multeciligi_planlama_acisindan
- Şentürk, B., Terzi, C. & Altın, Z. (2016). Projecilik ve sivil toplum kiskacında bir dayanışma ağı örneği: Halkların Köprüsü Derneği. *VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı*, 506-512.
- Şimşek, D. (2017). Göç ve insan güvenliği: Türkiye’deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 140, 11-26.
- Tan, D. (2016). *NGOs and refugees in Izmir/Turkey: Reconsidering civil society conceptions*. (Unpublished MA Thesis), University of Vienna, Vienna.
- UNHRC (2018a). Syria regional refugee response. Retrieved (2018, November 1) from <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>
- UNHRC (2018b). Syria Emergency. Retrieved (2018, November 1) from <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>
- Wissink, M., Düvell, F. & van Eerdewijk, A. (2013) Dynamic migration intentions and the impact of socio-institutional environments: A transit migration hub in Turkey. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(7), 1087-1105. doi: 10.1080/1369183X.2013.778026

Mülteci Restoranları Gastronomik Sahanın Neresinde?

Göçmen Mahalleleri, Mülteci Yemekler ve Mekânsal Ayrışmaya Dair Kuramsal Bir Giriş

Büşra ESER¹

¹ M.A. student; İstanbul Şehir Üniversitesi- Sosyoloji

Özet

Yaklaşık 2011 yılından beri Suriyeli, Iraklı, Pakistanlı mülteci, sığınmacı ve göçmenler, kendi yemek kültürlerini marketler ve restoranlar açarak İstanbul'a taşımaktadır. Londra ve Berlin örneklerinden hareketle eğlence ve tüketim endüstrileri bağlamında (Aytar ve Rath, 2012; Rath, 2014) tartışılan göçmen mahalleleri, bir bakıma benzersiz olan İstanbul örneğinde farklı bir yol izlemiştir. Bu araştırmada Bağcılar, Esenler ve Sultangazi'de bulunan mülteci restoranlarının mekânsal süreçleri ve İstanbul'un yemek-peyzajında nasıl bir yer kapladığı tartışılmıştır. Bu tartışmada şehrin, göç ve mülteciler ile ilişkisi, mülteci restoranlarının iç-grup ve dış-grup açısından algılanışları ve etnik mutfakların tüketimi; soylulaşma literatürleriyle birlikte ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Göçmen mahalleler; Restoranlar; Mekânsal ayrışma; Etnik mutfaklar; Mültecilik.

Where Are The Migrant Restaurants on the Gastronomic Field?

A Theoretical Introduction to Immigrant Neighborhood, Refugee Cuisine and Spatial Segregation

Abstract

Since 2011, immigrants from Syria, Pakistan, and Iraq move their cultural assets, specifically their culinary culture, to herein Turkey through opening ethnic food markets, kiosks, and restaurants. Immigrant neighborhoods which generally discussed regarding consumption and leisure industry in London or Berlin case, follow another sort of pattern in Istanbul, the one, in some respect unique. In this study, immigrant restaurants located in Istanbul's different three subprovince, Bağcılar, Esenler, and Sultangazi, is discussed regarding their spatial process and their position in Istanbul's food-scape will be discussed. In this discussion, Istanbul's long-term relationship with immigrant and migration, in-group and out-group perception of immigrant restaurants neighborhoods and consumption of ethnic cuisines to gentrification literature to gentrification and the function of these immigrant restaurants is considered.

Keywords: Immigrant neighborhoods; Restaurants; Spatial segregation; Ethnic cuisine; Immigration.

Corresponding Author : Büşra ESER
1. Taşyol Caddesi Çöreotu Sokak 14/15 Bahçelievler/ İstanbul

E-mail : busraeser@windowslive.com

Manuscript received : 28 September 2018

Revised manuscript accepted : 16 November 2018

Mülteci Restoranları Gastronomik

Sahanın Neresinde?

Göçmen Mahalleleri, Mülteci Yemekler ve
Mekânsal Ayrışmaya Dair Kuramsal Bir Giriş

“Hiçbir şey geçici göç kadar kalıcı değildir”

(There is nothing so permanent as a temporary migration)

-Anonim-

Giriş

Yukarıda alıntılanan cümle, Almanya’daki göç araştırmalarında klişeleşmiş olup, göçmenlerin eğitimi, sosyal uyumu ve ekonomi bağlamlarında kullanılmaktadır². Bu makalede de 2011 yılından itibaren başta Suriye olmak üzere Pakistan, Irak, Afganistan’dan alınan göçlerin, İstanbul’un yemek-peyzajında yarattığı değişim, Bağcılar ve Sultangazi ilçeleri özelinde tartışılacaktır. Peyzaj sözcüğü, bu bağlamda ilk anlamından uzaklaşarak, kuramsal yaklaşımlar ile değişen biçimiyle kullanılmaktadır. Peyzajın genellikle “kır veya manzara resmi” ya da “bahçe düzenlemesi” gibi belirli alanlara özgü terminolojik bir kullanımı vardır. Sosyal bilimlerde, özellikle kimlik çalışmalarında, “landscape” ya da “peyzaj” ile kastedilenin, toplumsal kültürel ve psikolojik anlamlar barındıran, “inşa edilmiş fiziksel çevrenin/ortamın görünüşü” olduğu belirtilir (Mills, 2012, s. 27). Peyzaj kavramını “toplumun farkında olmadığı otobiyografisi” olarak ele alan Amy Mills (2012), İstanbul’un tarihi yarımadasındaki kentsel peyzajı inceleyen bir araştırmacının “Bizans surlarında, bir Ermeni kilisesinde, restore edilmiş eski bir Osmanlı evinde, modern bir apartmanda, bütün diğer yapıların arasına sıkışmış bir gecekonuda şehrin tarihi izlerini” saptayabileceğini belirtir (s. 49). Bu araştırmada mültecilerin, sığınmacıların ve göç edenlerin ekonomik ve duygusal yatırımlarını taşıyan bu restoranlarının, İstanbul’un yemek-peyzajında nasıl bir yer kapladığı incelenecektir.

İstanbul’da Avrupa yakasının Bağcılar, Sultangazi, Esenyurt, Fatih, Sultangazi, Küçükçekmece ilçelerinde bulunan mülteci sayısı 30.000 üzerindedir. Başakşehir, Zeytinburnu, Esenler, Sultanbeyli ve Avcılar’da ise mülteci sayısı 20 ile 30 bin arasındadır (Erdoğan, 2018,

² Örnek araştırmalar için bakınız.1) Castles, S. (1986). The Guest-Worker in Western Europe - an Obituary. *International Migration Review*, 20(4): 764-778. 2) Martin, P. and Teitelbaum M. (2001). The Mirage of Mexican Guest Workers. *Foreign Affairs*, 80(6): 117-131.

s.59). Bir bölgede mültecilerin açtığı bakkalın, restoranın ve diğer tüketim alanlarının, şehirlerin misafirlik politikalarına, mekânsal ayrışmaya ve göçe ilişkin içgörü sağlayacağı düşünülmektedir (Vuddamalay, 2018). Bu bağlamda, makale kapsamında Bağcılar, Esenler ve Sultangazi odak ilçeler olarak seçilmiştir. Avrupa yakasının batısında yer alan bu üç komşu ilçedeki mülteci yerleşimleri ve mültecilerin yemek ile ilgili ticari girişimleri ele alınacaktır. Şehir merkezlerine olan coğrafi uzaklıklarına, sakinlerinin sosyo-ekonomik durumlarına ve kentsel ayrışma geçmişlerine bakılarak bu ilçelerin ayırık bir göçmen bölgesi olma özelliği taşıdıkları araştırmanın iddialarından biridir. İlerleyen bölümlerde, ilk olarak, yemek ve göç ilişkisine dair genel bir çerçeve çizildikten sonra, ikinci bölümde sırayla, göçün İstanbul'un restoran tarihini nasıl etkilediği ve bugünün İstanbul'unda etnik mutfaklarının nasıl bir konumda bulunduğu tartışılacaktır.

Göç ve yemek arasında nasıl bir ilişki vardır?

Göç ve yemek birbirleriyle çok katmanlı ilişkiler kuran iki olgudur. Yemek, sivil toplum örgütlerinin uygulamaları ve devlet politikaları açısından göçmenlerin sosyal uyumunda ve ekonomik olarak güçlenmesinde anahtar rol üstlenebilir. Göçmen bir tüccar sınıfının yerleştikleri bölgede açtıkları bakkal, restoran gibi alanlar o mahallede bir göçmen yerleşim bölgesinin kurulmasını da kolaylaştırabilir (Vuddamalay, 2018, s.100).

Öte yandan yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı, mülteci ve göçmenlerin yemeklerinde somutlaşabilir. Örneğin, Margot Tuchler (2015) "Çağdaş İtalya'da Yemek, Milliyetçilik ve Zenofobi" başlıklı tezinde İtalya'da göçmen yemeklerini ve gastronomik zenofobiyi araştırır. Ona göre yemek kültürü, İtalyan ulusal kimliğinin kurulmasında güçlü bir araçtır. Bu sebeple, İtalyanların ve ülkedeki göçmenlerin yemek deneyimleri ayrışmaktadır ve bu deneyimler milli kimliğin inşasında rol oynamaktadır. Bu süreç ise gastronomik zenofobiyi tetikleyebilmektedir. Tuchler, sağ kesim İtalyan siyasi partilerinin sloganlarında da gastronomik zenofobinin izini sürer. Örneğin; İtalyan milli ve geleneksel kültürünü koruma odaklı bir söylem kuran Lega Nord'un sloganı şudur: "Polentaya evet, kuskusa hayır! Geleneklerimizle gurur duyuyoruz!" (Yes to polenta; no to couscous! Proud of our traditions). Bu sloganın kuskus ve polentayı iki zıt, hatta düşman kutuplar olarak konumlandırıran bir söylemi vardır. Bu söylemde mısır unundan yapılan İtalyan gelenekseli polenta, irmikten yapılan ve çoğunlukla göçmenlerce tüketilen kuskusa karşıdır. Kuskus İtalyanların yemek alışkanlıklarına eklenilebilmiş de olsa, yabancıdır ve otantik İtalyan yemek kültürüne bir tehdittir. Tuchler, böylece ayrımcı ve mülteci düşmanı

söylemlerin yemek ve kültürle nasıl ilişkilendiğini gösterir. Ona göre İtalyan kültürünün yemeği bu kadar merkeze koyması, İtalya'ya aidiyeti ve İtalyan kimliğini pekiştirdiği gibi, ülkeye yeni gelenlerin yabancı, dışlanmış ve marjinal hissetmelerine de aracılık eder (Tuchler, 2015, s. 74).

Resim 1. LegaNord posterleri (Kaynak:İtalyan-Amerikan Dijital Projesi[Italian-AmericanDigital Project], akt. Tuchler, 2015).

Öte yandan, Avrupa ve Amerika'da kimi etnik mutfakların giderek popülerlik kazanmakta olduğu da iddia edilebilir. Kendall Park (2017) "Etnik Yemek Peyzajları: Amerika'daki Yabancı Yemekler" (Ethnic Foodscapes: Foreign Cuisines in the United States) isimli makalesinde Amerika'da bu mutfak kültürlerine olan ilgiyi, sınıf ve kültürel tüketim ekseninde ele alır. Ona göre hangi mutfağın etnik, hangisinin yabancı olarak isimlendirileceği etnik grubun kimliğine, özelliklerine, kim olduklarına göre değişmektedir. Örneğin; Meksika ya da Çin mutfağı "elmalı pay" kadar Amerikan olmuş ve Amerikan tüketimine eklenmiştir. Bu yüzden bu yemekler hiçbir zaman "yabancı" değildir. Buna binaen Vietnam, Japonya gibi ülkelerin yiyeceklerinin tüketimi o ülkeden mültecilerin yaşadıkları bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Bu şekilde başka bir ülkenin mutfağını "deneyimlemek", "keşfetmek" bir maceraya ya da mutfak turizmine dönüşür. Ayrıca, insanların o mutfak kültürlerini denemek, yemeklerini tatmak için kendi bilindik alanlarından çıkıp göçmen mahallelerine gitmeleri de gerekir. Böylece, mutfak turizmi keşifçi bir yeme pratiği, özellikle de çok da aşına olunmayan yemeklere, yabancı mutfakların geleneklerini deneyimlemeye yönelik bilme ve tüketme isteği olarak tanımlanabilir. Mutfak

turizmi, başka ülkelerin mutfaklarına yoğun ilgiyi incelemek için yararlı bir terimdir, aynı zamanda hangi yemeklerin bu tarz bir ilgiye mahzar olacağını anlamamıza da yardımcı olabilir (Germann Molz, 2007, ss. 77-82).

Etnik mutfaklar/göçmen mutfağı sahasında ikilikler, farklılaşan tüketim pratikleri ve ayrımlar bulunmaktadır. Bir tarafta sınırlı bir alanda yayılabilen ve kimi zaman zenofobiye maruz kalan yemekler varken; diğer tarafta da gittikçe popülerleşen, değerlenen ve gurmelerin ilgisini kazanan etnik yemek tüketimleri vardır. Bu bağlamda araştırmanın ilerleyen bölümlerinde, Türkiye'nin en kalabalık göç nüfusuna sahip ili İstanbul'da (UNHCR, 2018) mülteci mutfaklarının ilçelere göre dağılımını ve nasıl bir konumda bulduklarını ele alacağım.

İstanbul'un Yemek Peyzajı ve Göçler

İstanbul'un yeme-içme kültüründe, göçlerin ve kültürel etkileşimlerin izleri görülebilir. Örneğin; Peçevi Tarihi'nde onaltıncı yüzyılın ortalarına kadar İstanbul'da kahvehanelere rastlanmadığı ve ilk kahvehanelerin Halepli Hakem ve Şamlı Şems olarak anılan iki Suriyeli tüccar tarafından 1554-1555 yılları içerisinde açıldığı belirtilir (Kafadar, 2014, ss. 247- 249). Bugün dahi İstanbul'un yemek ve restoran peyzajında geçmişteki göçlerin etkilerini görebiliriz. Örneğin; Mütareke Dönemi'nde, özellikle, 1917 sonrasında Rusya'dan gelen göçler İstanbul'u önemli ölçüde etkilemiştir. Rusya'daki devrim ve sonrasında çıkan iç savaşın ardından çok sayıda Rus Türkiye'ye, ekseriyetle de İstanbul'a, iltica etmiş ve bu gelişme şehrin kültürel ve sosyal hayatını değiştirmiştir.

Bu dönemde İstanbul'da, Rus göçlerinin haricinde de, yoğun bir sosyal hareketlilik yaşanmaktadır. 16 Mart 1920'de işgal edilen İstanbul'da, işgalin neden olduğu iç göçler ve Rusya'dan gelen dış göçler ile çeşitli nüfus hareketlilikleri gözlenmektedir. O dönemde İstanbul'da 50.000 Müslüman, 40.000 Rus, 4000 Rum ve Ermeni olduğu tahmin edilmektedir (Davis, 1995, s. 178). Zafer Toprak (1995, ss. x-xi)bu dönemi şu şekilde aktarır:

“Çoğu üzerinde ne varsa öylece kaçığından pislikten, sefaletten bitleniyor. Bu nedenle kadınlar saçlarını kökünden kesiyor; ne buldularsa başlarına geçiriyorlar. İstanbul yoksulluğuna karşın kendine özgü estetik değerleri oluşturmakta gecikmiyor. Ahali Rus kadınların saç biçimini moda belliyor. ‘Rus başı’ adıyla kısa kesilmiş saç revaç buluyor. Dersaadet hanımefendileri bu zavallı göçmenlerin rengârenk örtülerini de taklit ediyorlar. Omuzları yırtık elbiseler çabucak moda oluyor. Böylece Mütareke ile birlikte gündeme gelen ‘milli moda’ ile ‘Rus modası’

kaynaşiyor İstanbul'da Mütareke ile birlikte 'mesire' anlayışı değişiyor. Boğaz yerine artık Adalar'a gidiliyor. İstanbullu denize girmeye başlıyor. Plaj modasını Rus göçmenler getiriyor. Yüzyıllardır denizden kaçan İstanbul halkı bu kez 'Fülürye'ye koşuyor. Burada yarı çıplak Rus dilberleri denize giriyorlar. Eskiden, tarihi çınarlar ve menba suları ile meşhur Fülürye'ye fülürye kuşunu dinlemeye giden halk bu kez deniz banyosu yapıyor. Bu arada "Fülürye" Rus şivesi ile Florya'ya dönüşüyor. Mahremlik giderek kalkıyor; Türk kadınları için de açılma devri başlıyor".

Ruslar bu dönemde geçici ikamet izni vasıtasıyla Türkiye'de kalmaktadır (Gürsoy, 2013a, s. 159). İstanbul'da Pera'ya yerleşen ve Pera'da çalışan Ruslar buraya özellikle yeni bir eğlence ve yemek kültürü getirmişlerdir. Böylece Beyoğlu'nun her yeri bir Moskova caddesini andırırcasına Rusların açtığı lokanta, eczane, atölye, kitapçı ve hatta bar, kabare ve sirklerle dolmuş (Bakar, 2012, s. 177) ve Beyoğlu yeni bir veçhe kazanmıştır. O dönemde açılan ve kimi uzun yıllar servise devam eden Rus restoranlarının bazıları: Rejans, Ayaspaşa Rus Lokantası, Tepebaşı'ndaki Karpıç, Tünel'de Büyük Moskova Kulübü, Galatasaray'daki Kievski Ugolok'tur. İstanbullular bu lokantalarda Kievski (Kiev usülü tavuk), Karski, böfstrogonof, borş çorbası gibi yemeklerle karşılaşmışlardır. Dahası Rusların Pera'da restoranlar açıp çalışmasıyla birlikte Türkiye'de ilk defa kadın garsonlar servis vermeye başlamıştır (Gürsoy, 2013a, s. 143; Gürsoy, 2013b, s. 160; Belge, 2001, s. 178). İlerleyen yıllarda Rusların çoğu, çeşitli Avrupa ülkelerine dağılır (Gürsoy, 2013a, s. 145). Ancak etkileri o kadar belirgin olur ki, yemek öğretimi yapan tarif kitaplarına bile Rus etkisi yansımıştır. Dönemin ünlü yemek mütehassısı ve Akşam Kız Sanat Okulu eğitmeni Ekrem Muhittin Yeğen'in kitaplarında, Rus mutfağına özgü Borş çorbası, strogonof, forşmak, Rus salatası gibi yemekleri görmek mümkündür (Yeğen 1989, akt. Doğan, 2018, s. 151).

İstanbul'un restoran sahasına etki eden bir diğer gelişme 1950'lerde yaşanır (Gürsoy, 2013a, s. 151). Cumhuriyet'in ilanından sonra azınlıkların ülkeden ayrılmaya başlaması ve sonrasında 6-7 Eylül Olayları gibi hadiseler İstanbul'da bir boşluk yaratır. Bu durum İstanbul'a göç akınlarını tetikler. 1950 sonrasında Anadolu'dan gelen sermaye sahipleri ve 1960 sonrası sanayi patlamasıyla İstanbul'a göç eden yoksul kesimle birlikte İstanbul'da Güneydoğu ve Doğu Anadolu nüfusu yoğunlaşır. Bunun sonucunda da İstanbul'da bir kebab kültürü yayılmaya başlar (Gürsoy, 2013a, ss. 152-154). O zamana kadar İstanbul'da yok denecek kadar az bulunan et lokantaları, kebabçılar ve ocakbaşı restoranları hemen her semtte görülmeye başlanır. Mesela, bugünkü anlamda, ilk ocakbaşı restoranı Pala, Beyoğlu'nda bu dönemde açılmıştır (Gürsoy, 2013a, ss. 151-153; Belge, 2001, s. 181). Ayrıca bu dönemde gazino kültürü de değişmeye

başlar. Önceden alafranga müziğin dinlendiği gazinolar, sonraları alaturka müzik tarzının adresi haline gelir (Kaynar, 2017, s. 110).

Böylece, İstanbul'un yemek peyzajının şekillenmesinde, geçmiş göçlerin izleri görülebilir. Rus yemeklerinin İstanbullular tarafından tanınması ve Pera'da, 2018 itibarıyla, servise hâlâ devam eden Ayaspaşa Rus Lokantası 1917 sonrası Rusların göçünün ve ticari girişimlerinin sonuçlarındandır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu mutfaklarının, dışarıda kebab yeme gibi alışkanlıkların İstanbul'da yaygınlaşması ise 1950'ler sonrasında artan iç göç ile mümkün olmuştur. Bu dönemdeki göçler, gazino örneğinde olduğu gibi, İstanbul'da kültürel bir değişim de başlatmıştır. Geçmiş yıllardaki göçlerin yemek kültürüne etkisini inceleyen bu bölümden sonra, ilerleyen bölümlerde 2011 sonrasındaki göç dalgalarının, İstanbul'un kent peyzajı ve yeme-içme alanlarına etkileri ele alınacaktır.

Bugünün Mülteci Mahalleleri, Yemek Kültürleri ve Soylulaşma

Etnik yerleşim bölgelerinin kent içindeki işlevlerini tartışan Vuddamalay, White ve Sporton (1991), mülteci dalgalarının küresel kentlere etkisine odaklanır. Vuddamalay (2018), göçmen yerleşim bölgelerinin soylulaştırma trendlerine direnerek mücadeleci gelenekler geliştirebileceklerini öne sürer (s. 98). Öte yandan, eski göçmen mahallelerinin soylulaştırılması ve burjuvalaştırılması tartışmaları da süregelmektedir. Londra'da Brixton, Paris'in 10. Bölgesi'ndeki Des Vincigres sokağı bu duruma örnek olarak gösterilebilecek bölgelerdendir (Vuddamalay, 2018, s. 97).

Vuddamalay, Paris'in Little India olarak da anılan La Chapelle mahallesindeki Hint dükkânlarını inceler. Bu tarz oluşumların antropolojik işlevlerinin ve tarihsel boyutlarının da göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çeker (Vuddamalay, 2018). Vuddamalay, Hintlilerin açtığı yiyecek dükkânlarını, Haçlı Savaşları öncesinde, Arapça olarak kullanılan *funduk* kurumu ile birlikte ele alır. Funduk, Müslüman seyyahların ve yolcuların dinlenmesi ve konaklaması için açılan hanlardır (Vuddamalay, 2018, s. 105). La Chapelle'de fundukların (hanların) yerini Birinci Dünya Savaşı öncesinde, iki savaş arası dönemde ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında restoran, kafe tarzı işletmeler almıştır. Bu mekânlar, barınacak yer sağlama gibi temel bir ihtiyacı gidermenin ötesinde anlamlar taşımaktadır. Etnik yiyecek dükkânlarının açılması ise göçmenlerin mekânsal varlığının yoğunlaşmasına katkı sunan ikinci aşamadır. Üçüncü aşama ise tekstil, mücevher, pazarcılık gibi tüketim ürünlerinin ortaya çıkması ile grupların yeni ve daha kalıcı bir aşamaya geçmeleridir. Vuddamalay bu noktalardan hareketle, Kuzeydoğu Paris'e yeni

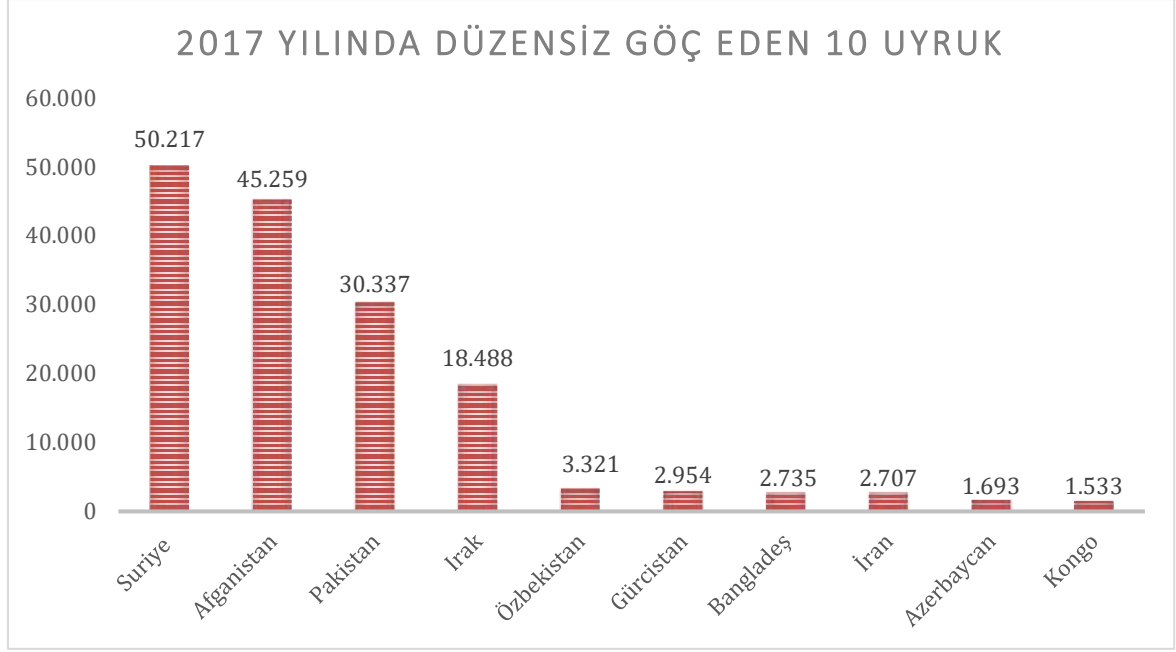
gelen mülteci grupların mevcut düzeni bozacaklarını mı yoksa pekiştireceklerini mi tartışır. Ona göre, yeni-mülteci gruplar, bu sosyo-mekânsal süreçleri yeni bir safhaya sokmuşlardır. Bu yeni safha “mekânsal etnik kapanma” (encapsulation) ve “yeni kozmopolitanizm” gibi kavramlar ile daha detaylı incelenebilir (Vuddamalay, 2018, s. 103).

Vuddamalay’ın işaret ettiği noktalardan yola çıkarak, 2011 sonrası yoğun göç almaya başlayan İstanbul’da mülteci ve sığınmacıların yerleştiği bölgelerin nasıl bir mekânsal süreç yaşadıkları ilerleyen sayfalarda tartışılacaktır. İlk bölümde İstanbul’un mülteciler açısından genel durumunu aktarıldıktan sonra, ikinci bölümde göçmen mahallelerinin durumu ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise Bağcılar, Sultangazi ve Esenler özelinde bir etnik kapanma/ soylulaştırma tartışması yapılacaktır.

2011 Sonrası Göçler

2011 sonrasında başlayan göç dalgaları ile Türkiye, dünyada en çok mülteciyi ağırlayan ülke konumuna gelmiştir (UNHCR, 2018). 2017 ortasında Türkiye’de bulunan Suriyeli nüfusunun, 3 milyonu aşkın olduğu düşünülmektedir. 2017 yılında Türkiye’ye göç edenlerin sayısı bir önceki yıla göre %22,4 artarak 466 bin 333 kişi olmuştur. En çok göç alan il ise, 166 bin 44 kişi ile İstanbul’dur (TÜİK, 2018). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi’nin verilerine göre ise, 2017 yılında düzensiz göç eden ilk 10 uyruk sırasıyla; Suriye, Afganistan, Pakistan, Irak, Özbekistan, Gürcistan, Bangladeş, İran, Azerbaycan ve Kongo’dur.

Türkiye, Suriye’de çatışmaların başladığı günlerden 2015 baharına dek “Açık Kapı” politikası izleyerek Suriyelileri önce misafir olarak kabul etmiştir. İlerleyen dönemlerde, 2013’te kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile Suriyeli ve Filistinlilerin “Geçici Koruma” kaydına alınması kararlaştırılmıştır (Erdoğan ve Uyan Semerci, 2018, ss. 79-80). Iraklı, Pakistanlı, Afgan bireylerin de bahsi geçen kanun ile ikincil korumaya alınması ya da ikamet almaları, resmi yollarla giriş yaptıkları takdirde yasal olarak mümkündür.

Figür 1. Türkiye'ye Düzensiz Göç Eden İlk 10 Uyruk (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü)

Bugünün Mülteci Mahalleleri

Mülteci-göçmen gruplarının yerleştiği bölgeler aracılığıyla şehirlerin nasıl bir misafirperverlik politikası (Gotman, 2004) geliştirdiği gözlenebilir (Vuddamalay, 2018, s. 102). İstanbul'da da mültecilerin yerleşim alanlarının tarihi yarımada çevresinde yoğunlaşması sonucu Tarlabası, Fatih, Kumkapı, Yenikapı, Dolapdere, Küçükpazar ve Aksaray gibi semtlerde yoğun bir sosyal hareketlilik gözlenmektedir. Başta Suriye'den gelenler olmak üzere, bu göçlerle birlikte İstanbul'un yemek peyzajına, özellikle çok sayıda falafelci, Suriye tarzı fast-food, shawarma (döner) büfeleri ve Şam tatlıcıları eklenmiştir. Ayrıca, bir zamanlar Rum ve Ermeni nüfusunun yoğun yaşadığı bir bölge olan Kumkapı, 1980 sonrasında İstanbul'a göç eden Kürt nüfusa ek olarak Suriye'den, Afrika ülkelerinden ve çeşitli etnisitelerden yüksek sayıda mülteci nüfusunu barındırmaktadır (Çelik, 2016, s. 64; Altıntaş, 2016, s. 5). Kumkapı'da İstanbul İl Göç İdaresi'nin koordinasyon bürosunun faaliyet göstermesiyle birlikte, gün içinde dahi, yoğun bir canlılık görmek mümkündür. Bölgede, Uygur, Pakistan, Hindistan ve Irak mutfaklarından çok sayıda restoran bulunur.

İstanbul'da özellikle Fatih'te yemek odaklı bu tüketim mekânları çevresinde bir Suriye Mahallesi kurulduğu iddia edilebilir. Çünkü bu mekânlar sadece beslenme gibi ihtiyaçları karşılamakla kalmaz, aynı zamanda mültecilerin kendi ağlarını kurmalarına da olanak tanır (Vuddamalay, 2018, s. 100). Öte yandan, Fatih'te, Suriyeli mülteciler aracılığıyla, İstanbul'un

yemek peyzajına eklenen bu restoranların yalnızca birisi, müşterilerine Suriye ev yemekleri sunan Saruja, gurme ve gurmanların ilgisine mahzar olmuştur³. Mültecilerin yaşadığı Esenyurt, Fatih gibi ilçelerde yaşanan Arapça dükkân tabelası tartışmaları ise, bölgedeki yerel halk ve mülteci gerilimine örnek verilebilir⁴.

Fatih ilçesinde bulunan bu restoranlar mülteciler açısından, sundukları yemekler ve atmosferleriyle göç edenlerin yerleşmesine, yeniden yer kurmasına, toplumsallıklarını mekân üzerinden sağlamalarına aracılık edebilir (Tuncer, 2017). Bu noktadan hareketle bu mekânların belirli bir tür sosyal sermayeye sahip olduğunu iddia edebiliriz. Robert Putnam (2007, s. 137) sosyal sermayeyi, bireyler arası ilişkiler ağı, bu ilişkilerin zenginliği, bağlılık ve güven duyguları üzerinden tanımlar. Sosyal sermayesi zengin olan ilişkiler bireyleri birbirilerine yakınlaştırır. Bir mahalledeki sosyal ağların gücü ve sosyal sermayenin varlığı da oradaki refah seviyesiyle de ilişkilendirilir (Putnam, 2000).

Putnam iki tip sosyal sermayenin varlığından söz eder: 1) Bağ kuran (bonding) sermaye yani; kişiyi ona benzeyenlerle, mesela aynı etnik gruplar ile yakınlaştıran ve aralarında yakın etkileşimleri sağlayan bağlar, 2) Köprü kuran (bridging) sosyal sermaye yani; farklı sosyo-ekonomik statü, farklı kuşak ve farklı etnik gruplardan gelen, aralarında mesafe bulunan bireyler arasındaki bağlar. Bu mülteci restoranlarının Suriyeli müşterilerini birbirine bağladığını, onlar arasında kurulan bağları sağladığını, “bağ kuran” sosyal sermayeye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bir yerde “bağ kuran sosyal sermaye” arttıkça “köprü kuran sosyal sermaye”nin azaldığı varsayılmaktadır (Putnam, 2007, ss. 142-143). İç grup ve dış grup ilişkileriyle de açıklanabilecek bu süreçte, bu mekânlar aracılığıyla Suriyeliler ve bölge sakinleri arasındaki mesafeler çoğalıyor olabilir. Tarihi yarımada gibi İstanbul’un işlek caddelerini barındıran, turistik ve merkezi bir konumu olan, sakinleri dışında pek çok insanın geçişini sağlayan bölgedeki mülteci restoranlarını bu şekilde yorumlamak, “çatışma teorisi” (conflict theory) ile uyumlu bir çerçeve sunar. Çatışma teorisine göre, çeşitlilik iç grup/dış grup ayrımını besler. Yani, başka bir etnik grupla fiziksel olarak ne kadar yakınlaşırsak, iç grubumuza, kendimizden olanlara, o kadar tutunur ve dayanırız. Bu minvalde “ötekilere” güven duyma eğilimi göstermeyiz (Blumer, 1958; Blalock, 1967; Giles ve Evans, 1986; Quillian, 1995, s. 199; akt. Putnam, 2007, s. 140). Putnam’ın ise bu iki teorik yaklaşımın öne sürdüğünden daha farklı

³ Bakınız: 1) Milor, V. (2018) Saruja Suriye Mutfağı <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/vedat-milor/saruja-suriye-mutfagi-40881555>. 2) Urban Food (2017) Kök Proje <http://saltonline.org/en/1604>.

⁴ Bknz: <http://www.milliyet.com.tr/tabela-duzenlemesi-arap-sacina-gundem-2698255/>

bir bakış açısı vardır. Ona göre dış grup önyargılarını ölçen araştırmaların çoğu iç grup dinamiklerine yeterince odaklanmamıştır. Amerika'daki etnik gruplar arasında yürüttüğü araştırmada kişilerin, diğer etnik gruplara güven duymadığı gibi, kendi iç gruplarına da güvenmediğini bulgular (Putnam, 2007, s. 147). Ona göre etnik çeşitlilik, sadece köprü kuran değil, bağ kuran sosyal sermayeye dayalı ilişkiler kurulmasını da olumsuz yönde etkileyebilir. Anomi ya da sosyal izole olma olarak tanımlanabilecek bu süreç göçün ve mülteciliğin kısa vadeli sonuçlarından biridir. Fakat göçler ve göçün getirdiği çeşitlilik uzun vadede ülkenin gelişimi açısından kültürel ve ekonomik olarak faydalı olabilir. Hatta göç alan ve etnik çeşitliliği yüksek ülkelerin yeni bir tip “sosyal sermaye” geliştirme ve bu çeşitliliğin olumsuz etkilerini daha yeni ve kapsayıcı bir kimlik oluşturarak düşürme ihtimali de vardır (Putnam, 2007, s. 142). Bu yüzden, çalışmalarında çok kültürlü bir topluma geçişin etkilerini sosyal sermaye kavramı açısından araştırır. Bu teorik çerçevelerden hareketle, Bağcılar, Esenler, Sultangazi gibi kentsel ayrışmanın gözlemlendiği, coğrafi konum olarak şehir merkezlerinden uzaklaşan ilçeleri mültecilerin yerleşimi açısından nasıl değerlendiririz? Bu bölgelerde açılan mülteci restoranları yerel halk ile nasıl bir ilişkiye girer? Buradaki etnik çeşitlilik, mülteci restoranlarının mekânsal süreçlerini nasıl etkileyecektir? Bu bağlamda birbiriyle bağlantılı iki farklı tartışma açılabilir:

1) Bir bölgede, restoranlar aracılığıyla bir mülteci mahallesi kurulması, Kreuzberg'in kleine-İstanbul (küçük İstanbul), La Chappelle'nin Little India (Küçük Hindistan) anılmasına benzer şekilde Fatih'i ya da Bağcılar'ı küçük Suriye, Sultangazi'yi de Küçük Pakistan yapabilir. Bu noktada Kreuzberg gibi Avrupa'daki eski göçmen bölgelerinin gelişim süreciyle, İstanbul'un mülteci semtlerinin ne derece paralellik göstereceği tartışılabilir. Bu tartışma bize İstanbul'daki kentsel ayrışma, sınıf ve kültürel farklılıklara dair bir çerçeve sunabilir.

2) Buna ek olarak, etnik yemek ve restoranların İstanbul'da hangi semtlerde cazipleştiği hangi semtlerde mülteci “yemeği” olarak kaldığını incelemek de bu tartışmayı bir adım ileriye götürebilir. İleriki bölümlerde bu tartışmaları yapmak üzere soylulaştırma ve etnik kapanma üzerinden bir tartışma yürüteceğim.

İstanbul'da yemek nerelerde soylulaşır, nerelerde etnik kapanmaya uğrar?

Bir Cumartesi öğleden sonrası Moda'da bir restoranda arkadaşım ile öğle yemeği için buluşuyoruz. Restoran benim tercihim; tez araştırmam ve yemek ilgim sebebiyle merak ediyorum. Mekân, *Time-out* (2018) dışarıda yeme içme önerilerinde “ayrıcıklı” bir deneyim olarak tavsiye ediliyor. Şefinin parlak bir kariyere sahip, iyi bir okuldan mezun ve güzel

deneyimlere sahip olduğu yazıda vurgulanmış. Parlak kariyerli bu şef, sonrasında sokak yemeği (street-food) konseptine yönelerek, rafine malzemelerle dürüm ve salatalar yapan bu işletmeyi açıyor. Harissa sos, tütsülenmiş tavuk, tahin gibi malzemelerle yapılmış dürümümüzü yerken yanında bir de humus siparişi veriyoruz. Sonrasında bu seçimin ironikliği gözümüze çarpıyor: Nasıl oluyor da haftanın beş günü sabahtan akşama dek Suriyelilerle çalışırken, humusu bu restoranda ve bu sunumla yemeyi tercih ediyorum? Ve dahası neden Bağcılar'da Suriyeli restoranları böyle bir sunum ve turistik bir mutfak ilgisiyle gelen müşterilerle dolu görmüyorum? Moda'daki kafe ve restoranlarda bu şekilde sunulan humus ve falafel ile Bağcılar restoranlarını nasıl değerlendirebiliriz?

Yukarıda aktardığım bu anekdot bu araştırmayı tetikleyen anlardan yalnızca birisidir. Anekdotta aktarılan deneyimi ve soruları açmak, soylulaştırma, yemeğin soylulaşması ve 'foodie' gibi kavramlarla mümkün olabilir. Soylulaştırma (gentrification) terimi 1964 yılında ilk kez Ruth Glass tarafından, orta sınıftan insanların işçi mahallelerine taşınmasını ifade etmek için kullanılmıştır (Glass, 1964). Soylulaştırmanın farklı şehirlerde farklı özellikleri bulunabilir, ancak "şehir içi yerlerde, işçi sınıfı mahallelerin asıl sakinlerinin yerlerinden edilerek, orta sınıf veya yüksek gelir grupları tarafından işgalini kapsayan" (Hamnett, 1984) ekonomik, sosyal ve kültürel yönleri bulunan bir olgu olduğu konusunda fikir birliği vardır (Soytemel ve Şen, 2016, s. 85). Türkiye'de soylulaştırma tartışmaları, terimin Türkçe'ye çevrilmesindeki fikir ayrılıkları ile başlamıştır. Bazı araştırmacılar (Keyder, 1999) Türkiye'de "soylu sınıf yokluğu" ve bu olguyu karşılayacak bir kavramın olmaması sebebiyle *nezihleştirmek* terimini önermişlerdir. Bu açıdan Türkiye'deki tartışmalar soylulaştırıcıların sınıfsal kimliği üzerinden yürümüştür (Keyder, 1999, s. 96). İlerleyen yıllarda Arnavutköy, Kuzguncuk ve Ortaköy gibi Boğaz semtleri ve Galata, Fener, Balat gibi şehir içindeki semtler soylulaştırma çalışmalarının odağı olmuştur (Uzun, 2011; Ergun, 2004; İslam, 2006; Şen, 2006; akt. Soytemel ve Şen, 2016, s. 97).

"Foodie" terimi ise Josee Johnston ve Syhon Bauman (2010) tarafından yemek üzerine belirli bir tüketim şeklini tanımlamak için kullanılır. Bu terim mutfak ve yemek üzerine elit tercihleri bulunan, yemek yemeye estetik bir değer atfeden ve bir araştırma alanı olarak gören bir grubu tanımlar. Bu yemek ilgisi onların "eğitim, kimlik, keşif ve gelişim"leri aracılığıyla kendini gösterir (Johnson ve Baumann, 2010, s. 61). Bir "foodie" ilgisi yemek üzerine sosyal medya ve televizyon yayınlarını ve ünlü şefleri takip etmeyi, yemek trendlerini ve gurme ilgileri kapsayabilir (Johnson ve Baumann, 2010, s. 2). Pierre Bourdieu'nün sermaye ve sınıf ilişkileri

kuramından hareketinden beslenen bu yaklaşım, yemek ilgisindeki sınıfsallığı ve yaşam tarzı ayrımlarını ortaya koyar.

Yemek konusunda bölüm başında da bahsedilen, soylulaşan mahalleler ve mültecilerin yaşadığı bölgelerde gözlenen bu ikilik nasıl açıklanabilir? Bir tarafı “mutfak turizmi”ne ve foodie ilgilerine varan; diğer tarafı ise yalnızca kendi yereline hitap eden mutfakları nasıl değerlendirebiliriz?

i) Etnik kapanma: sadece yereline hitap eden yemekler

Saha araştırması için Bağcılar, Sultangazi ve Esenler sokaklarında gezdikçe Suriyelilere, Pakistanlılara ait çok çeşitli restoranları gözleme fırsatı buldum. Bağcılar’ın ana caddelerinde, ara sokaklarında bulunan çok sayıda Suriye restoranı, bakkalı ve kahvecilerinin çoğu göze çarpan Arapça yazılarla ve satılan malzemelerle küçük bir Suriye’yi etrafında kurmuş, kendi topluluklarını oluşturmuştu. Sultangazi’de rastladığım restoranlar ve bakkallar ise muhtemelen İstanbul’da Pakistan yemek kültürüne ait bir şeyler içeren sayılı mekânlardan idi. Restoranların kitlesini çoğunlukla Suriyeli/ Pakistanlı erkekler oluşturmaktaydı. Yerel halkın içine dâhil olduğu mekânların aksine etnik kapanma içinde olan bu mekânların ayrıksı bir mekânsal-ekonomi geliştirdiklerini dahi iddia edebiliriz (Vuddamalay, 2018, s. 103). Bu noktada bu ilçelerin tarihine ve İstanbul’un göçmenlerle olan ilişkisine bakmak faydalı olabilir.

Öncelikle, söz konusu ilçelerin tarihleri boyunca alt-gelir, suç ve yoksullukla bağdaştırılan semtlerden olması, göç ile yeni gelenlerin buralara nasıl yerleşeceğini de etkilemiştir. Marmara Belediyeler Birliği 2018 raporuna göre, nüfuslarına oranla en yoğun mülteci nüfusu barındıran Bağcılar, Sultangazi ve Esenler yaşam kalitesi en kötü durumda olan ilçeler arasındadır (Erdoğan, 2017, s. 30). Bu ilçelerde artan mülteci nüfusuna binaen mülteci destek grupları, sivil toplum kuruluşları ve toplum merkezleri yoğun bir şekilde faaliyet göstermektedir.

İkinci olarak, Türkiye’deki Suriyeli ve diğer mülteci grupların kendi sosyal ağlarını kurup, çalışma hayatına dâhil olurken nasıl bir süreç yaşayacaklarını Türkiyelilerin göçmen, mülteci ve yabancı işçilere karşı tutumlarını göz önünde bulundurarak değerlendirebiliriz. 1990 yılından beri Türkiye’de de uygulanan “Dünya Değerler Araştırması”, çeşitli ülkelerden bireylerin, göçmenler ve yabancı işçiler hakkındaki görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada bulunan “Aşağıda okuyacaklarımdan hangilerini komşu olarak istemezsiniz?” sorusunun şıklarından biri olan “yabancı işçi/ göçmen” kategorisinin, hoşgörüsüzlüğün ve mülteci düşmanlığının bir göstereni olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmanın 2011 yılında gerçekleştirilen saha çalışması sonuçlarına göre Türkiye’de yaşayanların %30’unun yabancı işçi/

göçmenleri komşu olarak istememektedir. Ayrıca, 2015 yılında Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırmada ise “Suriyeli biri ile komşuluk yapmak sizi rahatsız eder mi?” sorusuna katılımcıların yarısı evet, yarısı hayır cevabını verdiği görülmüştür (Erdoğan, 2014). Türkiye bu oranlarla “orta derecede hoşgörüsüzlük skoruna” sahip olsa da, bu sonuçların arkasında, verilerin Suriyeli mültecilerin göç akınından önce elde edilmiş olduğu gerçeği yatmaktadır (Erdoğan ve Uyan Semerci, 2018, s. 90). Mültecilerin yokluğunda bile mülteci komşu/işçi istemeyen Türkiye’de, 2011 sonrasında en çok mülteci oranına sahip il ve ilçesindeki mülteci-yerel halk ilişkilerinin geçmişteki sonuçlarla benzerlik göstereceği varsayılabilir.

Figür 2. Bağcılar, Esenler ve Sultangazi'nin İstanbul içindeki coğrafi konumu

Bu bağlamda “Komşuluk ilişkilerinin bile kurulmasının zor olacağı bu gibi şartlarda, kaynaşmanın ve aynı sofraya oturmanın yolu olarak görülen yemekler açısından nasıl bir durum görürüz?” sorusunu cevaplamak araştırmanın ana eksenidir. Bu amaçla 3 ay boyunca saha gözlemleri yapılmış ve sonrasında mekân sahipleri ile mülakatlar yapılması tasarlanmıştır. Saha gözlemlerinde, Esenler ve Bağcılar’daki Suriye ve sonradan Sultangazi’de rastlanan Pakistan restoranlardaki “etnik” ve “yabancı” yemeklerin kimlerce ve nasıl tüketildiğine odaklanılmıştır. Mülakat girişimlerinde dil bariyeri, katılımcıların araştırma amacını anlamaması ya da kısa yanıtlar vermesi bu mekânlardaki gündelik yaşam döngülerinin ve ilişkilerinin anlaşılmasına ket vurmuştur. Bu sebeplerle araştırma, saha gözlemlerinden ve araştırmacının kişisel

deneyimlerinden hareketle bir pilot çalışma olarak düşünülmüştür. Z. Nilüfer Yahya ve Rabia Harmanşah *Etnografik Hikâyeler* kitabının giriş kısmında, alan araştırması geleneğinde nitel çalışmalar yazılırken önemsiz detayların, tersliklerin ve başarısızlıkların metne yansıtılmadığını belirtirler. Oysa onlara göre sahada karşılaşılan ve dâhil olunan kimi durumlar –örneğin; kimlik çatışmaları, bürokratik ve ideolojik engeller- araştırmanın ilerleyişini etkileyebilir ve hatta araştırmanın yönünü değiştirebilir (2016, s. 18). Öte yandan, sahada yaşadığım “yabancılık” deneyiminin araştırma sahası hakkında fikir verebileceğini ve gelecek araştırmalara katkı sağlayabileceği kanaatindeyim. Restoran sahipleri için “dışarıdan” ve “yabancı” olan, Türkiyeli bir genç kadına yaklaşımlarının mekânların dinamiği ve ayrışması hakkında ipuçları verebileceğini düşünüyorum. Bu noktada sahadaki bu deneyimleri aktarmak faydalı olabilir.

Daha önce zikredildiği üzere, İstanbul’da merkezi olarak tarif edeceğimiz bölgelere uzak bulunan Sultangazi ya da Bağcılar’a ulaşmak, birkaç farklı otobüs ve tramvay aktarmasını gerektirir. Fatih ya da Taksim’e gitmek kimi turistik ilgileri, bu ilçelerde bulunan mekânlara ziyareti kapsayabilirken; Bağcılar/Sultangazi/Esenler’de böyle bir durum söz konusu değildir. Bu ilçelerin şehir merkezlerine olan uzaklığı ekonomik ve kültürel yatırımları da azaltmıştır. Bu yüzden bu toplu taşıma araçları, çoğunlukla bu ilçelerin ve mahallelilerin yerlilerini barındırır.

Fotoğraf 1. Jana Lokantası, Bağcılar

Fotoğraf 2. Tarabaşı, Esenler

Fotoğraf 3. Tavuk Al Şam, Bağcılar

Topkapı-Habipler tramvay hattı ile ulaşılabilen Sultangazi’de, özellikle Yeni Mahalle durağı civarında, Urduca konuşan çok sayıda insan görmek mümkündür. Bir semt içinde bir anda yoğunlaşan bir ülke nüfusunu görmek, bu ilçede yoğunlaşan sosyal ağlara işaret edebilir. Ancak ilk bakışta kendi aralarında kurulu bu sosyal ağları ayırt edebilmek kolay değildir. Sokakları ve caddeleri adım adım gezdikten sonra birkaç Pakistan bakkalına ve bir Pakistan restoranına

rastlanabilir. Bu mekânlardan birisi de Shah Gee Pakistan restoranıdır. Duvarında Pakistan'a özel birtakım yemek fotoğraflar asılı olan dükkânın içerisinde bulunan tandır, Pakistan tarzı bir pişirme şekline imkân vermektedir. Duvardaki fotoğraflarda bulunan yemeklerin bir kısmı menüde mevcuttur, bu anlamda bu fotoğrafların menüyü tanıtmaktan ziyade, Pakistan'ı hatırlatma amaçlı olduğu düşünülebilir. Mekânın içinde “yellabe” tarzı kıyafetler giyen, Urduca konuşan, Türkçe bilmeyen insanların çokluğu ve Pakistan bayrağı ile bu restoran, İstanbul içerisinde bir Pakistan'ı çağrıştırır

Fotoğraf 4. Shah Gee Pakistan Lokantası, Sultangazi

Bu restorandakilerle iletişim kurmak için, 2016 yılındaki Pakistan ziyaretimi anlatarak ilgilerini çekmek istiyorum. Pakistan'da yediğim panipuri isimli, kızarmış hamur içine soya filizi ve baharatlar içeren bir sokak yemeğinin restoranda bulunup bulunmadığını soruyorum. Bu bir anlamda belli bir yüz takınmak anlamına gelebilir. Yani girdiğim rol içerisinde -Pakistan yemeklerine ilgili biri rolü- restoran kitleleri ve sahibi tarafından kendi adıma olumlu bir değer talep ettiğim için bu karşılaşmayı şekillendirmek istiyorum (Goffman, 2017, ss. 15-17). Bu yüz içerisinde olmaya devam ederek, kendilerine daha önce Pakistan'ı ziyaret ettiğimi anlatıyorum.

Restoran sahibi Türkçe bilmediği için cümlelerim havada kalıyor. Tercümanlık yapması için bir arkadaşını arıyor ve o dükkânda mülakat yapabilmeyi bekliyorum. Fakat tercümanın varlığı ve mekân sahiplerinin beni heyecanla karşılaması dahi mülakatın akışına izin vermiyor. Sorduğum sorularla bu mekânların gündelik hayatta nasıl bir döngü içerisinde olduklarını, müşterileri ve mahalle sakinleriyle nasıl ilişkiler içinde bulunduğunu öğrenemiyorum. On dakikadan kısa süren mülakatta, mekânın 6 ay önce açıldığını, öncelikli amacının buradaki Pakistanlılara memleketlerinden bir şeyleri ucuza sunmak olduğunu ve dükkâna nadiren Pakistanlı olmayan kişilerin uğradığını öğreniyorum.

Bağcılar'da benzer şekilde sonuçlanan ya da dil bariyeri sebebiyle hiç gerçekleşmeyen mülakatların güçlü bir mekânsal etnik kapanmanın ve ayrık bir mekânsal-ekonomik gelişiminin (Vuddamalay, 2018, s. 103) varlığına işaret ettiğini düşünüyorum. Etnik kapanmanın yanı sıra mülakatların gidişatını etkileyen başka değişkenlerden de bahsedilebilir. Örneğin; bu restoranların çoğunlukla Suriyeli/Pakistanlı erkekler tarafından tercih edilmesi mekânın normunu onların belirlemesine ve mekânı erkek egemen kılmalarına olanak sağlamaktaydı. Bunlara ek olarak, araştırmanın kendisini ve etnografinin ne olduğunu bu kadar "yabancı" sı olduğum bir gruba açıklamak da ikinci bir zorluktu. Örneğin; bir mekân sahibi mülakat teklifimden, kim olduğumdan, neler yapacağımdan duyduğu şaşkınlığı gizleyemiyor ve bir yerde ünlü olup olmayacağını soruyordu. Fakat bir mülakatta alınabilen ve alınmayan cevapların, mekândan toplanan hissiyatların da bir etnografik araştırmanın sahasına dâhil edilebileceğini düşünüyorum. Bu restoranların etnik bir kapanma içerisinde kalıp, Suriyeli/Pakistanlı müşteriler dışında gelenlerin garipsenmesi, mülakat isteği karşısında duyulan şaşkınlık, araştırmacı olarak mekânın yabancı olmak bu açıdan değerlendirilebilir. Dahası tüm bunlar, İstanbul'daki kültürel ayrışmalar, mekân ve yemek tercihlerine ilişkin fikir verebilir. Bu ayrışmanın diğer yüzü, soylulaştırılan mahalleler ve buralardaki soylulaştırma dinamikleri ile incelenebilir.

ii) Soylulaşanlar: Eğlence ve Tüketim Mekânı olarak Göçmen Mahalleleri

Avrupa literatüründe bir zamanlar fakirlik, düşük sınıf ve suçla ilişkilendirilen göçmen mahalleleri bugün kültürel tüketimle ilişkilendirilmekte ve özellikle yeme içme açısından popülerlik kazanmaktadır. Jan Rath ve Volkan Aytar (2012), son yıllarda Avrupa'daki etnik mahallelerin, alışveriş, turizm, tüketim ve eğlence merkezine dönüşüp popülerleşmelerini ele alır. Londra'da Brick Lane, Berlin'de Kreuzberg, Paris'te la ruede Faubourg Saint Denis bölgeleri Bangladeşli, Türkiyeli ve Hindistanlı grupların yerleştiği ve zamanla soylulaştırılan mahallelerdendir (s. 15). Üçüncü dalga nitelikli kahvecileri, sanat galerilerini, tasarım

dükkânlarını içeren bu soylulaşma sürecinde birbirinden farklı aktörlerin ve süreçlerin etkisi büyüktür. Örneğin; Birleşik Krallık'ın en fakir göçmen gruplarından olan Bangladeşlileri barındıran Brick Lane, ekseriyetle tekstil işçilerinin yaşadığı bir bölge iken, Londra'nın köri merkezine dönüşmüştür. Bir zamanlar ırkçı nefret söylemlerine maruz kalan bu yoksul bölge, ilerleyen yıllarda buralarda açılan kafeler aracılığıyla cazip hale gelmiş ve böylece bölgenin girişimcileri, buralardaki ofisleri restoranlara dönüştürmeye başlamışlardır. Bu dönüşümde yerel yönetimlerin, pazarlamacıların ve bireysel girişimcilerin işbirliği de etkili olmuştur (Shaw ve Bagell, 2012, ss. 34-39).

Benzer süreçleri yaşayan, bir zamanlar göçmen bir işçi sınıfının yerleştiği ve bugün tüketim ve eğlence sektöründe ön plana çıkan bölgeler arasında, Berlin'de Kreuzberg, Paris'te la rue du Faubourg Saint Denis, Amsterdam'da Zeedijk, Bruksel'de Antwerp gibi çeşitli Avrupa şehirlerinden örnekler gösterilebilir (Rath, 2012).

İstanbul'da Göçmen Mahallelerinin Geleceği

İstanbul'daki göçmen mahalleleri benzer bir gelişim gösterebilir mi? Bir gün Bağcılar, Sultangazi ya da Esenler'in soylulaşacağını öne sürebilir miyiz? Bağcılar, Sultangazi ya da Esenler'i, yani odak ilçeleri, bir gün Suriye ve Pakistan yemeklerinin yenmesi için tavsiye edilen, bu restoranlara eşlik eden butikler ve tasarım dükkânları ile dolu görebilir miyiz? Robert Putnam'ın da iddia ettiği gibi göçler ve göçün getirdiği çeşitlilik uzun vadede ülkenin gelişimi açısından kültürel ve ekonomik faydalı olabilir mi?

Soruları cevaplamak, İstanbul'daki soylulaşma örneklerini göz önünde bulundurarak mümkün olabilir. İstanbul'da özellikle yemek çevresinde gelişen soylulaşma süreci belli bir refah seviyesine sahip, elit ilçe ve semtlerde gerçekleşmektedir. Moda ve Nişantaşı benzer soylulaştırma dinamiklerine sahip iki ilçe olarak ele alınabilir. Refah seviyesi yüksek olan bu ilçeler, yeni trendlerin, özellikle Avrupa ve Amerika'daki orta sınıf kültürel tüketim örnekleri olan markaların Türkiye'de ilk açıldıkları yerler olarak öne çıkar (Parmaksizoglu, 2009, s. 121). Galata, Balat, Cihangir, Beyoğlu gibi semtlerde de turistik, sanatsal ve kültürel faaliyetlere gösterilen artışla sosyal dokunun değiştiği ve bu semtlerin soylulaştırıldığı 1980-2005 arasındaki dönemde somut bir şekilde görülebilir (Ahıska ve Yenal, 2006, s. 302). Bu dönemden bir örnek olan Cezayir Çıkmazı Beyoğlu'nun bakımsız, altyapısı eksik ve kaderine terk edilmiş bir bölgesi olarak yeniden tasarlanmış ve tüketime açılmıştır. Yakın tarihten bir örnek olan Karaköy geçmişinde alt sınıflara ait görülse de bugün özellikle yemek sektörü ile soylulaştırılmıştır. Ancak bu bölgelere doğrudan

bir etnik mahalle ya da göçmen mahallesi olma özelliği atfedilemez. Sayılan bu ilçeler arasında bir gün Bağcılar'ı, Esenler'i ve Sultangazi'yi görmeyi ummak soylulaştırmanın, beğeni ve tüketim tercihleri ile ilişkilendiğini yok saymak anlamına gelebilir. Tam bu noktada, Türkiye'de, yemek tercihinden ya da yemeğin otantikliğinden çok, mekânın ya da nerede ve hangi tarzda yemek yenildiğinin önemli olduğunu öne sürebiliriz.

Sonuç Yerine

Türkiye'nin 2011'den itibaren aldığı göçler, İstanbul'da yoğunlaşmıştır. Bu göçler sonucu İstanbul gönülsüz de olsa, kent peyzajına mültecilerin ticari ve ekonomik ağlarını dâhil etmiş ve böylece farklı semtlerde mülteci mahalleleri ve yerleşim alanları kurulmuştur.

“Ne yersen osun.” (You are what you eat) ifadesi, ilk gastronomi kitabı olarak kabul edilen *Damak Tadının Fizyolojisi*'nde (Brillat-Savarin, 1825) geçen; yemek, sınıf ve kimlik tartışmalarında referans verilen bir cümledir. Fakat mesele, farklı ülkelerin mutfakları olduğunda, ne yediğinden çok nerede yediğinin önemli olduğunu 2018 İstanbul'unda mültecilerin yerleştikleri alanlarda ve soylulaşan semtlerde görebiliyoruz. Bu açıdan etnik addedilen mutfaklara karşı tutumların ikili bir yapısı olduğunu söyleyebiliriz. Moda, Cihangir gibi mahallelerde humusu ve falafeli görme şeklimizin, Bağcılar'dan farklılığı; Sultangazi'deki Pakistan restoranının gurme listelerine girmiyor oluşu bize Türkiye'deki sosyal tabakalaşma ve rafine yemek beğenilerine dair bir hikâye de anlatır. Başlıktaki soruya geri dönersek mülteci restoranlarının bugün, İstanbul için gastronomik ilginin ve yemek trendlerinin çerperinde bile olmadığını söyleyebiliriz. Bu restoranlar, sayısal olarak İstanbul'daki etnik yemek çeşitliliğini arttırsa da, “foodie” ya da gastronomik yemek peyzajlarına girişleri yakın gelecekte mümkün görünmemektedir. Bu açıdan yemek beğenileri, tüketim tercihleri ve kültürel sermaye alanında çalışmalar bugün İstanbul'unda mülteci-sonrası konumlanışlar ve söylemlerle incelenmeye ihtiyaç duymaktadır. Buna ek olarak, mülteci gruplarının ayrışmasını, yemek sosyolojisi ve mülteci restoranları özelinde, incelerken bu mekânlar içinde kurulan ilişkileri, kendi iç grup dinamiklerini ve müşteriler arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurmamak ayrışma ve etnik kapanma literatürüne daha incelikli katkılar sağlayabilir.

ORCID ID

Büşra ESER <https://orcid.org/0000-0001-6976-3880>

KAYNAKÇA

- Altıntaş, S. (2016). İstanbul'un Mülteci Semtleri: Kumkapı ve Küçükpazar. *İLEM Blog*, 4, 1-9.
- Ahıska, M. ve Yenal, Z. (2006). *Aradığınız kişiye şu an ulaşamıyor: Türkiye'de hayat tarzı Stilleri 1980 - 2005*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Bakar, B. (2012). *Esir Şehrin Misafirleri Beyaz Ruslar*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Belge, M. (2001). *Tarih Boyunca Yemek Kültürü*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Çelik, J. (2016). İstanbul'a Tekinsiz Bir Giriş: Kumkapı. *Saha*, 2, 62-65. İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği
- Doğan, A. (2018). *Esir Şehrin Mutfak Kültürü Mütareke Dönemi İstanbul Mutfak Kültürü 1918-1922*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Erdoğan, M.M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2017). *Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları
- Erdoğan, E., Uyan S. P. (2018). Türkiye'deki Suriyelileri Düşünürken Sınırları Sorgulamak. *Teorik Bakış*, 10, 77-96.
- Germann M. J. (2007). Eating Difference: The Cosmopolitan Mobilities of Culinary Tourism. *Space and Culture*, 10(1), 77–93
- Gürsoy, D. (2013a). *Tarihin Süzgecinde Mutfak Kültürümüz*. İstanbul: Oğlak Yayınları,
- Gürsoy, D. (2013b). *Yiyelim İçelim, Tarihini Bilelim - Düünden Bugüne Gastronomi*. İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Goffman, E. (2017). *Etkileşim Ritüelleri: Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler*. İstanbul: Heretik Yayınları
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2018). *Düzensiz göç*. Erişim tarihi (2017, Kasım 25) http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik
- Johnston, J. ve Baumann, S. (2009). *Foodies: Democracy and Distinction in the Gourmet Foodscape*. New York: Routledge.
- Kafadar, C. (2014). How Dark is the History of the Night, How Black the Story of Coffee, How Bitter the Tale of Love: The Changing Measure of Leisure and Pleasure in Early Modern Istanbul. In *Medieval and Early Modern Performance in the Eastern Mediterranean*. Turnhout: Brepols, 243– 69.
- Kaynar, M. K. (2017). *Türkiye'nin 1960'lı Yılları*. İstanbul, İletişim Yayınları.

- Keyder, Ç. (1999). *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Mills, A. (2012). *Hafızanın Sokakları: İstanbul'da Peyzaj, Hoşgörü ve Ulusal Kimlik*. (Soydemir, C. Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Nahya, N., Harmanşah, R. (2016). *Etnografik Hikayeler Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Soytemel, E., & Şen, B. (2016). İstanbul'da soylulaştırma: orta sınıfın sosyal ağları ve mekân yaratma stratejileri. *Koçak, ÖD ve Koçak, K. O (Haz.), İstanbul kimin şehri*, 85-112. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Park, K. (2017). Ethnic Foodscapes: Foreign Cuisines in the United States. *Food, Culture & Society*, 20(3), 365–393.
- Parmaksızoglu, C. K. (2009). *Bobos in Turkey: Manifestations of the bourgeois bohemian lifestyle in Istanbul*. İstanbul: Bogazici University
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon&Schuster.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian political studies*, 30(2), 137-174.
- Rath, J. (2012). *Selling Ethnic Neighborhood: The Rise of Neighborhoods as Places of Leisure and Consumption*. Newyork: Routledge Advances in Geography.
- Shaw S., Bagel S. (2012). Ethnic Minortiy Restrators and the Regeneration of Banglatown in London's East End. *Selling Ethnic Neighborhood*, Jan Rath. İçinde *The Rise of Neighborhoods as Places of Leisure and Consumption* (ss.34-51). New York: Routledge Advances in Geography.
- Time-Out (2018). *Basta! Street Food Bar*. Erişim (2018, Kasım 25) <https://www.timeout.com/istanbul/tr/restoranlar/basta-street-food-bar-1>.
- Toprak, Z. (1995). Önsöz. İçinde C.R. Johnson, *İstanbul 1920, (s v-xiii)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Tuchler, M. (2015). *Si alla Polenta, No al Cous Cous: Food, Nationalism, and Xenophobia in Contemporary Italy*, North Carolina: Duke University Press.
- Tuncer, E. (2017). *Yemek, Göç, Ev, Aşk*. Erişim (2018, Kasım 25) <https://manifold.press/yemek-goc-ev-ask>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2018). *Uluslararası Göç İstatistikleri 2017*. Erişim (2018, Kasım 25) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30607>

UNHCR. (2018). Global Trends: Forced Displacement in 2017 Erişim (2018, Kasım 25)
<https://www.unhcr.org/globaltrends2017/>

Vuddamalay, V. (2018). Yeni Mülteci Dalgalarının Entegrasyonunda Kilit Mekanlar Olarak Kent-İçi Etnik Yerleşim Bölgeleri (Gürpınar, Ö., Çev.). *Teorik Bakış*, 10, ss. 97-109

Vuddamalay V., White, P. & Sporton, D. (1991). The Evolution of the Goutte-d'OR as an Ethnic Minortiy Districts of Paris. *New Community*, ss. 245-258.

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

The Refugee as Ideological Capital

John O'DONOGHUE ¹

¹ M.A., Psychoanalyst, SPIRASI, Dublin/Ireland

Abstract

How does modern society look at the figure of the refugee today? Can we say that the refugee represents the victimhood that requires a humanitarian answer? Or does it represent an otherness that portrays a desperate desire for happiness that capitalism embodies? And what of the figure of the refugee as a product of ideological capital? The present article approaches the topic of the refugee from its inception, how it is viewed, and how the refugee has impacted the citizen's image of itself via identity. It also looks at the use of modern policy, science, and psychology to dissect the anatomy of a typical refugee and also its use as an instrument to exclude. From the viewpoints of philosophy, psychoanalysis and cultural theory with authors such as Freud, Singer, and Baudrillard, this article attempts to grasp how the refugee inadvertently becomes part of the capitalist agenda for the happiness of all.

Keywords: Refugee; Capitalism; Identity; Psychoanalysis; Happiness.

İdeolojik Sermaye Olarak Mülteci

Özet

Bugün, modern toplum mülteci figürüne nasıl bakıyor? 'Mülteci'nin insani bir çözüm gerektiren mağduriyeti temsil ettiğini söyleyebilir miyiz? Yoksa kapitalizmin somutlaştırdığı mutluluk için umutsuz bir arzuyu resmeden bir ötekiliği mi temsil etmektedir? Ve bir ideolojik sermaye ürünü olarak mülteci tasviri nedir? Bu makale 'mülteci' konusunun, başlangıcından itibaren nasıl görüldüğünü ve kimlik aracılığıyla vatandaşın kendi imgesini nasıl etkilediğini ele almaktadır. Bu çalışma bir diğer yandan, tipik bir mültecinin anatomisini dikkatle incelemek için modern siyasetin, bilimin ve psikolojinin kullanımına ve ayrıca bir dışlama aracı olarak kullanımına bakmaktadır. Freud, Singer ve Baudrillard gibi yazarlarla birlikte felsefe, psikanaliz ve kültürel teorinin bakış açılarından, bu makale herkesin mutluluğu için mültecinin farkında olmayarak nasıl kapitalist gündemin parçası haline geldiğini kavramaya çalışmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mülteci; Kapitalizm; Kimlik, Psikoanaliz, Mutluluk

Corresponding Author : John O'DONOGHUE
7 Slemish Road, Navan Road, Dublin 7, D07 X8F1

E-mail : jack_o_don@hotmail.com

Manuscript received : 14 September 2018

Revised manuscript accepted : 16 December 2018

The Refugee as Ideological Capital

According to the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UN-HCR), the number of people forcibly displaced stands at 65,6 Million people (UNHCR, 2017). One would think that this statistic would forebode the end of the world. However, the world still turns and people will trade cash and credit in order to get to Europe which has become the object cause of desire - the desire for the new life. The Mediterranean Sea has become the new signifier for Hope. Perhaps this misery is being relished by the Europeans. The visual aspect of these reports seems to turn viewers into participants as though they are sailing in the boat themselves watching their neighbour float in the water. How should this be judged? We notice that most of the passengers on board are young males - where are the females? Why are they coming here? Immediately nimbyism becomes evident when our humanitarian side ought to be there. Maybe this is the result of living in an environment of utilitarian values. On the one hand, we should be thinking of the happiness of the greatest number. On the other for every asylum seeker who comes into my country, I have to pay for their welfare and support. Of course, my asylum-seeking fellow man did not realise this. Perhaps he has heard some news about Europe and its benefits but overall going to Europe has become the new salvation from tyrannical governments, war, and human disasters. What are the present issues pertaining to someone coming into the country today? This paper discusses the issues relating to the European Migrant Crisis by looking at the refugee from several perspectives by using the ideas of philosopher Jean Baudrillard to view how the Migrant Crisis has arrived at this point based on the interpretations of victimhood, racism, and the European Union's response towards the migrant.

The History of the 1951 Geneva Convention of the Refugee

The right to sanctuary and prohibition of refoulement has always been part of Judeo-Christian values within Europe. For instance, in 551 the Council of Orleans created the law in which anyone who had committed a crime could find refuge in a church or the home of a bishop. There had always been an influx of migrants into a country but this was not a huge concern. In fact, it was recognised that movement between countries was beneficial to nations in order to supply the labour force within a country. It was not until religious conflict occurred that there had been any sort of mass movement of people. The start of this was the expulsion of Jews

from Spain in 1492 during the Edict of Expulsion for fear that the Jewish community would aim to convert Christians to Judaism. Since then many other conflicts such as the Reformation and the Thirty Years' War had emerged in the name of religion and ideology. England was seen as a place of sanctuary for Protestants fleeing persecution from Spain and France during the Reformation years. The term 'refugie' was first used to denote the Huguenot population who fled to England after the Edict of Nantes was revoked in 1685 (Boswell, 2005, p. 22).

Due to the aftermath of World War I and the Bolshevik Revolution in Russia, the number of displaced persons increased significantly. This led to the development of the Office of the High Commissioner of Refugees in Russia. Its purpose was to develop a system of protection for Russians and Armenians fleeing Russia to other nations. In 1933 a High Commissioner for Refugees fleeing Germany was established for resettling the Jewish population escaping Germany during the rise of Nazism. By the end of World War II in 1945, close to 30 million people had been displaced. The United Nations created the International Refugee Organisation (IRO) to not only deal with protection but to look at "registration, status determination, repatriation, and resettlement" (Aiken, Carasco, Galloway, & Macklin, 2007, p. 468). It now established a bureaucracy involved in established which applicants deserved protection from the country of refuge. These essentially dealt with victims from Nazism or any other fascist regime which affiliated itself with the Nazi regime. The IRO was succeeded by the United Nations High Commissioner for Refugees. In 1951 the Refugee Convention was created from this. It included the signing up by 26 countries to the UN Convention Relating to the Status of Refugees. It was afforded the now mammoth task of dealing with the millions of displaced persons who had sought asylum mainly in developing countries in Europe and America. The idea behind it was to "fix" the problem of displaced persons once and for all due to the aftermath of World War II. Thus it was considered a temporary measure. The problem never got fixed and is still with us today. In fact, it was only in 1967 that the "Protocol Relating to the Status of Refugees eliminated the time and geographical constraints in the Refugee Convention and freed the UNHCR to deal with refugees from all over the world." (Aiken et al., p. 468). For the first time, a definition of a refugee could be established. Article (1)(a) defines a refugee as a person who;

"owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his nationality and is unable or, owing to such fear, is

unwilling to avail himself of the protection of that country; or who, not having a nationality and being outside of the country of his habitual residence as a result of such events is, unable or, owing to such fear, is unwilling to return to it” (UNHCR, 2011, p. 14).

The most important piece of protection from this is the prohibition of refoulement of the refugee by the country of refuge. There are other rights afforded such as the protection from punishment for entering the country illegally, prohibition of discrimination, freedom of movement and religion, access to education, employment and social protection.

The Body as the Nexus of Horror

For a long time, the justification for refugee status was based on the credibility of the evidence provided in their interview application for refugee status. In this interview, the refugee must retell the horror of how they fled their country of origin and the rationale in doing so. This deposition is dissected and analyzed - usually by a legal professional without an experience of living in the said country but who goes by the information they manage to gather about that country. The aim of this is to see if the applicant's claim of persecution is 'well-founded.' This takes into account the nexus of evidence in order to establish a motive that includes: race, nationality, religion, particular social group or political opinion. This dissection provides a judgement of the individual based on the evidence of other experts. These include doctors, psychiatrists, psychologists, and clergy.

When it comes to a medico-legal assessment, doctors have the role of examining the body and the mind which become the site of evidence. The aim is to look for maltreatment or torture as the nexus with mistreatment or torture. However, the problem here is that torture is not always in the domain of the visible. Nowadays what is termed white or clean torture refers to the kind of torture that does not leave visible marks. It is almost as if the torturer, in covering his tracks, is aware of accountability and the evidence left on the body. Therefore, the kinds of torture such as prolonged confinement, waterboarding, and pro-longed stress positions are viewed as new methods to hide torture and maltreatment.

But Europe is no stranger to torture. It itself is marked in history as the perpetrator of torture. Michel Foucault describes this concisely in his *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Even the practice of investigation has moved on significantly from that of the middle

ages. On the discussion regarding the criminal act Foucault (1995) notes that the truth of the crime is no longer a simple matter of knowledge of the offence, the offender and the law:

“The question is no longer simply: ‘Has the act been established and is it punishable?’ But also: ‘What is this act, what is this act of violence or this murder? To what level or to what field of reality does this belong? Is it a phantasy, a psychotic reaction, a delusional episode, a perverse action?’ It is no longer simply: ‘Who committed it?’ But: ‘How can we assign the causal process that produced it? Where did it originate in the author himself? Instinct, unconscious, environment, heredity?’ (p. 19).

In the present day practice of investigation, the refugee is weighed up on the balance of probabilities. When it comes to the refugee as a victim of state failure, they themselves are investigated almost as if they are the perpetrator. The weight of evidence must come from them. They are guilty until proven innocent. It becomes the domain of human rights versus the laws of the country of origin.

Torture had represented a peculiar function in the history of civilization. For instance, we only have to recall the *amende honorable* in France as the mode of punishment. This was first abolished in 1791. Back then there were a number of reasons why torture was used. One was to link the crime with the punishment. An act of murder would, therefore, be reenacted in the location where the crime was committed. Another was to make an example by having the punishment for all to see. Quoting Beccaria from Foucault (1995), he writes “let the idea of torture and execution be ever present in the heart of the weak man and dominate the feeling that drives him to crime” (p. 35). Another was to establish power between the sovereign and the individual by having this moment of power open to view. “The tortured body is first inscribed in the legal ceremonial that must produce, open for all to see, the truth of the crime” (Foucault, 1995, p. 35). During the witch-hunt trials occurring in early modern Europe, torture was used to coerce a confession. Torture involved the attempt by the sovereign to master the atrocity of the crime afflicted by the criminal. In order to annul the atrocity, it needed to be met by an excessive act. This excess was seen as the pleasure in performing cruel punishments. Throughout the last 200 years in Europe, torture transitioned from open spectacle to hidden corporeal punishment to the non-corporeal punishment of the present day. For Europe, punishment is no longer aimed at the body. Instead, it aims at the soul. Europe’s transformation

from tyrannical rule to progressive democratic values serves as the beacon for many other countries aiming to be regarded in such high esteem.

But in some parts of the world, the body is still the site of punishment. Many middle-eastern countries still operate their penal system on some form of sharia law. For example, in Saudi Arabia, the sentence for unmarried adultery is 100 lashes. The sentence for married adultery is stoning. Apostasy is a beheading offence. Public beheadings are still commonly followed by a loudspeaker announcement of the persons who were sentenced and executed. Torture and Capital Punishment itself as recognised the apparent morality of the example not to be followed. However, within this example are revealed the inherent struggles between man and the state. In fact, the punishment of the condemned man only catapulted them to the status of the hero by the advertisement of the crimes. As a result, what was being struggled in a discrete but mundane level was highlighted in the gravity of the crime when handing down the punishment. Foucault (1995) notes that "If the condemned man was shown to be repentant, accepted the verdict, asking both God and man for forgiveness for his crimes, it was as if he had come through some process of purification: he died, in his own way, like a saint" (p. 35).

The question of torture or serious ill-treatment comes to the fore when it concerns our fellow human looking for refuge in a safe country. At the heart of every asylum application interview is the question 'is there the probability that you would suffer torture or serious ill-treatment if you were sent to your country of origin?' On the one hand, the systems set up for refugees are designed almost to discourage them from coming: segregated accommodation, low welfare payments, restrictions on work and education, long waiting lists, and rampant racism. But on the other, while this treatment in the host country goes on, the same host country uses the testimony of the refugee to criticize countries with human right abuses.

The Refugee as Object of Moral Capital

In order to understand the refugee migrant crisis of today, one would have to go much further back to the several wars that have happened so far. In addition, there is the emergence of the European Project as the new superstate - something which was like the United States of America with a different constitution. The refugee has always been around. It reflects the renunciation of the norms of one country over another. The refugee is a reflection of the pact between the individual and state. When the individual no longer finds security in its pact with

the state the renunciation is clear. The option is to look at the first state of migration. In interviewing asylum applicants, a typical question is asked by the state: why did you not seek asylum in a neighbouring country? The answers invariably are to do with what type of sanctuary the first country is offering and what type of constitution they represent. For instance, someone escaping Zimbabwe may most likely flee to South Africa on account of the likelihood that they might create a new and prosperous life in that country. They are less likely to head to Cameroon on account of the unrest happening in that country. In addition to this, language becomes a major factor in decision making. So this Zimbabwean may integrate better since they have the English to seek help, find accommodation, and eventually find employment if that is their motivation for leaving their country in the first place. There is another factor to take into account - the effect of increased asylum seekers. This is a right which South Africa recognises. Therefore this is an area which needs to be re-sourced.

Consequently, the more asylum seekers come into the country, the more resources it requires, and the more the demand for finances to resource the services needed to provide asylum seekers with accommodation, meals, supports for legal representation and integration. This financial burden becomes more noticeable on the taxpayer. The fact remains that this will fuel the right wing sentiment which wishes for asylum seekers to 'go back to their own country.' We have seen this emerge in the rise of populism within the prosperous continents of Europe and North America. But Europe creates a particular significance with its credo that everyone has the right to be happy. In America, it was based on the 'American Dream.' When Angela Merkel called for migrants to come to Germany and be welcomed there she created a precedent. Perhaps she knew what she was doing. She is aware of cause and effect as she is a doctor in Physics. What happens is that Germany was swamped by an influx of migrants, which have led the far right prime minister of Hungary, Victor Orban, to say that it is not a European problem - it is a German problem. When critics retorted that Hungarians once had to migrate in the 1950s, his reply was that it was different because they were Europeans migrating within Europe. This line of argument is in line with what the philosopher Michael Walzer writes in his book *Spheres of Justice* about in his idea of the refugee being something analogous to being an extension of part of the family line to justify any immigration policy. In this way, distinct communities can exist by having borders with those who are in no way ethnic relatives. The problem with this sort of rationale is that someone from the Middle East will not be part of the

family of Europe and cannot find the same sort of value and economic circumstances in a neighbouring Middle Eastern country as they would in Europe.

Peter Singer is correct in saying that the 1951 Convention has de-fined away the right for economic migrants to seek asylum in a more prosperous country (1993, p. 250). After all, they do go through the arduous journey and pay an exorbitant sum of money to someone in order that they might reach the shores of mainland America or Europe. Perhaps the 1951 Convention is the problem. Perhaps it does not recognise the need for someone coming from a country experiencing food shortages as there no evidence of torture or a well-founded fear of persecution. To quote James Hathaway's (1991) view on the 1951 Convention definition of a refugee:

“Even after the elimination of temporal and geographic limitations, only persons whose migration is prompted by a fear of persecution on the ground of civil or political status come within the scope of the Convention-based protection system. This means that most Third World refugees remain de facto excluded, as their flight is more often prompted by natural disaster, war, or broadly based political and economic turmoil than by “persecution” at least as that term is understood in the Western context. While these phenomena undoubtedly may give rise to genuine fear and hence to the need to seek safe haven away from one's home, refugees whose flight is not motivated by persecution rooted in civil and political status are excluded from the rights regime established by the Convention” (p. 471).

Another criticism by Hathaway is that: “The two main characteristics of the Convention refugee definition are its strategic conceptualisation and Eurocentric focus. The strategic dimension of the definition comes from successful efforts of Western states to give priority in protection matters to persons whose flight was motivated by pro-Western political values” (1991, p. 470). The Soviet Union were anxious to exclude political emigres from the Convention for fear of exposing their own weakness. However, Western states wanted to expose this throughout the community. Though they used a careful phrase by using a neutral and open-ended term such as a fear of ‘persecution,’ they still allowed Western states to facilitate the condemnation of the Soviet bloc. It allows the West to condemn other states who fail to bear any fruit from their own traditional ideology. As the perception of the West's political values of liberalism is more desirable it reveals the true capital of the refugee who flees. The refugee

that rejects the state for either a failure to protect or a well-founded fear of persecution becomes the stain on the country of origin. The extreme efforts to control the citizens only creates a space for citizens to resist such attempts in several ways such as the emergence of rights-based organizations. But at an individual subjective level, the mechanism of resistance is something more primal to the human condition. It becomes the necessary counter weight to repressive forces.

Freud's Refugee

One of the major contributions by Freud has been the theory of the renunciation of instinct. For Freud, the development of civilization requires that we renounce sexual and aggressive desires. Although these desires provide some degree of pleasure for savage man, civilization still remains to be the promise of safety and security at a cost of these primal instincts. Persecution and torture remain the vestige of the savage life we once had lived. Freud maintains that this renunciation of instinct in favour of civilized life remains to be the dead-lock of happiness since he maintains that the human animal is most happy when he or she is without the restriction that civilized life demands via its laws (2001a, p. 115).

Freud gives this example to explain the phenomenon of resistance: "Suppose that in a town like Vienna the experiment was made of treating a square such as the Hohe Markt, or a church like St. Stephen's, as places where no arrests were made, and suppose we then wanted to catch a criminal. We could be quite sure of finding him in the sanctuary" (2001b, p. 288). The point here being that for a psychoanalysis there is no right of asylum from this. In dealing with someone's neurosis an analyst demands no exceptions to the fundamental rule which is to say absolutely everything that makes itself conscious in the mind and that there are no exceptions to this. For Freud believed that the success of the treatment is determined by how faithfully someone could stick to this rule without being swayed by internal criticisms: "to relieve him of the symptoms of his illness, he meets us with a violent and tenacious resistance, which persists throughout the whole length of the treatment" (2001b, p. 286).

Freud also does not underestimate the strength of an analysand's resistance. He describes it as subtle, versatile, and hard to detect. In the context of this topic, the refugee represents a sort of resistance to a demand. Perhaps, it is an obscene demand from the perspective of the citizen. In leaving the country by escape the citizen makes the transformation into a refugee. The refugee represents an ideology at odds with the country of origin that has contributed to

his or her displacement. For the refugee, ideology is about living in a country they agree with. But if the state has intervened in a nefarious way or declares the citizen a criminal the only option is to look for sanctuary also. As a consequence of the struggle between the repressive state and the resistance of the citizen to submit, the ideology of the refugee is what represents as the ethical stain of the country of origin. When it comes to the host country establishing refugee status based on the asylum seeker's testimony and evidence, what is central to the argument is whether the state or the individual is the perpetrator of the moral crime which led the citizen to flee their country in the first place.

If one were to use Freud's example in the relationship between a government and the citizen, the criminal, in this case, would represent the symptom of the constitution. What does this mean? Repression in its popular term suggests subjugation by use of force of something dissident or disagreeable. The state in the form of a government is the establishment of a certain moral opinion on behalf of its citizens. A government may be endowed with the power to act on behalf of those citizens who vote them in so that they can fulfil a mandate. The problem with certain mandates depends on how divisive the change is. We have already seen this during the brief reign by dictatorships throughout the Middle East. Repression by force was widely used in order to keep control of uprisings. The term "repression" is typically applied to a regime or state which is against its citizens. In psychoanalysis, the term is no different other than to say that the individual's struggle is a private endogenous one. It is a repression of its own thought, feelings, and actions which the individual finds unfavourable. In a way, the refugee suggests a sort of repressed object on the part of the state.

In his written response to Albert Einstein on the question Why War? Freud explains that although right and violence appears as antitheses, it is in fact that one stems from the other (2001c, p. 204). In the original state of things violence served those with more might in the name of what is right. Within any given society communities are bonded together by two causes: one is the equal identification of interests, the other is through "coercive force" by a ruling class in the name of what is right for that group of people (2001c, p. 204). The distribution of power oscillates between the ruling class and the oppressed members of the group. The oppressed members attempt to obtain power by political and democratic means. If they are successful and the ruling class accommodates the change, then a cultural revolution can happen. If the ruling class refuses, or abuse their power, then rebellion is likely to erupt. The utopian ideal for any state is to satisfy their citizen with enough material needs so that force or

violence are not necessary methods to achieve such needs. Furthermore, states will also use fear, hatred, and racism in order to coerce their citizens to appreciate what they have and blame other nations and peoples for their domestic troubles as is the case in many conflicts today. But once a citizen leaves their country they then have to become the very same outsider that is being blamed for most domestic trouble – only in a different country.

Victimhood, Wretchedness, and Racism

In August 2015, Angela Merkel headed the humanitarian call to protect migrants with what the media called her ‘open door’ policy. She visited centres, partook in selfie photos, and criticised nations who were hesitant about letting migrants in. Her invitation to migrants led to a torrent of people from various countries, predominantly Syria, Iraq, and Afghanistan to seek asylum with the hope of starting again. Conversely, Victor Orban has become the head of the protectionist debate on the European Migrant Crisis. “The moral, human thing is to make clear: ‘Please don’t come. Why do you have to go from Turkey to Europe? Turkey is a safe country. Stay there. It’s risky to come,’” Orban said (Birnbaum & Witte, 2015). We now find that Turkey is becoming the main destination and politicians like Martin Schultz have had to swallow their words of the past about inviting the migrants. This is the evidence of the protectionists getting the upper hand in this debate.

We have recently come from elections on Brexit, The US Presidential Election, and the French Election. The rise of populism had come to an end at the election of Emmanuel Macron. Marine Le Pen had not won this time around but she is patient. France, the country which had more than enough reason to fuel right-wing sentiment opted for a centrist in the guise of Macron. His open call to Donald Trump to make the world great again followed by close-ups on their white-knuckle hand-shake explain a new phenomenon regarding sovereignty and borders. Perhaps, politicians are not competing anymore with local party rivals. They are competing with the globe. Boswell (2005) discusses the unfeasibility of the idea of a global social contract that was envisaged by Hobbes, Rousseau, and Kant (p. 19). The deadlock remains in having the universal incorporation of human rights with regarding to refugee law but at the same time establishing the boundaries which only serve to push migrants away from their shores like in the definition of the refugee.

Merkel really did lay down the utilitarian gauntlet when she invited everyone to Germany. What Orban did is make it more desirable by prohibiting entry into Europe. Now, because of

Orban and Merkel, Europe is the epicenter of freedom. Can this be so? One of the problems of utilitarianism is the subjective desire for happiness. This was John Stuart Mill's idea. It was about the higher and lower pleasures of the human condition. This was to explain that happiness could not be estimated by the number of utiles or units of happiness. However, the problem with Mill's argument is that it is not empirically valid and therefore difficult to calculate. People come to Europe with hopes and dreams only to find themselves in the same capitalist trap. The subjective desire for happiness is a capitalist one - whatever makes you happy!

The fact is that taking in so many migrants means that the citizens will have a sizeable burden in term of support for asylum seekers. What Merkel also did was to establish the prosperity of Germany by being able to take so many and still maintain itself as the most financially savvy country in Europe and perhaps the world. Perhaps because of this, it did not fuel the sentiment towards a rise of the right wing in the way it did in Britain and America. Britain did follow a utilitarian path also. It based it on racist attitudes towards migrants mainly focussing on the east European population. Christina Boswell (2005) explains in her example:

“A racist person's utility might be increased through the restriction of asylum. If duties to refugees are determined on the basis of equal consideration of individual preferences, then these racist attitudes would be factored in the equation of utility distribution. If the strength of racist feeling were sufficiently high, then the loss of utility resulting from taking in refugees might provide grounds for restricting influx. Yet most liberal theorists would not accept racist attitudes as a morally acceptable ground for limiting refugee influx” (p. 39).

Boswell also adds to that point that even if some countries with right racist values maintains itself as utilitarian in principle, it defeats the principles of what the classical utilitarians set out for in the first place.

The philosopher and critical thinker Jean Baudrillard wrote about this indifference to victimhood which is the position that we now occupy in his thesis *The Perfect Crime*. He explained that we are “doomed to our image” (1996, p. 131). What he means is that it is an image of our own suffering in the backdrop of an idealized society. We have grown indifferent to everything else as a result of it. We have become resentful of those with passion as they only highlight how indifferent we are to ourselves. Baudrillard says: “Anyone who, by his passion, unmasks how indifferent, pusillanimous or half-hearted you are, who, by the force of his

presence or his suffering, unmasks how little reality you have, must be exterminated.” (1996, p. 132). In other words, my neurotic suffering is not as awful as someone who has experienced war, famine, or drought.

So where does this image lie? It is in the ideal of the European. The European is marked by a constitution with the signifiers of “human rights,” “liberation,” and “equality.” All of the tenets from the era of Enlightenment are now here to stay within Europe. Racism, in Baudrillard’s opinion, was something that “should have declined with the advance of Enlightenment and Democracy.” However, due to the increase in the hybridity of cultures within the world as well as the deterioration of the genetic bases of racism, it has become stronger. The advance of right-wing movements is evidence of this point. Racism is now a justification for protection of one’s own identity.

“This is a Christian country” as Orban once stated (Weymouth, 2012). In America during the US Presidential Election, Republican Frontrunner Donald Trump announced: “I think Islam hates us.” (Schleifer, 2016). Baudrillard states that it is because we are dealing with a mental object that is other: “so long as there is otherness, strangeness and the (possibly violent) dual relation – as we see in anthropological accounts up to the eighteenth century and into the colonial phase – there is no racism properly so-called” (1996, p. 132). But because we are now in a relationship with an ideal other, the relation with our non-native becomes a phobic one. We yearn for the other in this object relation that keeps the other at a distance. Baudrillard points out “(T)he same indifference can give rise to exactly opposite behaviour. Racism is desperately seeking the other in the form of evil to be combated. The humanitarian seeks the other just as desperately in the form of victims to aid. Idealization plays for better or for worse. The scapegoat is no longer the person you hound, but the one whose lot you lament. But he is still a scapegoat. And it is still the same person” (1996, p. 132).

The Irish comedian Dara O’Briain once told a gag about how the alphabet is described in children books. He describes how each of the objects described is something which is likely to be used or encountered upon in our lives. For instance, A is for apple, B is for a ball, and C is for a car. In his own attempt at word association O’Briain comments on how the alphabet, towards its end, uses objects which are rarely encountered, such as those starting with the letters x, y, and z. X is for xylophone. He goes on to exaggerate how nearly everyone in the present day will not need or encounter the use of a xylophone. When he asks the audience what other words they could use beginning with x, the audience member replies xeno-phobia. O’Briain (2004)

replies “xenophobia - of course” to indicate that he expected to hear this and then makes a jest of some parent describing xenophobia to their child as the alphabet is coming to its end – “they’re coming to take our jobs”. The point here is that the audience member’s answer is almost predictable in this situation, xenophobia being something that one will encounter and possibly use more frequently (even if unconsciously) than a xylophone.

Baudrillard also noticed that wretchedness was itself a kind of lucrative position as it allowed the migrant the freedom to disdain their perpetrators for putting them in this predicament: “The victims themselves do not complain since they get the benefit of confessing their misery. Foucault argued that a whole culture was at one time engaged in the confession of sex. It has now gone over to the confession of wretchedness” (1996, p. 138). Was the ability to speak about wretchedness so repressed as it was with sex? Perhaps his assertion is correct. It is now manifested in an atmosphere of hate – violence, terrorism, acid attacks, riots, flag burning, Donald Trump, & Brexit.

At the ground level there is a great monopoly to be discovered in this humanitarian era which the smuggling trade is cashing in. However, the European Parliament is missing one point about the smugglers. The smugglers are only supplying a demand for relocation based on the hotbed of conflict that is the Middle-East and Africa. It is understandable how, at pre-sent, the remaining stable Middle-Eastern countries have resorted to bringing back into law and increasing the number of capital punishments held within the country for what Europe would view as small infringements. The flight of citizens from their countries represents an impotence. This impotence must be supplemented by a necessary law-preserving violence such as capital punishment in the form of a threat similar to how Freud describes it.

Where will this deadlock between migrants’ demands and Europe’s sovereignty end? The ends are justified on the part of the migrants. There is no better life in Syria, Iraq, & Afghanistan and they want to have the chance to begin it elsewhere. This is why they need the smugglers. The laws of exploitation are evident here. The element of the crime is hidden in all business. We can look at the people smugglers in this case and say that this is wrong. But why is it wrong? The EU reply it is because they are jeopardising the lives of the people through inefficient transport: the use of old vessels and charging them exorbitant rates for crossing. We may now see the people smugglers adapt in the same way it is portrayed in Brecht’s *Threepenny Novel*. In fact, much of the novel surrounds the purchase of unsafe sailing vessels in the attempt to capitalise on the market’s demand for more vessels. But even the smugglers have improved

from large rickety fishing vessels sailing the Atlantic to small motorised boats which include life vests. What started off as a blatantly exploitative business has now been transforming into a more responsible ethical enterprise. The EU still believes that people smuggling is wrong. But are they saying that migration from deprivation is wrong also? While they are not explicitly saying it, all the actions they are taking suggest it.

And what of the new form of non-refoulement taking place in Turkey? According to Article 33,1 of the Convention Relation to the Status for Refugees: “No Contracting State shall expel or return (‘refouler’) a refugee in any manner whatsoever to the frontiers of territories where his life or freedom would be threatened on account of his race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion” (UNHCR, 2011, p. 30). Francois Crepeau (2016), the UN Special Rapporteur on the human rights of migrants made an important comment on the new agreement between the EU and Turkey “European member states once responsible for drafting key legislation on human rights and humanitarian protection are about to abandon their obligations. In the midst of the greatest migration crisis in Europe since world war two, they are passing their responsibility off to a third country for political expediency”.

The closing of the borders has only resulted in more risky journeys to the destinations of choice. An example is what is happening in Australia where the government is explicitly advertising to migrants that they are not welcome in Australia. This affected many Tamils attempting to escape persecution in Sri Lanka. Europe has also gone in the same direction of advertising. The hope is that it will reach its target audience and they will abstain from looking for refuge. The implication of advertising suggests that migrants are also a type of unwanted consumer who decides how they might travel to Europe or Australia or wherever.

And the humiliation does not end there. Turkish President Erdogan made a threat to allow large numbers of refugees to make the journey to Europe if Europe does not succumb to its demands: “the EU will be confronted with more than a dead boy on the shores of Turkey. There will be 10,000 to 15,000 – How will you deal with that?” (Tugal, 2016). On top of this Turkey has been accused by Amnesty International of the illegal mass return of refugees back to Syria (Dalhuisen, 2016). A commentator within this report, John Dalhuisen, interestingly remarked how Turkey’s fortress-like structure is copying that of Europe only creates more humiliation for the Syrians who look for safety from their neighbours. In addition, it is worth noting that although Turkey is a signatory to the 1951 Convention on the Status of Refugees, it

will only recognise a refugee if they are from a European country, every other nationality would be only considered as a guest.

How does this define Europe? Baudrillard used the example of the European intervention with the Serbs as the construction of the basis for the New European Order. "While the Serbs were in the process of the ethnic cleansing of the non-Serbian population, Europe was watching as it unfolded and intervened only when the revolutionaries had gone too far and they became mass murderers. That is to say, it went to the point that the war got so out of hand that there was no one in charge" (1996, p. 136). When it is no-one's problem then it's everyone's problem. It is only recently that former President of Serbia, Radovan Karadic, was convicted of war crimes including genocide by International Criminal Court otherwise known as The Hague. Baudrillard points out "it is as though Europe, irrespective of its national distinctions and political differences, had 'taken out a contract' with the Serbs, who have done the dirty deed for it, as the West once took out a contract on Iran with Saddam Hussein. Only, when the hired gun goes too far, he too may have to be bumped off" (1996, p. 136).

In the effort to create the New European Order, Europe has always had to avoid getting its hands dirty when it comes to reaffirming itself. In a BBC article by John Simpson (2015) on the 24th of December 2015, he quotes the Refugee Studies Centre at Oxford University by saying "What's dramatic about today is that this is the first time Europe has faced people coming in from the outside in large numbers as refugees". In other words, for the past 100 years, it has always been refugees from within Europe seeking asylum in other European countries.

Following on from the humanitarian disaster that was the Bosnian war, we now have what Freud called the return of the repressed in the form of the European Humanitarian Crisis. The responsibility which Europe imposes on the migrants only conceals its own irresponsibility with regard to acting in a humanitarian way because of their fear that by allowing the few will prompt the many to travel to Europe. Europe has repeated the out-sourcing model, which has always been its central tenet, to let Turkey do its dirty work. The problem is that this hired gun is now pointing its aim at Europe looking for more – not too different from what the migrant experiences when they outsource a smuggler. However, the real issue lies within the otherness of the migrant. This is usually named by Europeans as 'Islam' even though it is not about this.

David McWilliams, an economist, and author proposed that the problem possibly stemmed from the political ramifications of the Iranian Revolution. Here, McWilliams (2016) comments

“after the revolution in Iran in 1979, the West decided that Iran was the enemy and that our new best friend, Saudi Arabia, could do no wrong. Saudi Arabia was the strong counterbalance to Iran in the Middle East and, therefore, anything it did was sanctioned”. When he centralises his argument on why extreme movements are emerging, he puts it down to Saudi Arabia’s exporting of its most dominant form of Islam in the country – Wahhabism, not to mention its oil also. Wahhabism is the ideology in which movements such as ISIL are based on. It is the conflict of ideologies within Islam that is im-pacting and forming the world today. McWilliams adds that is it not unlike what occurred in reformation times within Christianity. Indeed I can say that because of this, we now have the values of liberty, freedom, and equality because of the necessary schism that was re-quired to create such values.

If we are to be ethically certain about the values of Europe we need to make the bold step not to repeat the mistakes of the past when it comes to the migrants. Yes, it will induce more Racism which needs to be combatted; yes, it will create a change in how we view di-verse religious backgrounds. However, we miss a huge opportunity to make one of the big-gest diplomatic changes in history. Every person who is refused and humiliated will only return to the open arms of their oppressors with the warm advice ‘see I told you those Eu-ropeans didn’t have values.’ It is yet to be seen whether we, as Europeans, live up to the idealization of fraternity, liberty, and equality.

ORCID ID

John O'DONOGHUE <https://orcid.org/0000-0002-5043-3336>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

REFERENCES

- Aiken, S. J., Carasco, E., Galloway, D. & Macklin, A. (2007). *Immigration and refugee law: Cases, materials, and commentary*. Toronto: Emond Montgomery Publications Limited.
- Baudrillard, J. (1996). *The perfect crime*. London: Verso.
- Birnbaum, M., & Witte, G. (2015, September 3). 'People in Europe are full of fear' over refugee influx. *The Washington Post*. Retrieved from https://www.washingtonpost.com/world/hungarys-leader-to-migrants-please-dont-come/2015/09/03/d5244c6d-53d8-4e82-b9d7-35ec41ca2944_story.html?utm_term=.8ef03596b53d
- Boswell, C. (2005). *The Ethics of refugee policy*. UK: Ashgate Publishing Limited.
- Crepeau, F. (2016, March 16). EU migration summit: 'Some European states showing a complete disregard for human rights'. <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=17232>
- Dalhuisen, J. (2016, April 1). Turkey: Illegal mass returns of Syrian refugees expose fatal flaws in EU-Turkey deal. *Amnesty International Press Release*. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2016/04/turkey-illegal-mass-returns-of-syrian-refugees-expose-fatal-flaws-in-eu-turkey-deal/>
- Foucault, M. (1995). *Discipline & Punish: The birth of the prison*. NY: Vintage.
- Freud, S. (2001b). General theory of the neuroses. In J. Strachey (Eds. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, Volume 16. London: Vintage
- Freud, S. (2001a). Civilisation and its discontents. In J. Strachey (Eds. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, Volume 21. London: Vintage
- Freud, S. (2001c). Why war?. In J. Strachey (Eds. and Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*, (Volume 22, pp. 197-215). London: Vintage
- Hathaway, J. C. (1991). *The law of refugee status* (Vol. 104). Toronto: Butterworths.
- McWilliams, D. (March 24, 2016). West finally needs to admit that all radical roads lead back to Saudi Arabia. *Irish Independent*. Retrieved from <http://www.independent.ie/opinion/columnists/david-mcwilliams/david-mcwilliams-west-finally-needs-to-admit-all-radical-roads-lead-back-to-saudi-arabia-34564558.html>
- O'Briain, D. (Producer, Comedian). (2004). Live at The Apollo s11e02 Episode Script. Retrieved from https://www.springfieldspringfield.co.uk/view_episode_scripts.php?tv-show=live-at-the-apollo-2004&episode=s11e02

- Schleifer, T. (2016, March 10). I think Islam hates us. *CNN*. Retrieved from <http://edition.cnn.com/2016/03/09/politics/donald-trump-islam-hates-us/>
- Singer, P. (1993). *Practical Ethics*. Massachusetts: Cambridge University Press.
- Simpson, J. (2015, December 12). The migrant crisis is different from all others. *BBC*. Retrieved from <http://www.bbc.com/news/world-35091772>.
- Tugal, C. (2016, February 15). Syrian refugees in Turkey are pawns in a geopolitical game. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/-commentisfree/2016/feb/15/-refugees-turkey-government-eu-crisis-europe>
- United Nations High Commissioner for Refugees/ UNHCR. (2011). *Convention Relating to the Status of Refugees*. Retrieved December 18, 2018, from <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>
- United Nations High Commissioner for Refugees/ UNHCR. (2017). Figures at a Glance. Retrieved June 19, 2017, from <http://www.unhcr.org/en-ie/figures-at-a-glance.html>
- Weymouth, L. (2012, April 6). An interview with Viktor Orban, prime minister of Hungary. *The Washington Post* Retrieved from https://www.washingtonpost.com/opinions/an-interview-with-viktor-orban-prime-minister-of-hungary/2012/04/06/gIQAa-aMNOS_story.html?utm_term=.2b08f0434ed9

İç ve Dış Göç Bağlamında Türkiye’de İskân Politikaları

Safiye ALTINTAŞ¹

¹ M.A. Independent Researcher

Özet

Kent ve göç olguları, son yıllarda sosyal bilimleri, siyasi ve günlük politikayı etkisi altına alan kapasitesiyle birçok yazın türüne ve tartışmaya kapı açıyor. Bu tartışmaların odağında ise çoğunlukla insanın yerleş(tiril)mesi ve yerinden edilmesi konu ediliyor. Ulusal ve uluslararası birçok sürecin ve politikanın belirleyici olduğu bu tartışmalar, iskânı konu alan araştırmaların çeşitlenmesine de imkân sağlamakta. Sema Erder’in 2018 yılının Haziran ayında yayımlanan inceleme kitabı da Türkiye’deki iskân politikalarını tartışmaya açıyor. İç ve dış göç etkisinde şekillenen iskân politikalarının hukuki ve pratik uygulamalarına yer veren çalışma, beş ana bölümden, tablolardan ve eklerden oluşuyor. Araştırmanın temel amacı ise, Türkiye tarihini iskân politikaları ve “zorunlu göç” üzerinden tartışmak ve okumaya çalışmak.

Anahtar Sözcükler: İskân; Göç; Kent; Toplumsal Değişme; Türkiye Tarihi.

The Settlement Policies in Turkey in terms of Internal and External Migrations

Abstract

Urban and migration facts by the means of their capacities affecting social sciences, politics and daily policies have invited many articles and debates recently. At the center of these debates usually have been mentioned settlement and displacement of people. These debates in which many national and international processes and policies are determiners have given opportunities to diversity of settlement researches. The book published in last July by Sema Erder brings settlement policies up for discussions. The research including practical and legal dimensions of settlement policies shaped with effects of internal and external migration consists of five main parts, tableaus and appendixes. The main aim of this research is *to understand and argue history of Turkey over settlement policy and “forced migration”*.

Keywords: Settlement; Migration; Urban; Social Change; Turkish History.

Corresponding Author : Safiye ALTINTAŞ
E-mail : sfyaltnts@gmail.com
Manuscript received : 01 October 2018
Revised manuscript accepted : 30 October 2018

İç ve Dış Göç Bağlamında Türkiye’de İskân Politikaları

Kent ve göç olguları, son yıllarda hem sosyal bilimleri hem de siyasi ve günlük politikayı etkisi altına alan kapasitesiyle birçok yazın türüne ve tartışmaya kapı açıyor. İnsan hareketliliğinin çeşitlendiği, sermaye ve üretimin yeniden dağıtıldığı, teknoloji ve iletişim ağlarının mekân ve zaman algılarını muğlâklaştırdığı günümüz coğrafyası, özünde insanın ve mekânın yine ve yeniden inşa edildiği bir bütünsellik karakterinde maddileştirirken, *insanın yerleş(tiril)mesi* ve *yerinden edilmesine* odaklanmayı da gerekli kılıyor. Tam da bu noktada hem ulusal-yerel bilgi üretimine hem de uluslararası çalışmalara katkı niteliğinde, iç ve dış göç etkisindeki iskânı yani insanın yerleşmesini konu alan araştırmalar önem kazanıyor. Sema Erder’in geçtiğimiz Haziran ayında İletişim Yayınları’ndan yayımlanan *Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye: Türkiye’de Değişen İskân Politikaları* isimli son kitabı da yerelin-ulusalın iskânını tartışmaya açıyor.

Sema Erder, kent, nüfus ve göç odağında birçok araştırma yürütmüş duayen bir akademisyen. Gettolaşma, gecekondulaşma, çocuk göçü, yerel siyaset, kentsel gerilim, uluslararası göç gibi kent/mekân-insan ilişkisini mesele edinen saha araştırmalarına yoğunlaşan ve bu araştırmaların sonuçlarını da kitap ve makale yayımları ile hem her aşamadaki yüksek öğrenim öğrencileriyle hem de meslektaşlarıyla paylaşmış olan Sema Erder, (Bosnalı) göçmen bir aileden geliyor. Kendi ifadesi ile kişisel olarak yakın çevresindeki göç ve iskân hikâyeleriyle pek fazla ilgilenmeyen yazarın *Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye: Türkiye’de Değişen İskân Politikaları* isimli inceleme kitabı; bütün okuduklarını, düşündüklerini ve kendi konumunu yeniden değerlendirmesine imkân sağlamış. Yazarın iskân konusuna yoğunlaşmasının en önemli nedeni ise, 1934 sayılı İskân Kanunu’nun tüm değişikliklere karşın varlığını aynı şekilde sürdürmesi ve 2006 yılında çıkarılan yeni iskân kanununun da 1934’lerle aynı “ruhu” taşımasıdır (Erder, 2018, s.196).

İskân politikalarının hukuki ve pratik uygulamalarını tartışmaya açan inceleme kitabının temelini, yazarın 2008-2009 yılları arasında Prof. Dr. Ahmet İçduygu’nun daveti ile dâhil olduğu araştırma oluşturuyor². Başlangıcından yayım sürecine kadar kesintilerle on yıllık bir süreye yayılan araştırma verilerinin kaynaklarını ise İskân Kurumu’nu oluşturan yasal düzenlemelerin dikkate alındığı çalışmalar, örnek olaylar, internet taramaları ve Mayıs 2008 yılında milletvekilleri, akademisyenler ve bürokratlarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler

²TÜBİTAK 1001 Programı tarafından desteklenen 106K291 Sayılı, Ahmet İçduygu’nun koordinatörlüğünü yürüttüğü *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere* başlıklı araştırma projesi.

oluşturuyor. Beş ana bölümden, tablolardan ve eklerden oluşan kitap iki olguya odaklanıyor; *Türkiye tarihini iskân politikaları ve “zorunlu göç” üzerinden tartışma ve okuma* çabası. Bu çaba doğrultusunda da çalışma, İskân Dairesi'nin kuruluş tarihi olan 1693 yılından Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar geniş bir kronolojiyi kapsıyor. Kitabın ilk bölümünde Osmanlı Dönemi, ikinci ve üçüncü bölümler de Cumhuriyet Dönemi, son iki bölümde de “iç ve dış iskân” ayrımında bir yakın tarih “yerleştirme-yerinden etme” süreci anlatılıyor.

Çalışmanın ilk bölümünde “Yönetmek İçin Karıştırmaktan Yönetmek İçin Ayıklamaya: Osmanlı'da Değişen Sürgün ve İskân Uygulamaları” ana başlığı çerçevesinde, iskân kurumunun toplumsal, siyasi ve mekânsal etkileri tarihsel yaklaşımla analiz ediliyor. Buradaki esas analiz kurgusu ise imparatorluk döneminin yönetim pozisyonunu “karıştırmak”, ulus-devletinkini de “ayıklamak” şeklinde tasnif eden yorumlar şekillendiriyor. İskân kurumunu ve bir anlamda da devletin başat aktörlüğündeki iskânı, geleneksel toplumların toprağa vermiş oldukları değerle birlikte düşülmesi gerektiğini vurgulayan yazar, tarihçilere referanslarla Osmanlı toprak yapısını da “miri-rejim” ve “mülk-devlet” olarak tanımlıyor. Bu bölümdeki analizlerini çoğunlukla tarihçilerin çalışmalarından yola çıkarak aktaran yazara göre Osmanlı iskân politikası, mekân algısını, toplumsal aidiyeti ve insan-mekân ilişkisini derinden etkilemiştir. Bu derinden etki ise iki farklı toplumsal tabakalaşma ekseninde; kentli, köylü ve göçer gruplar ile etnik ve dinsel gruplar temelinde ele alınıyor. İncelemenin genelinde ve özelde bu bölümde dikkat çeken hususlar, iskân uygulamalarının tabakalaşma sistemini nasıl etkilediği, günümüzün siyasi, kentsel ve dış göç politikalarındaki netameli sorunların sürekliliğine ve değişimine dair çıkarımlardır. Bu çıkarımlar arasında “mülteci ve misafir” kavramları özellikle dikkat çekicidir. Yazara göre, Osmanlı'ya gelen tebaa olmayan Müslümanlar ile “düşman” olmayan “yabancılar” çoğunlukla *mülteci* olarak tanımlanıyor, Müslüman olmayan mülteciler ile mültecilerin önemli bir kesimi de kısa süre için *misafir* muamelesi görüyor (Erder, 2018, s. 62-80). Günümüz dış göç politikasında da misafir ve mülteci ayrımında kavramsal-hukuki muğlâklıkların süreklilik gösterdiğini Suriye göçü ile hatırlıyoruz. Ülkelerinde yaşanan iç savaş nedeniyle 2011 yılından itibaren Suriye'den Türkiye'ye sığınan göçmenler, ilk birkaç yıl devlet söyleminde “misafir” olarak kamusallaştırılırken zamanla gelenlerin misafirlikten “geçici koruma” (2013 yılı itibarıyla) statüsüne geçirildiği gözleniyor.

Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde de “Önce Yerleşmek: Ulus-Devletin Kuruluşu” ve “Sonra Yerleştirmek: Cumhuriyet'in Kuralları Kesinleşiyor” ana başlıklarıyla Cumhuriyet Dönemi'nin iskân politikalarına yer veriliyor. Osmanlı Dönemi'nin karıştırarak (heterojen nüfus)

yönetme pozisyonunun uygulama araçlarından biri olarak kabul edilen iskân kurumu; Cumhuriyet'in kuruluşuyla ulus devletin ayıklayarak (homojen nüfus) yönetme ve yapısına uygun olarak varlığını devam ettirmiştir. 20. yüzyılın ilk yarısında da ulusal sınırlar coğrafi olarak belirginleşirken iç-dış göç ayrımının kuralları da netleşmeye başlamıştır. 1923 yılında çıkarılan ilk İskân Kanunu ile pasaport, mübadele, tapu, vatandaşlık, azınlık hakları, göçmen-mülteci ve daha birçok kanun ve antlaşmanın yürürlüğe girdiği ve ihtiyaçlar doğrultusunda değişikliklerin etkili bir şekilde yapıldığı yıllar olan bu dönem; Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devletleşme sürecinde etnik ve dinsel homojenleşmeyi "zorunlu göç"lerle sağladığı görüşlerini desteklemektedir.

Araştırmanın ilk üç bölümünde yazar, farklı konumlardaki göçmenleri ve kırsal-kentsel yerleşme (iskân) süreçlerini, devlet nezdindeki kabul edilmişlerine referansla İskân Kurumu'nun uygulama araçları bağlamında *zorunlu göç* çatısı altında değerlendiriyor. Bu değerlendirme doğrultusunda, Osmanlı Dönemi zorunlu göç uygulamaları *sürgün*, *şenlendirme*³ ve *yerleştirme*, Cumhuriyet Dönemi zorunlu göçleri de *mübadele*, *sürgün* ve *mecburi iskân* şeklinde sınıflandırılıyor. Farklı konumlarda yer alan mezkûr göç ve göçmen grupları, dönemlerinin en önemli *zorunlu göç* uygulamaları odağında kabul ediliyor.

"İskân Kurumu ve Balkan Göçmenleri/Dış İskân" üst başlıklı dördüncü bölümde de Türkiye'nin dış göç ve iskân tarihinde önemli bir yere sahip olan Balkan göçlerine geniş bir kronoloji dağarcığında yer veriliyor. Cumhuriyet'in kuruluş döneminde "kurucu unsurlar" ve "İskân Kurumu'nun Dostları" olarak tanımlanan Balkan göçmenleri; dönemin dış göçle ilgili kurallarının belirlenmesinden ulusal kimliğin inşasına kadar birçok sürecin önemli ve özel unsurları olarak değerlendiriliyor. Balkan göçlerinin Cumhuriyet'in kuruluş dönemindeki "kurucu" öneminin 1990'lı yıllara gelindiğinde yerini "sorun" temelli bir yaklaşıma bıraktığı gözleniyor. 1990'lar dış göçün artış gösterdiği; Sovyet Bloğu'nun dağıldığı, Ortadoğu ve Asya'da çatışmaların yaşandığı, bölgesel siyasi koşulların değiştiği, küreselleşme ve AB süreçlerinin gündemde olduğu bir dönem. Dolayısıyla bu yıllarda toprak esasına, kan bağına ve dinsel aidiyete dayanan vatandaşlık uygulamaları da dış göç kapsamında çeşitli tartışmalara neden olmuş ve milli kimlik, mülteci statüsü gibi tanımların mevcut koşullardaki yetersizliğine değinen çalışmalara da bu bölümde yer veriliyor. Balkan göçlerine yoğunlaşan bu bölümde, Suriye göçü de dış göç bağlamında kısa da olsa ele alınan konular arasındadır. Mayıs 2011'de başlayan ve

³ Şenlendirme, "fethedilen yeri ihtiyaçlarına göre farklı toplumsal grupların yerleştirilmesi"dir (s. 36).

Eylül 2018 itibariyle 3.559.262 kişiye ulaşan ve hukuki olarak “geçici koruma” statüsündeki Suriyeli göçmenler, güncel göç çalışmalarının en önemli “araştırma nesnesi” konumundalar. Dolayısıyla Suriyeli göçmen nüfusunun büyüklüğü akademik, ekonomik, hukuki, siyasi, kurumsal, toplumsal, kentsel ve kültürel birçok alanı etkilerken, aynı zamanda da küreselleşmenin insan hareketliliğini çeşitlendirdiği günümüz Türkiye’si, “düzensiz göç merkezi” ve “bekleme salonu” konumuyla da ulusal ve uluslararası birçok göç tartışmasının içerisinde yer alıyor. Bu nedenler çerçevesinde mevcut gereksinimleri karşılayacak toplumsal ve hukuki düzenlemeler ile dış göç ve “kayıt dışı-düzensiz göç” gibi konular da bu bölümün okura sunduğu en dikkat çekici çağrışımlar arasındadır.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde ise, dış göç “Zorla Yerleştirmeden Zorla Yerinden Etmeye/İç İskân” başlığında 1950’den itibaren değişen iskân anlayışı değerlendiriliyor. Bu bölümdeki analizlerde mevcut çalışmalar ve internet taramaları dışında 2008’de on üç kişiyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ve bu görüşmeler nezdinde elde edilen gözlemlere de yer veriliyor. Önceki bölümlerde *çok-işlevli* ve *otoriter* niteliklerine dikkat çekilen iskân kurumunun; sığınmacı, göçmen, yabancı politikaları ile ulusal kimlik ve vatandaşlık anlayışını nasıl etkilediğine yer verilirken, çalışmanın son bölümü de söz konusu *arkaik* kurumun günümüzde *dış iskân* dışında da bazı uygulamalara dayanak olmaya devam ettiğine dikkat çekiliyor (Erder, 2018, s. 205). Bu devamlılık sürecinde 1934-2011 yılları arasında kırk beş kez değiştirilen 1934 İskân Kanunu, kurumsal olarak Dâhiliye Bakanlığı ile başlayan serüvenini tarımla ilgili kurumlarla devam ettirdikten sonra günümüzde de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ’de varlık gösteriyor.

Yıllar içerisinde iskân kurumunun dış göçle başlayan serüveninin iç göç ve bir anlamda da “post-kentleşme” ile devam ettiğini gösteren hukuki değişimler, aynı zamanda devlet nezdinde iç ve dış göç olgularının “güvenlik” eksenli değerlendirildiğine de işaret ediyor. “Bürokratik etkinlik” gerekçesiyle birçok kez değişikliğe uğrayan İskân Kanunu’nun 2011 yılındaki değişiklik nedeni ise, “kurumun kamu yatırımları için kamulaştırma yapan ve bu nedenle iskân edilecekler için konut üreten bir kurum haline dönüşmesi” olarak değerlendiriliyor (Erder, 2018, s. 215). 1960’lardan günümüze kalkınma hamleleriyle uygulamaya koyulan büyük kamu projeleri ile İskân Kanunu’nun Şehircilik Bakanlığı’na bağlanması, *kentleşme* uygulamalarının da niteliğini değiştirmiştir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte “rant” ve “inşaat” odaklı yeni bir kentleşme sürecine geçilmesiyle iç iskân uygulamaları “toprak-insan” ilişkilerini düzenlemekten çıkarak “bayındırlık ve inşaat” faaliyetlerine dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte doğal afetten baraj ve

benzeri altyapı yatırımları ile kentsel dönüşüm için uygulanan kamulaştırmalar, yazar tarafından yakın tarihin zorunlu göçleri olarak değerlendiriliyor. 2000 sonrası “post-kentleşme” sürecinde iskân kurumunu da kentsel rantı dağıtan ve inşaat sektörünü rahatlatan bir yapıya dönüştüğüne dikkat çeken yazar, bu durumu da “toprağın kitleşmesi” ilişkiselliğinde ele alıyor (Erder, 2018, s. 253).

Yakın tarihimizin kentsel ve kırsal “yerleştirme-yerinden etme” süreçlerinin ele alındığı bu son bölüm ve araştırmanın geneli, İskân Kurumu’nun/Kanunu’nun uygulamada olduğu her dönemin “ruhuna uygun” olarak yeniden düzenlendiğini gösteriyor. Bu durum ayrıca kurumun çok-işlevli (siyasi, askeri, toplumsal, ekonomik ve kentsel) yapısını ve aynı zamanda da sürekliliğini koruduğu yönündeki bir dizi yeni tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Yazarının da belirttiği üzere, günümüz iskân kurumu yoğun şekilde tarihçiler, siyaset bilimciler ve yakın zamanlarda da dış göç araştırmacıları tarafından milliyetçilik, etniklik, yurttaşlık, mültecilik gibi konular etrafında tartışılıyor. Dolayısıyla antropoloji, sosyoloji, kent araştırmaları ve kamu yönetimi gibi farklı disiplinlerin ilgisi, iskânın çok-işlevli yapısının hak ettiği ölçüde bir araştırma çeşitliliğini de beraberinde getirecektir ve mezkûr çalışma da bu çeşitliliğe katkı sağlayan içeriğiyle ilgi çekiyor.

ORCID ID

Safiye ALTINTAŞ <https://orcid.org/0000-0003-2305-0580>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

Erder, S. (2018). *Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye: Türkiye’de Değişen İskân Politikaları*. Ankara: İletişim Yayınları.

SSCB-Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu (1964-1979)*

Burçin CANAR ¹

¹PhD., Asst. Prof.; Çankırı Karatekin Üniversitesi- Uluslararası İlişkiler Bölümü

Özet

Soğuk Savaş'ın yumuşama döneminde SSCB, Batı Blokuna yönelik barış içinde bir arada yaşama politikasını sürdürürken, Türkiye çok yönlü bir dış politikayı benimsedi. Karşılıklı üst düzey ziyaretlerle pekiştirilen ve iç, bölgesel ve uluslararası etkenlere bağlı olarak gelişen Türk-Sovyet ilişkilerindeki yakınlaşma süreci, 1960'ların ikinci yarısında başladı. Türkiye SSCB ile yakın ilişkilerini 1979'da Sovyetlerin Afganistan müdahalesine kadar sürdürdü. Yumuşama döneminde SSCB'den ziyade Yunanistan, Ankara tarafından bir tehdit olarak görüldü. Türkiye'nin tehdit algısının dönüşümünde ve Türk-Sovyet ilişkilerinin normalleşmesinde Kıbrıs Sorunu önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma, 1964'ten 1979'a SSCB'nin ve Türkiye'nin Kıbrıs politikalarını incelemektedir. Moskova'nın ve Ankara'nın Kıbrıs politikalarında, farklı nedenlerle de olsa, enosis karşıtlığında ortak bir noktada buluştukları savunulmaktadır. Kıbrıs'ın Yunanistan ile olası birleşmesi, Doğu Akdeniz'de NATO/ABD etkisinin artmasına yol açabilecekti. Moskova, Washington'un bölgedeki denetimini arttıracak her politikaya karşı çıkarken; Ankara, Türkiye ve Yunanistan arasındaki bölgesel dengenin korunmasıyla ilgileniyordu. Kıbrıs'ın Yunanistan ile olası birleşmesi aynı zamanda Akdeniz'deki dengeyi Yunanistan'ın lehine bozabilecekti. Bu nedenle SSCB ve Türkiye, Kıbrıs'ın bağımsızlığını desteklediler ve iki toplumun eşit haklarını vurguladılar.

Anahtar Sözcükler: Soğuk Savaş; Sovyet Dış Politikası; Türk Dış Politikası; Doğu Akdeniz; Kıbrıs

The Cyprus Question in USSR-Turkey Relations (1964-1979)

Abstract

During the détente period of the Cold War, while USSR maintained its policy of peaceful coexistence toward the Western Bloc, Turkey adopted a multi-faceted foreign policy. Rapprochement process of Turkish-Soviet relations which was reinforced by mutual high-level visits and developed due to internal, regional and international factors, began in the second half of 1960s. Turkey maintained its close relations with the USSR until the latter's intervention in Afghanistan in 1979. During the détente period, instead of USSR, Greece was seen as a threat by Ankara. The Cyprus Question has played an important role in the transformation of Turkey's threat perception and normalization of Turkish-Soviet relations. This study analyses the Cyprus policies of USSR and Turkey from 1964 to 1979. It argues that Moscow and Ankara found a common ground in their Cyprus policies on their opposition to enosis, though for different reasons. The possible incorporation of Cyprus into Greece could lead to enlargement of NATO/US influence in the Eastern Mediterranean. While Moscow opposed any policy that would reinforce Washington's control in the region, Ankara was interested in maintenance of the regional balance between Turkey and Greece. The possible union of Greece and Cyprus could also disrupt the balance in the Mediterranean in favour of Greece. Therefore, USSR and Turkey supported the independence of Cyprus and emphasized the equal rights of the two communities.

Keywords: Cold War; Soviet Foreign Policy; Turkish Foreign Policy; Eastern Mediterranean; Cyprus

Corresponding Author : Burçin CANAR
Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
E-mail : burcincanar@karatekin.edu.tr; burcincanar@yahoo.com
Manuscript received : 27 July 2018
Revised manuscript accepted : 05 September 2018

*Bu makale, 16-17 Ekim 2017 tarihlerinde "Ekim Devrimi'nin Yüzüncü Yılında Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş ve Uluslararası Sistem" başlığıyla gerçekleştirilen Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi'nde aynı başlıkla sunulmuş olan bildirin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir.

SSCB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE KIBRIS SORUNU (1964-1979)

Soğuk Savaş'ın yumuşama dönemi, karşı bloktan gelen tehditlerin azaldığı ve buna bağlı olarak blok içi anlaşmazlıkların ön plana çıktığı bir süreci temsil ediyordu (Sander, 2002, ss. 445-446; Fırat, 2001, s. 716). Doğu Blokunun lideri SSCB'nin, ABD ile silahsızlanma görüşmelerine geçtiği ve Batı Blokuna yönelik barış içinde bir arada yaşama politikasını sürdürdüğü bu dönem; aynı zamanda, Çin-Sovyet anlaşmazlığı ile Soğuk Savaş'ın kapitalizm-sosyalizm karşıtlığından ABD-SSCB karşıtlığına evrildiği bir süreçti (Tellal, 2000, s. 21). 1962 Küba Bunalımı ve özellikle 1964 Johnson Mektubu sonrasında çok yönlü dış politikaya geçen Türkiye içinse yumuşama; bağlı olduğu Batı Blokunun çıkarlarından ziyade kendi dış politika hedeflerinin peşinden gidebildiği, Moskova ile ilişkilerini normalleştirdiği, ardından işbirliğine yöneldiği ve özellikle 1970'lerin ikinci yarısından itibaren SSCB'den ziyade NATO müttefiki Yunanistan'ı tehdit olarak tanımladığı bir dönem oldu. Türkiye'nin tehdit tanımının değişmesinde ve Moskova-Ankara ilişkilerinin bu süreçte normalleşmeden işbirliğine dönüşmesinde Kıbrıs sorunu önemli bir rol oynamıştır.

Bu çalışmada, ikili ilişkilerin normalleştiği 1964'ten başlayarak iki ülke arasındaki yakınlaşmayı sona erdiren SSCB'nin Afganistan'a müdahale ettiği 1979'a kadarki dönemde Moskova ve Ankara'nın Kıbrıs politikaları incelenecektir. Karşılıklı üst düzey ziyaretlerle pekiştirilen ikili ilişkilerin bu dönemde SSCB ve Türkiye'nin Kıbrıs sorunundaki ortak tutumları dikkate değerdir. Moskova ve Ankara'nın, Soğuk Savaş'a damgasını vuran önceki bölgesel bunalımların aksine, ilk kez Kıbrıs konusunda karşı karşıya gelmemelerinde (Tellal, 2000, s. 21); Doğu Akdeniz'e yönelik hedeflerinin ortak bir noktada buluşması etkili olmuştur. Çalışmanın temel varsayımlarından biri, Moskova ve Ankara'nın Kıbrıs politikalarının enosis karşıtlığında buluştuğu; adanın Yunanistan ile birleşme olasılığının, farklı nedenlerle de olsa, SSCB ve Türkiye'nin bu dönemde Kıbrıs sorununa yönelik ortak tutumlarında rol oynadığıdır. Çalışmada öncelikle, SSCB ve Türkiye'nin Kıbrıs politikalarına yön veren, bu sorunda ortak tutum benimsemelerine neden olan etkenler üzerinde durulacaktır. Çalışmanın bu bölümünde Moskova ve Ankara'nın ikili ilişkilerini belirleyip Kıbrıs politikalarını etkileyen, barış içinde bir arada yaşama ve çok yönlü dış politika ilkeleri ile adaya ve Doğu Akdeniz'e ilişkin çıkarları değerlendirilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, SSCB ve Türkiye'nin adadaki bunalımlara yönelik tutumları ve karşılıklı üst düzey ziyaretlerde Kıbrıs sorununa bakışları nedenleriyle birlikte ortaya konulacaktır.

SSCB'nin ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikalarına Yön Veren Etkenler

Karşı bloktan gelen tehdidin hissedildiği 1950'lerin uluslararası ortamında dış politika önceliklerini ABD'nin çıkarlarına göre belirleyen Atina ve Ankara, Kıbrıs konusunda kendi tezlerinden vazgeçmiş; böylece hem adanın Yunanistan ile birleşmesini (enosis) hem de Türkiye ve Yunanistan arasında bölünmesini (taksim) yasaklayan Zürih-Londra Antlaşmalarını imzalamışlardı. Dönemin Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis arasında Şubat 1959'da Zürih'te gerçekleştirilen ikili görüşmeler, Kıbrıs sorununun çözümünde atılan önemli bir adım olmuştu. Ardından, Türkiye ve Yunanistan Başbakanlarının yanı sıra dönemin İngiltere Başbakanı Harold Macmillan, Kıbrıs Rum toplumu lideri Başpiskopos Makarios ve Kıbrıs Türk toplumu lideri Fazıl Küçük'ün katılımlarıyla gerçekleştirilen Londra Zirvesi ile Kıbrıs sorunu çözülmüştü. Söz konusu taraflarca 19 Şubat 1959'da imzalanan Zürih-Londra Antlaşmaları (Bölükbaşı, 2001, s. 285; Uslu, 2003, ss. 11-12) ile NATO müttefiki Yunanistan'ın ve Türkiye'nin; İttifak'ın birliğine, Doğu Akdeniz'deki etkinliğine ve böylece Washington'un çıkarlarına zarar veren Kıbrıs anlaşmazlıkları sona ermişti. Söz konusu antlaşmalar uyarınca ayrıca, Kıbrıs'taki İngiliz askeri üsleri ve Londra'nın bunlar üzerindeki egemenlik hakları korunurken; yine bu antlaşmaların bir parçası olan Garanti Antlaşması ile İngiltere'ye, Türkiye'ye ve Yunanistan'a adadaki anayasal düzen bozulduğunda ortaklaşa veya tek başlarına Kıbrıs'a müdahale hakkı tanınmış, İttifak Antlaşması ile adaya 950 Yunan ve 650 Türk askerinin yerleştirilmesi kararlaştırılmış (Bölükbaşı, 2001, s. 285; Uslu, 2003, ss. 11-12; Sönmezoglu, Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, 2005, ss. 400-401) ve böylece adanın NATO'nun "sorumluluğunda" olduğu vurgulanmıştı.

16 Ağustos 1960'da bağımsızlığını ilan eden Kıbrıs Cumhuriyeti'nin NATO üyeleri tarafından oluşturulma sürecini "dışarıdan" takip eden SSCB (Cutler, 2010) ise, Zürih-Londra Antlaşmalarının "(...) emperyalist NATO'nun yöneticileri tarafından Kıbrıslılara empoze (...)” edildiğini savunmuş; adadaki ABD iletişim tesisleri ile İngiliz üslerini ve garanti hakkını, Kıbrıs'ın egemenliğinin ihlali olarak nitelendirmişti (Fırat, 1997, ss. 143-144; Uslu, 2003, s. 37). Zürih-Londra Antlaşmalarına bağlı bir politika izleyen, garantörlük hakkına önem veren Türkiye ile söz konusu antlaşmaları "emperyalistlerin adaya dayatması" olarak gören SSCB'nin 1964-1979 döneminde Kıbrıs sorunundaki ortak tutumlarında; uluslararası alandaki yumuşamanın şekillendirdiği dış politika ilkeleri ve Doğu Akdeniz'deki bölgesel çıkarları etkili olmuştur.

1962 Küba Bunalımı ile dünyanın nükleer bir savaşın eşiğine gelmesinin ardından başlayan Soğuk Savaş'ın yumuşama dönemi, karşı bloktan algılanan tehdidin azalmasına ve böylece blok

politikasından ziyade ulusal çıkarların ön plana çıkmasına zemin hazırladı. 1950’lerde “komünizm tehlikesi tutkallı” (Tellal, 2000, s. 171) uzlaşabilen Türkiye ve Yunanistan, 1960’lara gelindiğinde karşı blok tehlikesi veya tehdidiyle sorunların çözülemediği veya ertelenemediği bir uluslararası ortamda, kendi ulusal çıkarlarının öncelik kazanmasıyla Kıbrıs konusunda yeniden karşı karşıya geldiler. Türkiye’nin SSCB’den ziyade Yunanistan’dan tehdit algıladığı bu uluslararası ortamda Moskova-Ankara ilişkilerinin gelişmesi ise, Batı ittifakına “rağmen” değil; onunla birlikte oldu. Zira yumuşama döneminde Batı Blokuna yönelik barış içinde bir arada yaşama politikasını sürdüren SSCB’nin diğer kapitalist devletlerle olduğu gibi, Türkiye ile de ilişkileri gelişirken; Moskova’nın Kıbrıs sorununda izlediği politika da, Ankara ile ilişkilerinin normalleşmeden işbirliğine dönüşmesinde rol oynadı (Tellal, 2001a, ss. 771-772). Öyle ki dönemin Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin’in 30 Ekim-6 Kasım 1964 tarihlerinde gerçekleştirdiği Moskova ziyareti sırasında imzalanan, tarafların Kıbrıs konusundaki ortak tutumlarını açıkladıkları bildiri ile SSCB ve Türkiye “(...) sosyal sistemleri farklı devletlerin barış içinde bir arada yaşama prensibinin (...)” “(...) bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve hak eşitliği (...)”ne dayanan “iyi komşuluk” ilişkileri geliştirmelerine yardımcı olacağını vurguladılar (Gönlübol, Ülman, Esmer, Sar, Sezer, Bilge, Sander ve Kürkçüoğlu, 1996, ss. 425-426). Erkin’in Moskova ziyaretinin ardından 7 Aralık 1964 tarihinde, dönemin SSCB Dışişleri Bakanı Andrey Andreyeviç Gromiko, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu’ndaki konuşmasında Sovyet dış politikasını şekillendiren ilkeyi yineledi. Genel Kurul’a hitap eden Gromiko, “uluslararası gerilimlerin azaltılması, uluslararası işbirliği ve barış içinde bir arada yaşama ilkesi temelinde farklı sosyal sistemlere sahip devletler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi açısından” Moskova’nın “Birleşmiş Milletler’in sunduğu fırsatlardan yararlanacağını” ifade etti (Excerpts From Gromyko’s Speech Before the U.N., 1964). “SSCB’nin yanında olmayan devletler ona karşıdır” anlayışını reddeden (Tellal, 2001b, s. 510), kendi blokları ile olan siyasi ve askeri bağlarını koruyan farklı sosyal sistemlere sahip devletlerin barış içinde ilişkilerini sürdürebileceği anlayışına dayanan bu politika, yumuşama döneminde Moskova’nın Ankara ile ilişkilerine yön verdi.

Bu süreçte Türkiye’yi SSCB ile yakın ilişkiler kurmaya iten etken ise çok yönlü dış politikayı benimsemesi oldu. Küba Bunalımında Türkiye’deki Jüpiter füzelerinin pazarlık konusu yapılması, ABD’nin kromu müttefiki Türkiye yerine, fiyatı düşüren karşı blokun lideri SSCB’den alması; Ankara’nın o döneme dek izlediği Washington’un çıkarlarına dayanan tek yönlü dış politikasını sorgulamasına ve bu çerçevede Moskova’yla ilişkilerini gözden geçirmesine yol açtı (Tellal,

2000, s. 193). Ayrıca, 27 Mayıs sonrasında içte oluşan demokratik ortamın dış politikanın tartışılmasına zemin hazırladığı bir dönemde Türkiye'deki Amerikan karşıtlığının artması ve SSCB'den ekonomik yardım alma hedefi, Ankara'nın Moskova ile yakınlaşmasını sağlayan etkenler arasındaydı (Aydın, 2004; Harris, 1972, s. 23). Örneğin ABD'nin Türkiye'ye yaptığı dış yardımları denetlemeye ve azaltmaya başlaması, ekonomik kalkınmaya önem veren Süleyman Demirel Başbakanlığında kurulan Adalet Partisi Hükümetini Moskova'ya yaklaştıran önemli bir etkendi (Fırat, 1997, s. 237). Uluslararası sistemdeki yumuşamanın yanı sıra ekonomik hedefler başta olmak üzere iç etkenlerin de rol oynadığı Türk dış politikasının çok yönlü niteliği, demokratikleşme sürecinin kesintiye uğradığı ve afyon ekimi yasağıyla ABD çıkarlarının yeniden öncelik kazanmaya başladığı 12 Mart muhtırası döneminde bile değişmedi. Nitekim Türk dış politikası, çok yönlü çizgisini 12 Eylül 1980 darbesine kadar korudu (Fırat, 1997, s. 287). Bu dönemde Türkiye'yi çok yönlü dış politikaya ve böylece SSCB ile ilişkilerini normalleştirmeye iten asıl etken ise, NATO müttefiki Yunanistan ile karşı karşıya geldiği Kıbrıs sorununda blok lideri ABD'den beklediği desteği bulamaması oldu (Gönlübol, vd., 1996, s. 386; Armaoğlu, 1965, s. 9). Bu açıdan 5 Haziran 1964 tarihli Johnson Mektubu Türkiye için önemli bir dönüm noktasıydı (Landau, 1976, s. 45). Washington'un, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi durumunda olası bir Sovyet saldırısına maruz kalırsa NATO müttefikleri tarafından korunmayabileceği vurgusu (Bölükbaşı, 1993, s. 517), o döneme kadar Sovyet tehdidine karşı ittifak üyeliğini güvence olarak gören; dış politikasını Batılı müttefiklerinin, özellikle de ABD'nin çıkarlarına göre belirleyen Türkiye'nin tek yönlülüğünü sorgulamasına ve değiştirmesine yol açan temel bir etken oldu.

Türkiye'nin, bağlı olduğu blokun lideri ABD'den umduğu desteği bulamamasının nedeni ise bu dönemde Ankara'nın ve Washington'un genelde Doğu Akdeniz'e özelde Kıbrıs'a yönelik hedeflerinin veya önceliklerinin farklılaşmasıydı. Ankara, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan, adadaki Türk toplumunun anayasal haklarını güvence altına alan, adanın Yunanistan'ın egemenliğinde olmasını ve böylece Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğinin tehlikeye düşmesini engelleyen, anayasal düzen bozulduğunda Türkiye'ye adaya tek başına müdahalede bulunma yetkisini veren Garanti Antlaşmasını içeren Londra Antlaşmalarından memnundu. Dolayısıyla Türkiye, Kıbrıs bağımsızlığını kazandıktan ve toplumlararası gerilim çatışmaya dönüştükten sonra Zürih-Londra Antlaşmalarının korunmasına ve uygulanmasına dönük bir politika izledi (Uslu, 2003, s. 15; Aziz, 1969a, s. 243; Aydın, 2004). Enosisin gerçekleşmesine ve böylece Akdeniz'deki dengenin Yunanistan lehine bozulmasına karşı çıkan, Zürih-Londra Antlaşmalarının geçerliliğini savunan Türkiye için, bölgedeki güvenlik kaygılarını

giderecek bir çözümün bulunması önemliydi. Oysa ABD'nin öncelikli kaygısı Zürih-Londra Antlaşmalarının uygulanması ya da enosisin önlenmesi veya Akdeniz'de Yunanistan ve Türkiye arasındaki dengenin korunması değil; iki NATO müttefikini savaşın eşiğine getiren ve SSCB'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğinin artmasına neden olan Kıbrıs sorununun, İttifak'ın bütünlüğüne ve bölgedeki etkisine zarar vermeden önce çözülmesiydi. Ankara'nın Garanti Antlaşması çerçevesinde adaya müdahale hakkını gündeme getirmesinden rahatsız olan Washington, iki NATO müttefikinin Kıbrıs anlaşmazlığını çözmek için harekete geçti.

ABD, 1959'da olduğu gibi, Kıbrıs sorununu Türkiye ve Yunanistan arasında varılacak bir anlaşmayla çözmeyi amaçlıyordu. Bu çerçevede, Johnson Mektubu sonrasında Türkiye ve Yunanistan Başbakanları Washington'da ağırlandılar. Johnson'un İsmet İnönü ile görüşmesinin ardından yayınlanan ortak bildiri Zürih-Londra Antlaşmalarının geçerli olduğu belirtildi. Bununla birlikte, bu antlaşmaların geçersiz hale geldiğini savunan Yeorgios (Yorgo) Papandreu'nun Johnson ile görüşmesinin ardından yayınlanan ABD-Yunanistan bildirisinde yeni bir çözüm şeklinin bulunmasının gerekliliği vurgulandı. Yunanistan, söz konusu vurguyla, ABD-Türkiye ortak bildirisinde yer alan Zürih-Londra Antlaşmalarının tarafları bağlamayı sürdürdüğü yönündeki izlenimin geçersiz hale geldiğini savunuyordu. Kıbrıs sorununun çözümünde Makarios'un da dikkate alınmasının gerektiği, Sovyet tehdidiyle Atina ve Ankara'nın uzlaşamadığı, aksine Moskova'nın desteğinin taraflar açısından önemli hale geldiği 1960'ların uluslararası ortamını göz ardı eden ABD, bu girişiminden beklediği sonucu alamayınca yeni bir çözüm planını gündemine aldı (Fırat, 2001, ss. 726-727; Uslu, 2003, ss. 56, 58). Bu çerçevede sunulan, eski ABD Dışişleri Bakanı'nın adıyla anılan Acheson Planları, Washington'un ve Ankara'nın Kıbrıs politikalarında farklı önceliklere sahip olduklarını gösteriyordu.

Temmuz 1964'te sunulan ilk Acheson Planına göre Kıbrıs, Yunanistan ile birleşmeyi, başka bir deyişle enosisi seçebilecekti. Türkiye'ye adanın kuzeydoğusundaki Karpas bölgesinde anavatanının parçası sayılacak ve böylece kendi egemenliğinde olacak bir arazi verilecek, Ankara burada istediği kadar asker bulundurabilecekti. Ayrıca, Karpas yarımadasının dışında kalan Kıbrıslı Türklerin çoğunlukta oldukları iki veya üç bölgede özerk Türk yönetimleri kurulacaktı. Yine, azınlık haklarını gözetmek üzere BM veya Uluslararası Adalet Divanı tarafından uluslararası bir komisyon atanacaktı. Son olarak, Doğu Akdeniz'den gelecek olası saldırılara karşı Ankara'nın güvenlik kaygılarını gidermek adına Meis adası Yunanistan tarafından Türkiye'ye verilecekti (Fırat, 2001, s. 728; Uslu, 2003, s. 61; Gönlübol, vd., 1996, s. 384). Doğu Akdeniz'deki güvenlik çıkarlarının karşılanmasını hedefleyen Ankara, enosis gerçekleşse bile, enosisle birlikte taksim

hedefini de karşılayarak adada kendi egemenliğinde olacak bir üs bölgesini Türkiye'ye veren bu ilk planı görüşme zemini olarak kabul etti (Fırat, 2001, s. 728; Uslu, 2003, s. 76). Diğer taraftan Makarios, ada toprağının bir bölümünün Türkiye'ye verilmesine karşıydı. 30 Kasım 1963'te on üç noktada anayasanın değiştirilmesine ilişkin görüşünü açıklayan Makarios, iki toplumun eşitliğine dayanan dengeli yapının ortadan kaldırılmasından; dolayısıyla da Kıbrıs'ın azınlık haklarının saklı tutulduğu üniter bir devlete dönüşmesinden yana olduğunu belirtmişti (Fırat, 2001, s. 723; Sakkas ve Zhukova, 2013, s. 124; Bölükbaşı, 2001, s. 287; Armaoğlu, 2000, s. 786). Bununla birlikte Makarios, Kıbrıs'ın nihai olarak Yunanistan'a ilhakına karşı değildi (Gönlübol, vd., 1996, s. 572). Nitekim "enosis'e bağlılığını" vurgulayan demeçler veren (Bölükbaşı, 2001, s. 287; Armaoğlu, 2000, s. 785) ve toplumlararası çatışmaların başladığı süreçte Nisan 1964'te İttifak Antlaşması'nı tek taraflı olarak feshettiğini açıklayan Makarios, Papandreu ile nihai hedefin enosis olduğunu vurgulayan bir anlaşmaya imza atmıştı (Fırat, 2001, ss. 725-726; Uslu, 2003, s. 41). Dolayısıyla Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına karşı olmayan Makarios, enosise zemin hazırlamakla birlikte taksim hedefini de karşıladığı için ilk Acheson Planını reddetti. Zira Makarios, Kıbrıs'ın bir kısmının değil; tamamının Yunanistan'la birleşmesinden yanaydı (Bölükbaşı, 1993, s. 518; Gönlübol, vd., 1996, s. 572). Atina da Türkiye'ye üs bölgesi verilmesine itiraz ediyordu. Türkiye'nin adaya ilk müdahalesinin ardından Ağustos 1964'te sunulan ikinci Acheson Planı ise, Türkiye'ye egemenliğinde olacak bir toprak parçası verilmesi yerine 50 yıl süreyle 50 kilometre karelik toprağın kiralanmasını öngördüğü ve böylece Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenlik kaygılarını gidermediği için Ankara tarafından kabul edilmedi (Bölükbaşı, 1993, s. 518; Gönlübol, vd., 1996, s. 385). Acheson Planları, ABD'nin bölgesel öncelikleriyle uyumlu bir şekilde, Kıbrıs'ın bağımsızlığına ve bağlantısızlığına son verip adanın NATO'nun hâkimiyetine geçmesini ve böylece SSCB'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini engellemeyi hedefliyordu. Türkiye'nin ise, bölgesel güvenlik çıkarlarını karşıladığı ölçüde ilkini görüşme zemini olarak kabul ettiği ama ikincisini Doğu Akdeniz'deki dengenin Yunanistan lehine bozulmasına ilişkin kaygısını kalıcı olarak gidermediği için reddettiği Acheson Planları; Ankara ile Washington'un Kıbrıs politikalarında farklı önceliklere veya hedeflere sahip olduklarının somut bir göstergesiydi.

Orta Doğu ve genel olarak Doğu Akdeniz'deki çıkarları açısından Washington Kıbrıs'ın NATO denetiminde olmasına önem veriyordu. Bu çerçevede ABD, adadaki Amerikan iletişim tesisleri ile İngiliz üslerinin varlığının devamını, Kıbrıs'ın Batı yanlısı olmasını, Doğu Bloku ile ekonomik bağlar kurmasının engellenmesini ve adadaki komünist etkinliğinin, AKEL'in (Reformcu Emekçi

Halk Partisi) gücünün kırılmasını hedefliyordu (National Security Council Report, 1960; Koura, 2009). Washington açısından Kıbrıs sorunu nedeniyle Yunanistan'ın ve Türkiye'nin karşı karşıya gelmemesi, İttifak'ın bölgedeki etkinliğinin zarar görmemesi ve bu sorundan yararlanacak SSCB'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini arttırmaması önemliydi. Bu çerçevede ABD açısından İttifak içindeki bu sorunun, SSCB'nin "sesinin duyulduğu" BM yerine NATO içinde ve İttifak'ın Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetini pekiştirecek şekilde çözülmesi gerekiyordu. Nitekim Truman Doktrininden bu yana ABD'nin Doğu Akdeniz politikası, SSCB'yi bu bölgeden uzak tutma üzerine kuruluydu (Brands, Jr., 1987, ss. 349-350; Koura, 2009). Dolayısıyla ABD, bölgede SSCB etkinliğinin önlenmesi ile NATO hâkimiyetinin sürdürülmesi ve pekiştirilmesine öncelik tanıyan bir Kıbrıs politikasını benimsedi. Oysa karşı bloktan algılanan tehdidin azaldığı ve Türkiye'nin kendi çıkarlarının öncelik kazandığı bir uluslararası ortamda, bölgedeki NATO hâkimiyetinden ziyade Doğu Akdeniz'deki dengenin korunmasını ve böylece enosisin önlenmesini temel alan bir Kıbrıs politikası izleyen Ankara'nın bölgeye ilişkin öncelikleri Washington'ununkilerden farklıydı.

Londra Antlaşmaları çerçevesinde İngiliz üsleri ve Garanti Antlaşması ile adada oluşturulan NATO denetiminden rahatsız olan SSCB ise, bağımsızlık sonrasında Kıbrıs'ın lideri Makarios ile işbirliğine önem verdi. Zira Makarios, bağlantısız bir dış politika izlemesi, Kıbrıs'ın NATO üyesi olmayacağını vurgulaması, komünist partisi AKEL'in adadaki faaliyetlerine izin vermesi (Fırat, 1997, s. 143; Bölükbaşı, 2001, s. 288; Stergiou, 2007, s. 89) ve sorunun Moskova'nın da "sesinin duyulduğu" BM çerçevesinde çözümünü (Brands, Jr., 1987, s. 352) savunmasıyla Doğu Akdeniz'deki Sovyet çıkarlarıyla örtüşen politikaları benimsiyordu. Dolayısıyla Moskova, "bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs"ı vurguladığı ve böylece enosis hedefini gündeme getirmediği ölçüde Makarios ile bağlarını koparmamaya çalıştı. Nitekim SSCB'nin Doğu Akdeniz politikası, bölgenin tamamen NATO hâkimiyetine geçmesini önlemeye yönelikti. Bu çerçevede Kıbrıs'ın bağımsızlığının ve bağlantısızlığının devamına dayanan bir politika izleyen Moskova, adada İttifak/ABD denetiminin pekişmesine yol açacak NATO üyelerinin Kıbrıs'a askeri müdahalelerine, enosis'e veya taksime ve sorunun NATO içinde, başka bir deyişle ABD denetiminde çözülmesine karşı çıkıyordu. (Aziz, 1969b, s. 175; Sezer, 1985, s. 124; Gönlübol, vd., 1996, s. 525; Uslu, 2003, s. 32). Bununla birlikte, Makarios'un nihai hedefinin enosis olması; aday NATO'nun denetimine alacak her politikaya karşı olan SSCB'yi, Kıbrıs sorununa yönelik tutumunda Türkiye'ye yaklaştırdı.

SSCB ve Türkiye'yi Kıbrıs politikalarında ortak bir noktada buluşturan, farklı nedenlerle de olsa, hem Moskova'nın hem de Ankara'nın enosis'e karşı olmalarıydı (Public Record Office FO

371/174978a, 1964). Kıbrıs, SSCB'nin Orta Doğu ve genel olarak Doğu Akdeniz'deki etkinliği açısından önemliydi. Moskova'nın Kıbrıs politikasına yön veren, adanın Yunanistan ile olası birleşmesinin Doğu Akdeniz'de NATO/ABD hâkimiyetini arttıracığı gerçeğiydi. Bu çerçevede Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını savunan Moskova, NATO yerine Güvenlik Konseyi'nde veto hakkına sahip olduğu, başka bir deyişle, söz hakkının bulunduğu BM'yi sorunun çözümünde adres olarak gösterdi. Türkiye ise, Akdeniz'deki dengeyi Yunanistan'ın lehine bozacağı için enosisi reddediyordu. 1964'ten 1979'a Kıbrıs Bunalımlarına yönelik tutumları tamamen örtüşmemekle birlikte, SSCB ve Türkiye enosisine karşı çıkan ortak bir Kıbrıs politikasını benimsediler.

SSCB'nin ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan 1959 Antlaşmalarını "emperyalist NATO'nun adaya dayatması" olarak nitelendiren SSCB, söz konusu antlaşmaların İttifak'ın "çıkarına hizmet ettiğini" vurguluyordu (Bölükbaşı, 2001, s. 289). Bu çerçevede Moskova, adadaki toplumlararası çatışmaların hız kazanmasının ardından Ankara'nın garantörlük hakkını gündeme getirmesinden rahatsız oldu (Bölükbaşı, 2001, s. 288). Başlangıçta SSCB, Türkiye'nin adaya müdahale hakkını gündeme getirmesini NATO'nun Kıbrıs'a müdahale girişimi olarak değerlendiriyordu. Bununla birlikte Moskova, toplumlararası çatışmaların tırmanmasının ardından 1960'ların ikinci yarısından itibaren Yunanistan'ı ve Türkiye'yi savaşın eşiğine getirerek İttifak'ın bütünlüğünü ve bölgesel etkinliğini tehdit eden Kıbrıs sorununda Ankara ile işbirliği noktasına geldi. Nitekim Türkiye'nin, bölgedeki NATO hâkimiyetinden ziyade Akdeniz'deki dengenin korunmasını temel alan bir politika izleyerek adanın Yunanistan ile birleşmesine karşı çıkması, Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de İttifak denetiminin artmasına neden olacak her politikaya itiraz eden SSCB için önemliydi. Moskova ve Ankara'nın Kıbrıs sorunundaki bu ortak tutumları ikili ilişkilerinin normalleşmeden işbirliğine dönüşmesinde rol oynadı. Dolayısıyla, yumuşamanın şekillendirdiği dış politika ilkeleri çerçevesinde ve Doğu Akdeniz'e ilişkin çıkarlarının, farklı nedenlerle de olsa, enosis karşıtlığında buluşmasıyla SSCB ve Türkiye, 1964'ten 1979'a adanın bağımsızlığını ve adadaki iki toplumun varlığını, eşit haklarını vurgulayan bir Kıbrıs politikasını benimsediler.

Makaros tarafından Kasım 1963'te sunulan, Kıbrıs Türk toplumunun azınlık statüsüne indirgenmesini hedefleyen anayasa değişikliği önerisinin, 16 Aralık'ta Küçük tarafından reddedilmesinin ardından 21 Aralık'ta adadaki Türk mahallelerine Rum askeri saldırıları başladı

(Bölükbaşı, 2001, s. 287). Kıbrıs'ta toplumlararası çatışmaların hız kazanması üzerine Aralık 1963'te Türk jetlerinin adada ihtar uçuşu yapmaları emrini veren İnönü Hükümeti, İngiltere ve Yunanistan'a gönderdiği notalarla çatışmaların önlenememesi halinde Türkiye'nin tek başına müdahale hakkını kullanacağını vurguladı (Fırat, 2001, s. 724). Kıbrıs'a yönelik NATO ülkelerinin müdahalesine ve garanti hakkına, kısaca Londra Antlaşmalarına karşı olan SSCB, 31 Aralık 1963'te Ankara'ya verdiği notayla Türk jetlerinin adada ihtar uçuşu yapmalarını protesto etti. Yine bu çerçevede Moskova, 15 Ocak 1964'te toplanan Londra Konferansı'nda gündeme getirilen, adada NATO gücünün düzeni ve güvenliği sağlamasına yönelik tekliften rahatsız oldu (Aziz, 1969b, ss. 169-170-173; Stergiou, 2007, s. 94). Zira bağlantısız bir dış politikayı sürdürmeye kararlı olan ve sorunun Bağlantısız ülkeler ile birlikte SSCB'nin de yer aldığı BM içinde çözümünü savunan Makarios'a ABD'nin kabul ettiremediği bu teklif (Fırat, 2001, ss. 724-725), adanın İttifak'ın denetiminde olduğunu vurguluyor ve Moskova'ya çözüm sürecinde "söz hakkı" tanımıyordu. Bu süreçte, adadaki toplumlararası çatışmaların devam etmesi üzerine İngiltere'nin 15 Şubat 1964 tarihindeki başvurusuyla sorun BM Güvenlik Konseyi'nde ele alındığında SSCB, "bağımsız bir BM devleti" olan Kıbrıs'a yönelik NATO ülkelerinin müdahale girişimlerine karşı olduğunu yineledi. Moskova'nın bu vurgusu Londra Antlaşmaları çerçevesinde garantörlük hakkını gündeme getiren Türkiye'ye yönelikti (Gönlübol, vd., 1996, s. 525; Bölükbaşı, 2001, s. 289; Aziz, 1969b, s. 177).

Türkiye, Londra Antlaşmalarının uygulanmasına, garantörlük hakkına ve adadaki Türk toplumunun anayasal haklarının korunmasına önem veriyordu. Nitekim 4 Mart 1964 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nde kabul edilen karar uyarınca oluşturulan Barış Gücünün (Security Council Resolution 186, 1964), adadaki çatışmaları sona erdirememesi üzerine İnönü Hükümeti, 16 Mart 1964'te TBMM'den, gerektiğinde Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunma yetkisini aldı (Fırat, 2001, s. 725). Bununla birlikte, 5 Haziran 1964 tarihli Johnson Mektubu Türkiye'nin Garanti Antlaşması'ndan kaynaklanan, gerektiğinde adaya tek başına müdahalede bulunma hakkını kullanma kararını ertelemesine neden oldu. Johnson Mektubu'nun temel kaygısı da Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesini engellemektir. Zira Washington yönetimi, Türkiye'nin adaya müdahalesinin bir Türk-Yunan savaşına ve böylece NATO'nun güneydoğu kanadında çatlağa yol açacağını (Landau, 1976, s. 49), dolayısıyla SSCB'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğinin artacağını öngörüyordu. İnönü, Türkiye'nin garantörlük hakkına önem vermekle birlikte, sorunun ABD'nin arabuluculuğunda barışçıl çözümünü de destekliyordu. Ayrıca, o dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri denizaşırı askeri bir müdahale için hazırlıklı değildi. Yine, 1964 yılının

uluslararası ortamında Türkiye'nin adaya askeri müdahaleyi gündeme getirmesine, böyle bir girişimi NATO'nun bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs'a müdahalesi olarak değerlendiren ve Makarios'u destekleyen SSCB'nin de karşı çıkması, İnönü Hükümetinin askeri müdahale kararını ertelemesine yol açtı (Bölükbaşı, 1993, ss. 519-520-521). Dolayısıyla Haziran 1964'ün uluslararası ortamında, farklı nedenlerle de olsa, hem ABD hem de SSCB, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesine karşıydı. Bununla birlikte, Haziran 1964 koşullarıyla ve o dönemki Türk-Sovyet ilişkilerinin durumuyla, Türkiye'nin Kıbrıs harekâtlarını gerçekleştirdiği 1974'te normalleşmeden işbirliğine dönüşen Türk-Sovyet ilişkilerinin geldiği nokta farklıydı. Bu süreçte Kıbrıs sorununa yönelik Batılı devletlerin tutumu, Türk-Sovyet ilişkilerindeki yumuşamayı hızlandırdı (Gönlübol, vd., 1996, s. 525). Ankara ve Moskova'nın Kıbrıs konusundaki yaklaşımlarının ortak bir noktada buluşmasını sağlayan temel etken ise, farklı nedenlerle de olsa, hem Türkiye hem de SSCB açısından tehdit oluşturan enosis hedefinin, başka bir deyişle, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşme olasılığın gündeme gelmesiydi.

Yukarıda belirtildiği gibi, Nisan 1964'te Atina ile imzaladığı anlaşmayla enosisin nihai hedef olduğunu vurgulayan Makarios, adanın tamamının Yunanistan'la birleşmesinden yanaydı (Uslu, 2003, s. 106). Ayrıca Temmuz 1964'te başlayan Cenevre görüşmelerinde ABD, enosis ve taksime zemin hazırlayan Acheson Planını gündeme getirmişti. "Son zamanlarda Enosis fikrine çok sıkı sarılan" Makarios'un (Aziz, 1969b, s. 193) yanı sıra Atina ve Washington yönetimlerinin gündemlerinde de Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi hedefinin yer alması, SSCB'nin Kıbrıs sorununda Türkiye'nin politikasına ilişkin tutumunu gözden geçirmesine neden oldu. Nitekim Kıbrıs Türk toplumuna Anadolu'dan gönderilen silahların Erenköy limanından ulaştırıldığını düşünen Makarios yönetiminin Kıbrıslı Türkleri ablukaya alması üzerine 7 Ağustos 1964'te Türk jetlerinin adada ihtar uçuşu yapmasına ve ardından da 8-9 Ağustos'ta Grivas komutasındaki Ulusal Muhafız Birliği'ni bombalamasına (Fırat, 2001, s. 729) SSCB fazla tepki göstermedi. Moskova, Türkiye'nin adaya bu ilk müdahalesine karşı sert bir tutum takınarak Ankara'yı ABD'ye yeniden yaklaştırmayı da istemiyordu (Aziz, 1969b, ss. 191-193). Bununla birlikte Moskova, "bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs"ı vurguladığı ölçüde Makarios ile olan bağlarını sürdürmeye çalıştı. Öyle ki, 1 Ekim 1964'te SSCB ile Kıbrıs arasında ülkenin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla askeri yardım antlaşması imzalandı. Ancak Moskova'nın, yardımı enosisin gerçekleşmemesi koşuluna bağlaması (Aziz, 1969b, ss. 196-198-199), SSCB'nin Kıbrıs politikasındaki önceliğinin, adanın bağımsızlığının korunması ve böylece bir NATO ülkesi olan Yunanistan'la birleşmesinin önlenmesi olduğunu açıkça gösteriyordu.

30 Ekim-6 Kasım 1964 tarihlerinde gerçekleştirilen Dışişleri Bakanı Erkin'in Moskova ziyaretinde taraflar arasında imzalanan ortak bildiri, SSCB'nin ve Türkiye'nin Kıbrıs politikalarının enosis karşıtlığında bulunduğu ilk somut göstergesi oldu. Nitekim bildiriye taraflar Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü vurgulayarak enosis karşı çıktılar. Ayrıca taraflar, "sorunun çözümünde her iki ulusal toplumun varlığını tanımak gerektiği hususunda" görüş birliğine vardılar (Aziz, 1969b, s. 206; Public Record Office FO 371/174978b, 1964). Erkin'in Moskova ziyaretinin ardından 7 Aralık 1964 tarihinde BM Genel Kurulu'na hitap eden Sovyet Dışişleri Bakanı Gromiko, Moskova'nın Kıbrıs politikasına yön veren ilkelerini yineledi. Gromiko, sorunun "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunması" ile "egemenliğine" ve "adadaki iki toplumun meşru haklarına saygı gösterilmesi temelinde çözülebileceğini" ifade etti. BM'nin "uluslararası ilişkilerdeki rolünün güçlendirilmesi" vurgusuyla da Gromiko (Excerpts From Gromyko's Speech Before the U.N., 1964), Kıbrıs sorunun çözümünde Moskova'nın "söz hakkı"na sahip olduğuna dikkat çekiyordu. SSCB, bağımsızlığını sürdürecektir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federatif düzene geçmesine karşı değildi (Aziz, 1969b, s. 205). Moskova için önemli olan enosisin önlenmesi ve böylece Kıbrıs'ın NATO'dan bağımsızlığının korunmasıydı. Türkiye ise Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan Londra Antlaşmalarını savunan ve enosis karşı çıkan bir ülke olarak Kıbrıs'ın bağımsızlığına itiraz etmiyor; Kıbrıslı Türklerin varlığının ve anayasal haklarının korunmasına önem veriyordu.

Erkin'in Moskova ziyareti sonrasında da devam eden karşılıklı üst düzey ziyaretler SSCB-Türkiye ilişkilerinin bu süreçte normalleşmeden işbirliğine evrilmesinde rol oynadı. Bu ziyaretler sadece Kıbrıs sorununa odaklanmıyor; ekonomik ve kültürel alanda taraflar arasında gelişen işbirliği, barış içinde bir arada yaşama politikasını sürdüren Moskova ile çok yönlü dış politika çizgisini devam ettiren Ankara'nın iyi komşuluk ilişkilerini pekiştiriyordu. SSCB ve Türkiye bu dönemde devam eden karşılıklı üst düzey ziyaretlerde yayınladıkları bildirimlerle Kıbrıs sorunundaki ortak tutumlarını korudular. Nitekim 4-13 Ocak 1965'te gerçekleştirilen, Yüce Sovyet Prezidyumu üyesi Podgorni başkanlığındaki Sovyet Parlamenter Heyetinin Türkiye ziyaretinde (Tellal, 2001a, s. 776), taraflar bir kez daha adanın bağımsızlığını vurgulayarak enosis karşı olduklarını yinelediler (Aziz, 1969a, s. 202). Ayrıca, Sovyet Dışişleri Bakanı Gromiko'nun 21 Ocak 1965 tarihli demeci de Türkiye'nin tezi olan federasyonu benimsiyor (Tellal, 2001a, s. 776; Sakkas ve Zhukova, 2013, s. 129) ve enosis bir kez daha karşı çıkıyordu (Aziz, 1969a, s. 207; Gönlübol, vd., 1996, s. 525). Gromiko'nun söz konusu demeci Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının yanı sıra ABD'nin de tepkisini çekti. Zira Washington, bu tarihe kadar

Türkiye'nin adaya çıkarma yapma girişimlerini "Sovyetlerin karışmasına yol açar" gerekçesiyle durdurmuştu (Aziz, 1969a, ss. 209-211). Oysa bu süreçte çok yönlü dış politikasının bir parçası olarak Moskova ile ilişkilerini işbirliğine dönüştüren Ankara, NATO/ABD çıkarlarına değil; kendi çıkarlarına öncelik veriyor ve enosis karşıtlığında bulunduğu Moskova ile Kıbrıs konusunda benimsediği ortak tutumunu sürdürüyordu. Nitekim Gromiko'nun Mayıs 1965'te gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinde yayınlanan ortak bildiri de enosis'e karşı çıkıyor (Aziz, 1969a, s. 214); ardından dönemin Başbakanı Suat Hayri Ürgüplü'nün Ağustos 1965'te SSCB'ye resmi bir ziyareti sırasında taraflar, Kıbrıs konusuna daha geniş yer veriyordu (Aziz, 1969a, s. 216).

Bu süreçte Aralık 1965'te Kıbrıs sorunu BM gündemindeki yerini bir kez daha aldı. Öncelikle, BM'nin yeni arabulucusu olarak görevlendirilen Galo Plaza'nın hazırladığı raporda 1959 Londra Antlaşmalarının uygulanmasının mümkün olmadığını belirtilmesi, bu antlaşmaların uygulanmasına ve korunmasına dönük politika izleyen Türkiye açısından olumsuz bir gelişmeydi. Yine, 18 Aralık 1965'te BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen 2077 (XX) sayılı karar, Londra Antlaşmalarından kaynaklanan garantörlük hakkına önem veren Türkiye açısından o döneme kadarki en olumsuz karar niteliğindedir (Fırat, 2001, ss. 733-734). Nitekim söz konusu karar, üye devletlerin tümünü "BM'nin eşit bir üyesi olan" "Kıbrıs'a yönelik herhangi bir müdahaleden kaçınmaya çağırıyor" ve dışarıdan herhangi bir müdahale olmaksızın "Kıbrıs'ın tam egemen ve tamamen bağımsız" bir devlet olma hakkını vurguluyordu (General Assembly Resolutions 20th Session 2077 (XX), 1965). Böylece elli dört devletin çekimser kaldığı, altı devletin ret oyuna karşılık kırk yedi oyla kabul edilen söz konusu karar, Türkiye'nin Garanti Antlaşmasından doğan müdahale hakkını kullanmasına karşı çıktı (Gönlübol, vd., 1996, s. 493; Sakkas ve Zhukova, 2013, s. 129). Doğu Bloku üyelerinin tümü çekimser oy kullanırken; Türkiye'nin yanı sıra Libya, İran, Arnavutluk, Pakistan ve ABD olumsuz oy verdiler. İran ve Pakistan Türkiye'nin CENTO müttefikleriydi. Ankara, Libya ve Arnavutluk ile tarihi dostluk bağlarını sürdürüyor; Balkanlar'da yalnız kalan Arnavutluk Türkiye tarafından tanınmak istiyordu. ABD'nin önceki tutumundan farklı olarak kullandığı olumsuz oyun nedeni ise Johnson Mektubu'nun Türkiye'de yarattığı tepkiyi "hafifletme çabası"ydı (Gönlübol, vd., 1996, s. 493). Zira yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye Johnson Mektubu sonrasında çok yönlü bir dış politikayı benimsemiş; bu çerçevede Moskova'yla ilişkilerini geliştirmiş ve en önemlisi, Kıbrıs konusunda SSCB ile ortak bir tutum izlemeye başlamıştı. 2077 (XX) sayılı kararda SSCB'nin kullandığı oy da, Moskova'nın adaya ilişkin politikası açısından dikkate değerdi. Zira NATO devletlerinin adaya müdahalelerine karşı olan ve ada politikasını Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve bağlantısızlığına dayandıran SSCB'nin Kıbrıs'a herhangi

bir yabancı müdahaleyi kabul etmeyen bu kararda, olumlu değil de çekimser oy kullanması, Türkiye ile yakınlaşan ilişkilerinin ve Kıbrıs konusunda ortak bir noktada buluşan tutumunun bir başka somut göstergesiydi.

Kıbrıs konusunda SSCB-Türkiye yakınlaşması 1960'ların ikinci yarısında da devam etti. Nitekim dönemin Sovyet Başbakanı Kosigin'in 20-27 Aralık 1966'da gerçekleştirdiği ziyaret, bir Sovyet Başbakanının Türkiye'ye yaptığı ilk ziyaret olmasının ötesinde; enosisine karşı çıkan ve adanın bağımsızlığını vurgulayan ortak Kıbrıs tutumunun taraflarca korunması açısından anlamlıydı. Bununla birlikte, görüşmelerde Çekoslovakya'nın Makarios yönetimine silah satışı konusu da gündeme geldi. Kosigin "Çekoslovak yönetiminin edimlerinden sorumlu olmadıklarını" belirtti (Tellal, 2001a, s. 777; Aziz, 1969a, ss. 224-225; Sakkas ve Zhukova, 2013, s. 126).

Makarios yönetiminin Çekoslovakya'dan silah alımı Yunanistan tarafından da tepkiyle karşılandı. Bu süreçte Atina ile Makarios arasındaki ilişkileri asıl koparan gelişme ise, Yunanistan'da gerçekleştirilen darbe oldu. 21 Nisan 1967'de CIA'nın desteklediği darbeye Yunanistan'da Albaylar Cuntasının yönetime el koyması (Fırat, 1997, s. 219; Stergiou, 2007, s. 96), SSCB ve Türkiye'nin Kıbrıs politikalarını etkileyen ve ortak tutumlarını sürdürmelerine neden olan önemli bir gelişmeydi. Zira cuntanın enosisin gerçekleştirilmesini hedefleyen Yunan tutumunu sürdürmesi Moskova'nın tepkisini çekti (Aziz, 1969a, ss. 228-229). Öyle ki, Atina'da ABD'ye bağımlı bir askeri yönetimin iktidarı ele geçirmesiyle Moskova, Kıbrıs'taki çıkarlarına yönelik tehdidin Yunanistan'dan geldiğini vurgulamaya başladı (Sakkas ve Zhukova, 2013, s. 126). Eylül 1967'in başlarında Yunanistan Başbakanı Kollias ile Keşan ve Dedeağaç'ta bir araya gelen Başbakan Demirel de enosisin dışında bir çözüm bulunması gerektiğini belirtiyor ve Ankara'nın Akdeniz'de Lozan Antlaşması ile kurulmuş olan dengenin bozulmasına karşı olduğunu tekrardan dile getiriyordu (Fırat, 2001, ss. 735-736; Armaoğlu, 2000, s. 797). Enosisi hedefleyen Atina ile buna karşı çıkan Ankara arasındaki uzlaşmazlığın devam ettiği bu dönemde, 19-28 Eylül 1967'de Başbakan Demirel'in Moskova ziyaretinde yayınlanan ortak bildiriyle Moskova ve Ankara bir kez daha enosisine karşı olduklarını vurguluyorlardı (Aziz, 1969a, ss. 233-235).

SSCB'nin ve Türkiye'nin enosisine karşı çıkan ortak tutumları 1967 Kıbrıs Bunalımında da devam etti. Kasım 1967'de Grivas komutasındaki Rum Milli Muhafız Birliği Geçitkale ve Boğaziçi köylerinde Türklere saldırdı. Türkiye Yunanistan nezdinde girişimlerde bulununca Kollias'ın emriyle Milli Muhafız Birliği köyleri boşalttı. Kıbrıs sorunu nedeniyle iki NATO müttefikinin karşı

karşıya gelmesinin bölgedeki Sovyet etkinliğini arttırdığı gerçeğinden hareket eden ABD Başkanı Johnson ise çözüm için özel temsilcisi Cyrus Vance'i görevlendirdi. Türkiye'deki Amerikan karşıtlığının arttığı bu dönemde Washington, ABD denetimindeki Atina yönetimine Türkiye lehine baskı yaptı. Türkiye'nin Moskova ile Kıbrıs konusunda yakınlaşması da ABD'nin bu tutumunda rol oynayan önemli bir etkendi (Fırat, 2001, ss. 737-738; Stergiou, 2007, s. 96). Vance'in Albaylar Cuntasına yaptığı baskı sonucunda Yunanistan, anlaşmaların dışında Kıbrıs'a gönderdiği bütün kuvvetleri geri çekmeyi kabul etti (Armaoğlu, 2000, s. 799; Bölükbaşı, 2001, s. 291). Kıbrıs'ın bir NATO üssüne dönüşmesine karşı çıkan Moskova ise, 1967 Bunalımından Cunta yönetimini sorumlu tuttu ve "Cyrus Vance misyonu"ndan rahatsız oldu (Aziz, 1969a, s. 237; Koura, 2009). Ayrıca Ankara'nın Yunan askerlerinin adadan çekilmesi, başka bir deyişle, "fiili enosise son verilmesi" şartını Moskova'nın da benimsemesi (Aziz, 1969a, s. 237), Türkiye ve SSCB'nin Kıbrıs politikalarının enosis karşıtlığında buluşmayı sürdürdüğünü gösteriyordu. 29 Aralık 1967'ye gelindiğinde Kıbrıslı Türkler federasyona ilk adımı atarak Başkanının Fazıl Küçük, Yardımcısının da Rauf Denктаş olduğu Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni (KGTY) ilan ettiler (Fırat, 2001, s. 738). Kıbrıslı Türklerin "16 Ağustos 1960 tarihli Anayasa'nın bütün kuralları uygulanıncaya kadar" KGTY'yi ilan etmeleri (Armaoğlu, 2000, s. 799), bağımsızlığını koruduğu sürece Kıbrıs'ın federatif düzene geçmesine itiraz etmeyen SSCB açısından sorun oluşturmuyordu.

Bu süreçte, Moskova ve Ankara'nın Kıbrıs konusundaki ortak tutumlarının bir diğer somut göstergesi ise, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın 12-21 Kasım 1969 tarihlerinde SSCB'ye resmi bir ziyarette bulunması oldu. Cumhurbaşkanı düzeyinde Türkiye'den SSCB'ye yapılan ilk ziyaret olması açısından dikkat çeken bu gezide, taraflar arasında yayınlanan ortak bildiriyle Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve iki ulusal toplumun varlığı yeniden teyit edildi (Tellal, 2001a, s. 778; Aziz, 1969a, ss. 239-240).

Bu dönemde SSCB bir taraftan da, Yunanistan'ın ABD'ye bağımlı cunta yönetimiyle yollarını ayıran Makarios ile enosise vurgu yapmadığı oranda bağlarını koruyama devam etti. Nitekim 1971'de Makarios SSCB'ye resmi bir ziyarette bulunduğu, Moskova Kıbrıs'ı herhangi bir dış müdahaleye karşı desteklediğini belirtti. (Stergiou, 2007, s. 96). Moskova'nın bu vurgusu, Kıbrıs politikasını adanın bağımsızlığına dayandıran ve dolayısıyla adanın NATO denetimine girmesine yol açacak müdahalelere karşı çıkan bölge politikasıyla uyumluydu.

Türkiye'de ise 12 Mart 1971'e gelindiğinde muhtıra döneminin başlamasıyla, 1973'e dek dış politikada ABD önceliklerinin dikkate alındığı bir süreç başladı. Bununla birlikte Türkiye'nin

çok yönlü dış politikasından tamamen sapmadığı bu dönemde SSCB'yle yakınlaşma sürecinde ve tarafların Kıbrıs konusundaki ortak tutumlarında bir değişiklik olmadı. Nitekim 11-17 Nisan 1972'de Yüce Sovyet Presidyum Başkanı Podgorni'nin Türkiye ziyaretinde taraflar arasında İyi Komşuluk İlkeleri Bildirgesi imzalandı. Yayınlanan ortak bildiriyle Kıbrıs konusundaki ortak tutum yinelendi (Tellal, 2001a, ss. 778-779). 14 Ekim 1973'te yapılan seçimlerin ardından Bülent Ecevit'in Başbakanlığında hükümeti kuran CHP ve Necmettin Erbakan'ın liderliğindeki Milli Selâmet Partisi, emperyalizm ve ABD karşıtı kitlelerin desteğiyle iktidara gelmişti. Dolayısıyla 1960'lardan farklı olarak, 1974'e gelindiğinde askeri açıdan hazırlıklı olan Türkiye, gerektiğinde adaya müdahalede bulunma hakkını kullanacak anlayışta bir iktidara da sahipti (Fırat, 2001, ss. 740-741).

1974'te Makarios'un devrilmesiyle başlayan süreç Kıbrıs sorunu açısından önemli bir dönüm noktası oldu. Bu tarihe kadar Kıbrıs Cumhurbaşkanı'na suikast girişiminde bulunan ve onu iktidardan uzaklaştırmayı başaramayan Albaylar Cuntası, 15 Temmuz 1974'te bu hedefine ulaşarak Makarios'u devirdi. Ardından, enosisi savunan EOKA üyesi Nikos Sampson Kıbrıs'ta devlet başkanlığını ilan etti. Sampson darbesi enosisin gerçekleşmesi, başka bir deyişle Kıbrıs'ın fiilen Yunanistan'a ilhakı anlamına geliyordu (Armaoğlu, 2000, s. 802). Ankara, Makarios'un devrilmesini Londra Antlaşmalarının ihlali olarak değerlendirerek Kıbrıs'ın anayasal düzeninin yıkıldığını vurguladı (Uslu, 2003, s. 132). Ardından da enosisi önlemeyi hedefleyen Türkiye (Telegram From the Embassy in Turkey to the Department of State, 1974) 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a asker çıkardı. Bu süreçte Karamanlis Atina'da yönetimi devralırken (Stergiou, 2007, s. 97) 24 Temmuz'da Sampson yerini Klerides'e bıraktı. BM Güvenlik Konseyi'nin 20 Temmuz tarihli 353 sayılı kararındaki ateşkes çağrısına (Security Council Resolution 353, 1974) 22 Temmuz'da olumlu yanıt veren Türkiye Cenevre Konferansı'na katılmaya karar verdi (Armaoğlu, 2000, ss. 802-804; Fırat, 2001, ss. 739-744).

I. Cenevre Konferansı 25-30 Temmuz 1974 tarihlerinde toplandı. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları tarafından 30 Temmuz'da Cenevre Deklarasyonu imzalandı. Söz konusu Deklarasyonda öncelikle, 1960 Anayasa düzeninin yeniden tesisi konusunda mutabık kalındığı belirtildi. 22 Temmuz sonrasında Rumların saldırıları devam ettiği için çatışmalar yeniden başlamış, Türk kuvvetleri kontrolleri altındaki alanı genişletmişti. Deklarasyon Kıbrıs'taki ateşkes çizgisini, bu durumu da göz önünde bulundurarak 30 Temmuz gece yarısındaki mevcut çizgi olarak saptadı. Ayrıca, 30 Temmuz ateşkes çizgisinde BM kuvvetlerinin kontrolü altında olacak bir güvenlik bölgesinin oluşturulması ve Türk bölgelerinin BM

kuvvetlerinin koruması altına girmesi kararlaştırıldı. Yine söz konusu Deklarasyon'da, 8 Ağustos'ta Cenevre'de üç ülkenin Dışişleri Bakanlarının Kıbrıs'ın anayasal düzeninin yeniden tesisi için bir araya gelecekleri belirtildi. Anayasal düzen tesis edilinceye kadar da 1960 Anayasası gereğince, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Rauf Denktaş, Cumhurbaşkanı görevlerini yürütecek, bu durum ise KGTY'nin devamını engellemeyecekti (Armaoğlu, 2000, ss. 804-805; Geneva Declaration of July 1974 on Cyprus, 1974). Cenevre Deklarasyonu'nun Türk dış politikası açısından bir başarı olarak nitelendirilmesinin nedeni, adadaki iki toplumun varlığının ve Kıbrıs Türklerinin özerkliğinin tanınması ve Türkiye'nin askeri müdahalesinin meşru olduğunun kabul edilmesiydi (Fırat, 2001, s. 746). Cenevre Deklarasyonu'nda "16 Ağustos 1960'da Lefkoşa'da imzalanan uluslararası antlaşmanın dikkate alındığının" vurgulanması (Geneva Declaration of July 1974 on Cyprus, 1974), Türkiye'nin 1960 antlaşmalarından kaynaklanan müdahale hakkını kullandığının kabulü anlamına geliyordu (Fırat, 2001, s. 745).

Kıbrıs'ın anayasal statüsüyle ilgili konuları görüşmek üzere II. Cenevre Konferansı 8 Ağustos'ta toplandı. Askerler dar bir alana yığılan Türk kuvvetlerinin bir saldırıyı karşılamasının zor olduğunu vurguluyorlardı. II. Konferans görüşmelerinde coğrafi esasa dayanan federatif sistemi teklif eden Türk tarafı, kantonlara dayalı bir sistemi de benimseyebileceğini vurguladı. Dönemin Dışişleri Bakanı Turan Güneş tarafından önerilen kantonal çözüm önerisine Mavros ve Klerides, ülkelerine danışmak için süre verilmesini isteyerek karşılık verdiler. Atina ve Kıbrıs Rum temsilcisinin bu girişimini oyalama taktiği olarak değerlendiren Türkiye, Kıbrıslı Türklere karşı saldırıların da devam etmesi üzerine 14 Ağustos'ta ikinci harekâtı başlattı (Armaoğlu, 2000, s. 805; Fırat, 2001, s. 747; Uslu, 2003, s. 142). Türkiye ikinci harekât ile askeri hedefine ulaştı. Nitekim Magusa-Lefkoşe-Lefke-Kokkina hattının çizilmesiyle adanın % 38'i Türkiye'nin kontrolüne geçti. BM Güvenlik Konseyi'nin "Kıbrıs'a yönelik tek taraflı askeri eylemleri onaylamadığını" belirten 16 Ağustos tarihli 360 sayılı kararına (Security Council Resolution 360, 1974) uyarak yeni sınırlar içinde ateşkes ilan eden Ankara, harekâtını durdurdu. Uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin ikinci harekâtı, ilkinin aksine, işgal olarak nitelendirildi. Türkiye anayasal düzeni bozan durum ortadan kalktığı halde müdahaleyi sürdürdüğü ve adanın fiilen ikiye ayrılması sonucunda 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerinin ortadan kalktığı yönünde eleştirildi. Türkiye ise Cenevre Deklarasyonu'nda tarafların iki toplumu ve iki özerk yönetimi kabul ettiklerini belirterek eleştirilere yanıt verdi (Armaoğlu, 2000, s. 806; Fırat, 2001, s. 748).

Kıbrıs'ın bağımsızlığı tehlikeye girmediği sürece Moskova, Ankara'ya adadaki Türk askeri eylemlerine karşı çıkmayacağı mesajını vermişti (Stergiou, 2007, s. 101). Makarios'un, Albaylar Cuntası tarafından devrilmesiyle adanın ABD denetimindeki Yunanistan'la birleşme olasılığının gerçeğe dönüşmesi, SSCB'nin bölgesel çıkarlarına aykırıydı. Türkiye'nin ilk harekâtı enosisi engellediği için Moskova tarafından desteklendi. Bununla birlikte SSCB, Türkiye'nin müdahalesiyle adanın eski hukuki ve idari statüsünün yeniden kurulacağı beklentisindeydi (Armaoğlu, 2000, s. 806; Sakkas ve Zhukova, 2013, s. 132; Sezer, 1985, s. 124). Nitekim dönemin Sovyet Genel Sekreteri Brejnev, dönemin ABD Başkanı Nixon'a yazdığı 23 Temmuz 1974 tarihli mektupta "Makarios liderliğinde Kıbrıs'ın seçilmiş meşru hükümetinin otoritesinin yeniden tesis edilmesine" dönük Moskova'nın hedefini vurguladı (Letter From Soviet General Secretary Brezhnev to President Nixon, 1974). Bu nedenle, 30 Temmuz tarihli Cenevre Deklarasyonu'nda Makarios'tan söz edilmemesi, Moskova tarafından olumsuz karşılandı (Armaoğlu, 2000, s. 806). Ayrıca, Türkiye'nin ikinci harekâtı başlattığı gün Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından ayrıldığını açıklaması, Moskova'nın Kıbrıs politikasında Türkiye'ye ve Yunanistan'a olan tutumunu gözden geçirmesine neden oldu. Bunda, Türkiye'nin adanın üçte birinden fazlasını ele geçirmesi ve böylece fiilen taksim gerçekleşmesi rol oynadı. Zira Kıbrıs'ın NATO denetimine girmesini istemeyen Moskova, hem enosis hem de taksime karşı çıkıyordu (Armaoğlu, 2000, ss. 806-807; Uslu, 2003, s. 137). Ayrıca, Türkiye'nin ikinci harekâtı Makarios denetimindeki bağımsız ve bağlantısız Kıbrıs yönetiminin yeniden tesisini de zorlaştırmıştı. Bununla birlikte, çözüm sürecinde yer almak isteyen SSCB, Türkiye'yle ilişkilerini de kesmemeye çalışıyordu (Cutler, 2010; Sakkas ve Zhukova, 2013, s. 133). Bu çerçevede Türkiye'nin ikinci harekâtına olumsuz yaklaşırsa da bu harekâtı kınamayan Moskova; adanın bağımsızlığını, bütünlüğünü, bağlantısızlığını ve iki toplumun eşit haklarını vurgulamaya devam etti (Tellal, 2001a, s. 779). Nitekim 23 Eylül 1975 tarihli BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında Gromiko, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunmasına, tüm yabancı birliklerin adadan çekilmesine ve devletlerinin iç sorunlarının Rum ve Türk toplumları tarafından çözülmesine" dönük SSCB'nin politikasını yineledi (Excerpts From Gromyko's Speech at U.N. Assembly, 1975).

ABD'nin 1975'te Türkiye'ye uygulamaya başladığı silah ambargosuna 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan ederek karşılık veren Ankara (Erhan, 2001, s. 710; Armaoğlu, 2000, s. 811) için de SSCB ile işbirliğine dönüşen ilişkilerin sürdürülmesi önemliydi. Zira Türkiye 1970'lerin ikinci yarısından itibaren SSCB'den ziyade, Kıbrıs sorununun yanı sıra Ege konusunda

da anlaşmazlığa düştüğü NATO müttefiki Yunanistan'ı tehdit olarak görüyordu. Bu süreçte, Ankara'nın 1976'dan başlayarak askeri ve ekonomik alanlarda da SSCB ile ilişkileri gelişti. Dönemin Başbakanı Ecevit'in Haziran 1978'de gerçekleştirdiği Moskova ziyaretinde taraflar arasında İyi Komşuluk ve Dostça İşbirliği Siyasal Belgesi imzalandı. Bununla birlikte, söz konusu belgenin imzalanmasından iki ay sonra ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosunu kaldırmasıyla Türkiye'deki üsler yeniden açıldı (Tellal, 2001a, ss. 779-781; Cutler, 2010). SSCB, ambargonun kaldırılarak Türkiye'ye silah verilmesini, "barış için bir tehlike, Doğu Akdeniz ve Ege'de dengesizliğin kurulması olarak" nitelendirdi (Gönlübol, vd., 1996, s. 593). Ayrıca, Aralık 1979'da SSCB'nin Afganistan müdahalesinin Türkiye tarafından sert biçimde kınanması ile Moskova-Ankara ilişkilerindeki yakınlaşma dönemi sona erdi (Tellal, 2001a, ss. 772-781).

Sonuç

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Londra Antlaşmaları ile NATO denetiminde oluşturulma sürecinden rahatsız olan SSCB, 1960 sonrasında Doğu Akdeniz'in bu stratejik adasının bağımsızlığına ve bağlantısızlığına öncelik veren bir Kıbrıs politikasını benimsedi. Dolayısıyla Moskova "söz hakkı"nın bulunduğu BM yerine, Kıbrıs sorununun NATO çerçevesinde ele alınmasına ve adanın bağımsızlığı ile bağlantısızlığını sona erdirecek ve böylece Doğu Akdeniz'de İttifak'ın ve ABD'nin denetiminin artmasına neden olacak her politikaya karşı çıktı.

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturan Londra Antlaşmalarının ve bu çerçevede garantörlük hakkının korunmasına ve gerektiğinde uygulanmasına dönük bir politika izleyen Ankara içinse, güvenlik kaygılarını giderecek bir çözümün bulunması önemliydi. Bağlı olduğu blokun lideri ABD'nin öncelikli hedefinin aksine Türkiye'nin temel kaygısı, NATO'nun Doğu Akdeniz'deki etkinliğinin korunması değildi. Ankara'nın Kıbrıs politikası Akdeniz'deki dengenin Yunanistan lehine bozulmasını engellemeyi hedefliyordu. Bu çerçevede Ankara, enosis karşı çıkan ve Londra Antlaşmaları çerçevesinde garantörlük hakkı ile adadaki Türk toplumunun varlığının ve anayasal haklarının korunmasına önem veren bir Kıbrıs politikası izledi.

Yumuşama döneminde kapitalist devletlere yönelik barış içinde bir arada yaşama politikasını sürdüren SSCB ile özellikle Johnson Mektubu sonrasında çok yönlü dış politikaya geçen Türkiye arasındaki ilişkiler normalleşmeden işbirliğine dönüştü. Üst düzey ziyaretlerle pekiştirilen ikili ilişkilerin bu döneminde Moskova ve Ankara Kıbrıs politikalarında ortak bir noktada buluştular. Adanın NATO hâkimiyetine alınmasını istemeyen SSCB ile Doğu Akdeniz'deki dengenin

bozulmasına karşı olan Türkiye'nin Kıbrıs politikaları, farklı nedenlerle de olsa, bu dönemde enosis karşıtlığında bulundu. Böylece, 1964'ten 1979'a Kıbrıs Bunalımlarına yönelik tutumları tamamen örtüşmemekle birlikte, gerek söz konusu krizlerde gerekse karşılıklı demeç ve belgelerde adanın bağımsızlığını ve iki toplumun eşit haklarını vurgulayan SSCB ve Türkiye, enosis'e karşı çıkan ortak bir Kıbrıs politikasını benimsediler.

ORCID ID

Burçin CANAR <https://orcid.org/0000-0002-9491-4799>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, F. H. (1965). Turkey and the United States: A New Alliance (1). *The Turkish Yearbook of International Relations*, 6, 1-15.
- Armaoğlu, F. (2000). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. (12. Baskı). İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Aydın, M. (2004). *Turkish Foreign Policy Framework and Analysis*. Erişim <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2011/12/mustafaaydin.pdf>
- Aziz, A. (1969a). Sovyetlerin Kıbrıs Tutumları 1965-1970. *SBF Dergisi*, 24 (4), 201-244.
- Aziz, A. (1969b). 1964 Yılında Kıbrıs Buhranı ve Sovyetler Birliği. *SBF Dergisi*, 24 (3), 167-210.
- Bölükbaşı, S. (1993). The Johnson Letter Revisited. *Middle Eastern Studies*, 29 (3), 505-525.
- Bölükbaşı, S. (2001). Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler: 1954-1996 Arası Barışçı Çözümsüzlük. Faruk Sönmezoğlu (Der.), içinde, *Türk Dış Politikasının Analizi* (s. 281-305). (2. Baskı). İstanbul: DER Yayınları.
- Brands, Jr., H. W. (1987). America Enters the Cyprus Tangle, 1964. *Middle Eastern Studies*, 23 (3), 348-362.
- Cutler, R. (2010). *Russian Imperial and Soviet Relations with Greece and Turkey: A Comparative International Systems Perspective*. Erişim <http://www.robertcutler.org/download/html/ch91dc.html>
- Erhan, Ç. (2001). 1960-1980 ABD ve NATO'yla İlişkiler. Baskın Oran (Der.), içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (s. 681-715). (2. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Excerpts From Gromyko's Speech Before the U.N. (1964, Aralık 8). *The New York Times*. Erişim <https://www.nytimes.com/1964/12/08/archives/excerpts-from-gromykos-speech-before-the-un.html>
- Excerpts From Gromyko's Speech at U.N. Assembly (1975, Eylül 24). *The New York Times*. Erişim <https://www.nyti.ms/1PtZDrD>
- Fırat, M. (1997). *1960-1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Fırat, M. (2001). 1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler. Baskın Oran (Der.), içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (s. 716-767). (2. Baskı). İstanbul: İletişim.
- General Assembly Resolutions 20th Session 2077 (XX). (1965). Question of Cyprus. Erişim <http://www.un.org/documents/ga/res/20/ares20.html>

- Geneva Declaration of July 1974 on Cyprus. (1974). Erişim www.prio-cyprus-displacement.net/images/users/1/1974-Geneva-Declaration-pdf
- Gönlübol, M., Ülman, H., Esmer, A. Ş., Sar, C., Sezer, D., Bilge, A. S., Sander, O., Kürkçüoğlu, Ö., (1996). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*. (9. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Harris, G. (1972). Cross-Alliance Politics: Turkey and the Soviet Union. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 12, 1-32.
- Koura, J. (2009). *Greek-Turkish Struggle for Cyprus: United States Foreign Policy Towards the 'Cyprus Question' during the 1960s*. Erişim <http://usd.ff.cuni.cz/system/files/Dvacate%3%A1t%C3%A9%20stolet%C3%AD%20092%20C%20Koura.pdf>
- Landau, J. M. (1976). Johnson's 1964 Letter to İnönü and the Greek Lobbying at the White House. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 14, 45-58.
- Letter From Soviet General Secretary Brezhnev to President Nixon, July 23, 1974*. Erişim <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v15/d206>
- National Security Council Report. (1960). *Statement of U.S. Policy Toward Cyprus*. Erişim <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1958-60v10pl/d347>
- Public Record Office FO 371/174978a. (1964, October 20). Ankara to Foreign Office.
- Public Record Office FO 371/174978b. (1964, November 13). Visit By Turkish Foreign Minister to Moscow.
- Sakkas, J. ve Zhukova N. (2013). The Soviet Union, Turkey and the Cyprus Problem. *Journal Les Cahiers Irice*, 1 (10), 123-135.
- Sander, O. (2002). *Siyasi Tarih (1918-1994)*. (10. Baskı). Ankara: İmge.
- Sezer, D. B. (1985). Peaceful Coexistence: Turkey and the Near East in Soviet Foreign Policy. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 481, 117-126.
- Sönmezoğlu, F., Arıboğan, Ü., Ayman, G., Dedeoğlu, B., (2005). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. (4. Baskı). İstanbul: DER Yayınları.
- Security Council Resolution 186 of 4 March 1964*. Erişim <http://unscr.com/en/resolutions/186>
- Security Council Resolution 353 of 20 July 1974*. Erişim <http://unscr.com/en/resolutions/353>
- Security Council Resolution 360 of 16 August 1974*. Erişim <http://unscr.com/en/resolutions/360>
- Stergiou, A. (2007). Soviet Policy Toward Cyprus. *The Cyprus Review*, 19 (2), 83-106.
- Telegram From the Embassy in Turkey to the Department of State (15 Temmuz 1974). Erişim <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v30/d85>

- Tellal, E. (2000). *Uluslararası ve Bölgesel Gelişmeler Çerçevesinde SSCB–Türkiye İlişkileri (1953-1964)*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Tellal, E. (2001a). 1960-1980 SSCB'yle ilişkiler. Baskın Oran (Der.), içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (s.769-783). (2. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Tellal, E. (2001b). 1945-1960 SSCB'yle ilişkiler. Baskın Oran (Der.), içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (s. 499-521). (2. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Uslu, N. (2003). *The Cyprus Question As an Issue of Turkish Foreign Policy and Turkish-American Relations 1959-2003*. New York: Nova Science Publishers.